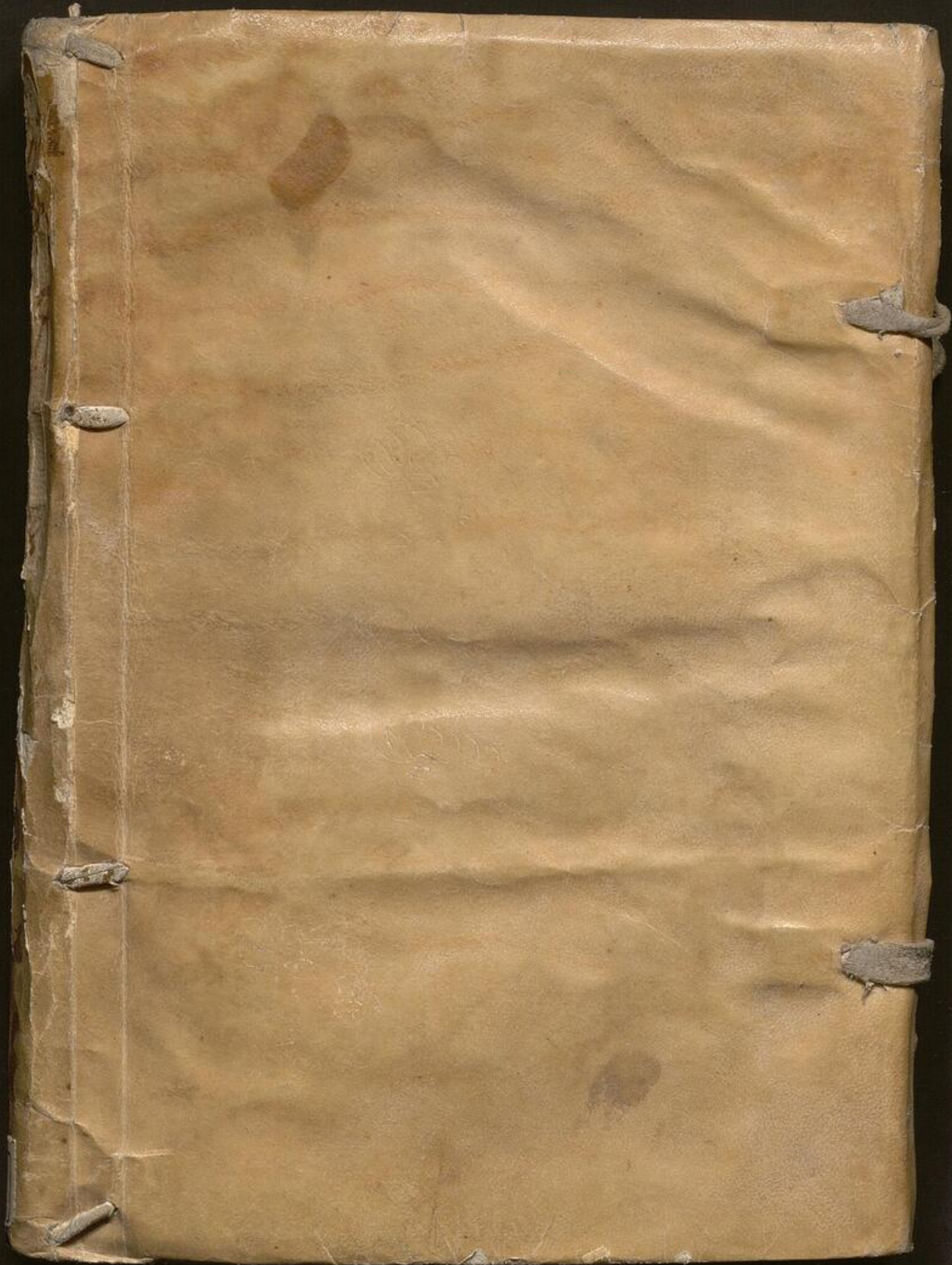
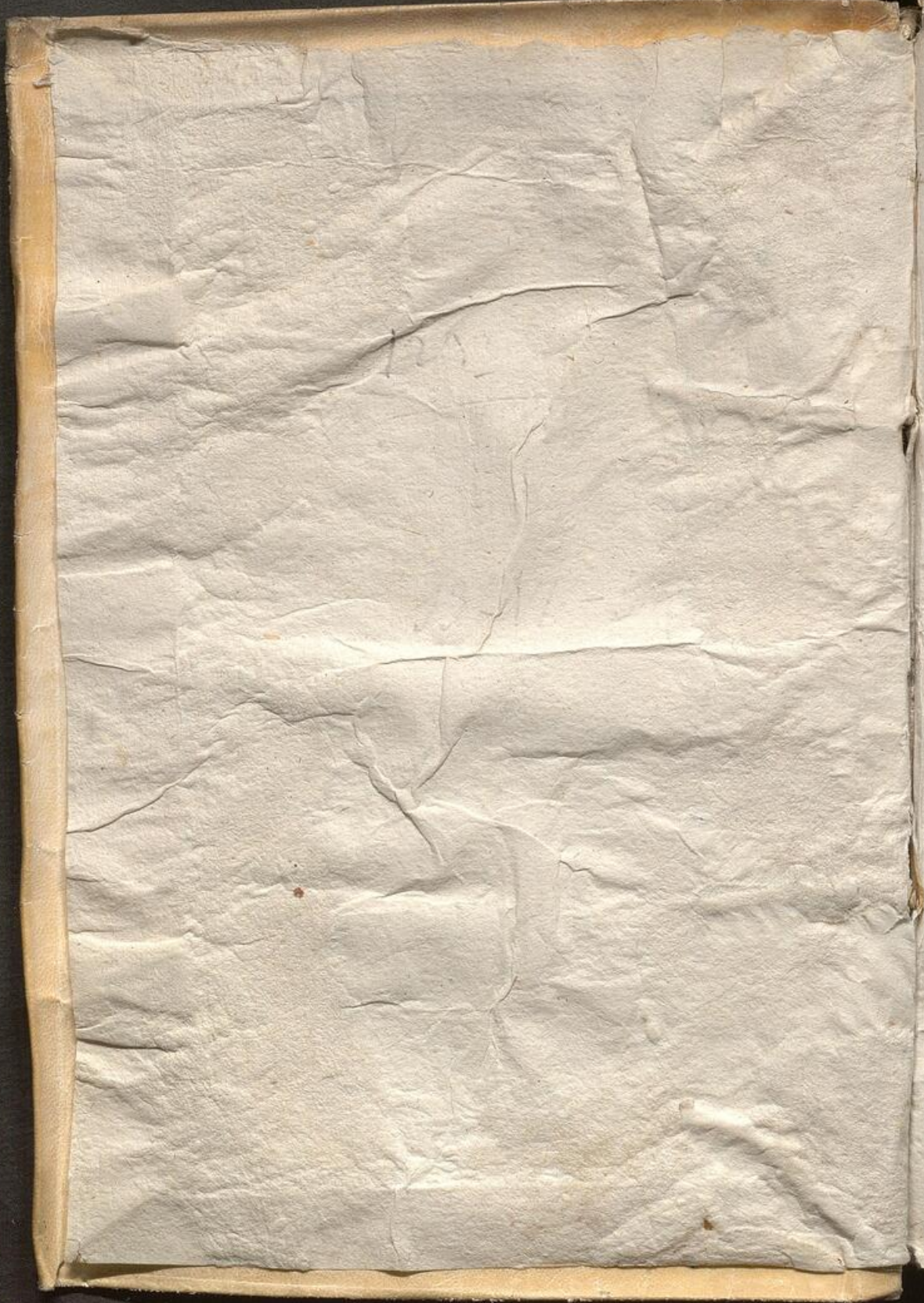

J-16

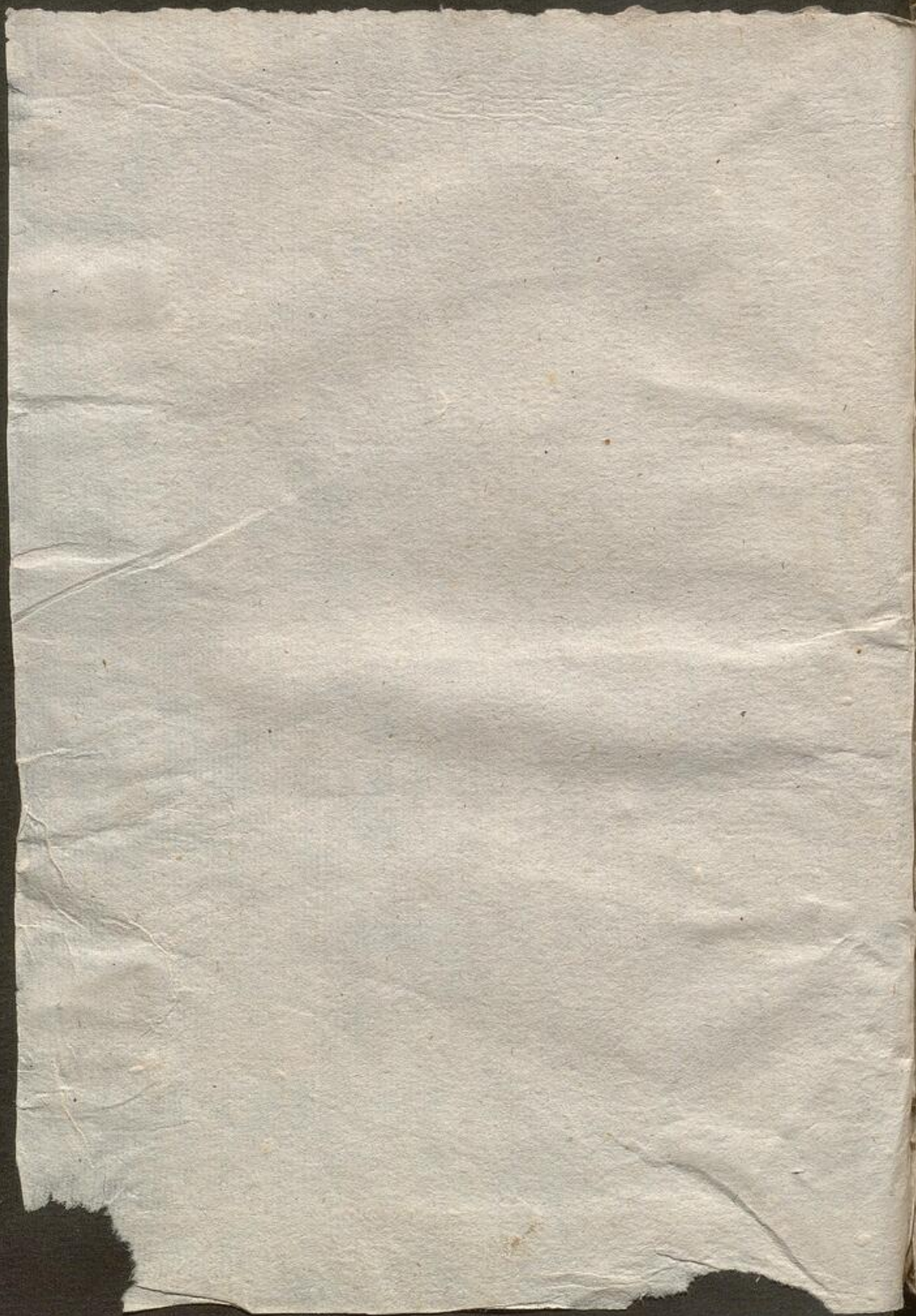

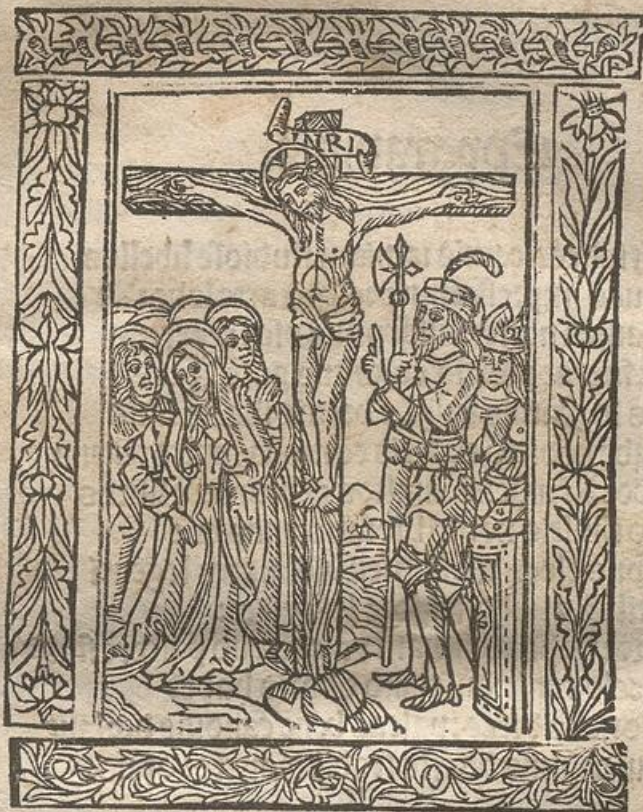

J-16

Handwritten marginalia on the left side of the page, including the name 'Renaud' and other illegible script.

C Vola anime per modum

Dialogi: inter Ikaymūdum Sebūdium: artiū
 medicine: atq; sacre theologie professorem eximium. ⁊
 dominū Dominicū seminiverbiū. De hominis natura
 (propter quē omnia facta sunt) tractans. Ad cognoscen-
 dum se: deum: ⁊ hominem.

Et conforme a la purgato. Iehan. de. 3. ⁊

*motan Ies En Lavilla
 Iehan. Iehan.*

Epygramma.

Multiplices cernis iamiam studiose libellos
Quos impressorum prestitit arte labor
Ille tamen noster nusquam prius usque repertus
Et fuerat paucis cognitus ante liber
Utilis in primis frugis et brevis ille libellus
Sub modicis chartis comoda multa tenens
Et labor est ingens: multos percurrere libros
Pro multis nobis hic satis vnus erit
Est opus electum: nomen viola: atque legenti
Utilis: et nullo frigore lesa viret:
Emptor habes animam valeas quo pascere flore
Et celo venit: quicquid odoris habet
Quotiens dices: valeas bene candida dozzant
Qui primus doctis tradidit auctor opus.

Matthæi Herbeni poete laureati
Epygramma ad lectores.

Quisqz breui cupias artis cunctas superare
Atqz oculo mentis cerneremira dei
Ire per ambages: ac mille volumina librum
Non opus est: nanqz hec perdocet iste liber
Ergo ebetant artes: 7 dogmata philosophorū
Rusticus hic vere doctior esse potest
Grammaticus solus sapit hic plus arte: q̄ ille
Qui cunctas alias hac sine posse putat
Nēpe docet gradibus quibz ardua scādere possis
Nature: que simul discere quid sit homo:
Nec contentus eris: si te quoqz noueris ipse
(Quod magnū est) pariter ducit ad alta dei
Nec reuocare pedem sinit ad diuos properātem
Hi doctus redeat: qui rudus ante fuit
Hinc tua perpetua merces dorlande manebit
Ingenio cuius voluitur iste liber
Extractus magno summa studio Raymundi
Theologi sacri: que spaciola fuit.

Finit Epygrāma.

h

Este libro es de antiq̄ yeres

*Triunfo y Bendimiento grande se combate
Bencen el aperto que en el Sombria y unguante
y siempre que binere dese balle
por que no alle lugar en aque l balle
de son los Sombria ya tam f la coe
que sea con cabid ad en p̄slos*

Distinctio libri cū Tabula

Presens liber qui viola anime intitula-
tur: in septem distinguitur dyalogos.

Primus tractat de natura hominis inquantū homo
est: 7 de his que sunt necessaria homini ad cognoscē-
dū seipsum: deum: 7 proximum.

Secūdus de beneficijs dei 7 hoīs obligatione.

Tertius: de amore 7 virib' eius: cōditionib' 7 fructi-
bus: quō deū optimū maximū debeamus amare.

Quartus: quō debeamus deū timere: adorare: lauda-
re: honorare. 7 qualiter ad hoc obligat homo.

Quintus: de lapsu miserabilis generis humani. **Et**
quod per vnū hominē omnes cecidimus.

Sextus: de reparatione lapsi hominis: 7 q' per vnū
omnes resurgimus.

Septimus: de mysterijs sacre passionis domini iesu
christi inter **M**ariam 7 **B**ominicū dyalogos.

Incipit tabula capitulorū.

Prologus in sex dyalogos exprimēs q' sit necessariū
nosse que hic describūtur. fo. j.

Ilagogicū siue introductorū in materiā sequentem.
fol. ij.

Capitula primi dyalogi.

Capitulū primū: de scala nature per quā homo scandit
ad semetipsum. fo. iij.

Capitulū secundū: quomodo homo cum rebus se infe-
rioribus cōueniat. fo. iiii.

Capitulū tertiu: quomodo deus habet esse: viuere: sen-
tire 7 intelligere. fo. vj.

Capitulorū.

Capitulū quartū. q̄ sicut deus habet esse: ita habet vi-
uere: sentire: 7 intelligere. fo. ix.

Capitulū quintū. q̄ deus habet voluntatem 7 liberum
arbitriū. fo. xj.

Capit. sextum. q̄ deus de sua natura deum produxerit:
rationibus aliquātis ostenditur. fo. xij.

Capitu. vij. q̄ in simplicissima atq; indiuisibili vnitate
summa sit trinitas personarū. fo. xiiij.

Capit. viij. q̄ cōparatur homo ad res inferiores trium
graduū penes cōuenientiā specialem. fo. xv.

Capitula secūdi dyalogi.

Capit. ix. hic comparatur homo ad res se inferiores pe-
nes differentiā generalē. fo. xvj.

Capitulū. x. practica huius regule ad probandū omnia
perfectissima de deo. fo. xvij.

Capitulū. xi. quomodo per secundā operationē intelle-
ctus homo omnia affirmat vel negat que sunt homini
necessaria inquantū est homo. fo. xvij.

Capit. xij. de comparatione hominis ad res inferiores
penes liberū arbitriū per qd̄ oritur de homine 7 ope-
ribus eius 7 de deo vera cognitio. fo. xx.

Capitulū. xij. q̄ deus premiator aut punitor est infini-
te sapiētie: potētie: iusticie: 7 misericordie. 7 vn̄ est
tantū premiator ac vltor deus. fo. xxj.

Capit. xiiij. Sicut ex natura liberi arbitrii cognoscitur
quid de deo sentiendū sit. ita 7 per liberū arbitriū cog-
nosci possunt q̄ hominis sunt. fo. xxij.

Capit. xv. quō hō differt a rebus se inferiorib; penes co-
gnoscerē se h̄re: 7 hec est specialior differentia. fo. xxiiij.

Tabula

- Capitulū. xvi. Quomodo omnia seruiūt anime humane
7 de magnitudine obligatōis. fo. xxvj.
- Capit. xvij. quomodo homo etiā obligat⁹ est deo pro his
que accepit in seipso. fo. xxvij.
- Capit. xviii. De magnitudine obligationis ex parte dā
tis 7 recipientis. fo. xxix.
- Capit. xix. quid homo refundere tenet pro acceptis be/
nificijs: suum scz amorem. fo. xxx.
- Capit. xx. qd debitū amoris qd homo reddit creatori ad
hois meritū 7 cōmodū reuertit. fo. xxxij.
- Capit. xxj. qd homo obligat amare etiā oēm creaturā et
precipue dei imaginem. fo. xxxiij.

Capitula tertij dyalogi.

- Ca. xxij. de additionib⁹ 7 pprietatib⁹ amoris. fo. xxxiiij.
- Capit. xxiiij. qd amor tantū se dilatat vel amplificat quā
to se amplificat res primo amata. fo. xxxvj.
- Capit. xxiiij. qd tantū due sunt res principaliter amate:
7 inimicicia earū ad inuicem. fo. xxxvij.
- Capit. xxv. de finali fructu qd nascit ex his duobus amo/
ribus: 7 de gaudij proprietatibus. fo. xxxix.
- Capit. xxvj. De ultimo gaudio qd post mortē erit: 7 de
amore dei et salute proximī. fo. xli.
- Capit. xxvij. de fructu qui nascitur ex amore pprio 7 pro
prietatibus eius. 7 hic fructus acerbissimus est: 7 de
proprietatibus gaudij mali. fo. xliij.
- Capit. xxviii. de finali fructu qui nascitur post hanc vitā
de amore sui scz eterna tristitia. fo. xliij.
- Capit. xxix. qd deus creator: 7 ipe oēs creature: corpus
quoqz ipsuz: aīam miserā persequūtur. fo. xlv.

Capituloꝝ.

- Capit. xxx.** q̄ sicut homo obligat̄ ad amorem ita etiã ad
odiu: 7 de odij proprietatibus. fo. xlvij.
Capit. xxxj. q̄ sunt duo prima odia sicut duo primi amo
res. 7 de odioꝝ fructibus. fo. xlvij.

Capitula quarti dyalogi.

- Capit. xxxij.** Sequuntur alia quedã debita vltra amorem
que homo tenet reddere creatori suo. fo. xlvij.
Capit. xxxij. q̄ vnũquodqz debitum habet per se pro
pria ratione specialẽ quare debeat deo dari. fo. xlix.
Capit. xxxiij. de timore 7 de duplici timore 7 eozũ con
ditionibus 7 fructibus. fo. l.
Capit. xxxv. de honore 7 q̄ omnia deus fecit propter suũ
honorem 7 hominis vtilitatem. Et valde pulcre con
siderationes oriuntur ex eo q̄ deus fecit omnia ad suũ
honorem. fo. lj.
Capit. xxxvj. q̄ deus sicut propter suũ honore ita 7 pro
pter suũ nome omnia operatur. fo. liij.
Capit. xxxvij. de obligatione hominis erga honore 7 lau
dem 7 nomen dei. fo. lv.
Capit. xxxviii. q̄ honor proprius est dei honori cõtrariũ:
7 capitalis inimicus. fo. lvj.
Capit. xxxix. q̄ homo obligat̄ ex parte honoris dei cre
dere oibus verbis eius 7 ea honorare. fo. lvij.
Capit. xl. de proprietatib⁹ verbi dei: 7 q̄liter se homo gere
re debet circa sanctã bibliam. fo. lix.
Capit. xli. comparatio verbi dei ad creaturas: 7 vbo dei af
fectus pascitur 7 intellectus. fo. lxi.
Capit. xliij. Agitur de tertia natura creata que sine coz/

Tabula

poze persistēs tota spūalis est. et de beneficijs nobis
exhibitis 7 obsequijs angeloz. fo. lxxij.

Capitula quinti dyalogi.

- Capitulum. xliij.** An talis sit homo qualis esse debet: 7
an facit qđ facere tenetur. fo. lxxiij.
- Capit. xliiij.** qđ homo potest cōsiderare corruptionē suaz
per res externas in se corruptas. fo. lxxv.
- Capit. xlv.** qđ lapsus 7 corruptio hominis pōt attēdi ex
parte iuris paternitatis 7 filiatōis. fo. lxxvj.
- Capit. xlvj.** qđ etiam lapsus hoīs potest ostendi ex parte
iuris fraternitatis. fo. lxxvj.
- Capit. xlvij.** qđ dominus deus non condidit hominē in
isto statu in quo nūc lapsus iacet. fo. lxxvij.
- Capitulū. xlvij.** qualis erat status hominis primus 7
quas habebat conditiones. fo. lxxvij.
- Capit. xlix.** De origine corruptionis 7 mali quod est in
natura humana. fo. lxxix.
- Capit. l.** qđ per primū virū 7 primā mulierē propter eo
rū inobediētiā hoc malū culpe 7 pene in omne homi
nū genus intromissum est. fo. lxx.
- Capit. li.** qđ homo nunq̄ dei precepta fregisset nisi fuisset
ab alio instigatus. 7 quomodo natura angelica pri
mū sit corrupta. fo. lxx.
- Capit. liij.** De magnitudine malicie 7 corruptōis in pri
mo angelo: 7 mala eius culpe 7 pene. fo. lxxiij.
- Capit. liij.** Qualiter homines incorporātur cum lucife
ro 7 fiunt mēbra eius. fo. lxxiiij.
- Capitulū. liij.** De multiplici carcere 7 captiuitate col
lapsi hominis. fo. lxxv.

Capitulorū.

Capit. lv. q̄ corruptio liberi ar. ⁊ ipsius carnis cōtrario modo se h̄z in primis parētib⁹ ⁊ in posteris. fo. lxxvj.

Capitula sexti dyalogi.

Capitulū. lvi. qualis ⁊ q̄ magna sit hominis obligatio pro iniuria ⁊ offensa dei. Et q̄ graue ⁊ abhominabile sit peccatum originale ade. fo. lxxvij.

Capit. lvij. q̄ hō indiget satisfactiōe infinita q̄ solui nō pōt nisi per infinitā personā. fo. lxxviii.

Capit. lviii. de cōditionibus quas oportet habere hanc personā infinitā pro nostra satisfactione. fo. lxxix.

Capit. lix. qualiter homo iste poterit occidi ad dei honorem: ⁊ quis eum occidet. fo. lxxxj.

Capitulū. lx. de conditionib⁹ ⁊ circumstantijs quas hec mors preciosa est habitura. fo. lxxxij.

Capit. lxi. declaratio q̄ rationabiliter sequitur saluatio humane nature per hanc mortem: ⁊ quomodo mors christi omnē culpam exterminat. fo. lxxxij.

Capit. lxij. Qualiter vir iste se habebit post mortē ad se ipsum ⁊ ad omnes creaturas. fo. lxxxiii.

Capit. lxiii. q̄ deus uolet hominē ligari: ⁊ q̄ iesus christus ipse sit iste homo. fo. lxxxv.

Capit. lxiiii. que sunt illa maxima dona que homo miserabilis recipit a iesu christo. fo. lxxxvj.

Capit. lxv. q̄ ista gratia est totū bene esse hominis: ⁊ ei⁹ carentia malū esse eius. fo. lxxxvij.

Capit. lxvi. q̄ in homine christiano sunt tres generationes ⁊ tres fraternitates distincte. fo. lxxxviii.

Capit. lxvij. q̄ mors christi vnde hominī gratia conferitur ⁊ bene esse generat in homine xpiano vnā nouā ob

Tabula

- ligationē. 7 q̄liter solui p̄t ista obligatio. fo. lxxxix.
- C**api. lxxviii. q̄ licet hō lapsus reparet quantū ad bñ esse anime; manet tamē malū pene in corpe. fo. xci.
- C**api. lxxix. quibus formis aut medijs christianus accipit bene esse a christo. fo. xcij.
- H**ic incipit materia de septē ecclēe sacramentis.
- C**api. lxx. quō per primū sacramentū scz baptismi datur anime humane bene esse. fo. xciiij.
- C**api. lxxi. de secūdo sacramēto: q̄ per sacramentū confirmationis datur etiā bene esse aie hūane. fo. xciiij.
- C**apitulū. lxxij. de tertio sacramēto: q̄ per sacramentū eucharistie supra modū bene esse et multiplex gratia donatur. fo. xciiij.
- C**api. lxxiiij. q̄ caro christi est penitus contraria corrupte carni primi hominis. fo. xcviij.
- C**api. lxxiiij. declaratio p̄ exēpla quō vnū corpus xp̄i numero possit sil 7 semel esse in plurib⁹ locis. fo. xcviij.
- C**api. lxxv. de quarto sacramēto scz penitētie per quā lapsus a christi gratia xp̄ianus reparat et bene esse ei restituitur 7 p̄ditiones vere penitētis. fo. xcix.
- C**api. lxxvi. q̄ homo xp̄ianus multo periculosius cadit post acceptā christi gratiā q̄ ante. fo. c.
- C**api. lxxvij. q̄ sicut baptismus dimittit reliquias primi lapsus in carne: ita penitētia relinquit reliquias secūdi lapsus in aia: 7 quō expiantur. fo. c.
- C**api. lxxviii. que sunt illa que possunt inducere hominē lapsū ad penitentiam. fo. ciiij.
- C**api. lxxix. de quinto sacramēto qd̄ est extrema unctio per quā datur homini bene esse 7 gr̄a. fo. ciiij.
- C**api. lxxx. sextū sacramētū est ordo per quod character

Capitulorū.

- imprimatur spiritualis potestatis sacramēta salutis ministrandi. fo. cv.
- Capit. lxxxj.** q̄ sacramentum ordinis principaliter respicit 7 ordinat̄ ad sacramentū eucharistię. fo. cvij.
- Capit. lxxxij.** de septimo sacramēto qđ est matrimoniū: per quod datur bene esse 7 gratia: 7 remedia contra peccatū. Et propter duas causas deus matrimoniū instituit. fo. cviiij.
- Capit. lxxxiiij.** de vniuersali iudicio: 7 ostēditur de necessitate venturū: cum generali corporū resurrectione. 7 hoc probat diuersis rationibus. fo. cx.
- Capit. lxxxiiij.** q̄ generale iudiciū omnium corporū mortuorū vniuersalē prereq̄rit resurrectionē: 7 quali corpore mortui resurgent. fo. cxj.
- Capit. lxxxv.** q̄ iudiciū generale futurū sit potest probari ratione honoris: potētię 7 sapiētię dei. fo. cxij.
- Capit. lxxxvj.** 7 vltimū: de excellētia huius diei pre ceteris diebus, 7 de finali retributione. fo. cxiiij.

Explicit tabula capitulorū.

De los P. Cap.^m de Segoria

Prologus in dyalogos sequentes.

expames q̄ necessariū sit nosse que hic scribuntur.

Huc queso lector: huc oculos animūq; cōuerte
 De rebus em̄ magnis locuturus sum. Hic do
 ceberis quā debeas de te nosse scienciā. Hic di
 sces quicunq; homo rationalis es quid ipse sis. qd̄ tibi.
 quid deo quid proximo debeas. Hic discēs tuū laudare
 opificē. diligere. honorare. metuere. reuereri. teipm̄ au
 tē despiciere. 7 propriū amozē. laudē. fauozēq; acriter as
 pernari. Hic discēs omnē de deo 7 de hoie veritatē. 7 q̄
 tibi necessaria sunt ad omnē perfectionē: vt apprehēdas
 verā vitam. Hic discēs q̄cquid in sacra scriptura diffuse
 p̄cipit: 7 discussio ignoratiē nubilo luce clarius cūcta
 patefcēt. Hic discēs oēs q̄ de deo: deq; hoie formari po
 terūt dissoluere questiones. Hic agnosces oēs errores:
 sectas: 7 opiniones philosophoz. paganoz. hereticoz.
 7 q̄cquid sane fidei cōtrariū est facile deprehēdens. Hic
 tibi quicq̄d sparsim in sacris doctoz libris disputatū est
 collectū oppāditur. Hic discēs a quo 7 ppter quid fact⁹
 sis. qd̄ bonū quodue sit malū tuū. qd̄ obligaris. cui 7 p
 pter quid factus sis. qd̄ bonū quodue sit malū tuū. quid
 obligaris. cui. 7 propter qd̄ obligat⁹ sis. Hic discēs ag
 noscere ruinā. corruptionē. cladē. miserā. 7 dānationē
 generis hūani: 7 vnde hec mala oīa pullularint. Hic di
 scēs qd̄ homo in prima conditiōe fuerit. vnde ceciderit
 quo iuerit. in quos latrones incidit. quas plagas su
 sceperit. 7 q̄ longe a prima pfectiōe exularit. 7 quibus
 tandē remedijs: 7 cui⁹ miseriatiōe reparat⁹ sit. Hic discēs
 oēm hūilitatē. obedientiā. benignitatē. iusticiā. charita

aten ly esto.
 a dea que p
 Nota vril
 tatem mag
 nam in les
 ctione hu
 ius libri.
 quan
 tum si obliga
 to p̄cipit.
 a m̄ d̄ d̄ d̄ d̄
 proximum d̄
 san guine pro
 p̄cipit.
 nublato.

quid iudicere
 vicum si 7 op
 no scilicet

Prologus.

tem. veritatē. Hic aspernaberis omnē arrogantiam. superbia. inuidiam. et quicquid virtutis est et gratie consequeris. Hec tibi magis cognita sunt necessaria: quam si nosces siderum cursus. herbarum vires. et quicquid aut poeta aut rhetor instruit aut philosophus. Vana est enim omnis industria que non innititur scientie dei. Hec scientia argumenta affert solidissima quibus potest contradicere nemo. Arguit enim per ea que sunt cunctis certissima. ut sunt homo ceteraque creature. atque ideo hec scientia non alios testes exigit preter hominem quem hec noxat. Nec te scandalizet rogo quod a rebus infimis et humilibus exordium sumit. hec enim humilia ad summa te fastidia subleuabunt. Quanto nepe in imo foderis fundamentum tanto celsiora culmina poteris sublimare. Nam principia huius artis res sunt que et palpari et cerni possunt: que quanto sunt viliora tanto sunt firmitiora ad id quod probare contedimus. Scripturas sacras facile quis impia interpretatione subreare potest. Sed nemo est tam execranda dogmatis hereticus quem nature libri falsificare possit: in quo manifestis obtutibus omnia provalent. Proinde igitur mihi suavissime lector istuc accerseris: animi tui lucra maxima reportaturus. Nunquam te liber iste dimittat donec in gemitum lacrimasque soluaris: et scelerum tuorum te peccateat. Quod si tam dura precordia possederis ut igemiscere ac dolere non possis: iam acriter perimesce quod cor durum male habebit in nouissimis. ¶ Inquit prologus.

Inter magistrum Raymundum Sebundum: et dominum Dominicum seminiverbium: de natura hominis in quantum homo est: et de hijs que sunt necessaria homini ad conoscendum seipsum. deum et proximum. et omne debitum quo deo obligatur et proximo: disputatio incipit feliciter.

Introductio.

Asagogicum seu introductorium in
materiã subsequente. ¶ Raymūdus.

Iste nūc venis mi domine: ⁊ quorsum sub hoc
diluculo maturas iter. ¶ Dominicus. Iduc ad
te propero. te quero. te desidero mi raymunde
suauissime. ¶ Raymundus. Gratissimus mihi hospes
aduenisti: neqz em̄ inter mortales quispiã est quẽ iocūdi
us exceperim. Sed queso te quid ante ortū solis ocius
surrexisti. rem certe grandẽ aliquã meditaris. ¶ Dñi-
cus. De sero sero cū essem in gymnasio tholosano: post
varias quæstiones explicitas audiui illic a narrantibus
hijis diebus (quibus pro cōmuni vtilitate absens fui)
mirabilem te omnibus coram disputationẽ habuisse: qua
sanctiorem vtiliorẽve nemo se vnq̄ asserit audisse. tante
qz fuisse virtutis vt nō illū vllatenus arbitrẽtur homi-
nem: neqz spem habere salutis qui ea non fuerit a vitijs
ad iusticiã permutatus. ¶ Raymundus. Multū mihi
homines tribuūt: sed ipsi viderint qua id faciant ratiõẽ
Ego fructū ingenij mei dño dedicauī. ¶ Dñicus. Iu-
stissime id facis. Sed obsecro te (hac enim causa tā ma-
ne in tuū hunc agrū festinus descendi) vt mihi q̄ illica
te disputata sunt scriptis corã exhibeas. ¶ Raymūdus
Scripta est fateor disputatio illa: sed hey mi dominice
Aurelius sulphiciamicus noster (iam ferme mensis est)
librū illū vt sibi describeret asportauit. Quid igit tibi
nunc faciã? ¶ Dñicus. Nunq̄d tu me vacuū patieris
abire. nūq̄d ideo sine doctrina es: aut industriã oẽm per-
didisti qz liber ille a te dimissus est? ¶ Raymūdus. Sz
qd tibi vis faciã? ¶ Dñicus. Certe vt videã. aperi mihi

Prologus.

lumē ingenij tui ⁊ illā sapientiā qua librū illū dei munere cōdidisti. **K**ursus queso mihi clemēs aperias. **N**ihil tibi obfuerit; immo pderit multū si rem tam salutiferā etiā septies resūpseris. **P**restare etiā debes hoc amico tuo quē tua dignatiōe semp ex animo charū habuisti: et in petitiōe tā necessaria nō fatigari. ¶ **R**aymūsus. **E**n pareo libens votis tuis: ⁊ triū dierū disputatōi me prōptū exhibeo. **D**ū igit materiā a fundamētis exordior: tu diligēter aspiciō ⁊ sapiēter interrogatō. ¶ **D**ñicus. **F**aciā qđ hortaris. ¶ **R**aymūsus. **A**nimū hūanus circa inq̄sitiōnē veritatis occupat: nunq̄ ante quiescit donec ad vltimū venerit certitudinis gradū. **V**irtus autē certitudinis ex firmitate testimonioꝝ seu testiū generat qui quāto fuerint magis manifesti: lucidi: ppinqui: tāto certioꝝ fidē credulitatēq; p̄stituūt. **V**erū q; nulla res est magis nota: propinqua: intrinseca alteri q̄ ipsa sibi. **I**deo quicqđ per ppriā ipsi rei naturā ostēdimus: id solidissimū: id verissimū est. **E**t idcirco omne quod de hoīe mōstraturi nūc sumus per ipsius hoīs naturā: maximā dictis nr̄is fidē faciēt. **S**ed qm̄ homo lōgissime exijt a semetipso: nec iam habitat in natua domo: ac p hoc nec sui meminit: nec se cognoscit: nec q̄ nobilis ⁊ ingenua creatura intelligit. **I**deo oīno necariū est vt per res inferiores q̄ extra cognoscit ad sui cognitionē reuocet. **E**t ergo ad se possit ascēdere: scalā triū graduū opus habz: quos dū scādere hoc est agnoscere incipit: incipit ⁊ agnoscere semetipm̄. id em̄ sumopere est illi necessariū. **I**bi ius vero scale gradus adeo solidi sunt ⁊ robusti: vt scandens titubare nō possit aut cadere. **V**olēs igit homo ad seipm̄ introire primo cōsideret rerū creatarū ordinem

inter se. Secūdo comparet hominem ad ceteras res pe-
nes cōuenientiā ⁊ differentiā earūdem. Tertio per hāc
cōparationē ascendat homo ad seipm: ⁊ a seipso ad oim
conditorē deus. Tu igitur mi dñice si cupis in hjs que
dicturus sum proficere: hanc scalam diligēter aspicio.
¶ **Bñicus.** En preparo tibi cordis oculos: tu mihi hāc
scalam ocuis expone. ¶ **Finis ysagogicū.**

Hic incipit scala nature per quam
homo scandit ad semetipm. ¶ **Capitulū primū.**

Raymūdus. Disputatiōis igit̃ nostre hoc sit ex
ordiū. **Entiū:** quedā sunt q̃ habēt esse tantū. sūt
que habēt esse ⁊ viuere. sunt q̃ habēt esse viuere
⁊ sentire. sunt postremo q̃ habēt esse viuere sentire ⁊ in-
telligere. Hec est scala nature q̃ om̃e in se ens manifeste
cōplectit̃. ¶ **Bñicus.** Video scalā istā: sed quorsuz per
eā me iubes ascēdere. ¶ **Raymūdus.** Dicā tibi: sed ex-
pecta parūper donec hos scale gradus q̃ternos in suas
partes breui smone distinxero. ¶ **Bñicus.** En sisto pe-
dē: tu vero progredere. ¶ **Ray.** Earum rerū que habēt
esse tantū multiformis differētia est. Itā ⁊ si in hoc vno
cōueniāt q̃ habēt esse: recipiūt tamē hoc esse: ista quidē
clarius: ista vero obscurius. Inter elemēta enī aqua di-
gnior est terra. ⁊ ignis supra aquā ⁊ aerē multo preclari-
or. Iste gradus cōplectit̃ cuncta q̃ generātur in visceri-
bus terre: vt sūt mineralia ⁊ metalla oīa. argentū viuū.
plumbū. ferrū. cupzū. stannū. argentū ⁊ aurū. Quid at̃
horū sit altero prestantius facile est aduertere. In hoc
gradu est lasuriū qd̃ aurum precio superat. sulphur. sal-
petra. salgēma: ⁊ cuncti lapides preciosi: vt sunt carbū

Dialogus.

culus. hiacinetus. smaragdus. ametistus. thopasius. corallus. Ibi omnes magni sunt precij: magnè pulcritudinis et virtutis. In hoc preterea gradu sunt omnes celi: omnia corpora celestia: omnes sphere: sidera et septena planetarum lumina. Artificialia quoque ad istum referuntur gradum: que et si inter se de nobilitate compugnent: in hoc tamen cuncta conveniunt quod esse tantum habet et non vivere. ¶ **Thonicus.** Cum voluptate te capio disputantem: verum ad secundum gradum proficiscere. ¶ **Ray.** In secundo gradu sunt illa omnia que solum habet esse et vivere: cuiusmodi sunt omnes plante: arbores et herbe. Bene vitam suam oculis nostris insinuant: dum videmus eas sursum deorsum: ante et retro: ad dexteram sinistramque moveri. Attrahunt e terra suam unde se nutriunt alimentum: crescunt: augmentantur: et flores: frondes: fructus: seminaque produciunt. Habent enim intra se virtutem quandam qua facile ista perficiant. Sub isto gradu innumerabiles ponuntur arborum et herbarum species: quarum inter se fructus sapes: odores virtutes: coloresque longissime separantur. Omnibus una vivendi ratio: sed nobilitas dignitasque non una. ¶ **Thonicus.** Si fuerit quispiam qui dignetur advertere: facile que dicis aspiciet. ¶ **Ray.** Porro in tertio gradu animata cuncta recipimus: quibus esse et vivere et sentire indultum est. Ad sensum enim visus requiritur et auditus: gustus: odoratus: et tactus. Ad istum gradum referuntur cuncta que moventur in terris vel in aquis: vel que in liquido aere pervolitant. Considera nunc rogo quanta sit inter quadrupedes: pisces: volucresque distantia. Nam sicut genus a genere: ita et a speciebus species separatur. In animalibus autem tres gradus inuenies. Sunt enim que/

dā que habēt sensum tactū: s; neq; auditū habēt neq; memoria: vt sunt cōchilia 7 minuta aialia arborū 7 herbarū affixa radicibus. Et iste primus est atq; infimus gradus. Hec aialia q; memoriā nō habēt: ideo nullā habent prudentiam: nec se de loco ad locum possunt pmouere. Quedā vero sensus hnt tactū 7 memoriā: sed auditu priuant: vt sūt formice 7 huiusce generis animātia: q;bus memoria est 7 puidētia 7 motus localis. cōgregāt em̄ in cibū frumētōz grana ne hiemis tpe fame pereāt. 7 hec aialia sunt primis nobilioza: cū illa sint plātis ppinquissima. Quedā preterea sunt q; habēt sensum tactū: memoriā 7 auditū: vt pfecta queq; aialia: cuiusmodi est canis: bos: leo: capra: 7 iste est tertius aialium gradus. qui ideo est duob; primis nobilior: q; a plātis est multo distātior. Nūc si placet hos quos tibi nature gradus cōstitui ocuis ascende: 7 in qd; sublime te culmē pmouerim facile dephendes. ¶ **Bo.** Ecce vt iussisti conscēdi: 7 quartū huius scale gradū quē tu nondū prosequutus es celeri calcopede. Nā in q̄rto gradu meipm hoc est hoīem constituo: cui preter viuere 7 sentire subest etiā intelligere: discernere: velle 7 nolle libere. Solo enim libero arbitrio ascendit homo supra cetera aiantia: qui potest iudicare rationari: 7 susceptibilis fieri experiētie. artis. sciētie. atq; doctrine. Hoc modo cōpleta cū suis gradibus nature scala conficit. ¶ **Ray.** Recte tu quidē. Nunc vero in summū huius scale cacumē constitutus: oculos queso vndiq; circūfer. 7 intentissimo corde considera quā habeat homo cum rebus se inferioribus cōuenientiā 7 quā te neat discrepantiā. ¶ **Bñicus.** En facio quod hortaris: tu tamen quo respiciendum sit ostendito.

Nota hic
triplicē a
nimalium
differentiam

Dialogus.

Quomodo homo cum rebus se
inferioribus cōueniat. Capitulum secundū.

Aymūdu. Si vigilāti oculo consideres quā
cōuenientiā habet homo cum rebus triū inferi
orū graduū. naturam ⁊ dignitatē hominis per
spicue conofces: ⁊ super hominē deū hominis condito
rem intelliges. videbisq; dñm innixum scale: ⁊ ad ipsuz
poteris festinus ascendere. **D**ico ergo breuiter. Homo
cōuenit cum rebus inferiorū graduū: quia habet esse cū
elemētis: viuere cū plantis: sentire cū animalibus. **C**ō
plectitur enim in se homo omnes perfectiones inferiorū
entiū. **M**am ⁊ uiuūt: ⁊ nutritur: ⁊ conseruatur ab elemē
tis. **C**ōuenit etiā cum rebus secūdi gradus. nam sicut
arbores ⁊ herbe uiuūt: nutriūtur: crescūt ⁊ gignunt. sic
⁊ homo. **P**ari modo etiā conuenit cū reb⁹ tertij gradus
cum quibus ⁊ sentit. uidet. audit. sapit. odoratur ⁊ tan
git. **¶** **B**nīc⁹. **¶** facile hanc ego cōuenientiā animaduer
to. hoc tamen ad magnā redundat hominis dignitatē:
q̄ eas perfectiones quas res habēt inferiores diuisim;
homo possidet cōiunctim. **O**mnia enī in se continet que in
rerū natura bona sunt: nec aliquid pōt sibi perfectionis
adiungi. **S**ed rogo te vt ex hac rerū omniū conueniētia
deū mihi ad oculū demonstrēs. **¶** **R**ay. **¶** facile (vt cre
do) mihi cōcedis. res horū quattuor graduū suas essen
tias: suas etiā perfectiones a semetipsis nullatenus pos
sidere. **¶** **S**o. **¶** Admitto equidē. **N**ulle etenim res seipsas
aut producere possunt: aut perfectionis aliquid tribue
re. **¶** **R**ay. **¶** fatearis ergo necesse est vnū esse supremū
opificē qui ⁊ hominē ipsuz: ⁊ cū cta que sub homine sunt

Qd ex con
ueniētia re
rū adinui
cem de⁹ cō
ditordemō
stratur.

potenti manu cōstituit. Omnia enim ab ipso producta: omnia cōmensurata et limitata sunt: oīa in numero: pōdere et mensura cōfecta. Unus conditor princeps q̄ producta omnia ordinauit. vnus qui vnūquodqz in suo gradu cōstituit. vnus qui hos gradus stabiliiuit et certis ualauit limitibus. Hic talis ac tātus cōditor deus est sublimis: potēs: terribilis. et nō estimabit̄ altus ad illum. Si me iuncto pede secutus es deū supra hominē inuenisti. ad deū per hos gradus ascendisti: et quomodo huic scale innixus sit luce clarius asperisti. **Th̄icus.** Asperifateor: et tue doctissime demonstrationi gratias habeo. **Ray.** Est tamē et aliud quiddā quod ex hac scala poteris intueri. **Th̄icus.** Quodnā illud queso. **Ray.** Rerū oīm vnū tantū esse conditorē et gubernatorē deū: qđ quidē ex hīs que iam diximus facile demōstrat̄. Licet enim in hīs quattuor gradibus sint plures et innumerales res inter se admodū diuerse: nō est tamē nisi vnus ordo inter eas: et ad vnū aliqđ referūtur. Ascendūt enim de gradu in gradū: et ad id quod dignius cūcta contentiūt. Videmus enim quoniā elemēta plantas subintrāt et nutriūt et fructiferas reddūt. Fructus uero fruges et herbe intrāt animalia et ea nutriūt. Carnes aut̄ aialium hominē cibant: et ad incremēta perducūt. Corpora quoqz celestia ut sol et luna cōtinue influunt in ista inferiora: et ministrant eis vigorem: calorem: et lumen. Quia ergo vnus est omniū ordo: vnus est etiam omniū ordinator: moderator vnus et artifex: qui tas diuersa vno ordine sociauit. **Th̄icus.** Libens assentior. Nam et elementorū contrarie qualitates nunq̄ possent vno ordine ad inuicem pacifice sociari: nisi esset vnus solus moderator:

Quō tantū vnus est de
us

Dialogus

qui omnia ordinaret. Uideo preterea innumerabiles rerum naturas ad vnam solam tendere naturam specificā hominis vt eam in esse conseruent. Currūt ergo omnia ad vnitatem. ad bonitatem. ad fortitudinē. ad conseruationem. Ex hīs colligo humanā naturam tendere debere ad vnam solam naturā sibi superiorē et dominantē. cui debet ministrare: colere: inherere. Vna ergo et sola est supra hominē natura: quā deum et dominatōrē et rerum principem nominamus. ¶ Ray. Probe me intelligis. Sed hunc rerū omnīū principē deū nō vnū esse specie: sed vnū numero necesse est vt agnoueris. ¶ Būic? Vehementer assentior. Decet em̄ eas naturā que supra hominē est nō solum vnā esse: imo magis vna q̄ sit humana natura. Sed in humana natura reperitur vnitas specifica: ergo diuina natura est i indiuiduo vna: aliter nō esset magis vna q̄ sit humana natura. ¶ Restat igitur hoc inferendū: q̄ sicut omnes nature triū graduū inferiorū cum humana natura colligantur: ita humana natura (que est vna sola specie) colligata est cuidā superiorī nature que tota est vna numero. Et sic mūdus tot⁹ in vnū collectus finitur et consummat in summa ac simplici vnitate: qua nulla potest maior estimari. Non est igitur nisi vnus solus deus et in simplici indiuiduo vnū numero. ¶ Ray. Luculenta assertio tua: efficacior tamē erit si afirmes non solum vnū deū esse: sed et impossibile esse plures deos. qđ tali ostēditur ratione. Si em̄ essent plures aut essent inter se cōtrarij aut amici. Si cōtrarij: nulla ratione rerū ordo ad vnitatem conflueret nec diu pacificus perduraret. Si vero inter se fuerint amici: aut sunt sibi mutuo necessarij: aut vnus sufficit sibi. Si dixeris

Qđ de⁹ est
vnum nu
mero

Qđ impos
sibile est et
se plures
deos

eos sibi necessarios vt alterius ope alter indigeat: tunc per se quisqz est impotens: imbecillis: inscius: ignauus: 7 sic nulla poterit esse rerū creatio: nec moderatio: sed 7 cōseruatio quidem. Si vero vnus per omnia sibi sufficit superfluū est igitur alterū ponere. Sed nec rerū natura id vllatenus admittit. Non enim opus est gemino sole: neqz vt homo duo capita habeat: cum vnū sibi sufficiat.

¶ *Bñicus.* *Lō* incipio rationē. **¶** *Ray.* Concipias etiā necesse est hunc deū actu esse infinitū. Si enim humana natura est infinita possibilitate: quia quantum ad se attinet multiplicabilis est in infinitū. Adare enim existente 7 semina nihil obstat quin tertius generetur. Ignis quoqz si apponas cōbustibile: crescere potest in infinitū. Si ergo hec sunt possibilitate infinita: sequitur qd natura diuina (que facta nō est: 7 est omniū maxima) erit actu infinita: quia inter actū 7 potētiam nullū est dare mediū. Et qz hec natura non potest multiplicari per indiuidua relinquitur qd in vno indiuiduo est actu penitus infinita **¶** *Bñicus.* Adirabile ex hac nostra disputatiōe de deo lumen concipio. **¶** *Raymūdus.* Maiora videbis cum tibi cepero demonstrare ex hijs quattuor prefatis gradibus deum habere esse: viuere: sentire: 7 intelligere. **¶** *Bo minimus.* Oro vt mihi octus ista demonstres.

Deus est actu infinitus.

Quomodo deus habet esse viuere

sentire 7 intelligere.

Capitulū tertiū.

¶ *Raymūdus.* Cum certissima ratiōe constet deum cūcta creasse: 7 esse 7 viuere: sentire 7 intelligere humane cōtulisse nature. Qui ergo hec alijs benefica manu concessit: multo magis in semetipso

Dialogus

et vivit: et sentit: et intelligit. Non enim hec alijs conferre posset si in se vacuus esset. Et hec quidem in genere raptim dicta sint: nunc specialius quomodo deus esse habeat insinuemus. Esse dei nec habet exordium a nihilo: nec ab alio: nec ab ipsomet deo. ¶ **Bernardus.** Tria hec que nunc enumerasti: da operam rogo ut expressius manifestes. ¶ **Raymundus.** Dixi deum non accepisse esse suum a nihilo nec ab alio quocumque: nec a seipso. Non a nihilo: quia non ens nihil producit, nihil constituit. Non etiam ab alio quolibet superiore vel priore: quia tunc vere deus creatura esset non creator, factura: non factor. Non etiam habet suum esse a semetipso: ita ut sibi ipsi tribuerit esse quod habet: quia tunc aliquando esse non habuisset: quod absurdum est dicere. Non refragaris puto. ¶ **Bernardus.** Credo vera esse que dicis. ¶ **Raymundus.** Considera nunc preclaram esse dei conditionem. Unde quia deus esse suum non recepit ab aliquo nec a seipso, ideo non recipit multitudinem, conjunctionem, compositionem, diversitatem. Sed et simplicissimum: purissimum: indivisibile et summe unum. **Beatus** preterea est suum esse: et totum esse: a quo non esse longissime separatur. Omnia nempe que preter deum habent esse: habent non esse sibi coniunctum deus vero in infinitum a se abigit non esse: et ante se et post se. Et ideo deus est ens interminatum, infinitum, eternum, sine principio, sine fine. Et quia esse dei excludit a se omne non esse: idcirco continet in se quicquid pertinet ad esse. Atque ideo infinitos gradus et rationes et modos essendi intra se complectitur. Sicuti si esset aliquis numerus actu infinitus: hic infinitas numerorum species in se veraciter contineret. ¶ **Bernardus.** Intelligo preclare ac magnifice cuncta que loqueris, quia nisi dominus deus noster infi-

Quo deus
habet esse.

Deus infinitos in se
retinet essendi modos

nitos essendi modos intra se cōcluderet: posset augeri ⁊ crescere in hīs q̄ nō haberet. nec esset p̄pletus nec perfectus deus: essetq; nō ens sibi p̄iunctū: qđ impiū est asserere. ¶ Relinquit ergo qđ de⁹ est ens actu altissimū: cōpletissimū: perfectissimū ⁊ maximū. Est p̄terea immutabilissimū. qz si mutaret haberet nō eē loci ad quē. ⁊ ideo est in omī loco: in omī tēpore: nō habēs p̄teritū neq; futurū. sed tantū esse p̄sens. idest nihil noui ac̄rere pōt: nec perdere q̄c̄p̄. Est igit̄ deus fons ⁊ mare essendi infinitū: sine mēsurā: sine termino: sine fundo. ¶ Raymū⁹ dicit. Puto te etiā intelligere vt qm̄ diuina eēntia excludit a se omē nō esse. ideo nō posse eē plura entia infinita. Si em̄ due essent infinite substātie: esse vni⁹ nō esset in altero. et sic neuter deus esset p̄fect⁹ ⁊ infinitus: cū vterq; haberet sibi p̄iunctū nō esse alteri⁹. P̄terea qz de⁹ abijcit se omē nō esse. ideo debilitas: impotētia: ignorātia longissime ab eo remouent̄. Tenemus ergo deū summe esse virtutis. potestatis. sapiētie ⁊ maiestatis: cui vni soli creandarū rerū potētia tribuat̄. ¶ Bñicus. Habēt hec q̄ dixisti ex p̄cedētib⁹ consequētia. vnū tamē abs te intra se p̄tinet oē esse. Sequit̄ ergo qđ de⁹ habet in se eē terre. esse aque: esse aeris ⁊ ignis. esse quoq; asini bouis leonis. Sed nūquid deus terra est: aut aer: aut ignis: aut asinus: aut leo. quis sane mētis ista dixerit. ¶ Raymū⁹ dicit. ffacile respōdeo. Duplex est esse terre. aeris. ignis omīq; rerū conditarū. Vnū qđ in se habent ⁊ in natura p̄pria quā videm⁹. Aliud qđ in suo habēt conditore: qđ videre nō possum⁹. ¶ Res ergo create iuxta esse qđ habent in sua natura nullatenus sūt in deo. qz esse dei tale esse ha-

Quō nō pos-
sūt esse plu-
ra entia in-
finita.

Quō deus
in se habet
omne esse
qualiter o-
mnia sunt
in deo

Dyalogus

bere nō potest: cū sit ipse incōpositus: indiuisibilis: im-
mutabilis. eternus. Omnia autē creata de se sunt corru-
ptibilia: cōposita: mutabilia: finita. taliter ergo nō sunt
in deo. Sed quoniā deus habet in se omne esse: ideo oēs
res create sunt in deo vt in suo creatore: moderatore: cō-
seruatore. *Cape manifestū exemplū. Domus quā tu fa-
bricasti habet duplex esse. Vnū qđ extra videm⁹ in pro-
pria natura: aliud quod nō videmus in mente artificis.
Ita ⁊ de rebus creatis intellige.* ¶ *Dñicus. Sed si de-
us abijcit omne nō esse: ideo nullū esse potest extra deum
haberi. sed creature habēt (vt certū est) esse reale extra
deū. ergo vel tale esse est etiam in deo: vel de⁹ non habet
omne esse.* ¶ *Raymūdus fortiter me premis. Prīmū
dico: separa mihi ab omni re creata omne cōpositū: omne
corruptibile. omne finitū. mutabile. caducū. diuisibile:
⁊ breuiter omne quod sonat imperfectionē atq; indigen-
tiā. Quod dum feceris vide si nō tunc omnia creata sunt
in deo: immo ipse de⁹. Habet ergo deus omne esse reale
rerū intra se. seclusa tamen a rebus omni imperfectionē
que deo perfectissimo admisceri nō potest. Dico secūdo
omnia entia esse in deo sūm triplicē cause respectū. Exem-
pli gratia. domus fabricata respicit primo suū artifices
vt causam efficiētem. secūdo vt causam exemplarē pro-
pter similitudinē quā in suo gerit opifice. Tertio vt cau-
sam finalem propter quem domus ipsa sumpsit originē
Pari modo de rebus creatis ⁊ suo conditore cogita: in
quo sunt vt in sua causa efficiente: formali: ⁊ finali. non
autē materiali. quia mūdus ex nihilo agente deo consti-
tutus est. Est etiā mundus in deo vt in suo gubernatore
pulsore. cōseruatore. propagatore.* ¶ *Dominicus. Ad*

futus sum respōsis tuis. at quoniā in rerū productione incidimus: oro te vt quomodo a deo mūdus pcreat⁹ sit breuiter edisseras. ¶ **¶** Raymūdus. **¶** faciā quod p̄caris. **¶** Primo noueris mūdum per modum artis a magno deo nō naturaneqz ex necessitate pductū. Nam ex quo deus habet arbitriū liberū. ideo omnia pducit intellectu ⁊ voluntate. Et qz mūdi pductio est artificialis: ideo nō est de natura sui opificis. Preterea sicut artifex pducit domū iuxta similitudinē quā gestat in mēte: ita ⁊ deus pulcrū pulcerrim⁹ ipse mūdū mēte cōtinuit: ⁊ simili imagine extra in esse constituit. Et sicut artifex ante pductionem habet in intellectu formā ⁊ similitudinē rei producēde: alias eā pducere nō posset. Ita deus nunq̄ extra se mūdus formaret: nisi ipsam ydeam mūdi prius in mēte sua teneret. At quoniā deus hanc similitudinē nō potuit aliūde ab aliquo extrinseco recipere. ideo ab eterno eam in suo retinuit intellectu. ac perinde mūdus est in deo eternus: atqz id ipm qd̄ deus. Verū quia esse dei est multo preclarius: digni⁹ ac nobilius q̄ esse mūdi extra pducti de nihilo. ideo digni⁹ ⁊ illustrius esse habet mūdus in deo q̄ in semetipō. Preterea sicut artifex ipse potest innumeras domus pducere per domū quā gestat in mente: ita de⁹ si veller infinitos adhuc mūdōs formaret ex mundi imagine quā retinet in corde. Et sicuti artifex meliori qua pōt industria ⁊ iuxta condignā exigentiā domū pducit. ita ⁊ deus mūdum quē condidit summā illi ⁊ cōdignā pfectionē donauit. Verū in hoc fallit exēplū artificis ⁊ cōditoris. Nam qm̄ artifex solā ponit formā in materia: nec tñ facit ip̄am materiā: ideo non necē est vt semp cū sua domo pmaneat. Potest em̄ dom⁹ persistere

Quo deus
recreauerit
mundum

Dyalogus

ipso ruente. Et nō ita est inter creaturā 7 plastē suū. De
us nēpe nō solū ponit formā in materia: s; 7 ipsas mate
riā de nihilo producit. Idcirco mūdus necessariā habz
cōtinuā presentīā dei: nec posset ad momentū vnū persi
stere. sed per preceps iret in nihilū si suā illi deus subtra
hat manū. Portat igit̄ deus robustissima manu sua mū
dū vniuersuz: illū creās: illū moderās: conseruās: 7 ad
finē debitū cuncta pducēs. Et qm̄ hic celsissim⁹ cōditōz
cōtinue mūdum cōseruat 7 manu retinet ne ruat in ni
hilū. ideo clare relinquit q̄ etiā continue mundū creat.
sicut sol sine intermissione suos in aere radios format.
Nisi em̄ incessanter sol a se radios diffunderet: radiozū
claritas cōtabesceret. Ita 7 mūdus repēte deficeret si
non continue a deo crearet̄ cōseruaret̄. ¶ **Bñicus.** Ex
his q̄ docte nñc perorasti heresis peripatheticoz phoz
facile conuellit: qui mūdum garrūt ab eterno fuisse. qđ
si verū esset nunq̄ potuiss; a deo creati: nec egeret guber
natiōe: cōseruatiōe: directione. Est ergo (vt tu asseris)
in tēpore 7 de nihilo a deo pductus: nō necessitate: s; so
la dei volūtate. dulcedine. bonitate. liberalitate. Bū er
go respicim⁹ ad mundū quē in tanta maiestate de nihilo
formauit. apprehēdim⁹ dñm deū nostrū fortissimū. oī/
potentissimū. eternū. infinitū. incōmutabilē: ac summe
vnū. immense maiestatis. glorie: ac celsitudinis. qui de
nō esse vniuersa constituit: retinet: 7 moderat̄. Hinc ve
hemēter exulto dū hui⁹ admirandi opificis me facturū
considero. 7 cū de nihilo sim ab eo format⁹: principalioz
tamē 7 dignioz pars sum vniuersi: sub ipso rerū omniū
caput 7 dñs. Gaudeo igit̄ 7 tibi raymunde gr̄as maxi
mas habeo: q̄ me in id perduxisti vt nouerim me habere

Deus sem
per ē omni
creature su
e necessari⁹

cōseruat

imp
locuti

tā nobilē: tā sublimē: tā beneficū creatorē: qui me cū nō
esses nobiliter creauit: creatū vō p̄seruat: regit 7 dirigit
Et nūc vnde paululū digressi sum⁹ ocius reuertamur.

Sicut deus habet esse: ita habet

7 viuere: sentire: 7 intelligere. Capitulū. iiii.

Aymūdu. Animaduertisti q̄ fructuosus tibi
fuerit excursus n̄r: verū vt hortaris sicut pau-
lo ante de esse dei dixim⁹: ita nunc quomō deus
viuere habeat disserem⁹. Sicuti per esse mūdi qd̄ cerni-
mus arguim⁹ aliud esse qd̄ nō cernimus: sic per ea q̄ vi-
demus in mūdo viuere: deū viuere manifeste colligim⁹
Nunq̄ enī mūdu viueret nisi deus ante vixisset. Pre-
terea cū deus necessario habeat esse: habeatq; quicqd̄ cō-
uenit cū esse: cū esse dei separet a se om̄e non esse. ideo ne-
cessario habz 7 viuere: qz viuere conuēit cū esse. Viuere
enī ipsuz esse nobilitat 7 illustrius reddit vt videmus ad
oculū in creaturis. Si em̄ deus haberet esse sine vita: sen-
su: 7 intellectu: tūc esse dei nō includeret om̄e esse. qz vi-
ta sensus 7 intellectus sunt res reales: q̄ ab infinito esse
separari nō possunt. Et ideo manifeste colligif: vt qz ha-
bet esse: habet necessario 7 viuere 7 sentire 7 intelligere.

Qd̄ viuere
et intelli-
gere in deo
idem sunt.

Bñicus. Nihil verius: sed qz deus est ens simplicissi-
mū 7 summe vnū: sine p̄positiōe: sine diuisione. ideo vi-
uere dei est oīno idē qd̄ suū esse. nec sentire aut intelli-
gere quicq̄ aliud sunt in deo q̄ viuere. Et qz deus est suū
esse: 7 esse dei idem est qd̄ deus: ita deus est sua vita: suū
sensus: suus itē intellectus. Et quēadmodū deus exclu-
dit a se om̄e nō esse: om̄e. s. nō est negatiuū: 7 nō esse pri-
uariuū: ita excludit om̄e nō viuere: nō sentire: nō intelli-

Dialogus

gere. Et ideo ab eterno ⁊ in eternū deus viuit sine prin-
cipio sine fine. Nō solus habet immortalitatē: qz sue ppe-
tue vite nō pōt ascribi pmutatio: nulla fieri additio: nul-
la alteratio. et qz deus est sua vita: ideo est tota vita. nec
est q̄c̄q̄ aliud q̄ ip̄amet vita. Hinc sequit̄ qz oē creatū vi-
uit in deo: ⁊ ideo deo oīa viuūt: nec aliqd̄ in deo mor̄it̄.
Ray. Pulcre admodū intelligis dictū nr̄i euāgeliste:
qd̄ factū est in ip̄o vita erat. Nā ex quo oīa viuūt in deo:
creature oēs q̄ nūc viuūt etiā ante q̄ in se viuerēt in deo
viuebāt. Verū nūc de ip̄o sentire pauca dicam. Sicuti
em̄ sensus in aiantib⁹ esse videm⁹: ita deū quoqz (q̄ sen-
sum illis largit⁹ est) sentire cognoscim⁹. Preterea si de⁹
habet oē esse: habz ⁊ sentire: qz sentire est esse ⁊ valde no-
bile esse. id̄ nec̄ario est in deo. alioqn̄ non excluderet a se
om̄e nō esse. Et sicuti de⁹ est suū eē ⁊ suū viuere: ita est ⁊
suū sentire: qz viuere ⁊ sentire nō faciūt in deo vllā distā-
tiā. Relinquit̄ ergo qz de⁹ audit: videt: odorat: sentit ⁊
tāgit. Nō tñ eo modo quo id̄ aiantib⁹ puenit: sed inuisi-
bilif̄ spiritualiter: realiter tñ. Ex his vero q̄ nūc de esse vi-
uere: ⁊ dei sentire dixim⁹ puto te optime cōprehendere
qd̄ de suo intelligere dicere debeam⁹. **Bo.** Cōprehē-
do plane: nec̄ario em̄ sequit̄ vt q̄ homini intellectū tribu-
it: cū is sit inter dei munera nobilissim⁹: ip̄e quoqz intel-
lectū habeat oportet. ⁊ qz intelligere est esse: imo prestā-
tissimū esse. id̄ si de⁹ habet om̄e esse: habz ⁊ intelligere.
Preterea sicut esse dei est incōmutabile: nec p̄teritū reci-
piēs nec futurū: s̄ presens solū. ita intellect⁹ dei nō dis-
currit ab vno in aliud: s̄ sunt ei ab eterno p̄ntia oīa. Et
sicut nō eget deus aliquo ad essendū: ita nullo indiget ad
intelligendū. Quia v̄o eē dei est infinitū: ⁊ cōtinue suū

De sentiri
re dei

De dei in-
telligere

esse intelligit: ideo semp intelligit infinitū. 7 qz in suo eē tot⁹ est mūdus 7 q̄cqd̄ adhuc esse p̄t. intelligēs ergo suū esse: totū mūdū simul intelligit 7 q̄cquid p̄t esse. Et sicut in deo sunt oīa simul: ita simul oīa intelligit: videt 7 cognoscit p̄ suū eē tanq̄ per speculū vniuersale: qd̄ est oīm rerū coīs ydea. At vō qm̄ tantū est suū intelligere quātū 7 suū eē: iō cū sūma voluptate intelligit se habere eternū eē: eternū viuere: s̄ esse imortalē: oīpotētissimū: p̄fectissimū. 7 id verissime se eē qd̄ in veritate est. Et qz esse atqz intelligere in deo idē sunt: iō 7 se intelligere intelligit 7 sapere cognoscit. Pr̄terea qz de⁹ habet in se oē esse 7 oēs effendi gradus: intelligēs ergo suū esse intelligit simul infinitos existētie gradus. atqz ideo actu intelligit totū esse mūdi: 7 om̄es species: naturas om̄es: 7 indiuidua om̄ia. 7 quicqd̄ vnq̄ aut fuit: aut est: aut futurū est: aut esse potest. Vno ergo intelligentie obtutu terribilis ille maiestatis oculus videt: numeratqz totā harenā maris aquarū 7 pluuiarū guttas. oēs partes terre: 7 que in terra: aut in visceribus terre: aut in vndis 7 fluminib⁹ generatur. Om̄es itidē stellas celi: virtutes 7 cursus earū: oēs dies seculi 7 horas 7 momēta dierū: herbas 7 herbarū vires: arbores om̄es: fructus 7 frondes: semina 7 grana om̄ia. Hominū quoqz demonū 7 angeloz cogitationes: intentiones: desideria: opera: 7 verba singuloz. Om̄ia videt: omnia nouit: om̄ia discutit: 7 quicquid abditissimū est clarissime comprehendit. Om̄ia em̄ nuda et aperta sunt oculis ei⁹. Ex hīs manifestissime lucet dei intelligētiam: dei noticiā infinitā esse: innumerabilē: in cōprehensibilē. ¶ Ray. Cum ingenti gaudio te hec audio differentē. Optime cōprehēdis incōprehensibilem

Dialogus

esse dei essentiã: vitã: sensum: atq; intellectũ. q̄ q; in deo
vnũ sunt: qui vnũ ponit oia ponit: 7 qui vnũ tollit omnia
tollit. Qui enĩ dicit deũ nõ intelligere: negat 7 deũ esse.
Et quia ens verũ 7 bonũ cõuertitur: qui negat deũ esse
negat deũ 7 bonũ 7 verũ 7 iustũ esse. Sed patere queso
vt paululũ longius teptrahã. ¶ **Dñic.** Patior qd̄ vis.
¶ **Ray.** Vides ne igitur ex hijs q̄ iam diximus manife-
ste sequi vt cõsequẽter dicamus deũ incorporeũ esse 7 li-
berũ habere arbitriũ. ¶ **Do.** Per rimas (vt aiunt) hec
vt cũq; video. o; tamẽ vt palam mihi ista demonstras.
¶ **Ray.** Diximus supra idẽ esse in deo intelligere. senti-
re. viuere 7 esse. sed intelligere est spũale: ergo 7 sentire
7 viuere 7 esse in deo penitus est spũale. Est ergo deus
natura spũalis: incompositus: impartibilis: simplicissi-
mus. Hinc sequit̄ q; deus est incorporeus: impalpabi-
lis: inuisibilis: nec aliquo sensu corporeo perceptibilis.
¶ **Do.** Hinc pulcre elidit̄ heresis antropomorphitana
q̄ asserit deũ habere humani corporis effigiẽ: hoimq; 7
iuxta hanc mēbroz suoz descriptionẽ ad suã imaginem
condidisse. Hunc errorẽ nequissimus impostor machos-
metus i suo alchorano: 7 iudei in suo libro quẽ thal mud
vocat̄ lōgissimis fabulis psequuntur. Nos vero qui sci-
mus qm̄ spũs est deus: ipsum in spiritu adoram. Hinc
deus optimus: maximus homini intellectum cõtulit: a
quo solo põt cognosci: diligi: reuereri. Horũ gratia ho-
mo post mortẽ accipit deũ pro munere: inuisibilẽ: immẽ-
surabilẽ: incapabilẽ. Intellectus em̄ humanus a deo no-
bilis est: vt non possit caducis 7 visibilibus bonis mune-
rari. 7 ideo bona intellectus sunt spiritalia: eterna: infi-
nita: semper permanencia. Hunc de secũdo scilicet q; de

Qd̄ de est
ens spũale

us habeat liberū arbitriū ocius exponere.

Quod deus habet volūtatē et liberū arbitriū.

Capitulū quintū

Bymūdus Qui hominē liberū prulit arbitriū de' manifestū est q' 7 ipse liberū arbitriū habet: q' nihil dat qd nō habet. Preterea si de' habet esse intellectuāle: h'z etiā 7 velle: q' intellect' sine volūtatē esse nō pōt. Et sicut de' habz esse primū: ita volūtas ei' est prima volūtas: nec sequit' vllā aliā voluntatē. Idcirco quicqd de' vult: sua id vult ppria voluntate. Et q' in deo esse 7 velle idē sunt: ideo q'cūqz de dei esse supra dixim': de sua volūtatē dicere tenemur: q' videlicet est immutabilis: inuariabilis: eterna: cōpletissima: plenissima oīpotentissima. Et sicut de' intelligit se primo 7 suū esse: ita vult primo seipm 7 suā plenissimā perfectionē. Et quēadmodū habet: ita 7 cupit sibiipsi oē bonū: oīne gaudiū: oē solaciū. Est ergo incōtinua iugiqz leticia: et habet eternū gaudiū intra semetipm. Preterea cū volūtas in deo idē sit qd intellect': cuius prima opatio est intelligere vba sensumqz verbor. Secda discutere p rōnes an res intellecta vera an falsa sit: iusta vel iniusta. Tertia opatio qd verū 7 iustū est approbare: reijcere at qd falsū est. Quia ergo volūtas 7 intellect' in deo vnū sūt nō pōt sua volūtas ab intellectu discordiā facere: iō de' nihil pōt velle ptra rōnem nec cōtra iustū iudiciū intellect'. Idcirco diuine operatiōes iuste sunt. rōnabiles: ordinate: sancte 7 vere. 7 volūtas ei' sp est rectissima: iustissima: ordinatissima. 7 prima regula q obliquari et intrāsuersus duci nō pōt: nec a veritate vllaten' declinare

Nota tres operatio nes intellectus

Dialogus.

cum sit ipsamet veritas. Que et si mala aliqua atq; iniu-
sta fieri pmittat. nunq̄ tamē ea inordinata relinq̄t: s; ea
semp̄ dirigit in bonū finē. ¶ **Bo.** Hinc manifeste colli-
git nunq̄ debere hoīem murmurare cōtra volūtātē dei
sed equo animo perferre quicq̄d in illū diuina cēsura de-
creuerit. Et ideo volūtas q̄ ab hac diuina ⁊ primā volū-
tate discordat tortuosa est: inordinata: iniusta: penis di-
gna atq; supplicijs. ¶ **Ray.** Verū asseris: sed nūc seque-
re me queso: ⁊ ex cognitiōe liberi arbitrij de deo tuo stu-
penda magnificaq; cognosces. Ex quo em̄ in deo est li-
berū arbitriū primū atq; eternū: ideo diuina libertas est
prima. eterna. sūma. plenissima. q̄ a nullo vnq̄ aut de-
primi posset aut violari. Hinc seq̄tur q̄ h; oia q̄ summe
cōpetūt libertati. Et ideo deus q̄cquid vult est: ⁊ q̄cquid
non vult nō est: ⁊ eo modo quo vult ⁊ sicut vult est. Est
ergo talis tātusq; qualis quātusq; vult esse. alioquin sua
volūtas esset restricta ⁊ ipedita. nec in summa p̄sisteret
arce libertatis. ¶ **Bo.** Omīno necē est ita fateri: idcirco
p̄sequēs est deū esse oipotentē: sūme bonū: summe beni-
gnū: sūme iustū: misericordē: omīa scientē: oia q̄ vult de
nihilō procreantē. Nā talē se ac tantū esse vult atq; desi-
derat. Est ergo summus dñs: summ⁹ imperator: solus
bonus ⁊ potēs rex: cui subest cū voluerit posse. cui⁹ vir-
tuti nemo resistit: cuius sapientiā nemo fallit: cuius dul-
cedini se nemo subducit. ¶ **Ray.** Magnifice tu quidem
nam plena libertas arguit deū oipotentē cum summa
sapientiā: ⁊ summe sapientē cū summa potētia. Cum em̄
in deo hec vnū sint: tantū potest quātum intelligit: ⁊ tā-
tū intelligit quātus sufficit. alioquin vnū atq; idē nume-
ro esset seipso maius ⁊ minus. Verū licet esse: viuere: in

Quod et li-
bero arbi-
trio dei or-
minis eius
perfectio
ostēditur.

telligere: velle. &c. omnia in deo vnū sint. aliqua tamē ap-
 propriate magis vni tribuuntur q̄ alteri. Nam quia de⁹
 viuit: ideo est immortalis: impassibilis: incōmutabilis.
 Et q̄ intelligit: ideo est summe sapiētie: summe indu-
 strie. oīa regēs. oīa prospiciēs. Quia vero oīa pōt: ideo
 omnia q̄ vult producit. destruit. & rursus cōstruit. & oēm
 altitudinē se extollentē cōprimit & extinguit. At qm̄ de⁹
 beniuolā volūtate h̄z: ideo est bonus. mitis. benignus.
 prestabilis sup malicia. iustus. sanctus. rectus & verus
 Hec satis ex h̄ijs q̄ supra dixim⁹ elucescūt. At nūc pau-
 lulū sublimi⁹ oculos attollam⁹. & q̄ ias per esse mūdi ad
 dei esse p̄scēdim⁹. cognouimusqz hūc mūdus de nihilo &
 ex tpe a deo pductū. Indagem⁹ queso adiutore deo vt p
 hāc manifestā pductionē aliā inuēire possim⁹ multo ista
 meliorē: digniorē: sublimiorē. ¶ **Bo.** Nō erit meo iu-
 dicio graue hanc pductionē licet admodū occultā inue-
 nire. si tamē mentis aciem acriter intēdimus. Nā hec
 de nihilo mūdi pductio pandit nobis excellentiā: potē-
 tentiā: sapiētiā & bonitatē magni dei. Sed multo nobi-
 lior. altior. & melior sine vlla comparatiōe esset illa pdu-
 ctio de sua infinita & altissima eētia q̄ ea q̄ de nihilo est
 tātoqz pstantior q̄ntū distat diuinū atqz eternū eē a nihī-
 li. Videm⁹ ad oculū hoīem pducere domū nō inquantū
 homo est sed inquantū artifex est. & hāc domū nō de sua fa-
 cit natura: s̄ materia aliena. Producit quoqz de sua na-
 tura hoīem simile sibi inquantū hō est viuente: rōnisqz ca-
 pacē ad imaginē & similitudinē suā. S̄ multo pclarior ma-
 gisqz radicalis & cōueniēs est hoī inquantū hō est sibi silem
 in natura pducere: q̄ more artificis domū extra se d̄ alie-
 na substātia formare. Hoc exēplo duplicē ī deo pductio

Qd mūdi
 productio
 arguit aliā
 in deo pro-
 ductionem
 multo ista
 meliorem.

Dialogus.

nē esse mōstramus: vnā qua vt artifex mūdum de nihilo creauit. aliā qua tanq̄ de^o de sua substātia filiū edidit.

Quod deus de sua natura deū p̄dure / rit rationibus aliquātis ostendit. Capitulū. vj.

Alymūdus. Solidū satis fūdamentū posuisti nūc superest vt aliquātis rationibus probē deū de sua substātia deū produxisse. Si deus voluit aliqd̄ p̄ducere de nihilo: multo ampli^o voluit aliqd̄ p̄ducere de semetipso. si voluit ergo ⁊ potuit: alioquin nō est oīpotens. Nūc ergo quis cōplacuit sibi mūdum de nō ente producere: multo magis cōplacuit sibi de sua propria natura filiū generare. Istud cogimur dicere ne illi aut impotentiā aut tristitiā ascribam^o. In summa enī tristitiā ⁊ impotētiā deus erit si generare filiū voluit et nō potuit. Præterea quāto creature a deo p̄ducte magis sunt illi similes: tanto eas magis diligit atq̄ cōplectit. Sūme ergo illū diligit quē de sua natura sibi simīle generauit. Et ergo sit in deo summus cōplacētiē ⁊ amoris gradus: necesse est ponere alium de sua essentia p̄ductū in quo sibi sūme cōplaceat. ¶ **Dñic^o.** Satis hec ratio pregnās est: nā si deus gaudet societate alteri^o de nō esse producti: ⁊ delicie eius sunt esse cū filijs hoīm: multo iocūdius in societate sui filij sibi oīno simīlimi gratulabit^o. Verū tu qd̄ cepisti prosequere. ¶ **Ray.** Deus est realissime infinit^o: imense virtutis atq̄ vigoris. nā summa natura est summe actiua. ergo necario seq̄tur qd̄ sit in eo p̄ductio infiniti. Sed p̄ductio mūdi nō est nisi p̄ductio vni^o p̄cti respectu infiniti dei. ⁊ qz etiā impossibile est qd̄ infinitū in actu possit p̄duci de nihilo: alias es

sent duo dñi p̄trarij actu infiniti: necesse est ergo q̄ de⁹ pdu
 cat rē actu infinitā de sua substātia infinita. ¶ Bo. fa
 cile ego ista cōcessero: nā qm̄ in deo reperitur p̄ductio: nec
 esse est q̄ in eo sit summa atqz infinita p̄ductio q̄ nulla
 possit maior intelligi. Et hec est p̄ductio sui imaginis ⁊
 ⁊ sue prolis. ¶ Ray. Videm⁹ p̄terea q̄ quelibet res cre
 ata suā naturalr̄ ⁊ incessant̄ p̄ducit imaginē: vt patet in
 speculo. in quo q̄libet res obiecta suā imprimat similitu
 dinē. sol quoqz generat radiū ⁊ ignis calorem. Si ergo
 hāc generationē deus alijs a se tribuit creaturis: multo
 magis ipse de semetipso suā cōtinuē ḡstabit imaginē si
 bi oīno similitā intelligētia ⁊ sapiētia ⁊ potētia ⁊ dul
 cedine ⁊ bonitate. ¶ Bo. Optime deducis: si em̄ de ni
 hilo creat de⁹ res tēporales q̄ viuūt sentiūt ⁊ intelligūt
 multo magis p̄ducet de sua natura s̄bolē viuētē intel
 ligentē sapiētē sibi penit⁹ cōformē: ⁊ tanq̄ splēdozis
 radiū de suo lumine p̄deūtē. ¶ Ray. Possent quidem
 he rōnes sufficere: libet tñ aliq̄nto robusti⁹ incubere. cū
 nihil suauit⁹ melius ⁊ amabili⁹ sit sūma iocūditate. Ne
 ergo hāc deo denegemus: necesse est in eo ponere infinitā
 iocūditatē: sed sūma atqz imensa iocūditas nō pōt eē si
 ne societate alteri⁹ summe sibi similis atqz p̄formis: in q̄
 sit ver⁹ amor vera iocūditas: sūma suauitas. Habet er
 go de⁹ apud se aliū a se p̄ductū sibi oīno similitmū: in quo
 sicut in pp̄rio filio delectat⁹: exultat⁹: gratulat⁹. P̄terea
 eū naturale sit deo ⁊ sūme pp̄riū tribuere atqz largiri: si
 cut clare patet in rerū oīm creatiōe. h̄s enī quelibet res
 tantū muneris diuini q̄ntū ipsa recipere potuit. Vide
 mus quoqz q̄ vnaqz res id qd̄ accipit alijs festinet im
 partiri. Nā corpa celestia p̄tinuo influūt in hec inferiora

Dialogus

ra. Elemēta quoq; oibus corporalib⁹ rebus se pmiscēt. Arbores etiā 7 herbe rebus sensibilib⁹ suos fruct⁹ vltro cōicant. Hinc ostēdit q^d sūma ingenuitas est aliq^d largiri. At qm̄ de⁹ est oim nobilissim⁹: ideo largiri illi cōuenit in summo gradu. estq; sibi summe naturale 7 maxime cōueniens. S; tribuere 7 eē in deo vnū sunt: iō sicut suū esse est infinitū: sic 7 sua largitio ē infinita. Et sicut necē est deū esse: ita 7 necē est deū largiri. Hinc seq̄tur: oportet deū dare totū q^d h;: alioquin nō esset infinit⁹ largitor. Verū ne ista largitio sit in deo vacua: necārio seq̄tur vt si eū infinit⁹ aliq^s largitor: sit 7 infinit⁹ acceptor: q̄ totū in se recipiat q^d alter tribuere p̄t. Erit ergo iste acceptor suo largitori p̄ oia equalis: eque nobilis: eque sublimis. eque p̄fectus. infinit⁹. eternus. At qm̄ maior est 7 p̄fectior actualis largitio q̄ potētialis. 7 intrinseca q̄ extrinseca: 7 substāialis q̄ accēntalis: 7 de ppria natura q̄ de nihilo producta. iō necē est q^d ab eterno fuerit in deo ista largitio: 7 ista p̄ductio substāialis: naturalis: 7 actualis eque nobilis vt est ipse p̄ducēs. ¶ **Bo.** Efficacissima hec ratio est. nā largitio q̄ sit a deo ipsis creaturis pene nihil est si ad suā immēsā munificentā conferat. Maximū vero q^d deus dare potuit est q^d tribuerit totam suā substantiā alteri persone. Et nisi id fecerit eū sit ipse indiuisibilis 7 simplicis nature nihil de proprio tribuit: nec dat quod optimū habet. imo totū sibi retinet. 7 sic cōuincitur esse amarissimus 7 tenacissimus. q^d omnino lōgissimū est a tā liberali 7 munifica natura.

Q^d in simplicissima atq; indiuisibili
vnitate summa sit trinitas personaz. Capi. septimū.

Bay. Hys itaqz pmissis nūc facile erit in vno ⁊ simplici deo psonaz ostēdere trinitatē. Supra mōstratū est qd esse dei est infinitū. impartibile ⁊ sūme simplex: ⁊ iō nō pōt vna pars dari ⁊ altera retineri. s; necē est vt dū cōicat: ex integro cōicef. Qñ ergo de⁹ suū esse alteri largit: totū datur ⁊ totū retinet. ⁊ sic psona tribuēs ⁊ psona recipiēs hñt idē atqz indiuissibile esse: vnā naturā: vnā numero substātiā. et in nullo differūt nisi qd vn⁹ est largiēs: alter recipiēs. iste habēs esse diuīnū a semeti pō: ille ab alio. iste pducēs ille product⁹. iste generās: ille generatus. At qm largitor nō est receptor: nec ecōuerso. iō in eētia diuina inuēim⁹ duos reali⁹ distinctos. vnus generās: alter generat⁹. vnus p̄ alter fili⁹. ¶ **Bo.** Delirescat nūc sabelli⁹ heretic⁹: qd dicit patrē ⁊ filiū solo inter se noie discrepare: nec in re s; in voce solā facere distātiā: posseqz eū qui p̄ est fili⁹ eē. ⁊ qd fili⁹ p̄ Sed p̄gredere q̄so. ¶ **Ray.** Quia igit totū esse diuīnū tribuit alteri ⁊ nihil penit⁹ retinet quin id cōicef filio a suo p̄re: iō inter patrē ⁊ filiū est sūma coeqlitas: sūma cōsubstācialitas: sūma coeternitas: potestas eadē: eadēqz maiestas. ¶ **Bo.** En hinc funestissim⁹ Arri⁹ vehemēter elidit: qui dicit filiū suo p̄re minozē: nec genitū esse a p̄re s; ante mūdi creationē a deo conditū factūqz. Sed assertio tua verissima est: qz vbi inter patrē ⁊ filiū est vna substātia: nō pōt vn⁹ altero p̄ior eē duratiōe. Nā licet vn⁹ oriat⁹ ab altero: tñ s̄līr sunt ab eterno. Ex quo em diuine nature est largiri: iō ab eterno fuit ipa elargiēs ⁊ ab eterno recipiēs: s; largiēs p̄ ⁊ recipiēs filius. S; prestolor mihi quā pollicites demōstrari in deo trinitatē. ¶ **Ray.** En soluo pmissus. In oi natura intelligibili ⁊ spūali inuenit⁹ ⁊ intellectus ⁊ volūtas. Intellect⁹ est naturalis:

Dialogus

Nota dup-
plicem in
natura spi-
rituali pro-
ductionem
s. nature et
voluntatis

7 naturaliter operatur 7 ex necessitate. Voluntas autem li-
bera est 7 ideo libere agit. Est ergo duplex in natura spi-
rituali productio vna necessaria 7 naturalis q̄ fit per mo-
dum intellectus: alia libera 7 voluntaria que fit per mo-
dum voluntatis. Prima productio in deo est naturalis 7 ne-
cessaria: deus enim intelligit seipm 7 suam essentiam producit
necessario suam imaginem sicut sol radiū: 7 largit sue imagi-
ni: hoc est sue soboli totam suam substantiam. Et qz ista produ-
ctio est per modum nature: ideo vocat generatio. Et qz
fit per modum intellectus: ideo productus vocat verbum pa-
tris: imago 7 sapientia patris. Quia vero quilibet per se
subsistit: ideo vterqz persona nūcupat. Porro qd a volū-
tate producit: amor est. 7 qz est vna voluntas patris 7 fi-
lij: ideo a patre 7 filio amor procedit. qui est spūsanctus
Habet ergo in deo tres personas: patrē: 7 filiū: 7 spūm
sanctū. ¶ **B**nicus. Habeo fateor: sed spūsanctus quom-
modo in trinitate persona sit paulo queso euidentius ostē-
de. ¶ **K**ay. faciam breuiter. Diximus supra patrem esse
largientē 7 filiū recipientē. sed vbi est largitor 7 recep-
tor oportet qd aliud inde pcedat: qd se3 nec sit dare nec
recipere. videlicet amor qui procedit a dante in recipiē-
tem: 7 a recipiente in dantem. Et sic ibi est amoris pro-
cessio que est tertia res 7 tertia persona: que neqz pater
est neqz filius: sed amborū spiritus. Hic autem amor neces-
sario a patre filioqz procedit: qz pater nō potest nō ama-
re suam imaginem: suū filiū a se productū. nec filius nō po-
test nō amare patrē qui se genuit. Ista autem productio fit a
duobus simul: qz pater nō est prior filio: sed ab eterno sunt
simul. 7 ideo non prius procedit amor a patre in filiū q̄
filij in patrē: neqz sunt due productiones amoris qz nō est
nisi vna voluntas patris 7 filij a quibus amor iste pcedit.

¶ Hinc euidenter destruit heresis moderna gre-
 corū qui asserūt a solo patre pducere spūm sanctū: quasi
 7 filius patrē nō amet: a quo tantopere se intelligit ama-
 ri. Sed perge quo cepisti. **¶** Ray. Sicut ergo he tres p-
 sone habēt eandē numero essentiam siue substātiā. ita
 sunt inter se per oīa equales. quippe quibus est vna diui-
 nitas: equalis glōria: coeterna maiestas. Sed pater ge-
 nerās: filius genit⁹: spū sanctus amozū nex⁹: amoz
 amoz: 7 amoz charitas. **¶** Bo. Egregie nūc confu-
 sus: hinc arrius abcedit: qui impia voce ausus est dice-
 re spūm sanctū creaturam esse 7 seruū esse patrī 7 filij.
 Mā reuera necesse est qd amoz qd a patre filioq; pcedit sit
 infinit⁹. quia pater amat filiū quātum pōt: 7 ecōuerso.
 7 quia pater pōt in infinitū amare: 7 fili⁹ similiter. igitur
 amoz (qui est spū sanct⁹) est infinit⁹. oīpotens. eter-
 nus. oīm rector 7 dñs: 7 patri 7 filio coeqlis. **¶** Ray.
 Vidisti certe in quā sublimia animū porrexim⁹. Ex cō-
 paratione em hoīs ad res inferiores triū graduū penes
 cōuenientiā generalē repēte in dei cognitionē perueni-
 mus: quē nūc scimus 7 esse 7 viuere: 7 sentire 7 intelli-
 gere. quē etiā videm⁹ 7 in simplici essentia vnū esse 7 tri-
 nū in personis. Māc superest vt comparemus hoīem ad
 res se inferiores penes cōuenientiā magis specialē: 7 ex
 hac cōparatiōe aliud quoddā mirabile lumen illuxerit
 nobis: quo 7 nos ipsos 7 dei glōriā contēplemur. **¶** Bo.
 Fiat obsecro qd dicis: libens animū accōmodo exper-
 tus fructum disputationū nostrarū.

**Comparatur homo ad res inferio-
 res triū graduū penes pūentiā specialē. Capi. viij.**

Dialogus.

Quo ho
mo conue
nit cum re
bus primi
gradus.

Dymūdu. Cōuenit itaq; homo cū rebus sibi
subiectis generali pueniētia vt supra diximus:
quia habet esse cū inanimatis. viuere cū plātis
sentire cū aialibus. **N**unc paulo speciali⁹ hoīem alijs cō
feram⁹. Primo cōuenit cū rebus primi gradus q̄ tantū
esse habēt 7 nō viuere. Conuēit em̄ cū elemētis 7 corpo
ribus celestibus. **M**ā sicut illa inter se ordinata sunt: no
biliora em̄ 7 digniora altiore obtinēt locum: 7 minus di
gna inferiorē. Ideo enī celū sursum 7 terra deorsum. 7
aqua p̄minet terre: aer vero 7 ignis sicut hīs meliores
ita 7 altiores sunt. Ita pariformiter in corpore humano
caput (qd̄ est inter exteriora mēbra nobilissimū) sup̄mū
retinet locū. 7 mēbra min⁹ digna: vt sunt pedes 7 tibie
terre propinquoza sunt. Et sicut sup̄iora corpora influ
unt 7 regūt ista inferiora: ita caput influit 7 regit mino
ra mēbra. Et quēadmodū sol medi⁹ planetaz tribuit lu
men 7 influit vitā: residensq; in medio sursum tribuit 7
deorsum. Ita cor humanū (qd̄ om̄ibus mēbris vitā in
fluit 7 calozē) collocat in medio: 7 sua munera distribuit
superius 7 inferi⁹. ¶ **D**ñicus. Preclara p̄cinnisq; con
cordia. ¶ **M**ay. Cum rebus vero secūdi gradus maio
ri adhuc cōcordia homo sociat. **M**ā sicut granū de quo
seu arbor seu planta nascit: materiā augmentūq; recipit
a terra: vt inde radix. trūcus. ramiq; procedāt. ita gra
nū illud de quo homo pullulat a sanguine mēstruo in vē
tre matris augmentū recipit vnde mēbra oīa generent.
Et sicut ex vno paruo seminis grano tot diuersa p̄cedūt
radix. trūcus. cortex. frōdes. folia. fruct⁹. 7 semina. ita
ex vno modico patris tui grano oīa corporis tui interio
ra 7 exteriora mēbra p̄dierūt. ¶ **D**ñic⁹. Hinc euidenter

Quo cōue
nit cum re
bus secun
di gradus

aspicio opus me esse magnū dei: qui hoc modicū granū
 patris mei in tot diuersa 7 mirabilia mēbra praxit: esse
 qz vnū atqz eundē opificem qui 7 arborū corpora distin
 xit 7 hominū. Nam cū corpus humanū formetur in ma
 tris vtero ipsa aut nesciēte aut dormiēte: aut etiā plerū
 qz nolēte luce clarius apparet q̄ in formatione humani
 corporis infinita potētia: sapiētia: 7 benignitas creato
 ris penitus operata sit q̄ sup oīa alia corpora illud nobi
 lius cōdidit: distinxit 7 organifauit. ¶ Ray. Jā nō erit
 difficile mōstrare pueniētā cū rebus tertij gradus. Mā
 quēadmodū aialia coitu generant̄ maris 7 feie: 7 in vte
 ro matris hoz mēbra formātur. ita 7 hō p coitū gignit̄
 7 in vtre sue parētis coagulat̄: format̄ 7 alitur. Aialia
 caput habēt: oculos: aures. 7c. 7 quinqz decorātur cor
 poris sensibus: pariformiter 7 homo. Illa comedūt: di
 gerūt: egerūt. sic 7 homo. Illa in terrā de q̄ sumpta sūt
 per mortē reuertūtur. ita 7 hō cū puluis sit in puluere
 reuertet̄. ¶ So. Bata hac pueniētia: audire nūc abs te
 cupio qd̄ inde lumē debeā speculari. ¶ Ray. Ihec cōue
 niētia rerū oīm inter se: ostendit qz vnus atqz idē sit arti
 fer: vnus de 7 dñs oīm. vnus ordinator 7 rector hoīs
 aialium: plātarū: 7 elemētorū. Arguūt em̄ vnū p̄siliū: vnā
 p̄uidentiā: vnā potentiā: vnā bonitatē. Mō em̄ esset tāta
 rerū oīm inter se p̄cordia 7 similitudo si duo essent opifices
 duo moderatores. Vnus est ergo dñs q̄ 7 hoī intellectū
 ptulit: atqz planetarū atqz arborū opa moderat̄. Eadem
 quoqz oīm rez materia vnū monstrat artificē sūme po
 tentē: sūme sapientē: q̄ de vna eadēqz materia tot inume
 rabiles mirabilesqz rerū formas p̄ducere potuit: voluit
 sciuit 7 fecit. Illudqz nō mediocriter mirādū qz de vili

Sum reb
 tertij gra
 dus

Inmen q
 ex conueni
 etiā ista re
 splendet

Dyalogus.

Infima. terrestriq; materia tam nobile humanū corpus
plasmare voluerit: qđ capax esset anime ratiōalis 7 sum
mi artificis imaginis. Si enī hoc tale corpus ex lapidi/
bus preciosis: aut certe ex aliqua celesti materia condi/
disset: nō esset tanta admiratiōe dignū. Hunc vero cū ex
vili luto illud suscitauerit satis suā potentiā 7 sapientiā
egregius cōditor ostendit. Hinc potes etiaz intelligere
qđ si te ex tam contēptibili massa formare potuit: poterit
quoq; si voluerit multo te sublimi⁹ attollere: 7 in statū
multo nobiliozē subleuare: 7 corruptibiles puluerē tuū
immortalē reddere. ¶ **Bo.** Capiō lumen: idq; nō par/
uū. vnde 7 datozi luminū 7 tibi maximas habeo grās.
¶ **Kay.** Vidisti itaq; qđta cognouimus ex cōparatione
hoīs ad sua inferiora penes cōuenientiā: nūc reliquū est
vt hoīem conferam⁹ ad res ceteras penes differentiā: 7
multo amplioza de hoīe 7 hoīs conditore cognosces qđ
hactenus cognouisti. Verū qz iam prandij hora est: 7 sa
me plia cōtabescūt: vox quoq; iam a sermonis virtute
succūbit. oro vt sequentē disputatiōē donec stomach⁹
cōfortē differrī patiāris. ¶ **Bo.** Patior libēs. sumpto
enī cibo fortius instabim⁹. Nam tritū apud rhetozes p
uerbiū est. Bene inflatas tibias meli⁹ resonare solere.

¶ Finit primus dyalogus.

Hic cōparatur homo ad res se inferior
res penes differentiā generalem. ¶ **Lapi.** nonū.

Bymūdus. Robozatis nūc paululū viribus cō
paremus si placet hoīem ad inferiores gradus
rerū penes differētiā. Et primo iuxta diffe/
rentiā generalē: secūdo iuxta differentiā specialē: 7 grā

dia quedā ⁊ sublimia q̄ nondū vidim⁹ intuebimur. Res enī triū inferiorū graduū multū ab inuicē separātur: ⁊ in ipsis sunt distincta genera: ⁊ spēs inter se plurimū differētes. Sed homo maxima nobilitate ⁊ dignitate distat a ceteris. nō qz aut existit aut viuit aut sentit: s; qz intelligit. Habet enī homo liberū arbitriū per quē p̄t cognoscere: intelligere: discernere: ⁊ velle ⁊ nolle. Ista ingenua dignitate homo p̄minet vniuersis subter se creaturis. qz ille oēs opant ex necessitate: homo autē ex intelligibili ⁊ libera volūate. Ille suas operatiōes nō intelligunt. homo qd̄ operat⁹ ⁊ intelligit ⁊ diligit. ¶ **Bo.** Patet amplissima differentia: sed quis inde nascit⁹ fructus. ¶ **Ray.** Magnus certe atq; sublimis. Nā cum homo habet intellectū: pōt intelligere verba: sermones: sententiās. potest discernere quid verū qd̄ falsum: pōt etiā qd̄ verū ⁊ bonū est eligere: qd̄ autē falsum est reprobare. Potest p̄terea se rebus q̄ sub se sunt cōparare: ⁊ se multo nobiliozē cognoscere. Potest etiā de vna cognitōe ad aliā ⁊ de minore ad maiorē conscēdere. potest quoq; intelligere se intellectū nō a se sed a suo opifice recepisse. Vez qz creatura nō potest ascēdere vltra suū creatorem: ideo homo suo intellectu ⁊ cogitatu naquaq; pōt deū trāscēdere: a quo accepit ⁊ viuere ⁊ intelligere ⁊ desiderare. Hinc seq̄tur qd̄ nō potest homo prestāt⁹ aliquid aut melius vel cogitare vel desiderare suo maximo ⁊ optimo creatore. Alioquin maior erit homo cogitando q̄ deus existēdo: essetq; aliquid maius in creatura q̄ in creatore: qd̄ impiū est dicere. ¶ **Bo.** Vere impiū. nunq; enī creator hoc sue tribueret creature vt possit aliqd̄ se melius: se digni⁹: aut intelligere aut cupere. qz ⁊ hoc nature

Nota fructus
cum hui⁹
differētiis.

Dialogus.

repugnat et imbecille et impotentē atq; ignobile argueret creatorē. Si em̄ possis homo aliqd̄ meli⁹ estimare aut cupere q̄ suus est cōditor: tūc certe nō esset nec optim⁹ nec maximus deus. Verū qz et humana cogitatio et affectio p̄t ascēdere in infinitū. ideo q̄ hanc capacitātē hōi tribuit de⁹: necesse est vt sit et ipse infinit⁹. ¶ Ray. Optime cōfiteris: ex intellectu ergo et cogitatu hūano enī dēter om̄ia approbamus de deo q̄ illi possunt cū summa veritate et veneratione tribui et ascribi. Capesce igit̄ et intellige hāc quā tibi nūc affero regulā in hūano corde fundatā. De⁹ est quo nihil maius cogitari p̄t. Vel de⁹ est qd̄ oīum maximū cogitari p̄t. ¶ Bo. Capio regulā. mirabile iocūdumq; lumē et qd̄ nos vehemēter inflammet ex hac regula hausuri sum⁹. Cū em̄ deus est quicqd̄ maximū hō cogitare pōt: ergo necessario deus est perfectissimus. optim⁹. dignissim⁹. nobilissimus. altissim⁹. oī potētissimus et prudētissim⁹. Hec em̄ homo de deo maximo cogitare pōt et illi cū summa veritate attribuere.

Practica huius regule ad probandum
om̄ia perfectissima de deo.   Capi. decimū.

Dymūdus. Propinquius hanc regulā explamus. Cum igit̄ deus est optimū et prestātissimū quod homo cogitare potest. ideo necessario deus est om̄e illud qd̄ melius est esse q̄ nō esse. Hinc cognoscimus qz deus nō potest cogitari nō esse: sed habet perfectissimū esse. Et qz homo potest cogitare qz de⁹ est suū esse. nec acceperit eē ab alio: nec a nihilo: nec a seipso: igitur deus est suū esse. Homo pōt cogitare deū esse eternū. immensum. infinitū. ideo necessario deus est etern⁹

immēsus: infinitus. alias deus esset humana cogitatio
 ne minor: qđ nefas est dicere. Homo pōt cogitare deus
 esse summā essentiā: per se subsistentē: nullius egentem
 ope: omnia ex nihilo creantē: omnia moderantē. igitur talis
 est deus. Homo potest cogitare deum nō solū iustū esse
 aut veracē: aut viuētē: aut beatū: aut bonū. s; esse ipsas
 iusticiā: veritatē: vitam: beatitudinē: 7 bonitatē. Talis
 igit est deus. Homo pōt cogitare simplicē esse deū: incor/
 positū: insolubilē. hoc em̄ magis cōgruit diuine nature
 q̄ putare eus cōpositū esse: aut in partes diuisibilē. Est
 ergo deus simplicis nature 7 insolubilis: atq; ideo incor/
 ruptibilis. Homo pōt deū cogitare incircūscriptū: nec
 loco cōtineri nec tpe. hoc em̄ est p̄stantissimū. in nullo er/
 go loco vel tpe coartat deus. s; est simul 7 semeli oī locor
 tēpore: nec inclusus nec exclusus. Hō pōt cogitare deū
 posse plura in infinitū 7 facere 7 p̄gnoscerē q̄ possit mēs
 creata p̄cipere. ergo sic est vt homo cogitauit. alioquin
 deus nō esset id maximū qđ hō cogitare p̄t. ¶ **Bo.** Cū
 maxima te audio voluptate. Hinc luce clarius intuoꝝ p
 humanā cogitationē infinitas posse deo tribui dignissi/
 mas p̄prietates. Qđ videlicet deus est in infinitū bonus:
 pius: benignus: fortis: iocūdus: beatus: beneficus: ho/
 norabilis: gloriofus. Et q̄ hec omnia in tanta habeat per/
 fectiōe qua nō potest altera p̄statioꝝ estimari. Et q̄ hō
 cogitat deū iustum 7 bonū: ideo tribuit illi odiū omnis
 peccati: omnis malicie 7 neq̄tie. Hinc sequit̄ q̄ deus odit
 in infinitū omne viciū superbie. lururie. omnē dolū. frau/
 dē. simulationē. Ecōtra: quia sūme bonus est. ideo ho/
 mo estimat deū in immēsus diligere: oēm virtutē: chari/
 tatē. mūdiciā. hūilitatē. timorē. obedientiā. verecūdiā

Dialogus.

Verū tu queso vltra p̄gredere. ¶ Ray. Homo p̄terea p̄t cogitare in deo esse infinitā productionē: nec debet re esse sterilē eum q̄ tantā rebus creatis attulit fecūditatē. Habet ergo de⁹ filiū quē naturaliter p̄ducit per intellectū. habet ⁊ sp̄m̄ sanctū quē libere a se p̄cedere facit per arbitriū. Certe nūc vidisti q̄ sublimia ⁊ summe dignissima de suo factore hūana cogitatio cōcludere p̄t: ⁊ sibi in veritate tribuere. Qd̄ nisi fecerit: peruersus est homo. impius. superbus. ⁊ sui cōditoris acerrim⁹ inimic⁹. ¶ Bo. Verū dicis. sed rogo te: nūquid ideo istas dignitates deus habet qz hūana cogitatio eas estimat deū habere. Nunquid mea cogitatio diuitē deū facit vt inops atqz egen⁹ sit cū eas illi nolim tribuere. ¶ Ray. Impiū est ita credere. Deus enī qui ab eterno oīm bonorū pulcrozūqz ditissimus possessor fuit: nihil a sua p̄t recipere creatura. Sed nos q̄ ceci ⁊ ignorātes sum⁹ nō possumus p̄ima frōte mētis obtutū in dei lumē infingere: sed a nostro qd̄ in nobis est lumine illud nitimur estimare. Nā qz homo cū sit imago dei potest in infinitum ascēdere cogitādo: optādo: volēdo. ideo oīno dignissimū arbitramur vt hoīs creator vnū gradū supra hoīem ascēdat: habeatqz veraciter existēdo quicquid illi homo tribuit cogitando. ne sit deus hūana cogitatioe aut minor aut deterior. ¶ Bo. Fecisti satis questiūcule mee. **Quo per secūdam operationē intellectus homo oīa affirmat vel negat que sunt homini necessaria inquatū homo est.** Cap. ij.

Bymūdus. Diximus supra tres esse operationes intellect⁹. Prima est intelligere verba sens

sumq; verboꝝ. per hanc homo multū differt a brutis vt iam patuit Scōda operatio est discutere quid verū quid falsum. qđ bonū. quid malū. per hāc multo ampli⁹ a bestijs distat. Tertia operatio est: qđ verū qđ bonū est prudēter eligere: ⁊ aspernari acriter qđ malū est. Et p hāc a brutis homo longissime separať vt in subditis patebit. Per secūdam operationē intellect⁹ discernit homo inter verū ⁊ falsum. Et per tertiā operationē eligit ex hīs qđ sibi vtile iudicat. honestū ⁊ necessariū. Ad hoc em̄ cōtulit hōi intellectū deus optim⁹: vt illo vtať in bonū suū ⁊ applicet ad suā vtilitatē ⁊ salutarem necessitatē. ¶ **Bo.** Equidē assentior ego. Debet em̄ homo imitari ceteras se inferiores creaturas: q̄ sui cōditoris munera sibiip̄is applicant in sui conseruationē ⁊ in suā necessitatē. Tres em̄ primū gradus ad hnc laborāt vt id pmaneāt qđ sunt Tres secūdi ⁊ tertij gradus vt semp viuāt ⁊ sentiāt: ⁊ si nō in indiuiduo saltē in specie. Debet ergo etiā hō suū sic dirigere intellectū ⁊ volūtatē: vt inde ꝑmodū: bonū gaudiū: spem: ꝑsolationē ⁊ pacē ꝑsequat. Hec dico nō dū tamē intelligēs quorsus me pertractur⁹ sis. ¶ **Ray.** Ad stupendū ꝑorsus ⁊ suauissimū lumē: qđ oēs animi tui medullas vehemēter afficiat. Cū em̄ hō (vt asseris) tenet de iure nature affirmare ⁊ credere ⁊ pro se eā partē recipere: q̄ illū inducat ad maiorē perfectionē: dignitatē: ⁊ necām salutē. ⁊ nisi id fecerit abutit suo intellectu in suā perniciē: in dānū ⁊ oimodā desperationē suā. Cū igit tu homo sis ⁊ habeas intellectū quē fas edoctus es in tuā perfectionē dirigere quero: nūc abs te aliquos verelucis articulos: tu queso caute ꝑospereris quō mihi vere respōdeas. Quid dicis? Credis ne deū esse: ¶ **Bo**

Qđ homo tenetur vti suo intellectu ad suā vtilitatē ⁊ salutem.

Dialogus.

minic⁹. Credo utiqz: tu em̄ docuisti me id credere debe-
re qđ hoi maxime cōmodū 7 salutiferū est. Sū ergo cre-
do deū esse qui est infinitū bonus: maximū mihi gaudiū
pario: spem: cōsolationē: fiducia. Itā inde intellect⁹ me
us nobilitat: dignificat: augmentat: 7 particeps efficit
eius (in quē credit) excellentie 7 glorie. ¶ Ray. Opti-
me respōdisti. Credis ne deū vnū esse an plures deos?
¶ Bo. Ut mihi bonū velim tantū est vnus de⁹. Si em̄
plures essent dii: essent plures volūtates: 7 sic quilibet
vellet hoiem in suā redigere seruitutē: qđ esset hoi perni-
ciosum: molestissimū: afflictissimū. Vnus est ergo de⁹.
¶ Ray. Potes ne credere habere filium. ¶ Bo. Utiqz
possum. Inde arguo deū secundū: cōicatiū: beneficū.
id est hoi maxime iocūduz 7 fructiferū. qđ habeat deuz
cōicabilē: liberalē. ¶ Ray. Credis deū summe potentē
summe sapientē: sūme benignū. ¶ Bo. Certe sūme ne-
cessariū est homini talē habere deū cui⁹ potētia pcreet:
cuius sapiētia gubernet: cuius bonitate pmoueat. Li-
benter igit talē intelligo esse deū. ¶ Ray. In bonū tuū
tuo vteris intellectu. Credo etiā deū: celū: terrā: maria
7 cūcta q̄ in eis sunt de nihilo formasse. ¶ Bo. Imo 7
hoiem ipsuz libētius credo ex nihilo q̄ ex aliquo creatū
hinc mihi orit⁹ p̄sidētia 7 securitas maior: cert⁹ em̄ suz
vt qui me potuit ex nihilo creare: poterit etiā post mortē
resuscitare: 7 in maiorem gloriā attollere. ¶ Ray. Cre-
dis deū pro hoiē hoiem factū. ¶ Bo. Innumerabiles
olim fuerūt 7 adhuc sunt q̄ hoc nō credūt: ego aut liben-
ter id credo quo humane nature maxima est dignitas at-
tributa. Ex quo em̄ hūanitas est deitati vnita: summa p-
fectio: summa dignitas: summa exaltatio est inde homi

ni collata. Idcirco hostes sunt humane nature q̄ deum nolūt credere incarnatū. Credo etiā deū hoīem de spū/ sc̄to conceptū: 7 de integerrima 7 optima virgine natū. Hoc mō em̄ humana natura multo amplius nobilitat̄ 7 attollit. ¶ Ray. Magnifice. Quid dicis de mortuorū resurrectiōe? ¶ Bo. Credo mortuos suscitādos. Hoc em̄ pacto hō redditur immortalis: incorruptibilis: 7 constituit eū etiā dū hic viuit in maximo gaudio: in amplissīma solatiōe 7 spe: dū videt q̄ nō vnus est interitus hoīum 7 iumētoꝝ. ¶ Ray. Credis ergo aiām hoīs im/ mortalē. ¶ Bo. Credo utiq̄: hinc em̄ nascit̄ ingēs exultatio 7 spei magnitudo. Qui aut̄ dicūt aiām esse mortales bestie sunt 7 rōnis lumine priuati: qz putāt hoīem nīhil habere iumēto amplius. ¶ Ray. Est ne futurū vni/ uersale iudiciū. ¶ Bo. Credo futurū in quo oēs hoīes recipiāt opeꝝ suoz eternā mercedē: vt qui bona fecerūt vadāt in vitā eternā. Hinc animātur iustī. qui vero mala egerūt mergātur in ignē eternū: hinc terrent̄ reprobi. Qui ponit scelez̄ impunitatē: qui tollit vltorē opeꝝ malozū: hoīem p̄cipitē reddit in oīm nequitīā 7 brutis animātib⁹ peiorē p̄stituit dū non nisi carnalia 7 lubrica sine freno timoris p̄sectat. ¶ Ray. Hinc iā clarissime cōprehēdis fidē christiānā in qua hū oēs articuli quos nūc tetigimus p̄tinētur in bonū hoīs p̄stitutā esse: 7 p̄sens illi gaudiū cumulare 7 futurū. Itā hec fides humanā naturā cōplet: exaltat: dignificat. Igit̄ qui hāc fidē affirmat nullo mō argui debz aut obiurgari: neqz a deo: neqz ab hoīe: neqz ab āgelo: qz id credit qd̄ est deo optimo cōsentaneū 7 hūane nature salutifex p̄plementus. Qui vō nō credit erratic⁹ incedit 7 deuius: cecus: miser: impius:

Dialogus.

sceleratus: et eterne morti iam proximus. **Bo.** Non me capio pro gaudio dum aduerto me ex tua directioe atque industria in mirabilem scientiam promoueri. Obsecro te igitur ut ad reliqua que dicturus es me ocius intromittas.

De comparatione hominis ad res inferiores penes liberum arbitrium. pro quo oritur de homine et operibus eius: et de deo vera cognitio. **Cap. xij.**

Aymundus. **A**faciam quod precaris: queso te interim respice. nam stupida videbis. Tertia operatio in intellectus (si meministi) est. quod verum quod bonum est eligere atque sectari. aspernari autem et fugere quod malum est. Hoc pertinet ad liberum arbitrium. hominis per quod summopere distat a bestiis. Bestie enim et que infra hominem sunt omnia operantur opera sua ex necessitate nature: ex impetu. nec intelligunt se agere: nec domini sunt operationum suarum. Homo autem propter libertatem arbitrii sponte et libere agit: et est operum suorum dominus. quia cum vult et que vult agit: cum non vult dimittit. Hinc sequitur quod operatio hominis de sua natura ingenua et nobilis est valde et admodum dignissima. Hominis enim opera sunt et illi veraciter imputantur. et inde accipit laudem: honorem meritum et premium si bona sunt et bene fiunt. vel vituperium: ignominiam: demeritum et tormentum si mala sunt et male fiunt. Ad omne opus hominis sequitur vel meritum vel demeritum: eo quod opus eius est vel bonum vel malum. Si bonum: habet meritum. si malum: habet demeritum. Sed post meritum sequitur premium: post demeritum sequitur tormentum. Ex quo enim homo operatur cum libertate. cum ratione. cum voluntate: quod res se inferiores non faciunt. ideo opera sua illum honorant: ornant: nobilitant vel infamant: maculant: degenerant faciunt. **E**idem quippe

ad oculū q̄ oēs res triū primorū graduū operatur opa
 sua ad honorē sui cōditoris: 7 ad vtilitatē hoīs in sūma
 qua p̄ualēt bonitate 7 perfectiōe. At qm̄ hō est pars vni
 uersi dignissima. iō summope tenet bene 7 laudabiliter
 operari. alioq̄n solus ipse destruit ordinē creaturay: 7 le
 dit ac destruit semetipm̄: 7 dulcē pturbat armoniā 7 cō
 sonantiā vniuersi. ¶ **Bo.** Vera sūt oīa q̄ tu loq̄ris: sed
 expecto quozsum hec p̄perēt. ¶ **Ray.** Nūc aiaduertes
 Quia igit̄ ad opa hoīs sequit̄ meritū vel demeritū: eo q̄
 sunt bona vel mala. ideo post meritū debet hoī summa
 gloria: post demeritū amarissima pena. Verū qz homo
 nō pōt munerare semetipm̄ vel punire. ideo necario se
 quit̄ q̄ sit aliqs supra hoīem q̄ possit illū punire 7 afflige
 re si deliq̄rit: vel si recte egerit coronare. Alioquin opa
 hoīs p̄pter quē oīa alia opant̄ frustra essent 7 inania: eēt
 qz homo ipse extra ordinē vniuersi: qd̄ absurdissimū est
 dicere. ¶ **Bo.** Plane absurdissimū. Nā videm⁹ q̄ rebus
 visibilibus respōdet oculus. rebus audibilibus auris.
 tāgibilibus tact⁹: intelligibilib⁹ intellect⁹. Multo ma
 gis igitur rebus p̄mialib⁹ (vt sunt hūana opa) respōdet
 p̄miator aliqs 7 equissim⁹ iudex q̄ possit punire nequi
 ciā 7 iusticiā p̄miare. ¶ **Ray.** Ecce iā tuipe intelligis
 q̄ ex libero arbitrio hoīs necesse sit esse aliquē supra ho
 minē qui possit ipsi iuxta qd̄ meruit restituere. Deus igit̄
 tur est supra hoīem hoīs p̄miator. Preterea qui male
 agit habet culpas: sed vbi est culpa: illic alicui cōmittit̄
 iniuria. Qui ergo ligat⁹ est in culpa: est etiā obligatus
 p̄pter offensam in pena. Et tot sūt obligatiōes quot ho
 mo multiplicat offensiones. ¶ Relinquitur ergo q̄ est ali
 quis supra hominē cui propter culpā homo manet astri

Hic pro
 bat q̄ deus
 qui est su
 pra homi
 nem medi
 ator ē ope
 rum huma
 norū hoc e
 nim arguit
 liberū ar
 bitri.

Dialogus

ctus. Preterea cū offensa seu culpa nō possit remitti nisi per veniā aut penarū solutionē: 7 quia homo nō potest sibi ipsi dare veniā: nec sibi ipsi soluere qd cōmeruit: clarissime liquet deū supra hoīem esse qui possit roganti culpam donare: vel obstinato penam infligere. ¶ **Bo.** Satis iam doceor ex libero arbitrio hominis oportere concludere deum esse. Ideo optimū est argumentū. homo potest peccare: ergo deus est punitor. homo potest que iusta sunt operari: ergo deus premiator est.

Quod deus premiator aut punitor est infinite sapiētie: potētie: iusticie: 7 misericordie. 7 vnus est tantū premiator ac vltor deus. Capi. xiiij.

Dymūdus. Agnouisti igitur ex libero arbitrio hominis deū esse: agnosce nunc ipsum deum ex eodem arbitrio esse infinite sapiētie: potentie

Qd de? or
stedi tur in
finite sapi
entie ex li
bero arbi.

iusticie. ¶ **Bo.** Quomodo est infinite sapiētie. ¶ **Ray.** Deus cum sit aut seuer⁹ vltor aut equus munerator humanorū operum: ideo necesse est omnium actiones mortaliū ab ipso examinētur: discutiātur: 7 statim iustissima appendātur. Verū qz opera hominū scdm maius 7 minus merentur aut premiū aut tormentū: ideo egent maiori vel minori discussione 7 cogitatione. Ideo necesse est qz iudex iste videat. cognoscat. 7 ad vnguem discernat oīum opera hominū: 7 iustissima equitatis libra ea ponderet 7 iudicet. Habeat ergo necesse est plenissimā cognitionē nō solum operū hominū: sed 7 cogitationū: desideriorū: intentionū. Et nihil illi lateat quid dicto. quid signo: quid cachinno. quid oculo. quid nutu. quid plausu. quid deniqz minutissimo cogitatu cōmissus sit. Ita si

enim profundissimo intuitu deus omnia scrutaretur: non posset verā in iudicio perferre sententiā. Nihil ergo debet negligere: nihil parū facere: nihil dissimulare: nihil in obliuionē mittere. Sed cogita nūc rogo quantū esset cognoscere et meminisse omnes volūtares: affectiōes: intentiones: sermones et actiones vnius tantū hominis a die sue discretiōis vsq; in diem mortis sue. Si vni⁹: multo amplius duozū: triū: quattuor: centū: et mille miliū: imo pene hominū infinitoꝝ. Quis queso non stupeat nunc ad immensam dei sapientiā: que tot hoīm et q̄ fuerūt: et qui sunt: et qui post futuri sunt desideria: verba: atq; opera: vno circūsp̄ctionis oculo cognoscit: memora tur: decernit. ¶ **Bñicus.** O terribilem maiestatis oculū multo lucidiorē super solem circūsp̄cientem omnes vias hominū. Nunc ex libero hoīs arbitrio clare arguitur deus iudex sapientissimus: prudētissimus: infallibilis: profundissime circūsp̄ctionis et agnitōis. At nūc ostende obsecro quomodo liberum arbitriū hominis arguit deū infinite potētie. ¶ **Ray.** Frustra esset deū oīa hominū opera cognoscere: nisi etiā ea posset et premiāre et debite punire. At quoniā is qui vel honoratur vel cōtēnētur ab homine operante est infinite maiestatis. ideo ipsa opera que etiam sunt pene infinita requirūt vel infinitam coronā vel immensam miseriam. Sed nullus potest in immensum affligere vel premiāre nisi qui fuerit infinitus. Et quia id deus efficaciter potest: ideo solus sicut nouit hominū facta discutere: ita nouit et munera re. ¶ **Bo.** Intelligo summā potētiā. ¶ **Ray.** Intellige etiam ex libero arbitrio summā dei iusticiam. Nihil p̄desset deū opera hoīm et cognoscere et premiāre posse;

¶ Ostēditur
de infini
te sapiētie
ex libe. ar.

¶ Ostēditur
summe iu
sticie.

Dialogus

ostendi
tur de⁹ ele
meritissim⁹
ex li. ar. et
vnus. tantū
iudex.

nisi etiam habeat et velle. habeat igitur necesse est opti
mā voluntatē et rectissimā iusticiā tribuere unicuique secundum
opera sua. Non erit ergo acceptor personarum: sed paruum
eque iudicabit et magnū: nec contemnet personā pauperis
nec honorabit vultū potentis. Est enim iusticia dei inflexi
bilis: inuariabilis: inconvertibilis: immutabilis. Alioquin
ordo pulcerrimus vniuersi deperiret: quod nullatenus fie
ri potest. Hinc etiā satis aduertis deū quoque esse beni
gnissimū, qui innumeris hominum sceleribus quotidie offen
sus non se vlciscitur: non indignatur. sed penitentiam prestolans
iudiciū suspēdit, minas remittit. Intelligis quoque non
nisi vnum oportere esse premiatorē aut vindicē. Nam cum li
berarum est in omnibus hominibus vnus nature: quod est radix et
origo retributiōis aut meriti aut demeriti. ideo vnum tantum
iudicē requirit qui illud possit et discutere et prout meru
it munerare. ¶ **Bo.** Non mediocriter ex hominis arbitrio il
luminatus in dei cognitionē apprime profeci.

**Sicut ex natura liberi arbitrii cogno
scitur quid de deo sentiendū sit: ita per liberū arbitrium
conosci possunt que hominis sunt.** Capi. xiiii.

Blymūdus. Sicut agnouisti ex natura liberi ar
bitrii: quid de deo sentire debeas: ita nūc quod de
hīs quę circa hominem geruntur debes agnoscere.
Quinque enim per ordinē breuiter ponemus quę ex naturali
liberi arbitrii hominem scire oporteat. Primum quod remunera
tio quę fit homini a summo iudice propter opera liberi arbitrii. est
spiritualis et eterna: non corporalis aut temporalis. Nam liberū ar
bitrium propter quod homo dicitur homo est spirituale: inuisibile: et intellectua
le. Et quia in libero arbitrio subiectatur omnis culpa hominis

vel meritū: ideo principalis remuneratio hoīs est inuisibilis 7 spūalis vt remuneratio radici respōdeat 7 origini. ¶ **Bo.** Satis assentior. nā corporalia quantūlibet sint prestātia: nō sunt tamen digna liberi arbitrii opera munerare. Plus dico: tota corporalis machina mundi nō potest ex equo premiare minimū opus volūtatis hūmane. Adeo enim nobilis res est liberū arbitriū vt solo eterno premio cōpensetur. ¶ **Ray.** Hinc optime intelligis q̄ precipuū hoīs bonū vel malū est remuneratio voluntatis 7 intellectus. Dēs igitur thesauri 7 diuitie hoīs inquantū homo est sunt inuisibiles 7 spūales. Et regnū eius qd̄ prestolatur est intellectuale: eternū: insolubile. Nā quoniā liberū ar. non est vel locale vel tēporale. ideo bonū hoīs nec loco claudit nec tēpore mensurat. Nō ergo bonū hoīs est cōe cum bestiis: qd̄ Epicurus qui summū bonū in voluptate posuit videt astruere. Sedm̄ qd̄ natura liberi ar. eluceffit est quas legē homo approbare debet atq; sectari. 7 quā aspernare atq; contēpnere. Ex quo enī remuneratio liberi arbitrii nō est corporalis sed spūalis vt iā patuit. hinc sequit̄ q̄ ille leges 7 secte q̄ finale hoīs beatitudinē in rebus corporeis 7 sensibilib⁹ constituūt false sint 7 deceptorie: caduce: futiles: miserabiles. ¶ **Bo.** Hinc verissime liquet impostor nequissimus machomet⁹: q̄ vanissimā suo populo legē cōdidit: cuius promissa corporalia sunt 7 visibilia bona. Promittit enī paradusus terrestrē: epulas pingues: vina falerna sericas vestes: feias molles. ¶ **Ray.** Merito hic hoīs deceptor in apocalipsi bestia nūcupat: qui 7 bestialiter vixit: 7 sua pmissa coia cū pecudib⁹ instituit. Porro lex xp̄i iesu q̄ dei visionē in premio pmittit hęc sanctissima

Dialogus

est verissima et saluberrima: cuius institutor verus fuisse dei noscitur. sanctus. perfectus. veram hominis beatitudinem et intelligens et requies. Tertium quod ex natura liberi arbitrii cognosci potest est mora penarum aut premiorum. Nam quia totum bonum et malum hominis est habere vel culpam vel meritum. unde pena sequitur aut corona: ideo quanto homo plura habuerit merita tanto maiora habebit et premia. Non debet igitur statim deum bonum aliquid opus fecerit finali retributione munerari quia tunc amplius mereri non posset. sed debet expectari donec merita omnia consumantur et unum pro omnibus recipere premium. Rursus: dum homo commisit mortalem culpam non debet repetere finali aduersione puniri. alias esset totaliter perdenatus et perditus: nec posset amplius ad gratiam reparari. Verum quia homo propter liberum arbitrium est convertibilis de malo in bonum et potest culpam humiliter recognoscere et per penitentiam reuocare. ideo expectandus est an velit ab errore ad iusticiam reuerti. ¶ **Secundo.** hanc expectationem ut arbitror requirit natura liberi arbitrii. non quidem ex suo merito cum vindictam meruerit: sed sicut dixisti quia convertibilis est et in melius permutari potest. Et ideo iudex humanorum operum clemens debet esse et longanimis: et non statim persilire in vindictam: quia melius est hominem saluare quam perdere. ¶ **Tercio.** Quarto agnosce ex libero arbitrio duas esse ciuitates longissime inter se distantes. Licet enim liberum arbitrium sit in cunctis mortalibus eiusdem nature: tamen quia tendit per duas vias sibi mutuo valde contrarias. una est via culpe et demeriti. alia via virtutis et meriti. et quia iste vias ducunt ambulantes in eis ad contrarias mansiones. ideo circa duas est necesse ponere ciuitates: in quibus contrarij inter se populi longissime ab inuicem perpetuo separantur. ut sicut inter se voluntate et merito maxime discors

dāt. 7 tali discordia q̄ nulla p̄t esse maior. ita etiā remotissime ab inuicē separent separatiōe q̄ nulla pōt esse longinquior. Ideo deus q̄ munerator est actūū humanorū hos duos poplos ita discernit vt vnū eleuet supra omnes celos: alterū deprimat in abyssos. Et qz centrū terre q̄ ciuitas futura est reproborū: 7 circūferentia vltimi celi q̄ ciuitas est hoīm iustorū: extrema inter se distātia separātur congrue iuxta naturā vtriusqz popli hec habitacula dispensant. Sūt igif hec due ciuitates perpetue. insolubiles. inuariabiles. inexpugnabiles. Quaz vna est opulētissima: quietissima: iocūditissima. lucidissima. pulcherrima: verū 7 totū hoīs bonū in se retinens atqz completens: in qua repausant innumerabiles iusti 7 sedent in pulchritudine pacis 7 in requie opulēta. Altera vero ciuitas q̄ malorū gentē retinet: densissimis tenebris horret: inopie: ignominie: calamitatū: 7 extreme miserie plena. omne malū hoīs cumulatissima fertilitate p̄plectēs.

¶ Bo. Diuersitas volūtatū 7 operū quā in hominibus experimur has cōtrarias ciuitates manifeste cōstituit. Sed ve illis 7 septies ve q̄bus p̄pter impiā neq̄cie culpam sinistra hec 7 tenebrosa ciuitas sorte obuenerit.

¶ Ray. Hinc iā quintū qd̄ dicere decreui facile intelliges: q̄ videlicet liberū arbitriū est imortale. Ex quo in libero arbitrio subiectat vel virtus vel viciū: 7 oē liberū arbi. est vel virtuosus vel viciosus. Sed virtus nō expellitur nisi per suū contrariū qd̄ est viciū. nec viciū eiici potest nisi succedēte virtute. At qm̄ post mortē viciū qd̄ hic expellitur perpetuo manet: nō em̄ pena viciū destruit: sed consumat 7 perficit. ideo manente vicio manet et liberū arbitriū in quo est viciū. Sed si culpa 7 etiā culpe

Dialogus

pena est perennis post mortem: ergo et liberum arbitrium est perenne atque insolubile. ¶ **Bo.** Et anima quoque in qua ipse continetur arbitrium perennis permanet et insolubilis. Satis iam per liberum arbitrium tua industria illuminatus sum nunc ad reliqua que insinuanda sunt ocius accede.

Quo homo differt a rebus se inferioribus penes cognoscere se habere: hec est specialior differentia.
Capitulum. xv.

Dymudus. Diximus supra quomodo homo differt a rebus trium graduum in generali: nunc specialiter differentiam hominis a ceteris assignemus. Differt quidem homo ab aliis rebus: quia aliquid habet quod non habent ceterae, sed maxime differt: quia et habet et se habere cognoscit. Hoc postremum nullis rebus inferioribus est commune. Habent enim res trium graduum et miram pulchritudinem: virtutem utilitatem: varietatem. sed hec cum habeant non se cognoscunt habere. Solus autem homo id quod habet intelligit et a quo habet. Intelligit etiam quid ceterae res habent et a quo receperunt quod habent. Tu queso diligenter adverte: et ex hac differentia stupida cognosces. ¶ **Bo.** Si centum mihi aures adessent omnes tuis sermonibus admouerem. Non solum enim mihi ingenium illuminas: sed et affectum acriter inflammas. ¶ **Ray.** Istud melius postremo fateberis. Nunc vero per hac differentiam quattuor gradus considera. Primus: homo cognoscit se habere quod habet et etiam quod ceterae res habent. Secundus: homo cognoscit non a seipso habere quod habet et ceteras res scit non ab ipso nec a seipsis accepisse quod habent: sed ab alio superiore. Tertius: homo potest querere: inuenire: et cognoscere illum a quo et ipse et ceterae res acceperunt.

rūt qđ habēt. Quart^o: homo pōt illū tenere : cōplecti :
 re gratiari : 7 perpetuo inherere illi 7 cōmorari cū eo in
 separabili dilectōe. Ecce hīs q̄ttuor p̄uilegijs differt
 homo : a ceteris se inferioribus creaturis. ¶ **Bo.** Capio
 qđ dicis : sed quoz suz p̄peres nō video. ¶ **Ray.** Mōdo
 videbis. Cū em̄ solus homo cognoscit se habere qđ ha
 bet 7 a quo habet 7 qđ cetera res habēt : 7 p̄pter quid ha
 bēt : hinc iam suā cognoscit dignitatē. intelligit quāti eū
 suus cōditor estimarit : qui eū p̄re ceteris nobilē 7 capa
 cē ratiōis p̄didit : ceterisqz oibus quasi p̄ncipē ante tu
 lit : 7 cūcta suis pedibus substrauit. Hec hō cognoscēs
 si gratus est gaudet : tripudiat : gloriat̄ : 7 factorē suū di
 ligit : venerat̄ : honorat pro hīs q̄ accepit : 7 que res ce
 tere pro ip̄so acceperūt. ¶ **Bo.** Quātuz intelligo tu cu
 pis ostēdere hoīem obligari deo : 7 pro hīs q̄ accepit in
 semetip̄o 7 pro rerū cōmodo creataz. ¶ **Ray.** Plane id
 cupio. Nō em̄ debet hō nec stolidus nec ingratus esse oim̄
 cōditori : sed imensas agere gr̄as pro innumeris benefi
 cijs q̄ in se 7 in subiecta sibi creatura suscepit. Nam ex
 quo de^o soli dedit hoī cognoscere quid in se : qđ in alijs ac
 cepit. inde obligat eū gratū debere esse 7 pro suis bonis
 7 pro alienis. P̄sertim cū ea bona q̄ in cetera creatura
 sunt magis homini necessaria aut cōmoda sunt q̄ sibi.
 Nā si voles diligētē inspicere : deus oēs res inferiores
 nō p̄pter seip̄as vel p̄pter hoīem instituit. Cōdita enim
 sunt oia vel p̄pter hoīs necessitatē : vel vtilitatē : vel sola
 cū : vel doctrinā : vel gaudiū. At nunc qz sunt oia p̄pter
 hoīem : ideo oia solus accepit hō : 7 cūcta faciūt vnū cor
 pus cū hoīe 7 vnū regnū : cui⁹ 7 ip̄e caput 7 rex est. Hinc
 tenet solus suo largitori gr̄as agere : obsequi : inherere :

¶ Nō obli
 gatur deo
 pro se 7 pro
 creaturis.

Dialogus.

diligere collaudare. ¶ **Bo.** Nūc ipsas obligationē hoīs manifeste concipio. Nā ex quo creature nihil pro se sed p̄ solo hoīe acceperūt. iō solus homo q̄cquid vsq̄ in vniuerso est noscīf accepisse. **Dia** ergo in trib⁹ cōcludi p̄nt: scz. in largitore. in munere: 7 in accipiēte. S3 vbi ē munus dātis: ibi est 7 beneficiū accipiētis: atq3 inde neccārio ad accipientē naturalis oriz obligatio ad suū largitorē. p̄sertim si ip̄e largitor munera sua libere: volūtarie: 7 nulla necessitate distribuit. 7 si is q̄ accipit ipsis munerib⁹ carere nō possit. ¶ **Ray.** Recte tu quidē. S3 nūc inquire an hō dei muneribus carere possit. Et paululū de ipsis donis q̄ in seip̄o hō accepit racement⁹: exteriora creaturaz munera cogitem⁹. Nā q3 hō aiā h3 7 corpus: 7 iō oīs creatura est ad bonū aiē hoīs: vel ad bonū corpis ei⁹. Et primo aiā aduerte quō oīa seruiūt corpori vel ad neccātem: vel oblectationē: vel ad cōmodum vel adiutoriū. Mōne hō indiget neccārio q̄ttuor elemētis: ex quib⁹ 7 cōstituit. nutrit. cōseruat. Mōne hō indiget sole: luna siderib⁹: plātis: frugib⁹: arborib⁹: pisciū 7 aiāliū carnibus. Cogita hoz oīm absentīā: 7 vide si sine hijs hō posset in vita durare. ¶ **Bo.** Agnosco bñficiū. ¶ **Ray.** Si beneficiū agnoscis: agnosce 7 bñficij largitorē. Nā oīs creatura tibi clamat: accipe 7 redde. Accipe bñficiū: redde debitū. **Celū** dicit **Administrato** tibi lumina 7 v̄tutes siderū 7 planetaz: tēporū vices 7 varietates. **Hinc** tollo fastidiū: ingero delectamentū. **Aer** dicit. **Lōico** tibi flatū vitalē: 7 oē genus volucrū tibi in cibū 7 solaciū mitto. **Aqua** dicit. **Ego** te potō. sordes diluo. terras tuas plātas atq3 arbores irrigo 7 fructiferas redde: 7 varios pisces tuis faucib⁹ administro. **Terra** dicit. ego te porā

Qd omnes
creature si
uūt homi
ni quarum
seruitio ca
tere nō po
test.

to: te nutrio: pane: vino: oleo: frugib⁹: pomis: ⁊ aiantib⁹
 mēsas tuas repleo. Mūdus tot⁹ magnis tibi vocib⁹ cla
 mat. Vide quō te meus p̄ditor amauit: q̄ p̄pter te me t̄i
 bi fuire p̄pellit. q̄ fact⁹ suz p̄pter te vt tu seruias illi q̄ te
 net me p̄p̄ te: ⁊ te p̄pter se. Si sentis b̄nificiū redde de
 bitū. ¶ **Bo.** Satis nunc ostēdisti quō creature seruiūt
 humanis corpibus. at nūc ostēde quō seruiūt ⁊ aiabus.

Quomō om̄ia seruiūt anime humane.

Capitulū. xvj.

Aymūdus. Ex magnitudine: ex pulcritudine:
 ex dulcedine ⁊ bonitate creaturaz facile mens
 hūana cognoscit q̄ magnus: q̄ pulcer: q̄ dul/
 cis: q̄ bonus harū creator existat. Inuisibilis enī deus
 per ea q̄ facta sunt intellect⁹ p̄spicitur. sempiterna quo/
 q̄ vtus ei⁹ serenitas ⁊ maiestas. Preterea dū hoc p̄side
 rat q̄ quicq̄d in creaturis aut pulcrū: aut serenū: aut vir
 tuosus est: nō id ipsiis p̄pter se s̄ p̄pter hōiem esse colla/
 tū: ingēri gaudio cor ei⁹ p̄fundit ⁊ in laudē resoluit op/
 timi cōditoris. Preterea dū videt hōmo oēs alias crea
 turas in suū obsequiū deputari: suā recogitat dignitatē
 nobilitatē: stupet: mirat excellētiā. Hinc itelligit se dili
 gētia suo cōditore ⁊ magnipēdi q̄ se talē fecit: ⁊ lōgissime
 om̄ibus ante tulit. hoc gaudio hoc fructu hō priuaret si
 solus sine ceteris p̄dit⁹ esset creaturis. Preterea dū se hō
 p̄parat ad alia aiantia quib⁹ ⁊ vivere ⁊ sētire collatū est:
 tūc suā facile cognoscit ingenuā excellētiā q̄ a celesti de
 missus traxerit arce. cui⁹ egēt p̄na ⁊ terrā spectātia. mū
 dī p̄ncipio idulsit cōis p̄ditor ill⁹ tm̄ aias: nobis aīm quo
 q̄ ⁊ hunc rōnis capacē: immortalē: inuisibilē. Preterea

res inferiores sunt humane menti ad maximam doctrinam.
 Docet enim te bruta animalia quod finale et verum bonum tuum non
 sit in rebus visibilibus et corporeis oblectamentis: non in ci-
 bis et potibus et actibus venereis: quia hec bona corporalia sunt
 et bestiis. Alia ergo bona prestolaris spiritualia. immortalia
 sempiterna. Certe nunc vidisti quantum res create etiam con-
 ferat humane menti. **S.** Vidi fateor et obligatiōis
 magnitudinem non satis sufficio cogitare. **R.** Ampli-
 us expauesces dum tibi hanc obligationem luce clariorē mon-
 strauero. Radix obligatiōis oritur ex parte muneris ac-
 cepti. Et quia ipsa munera multa et magna et nobilia sunt:
 ideo et obligatio magna fit et copiosa nimis. Verum ut
 melius agnoscas quantum fiet obligatio pro qualibet crea-
 tura: tripliciter quolibet per se creaturam considera: videlicet
 quantum valeat in seipsa: et quantum vna plus valeat alte-
 ra: et quantum ipsa homini prestat et accommodet. Et quia
 omnis creatura quicquid habet muneris pro homine accipit. id
 non ipsa sed homo pro ea creatori astringitur. Et quanto ipsa
 creatura est nobilior etiam et si minus sit homini necessaria tan-
 to pro ea magis ipse obligatur. Multum debes deo tuo pro
 terra que te sustinet non solum quia est: sed quia etiam tibi necessaria
 est. Amplius tamen debes pro aqua quanto ipsa est terra no-
 bilior et clarior. Multo amplius pro aere. pro igne. pro
 sole. pro sideribus. pro plantis. pro animalibus. Pro his
 omnibus maximas et multiplices debes agere gratias. Pri-
 mo pro omnibus perfectionibus quas a suo opifice recepe-
 runt. Secundo pro utilitate et necessitate quam tibi impartunt
 Tertio pro dignitate et gloria qua cunctis premines creatu-
 ris: que quibus magnam ingenuitatem habeant: multo tamen
 te inferiores sunt. Et quia non cognoscunt se habere quod ha-

De magni-
 tudine ob-
 ligationis.

homo tenetur
 agere gratias deo pro
 his que crea-
 ture in se
 boni acce-
 perunt.

bent: ideo nesciūt quid suo opifice debeāt. Verū qz ho-
mo id solus agnoscit: 7 quotidie perfruit eaz beneficio
idcirco homo tenet agere grās creatori: 7 eā illi beniuo-
lentiā repēdere quā singule pro se creature tenentur: qz
ipse solus id nouit 7 potest. Ut autē melius me capias
hoc recipe exēplum. Si tu esses solus sapiens in ciuita-
te tua: 7 ceteri omnes aut fatui essent aut pueri: 7 rex hi-
spaniarū conferret toti ciuitati magnū aliquod benefi-
ciū qd in singulis distribui necesse sit. nōne tu qui solus
pre ceteris es sapiēs teneris agere gratias regi largito-
ri: ne ingratitude populi pronocatus minas inferat ci-
uitati? Quod si nō feceris 7 teipsum qui dignus es 7 re-
liquos omnes miserabiliter perdis. At nunc cognosce in
summa magnitudinē obligatiōis tue: considera dilige-
ter multitudinē: diuersitatē: vtilitatē: necessitatē: no-
bilitates 7 bonitatem omnium rerum triū graduū. Vide
q̄ innumerabiles: q̄ nobiles sint res primi gradus. Vi-
de nobiliozem gloriā rerum secūdi gradus. Vide quo-
qz ingentē pulcritudinē 7 multitudinē rerū tertij gradus.
Vide preterea omnium simul numerū sine numero. men-
suram sine mensura. 7 ex infinita multitudinē 7 perfecti-
one earū infinitā intellige hominis obligationē. Quid
nunc animi habes. ¶ **Dñicus.** Video heu miserum ho-
minē hīs beneficijs non tam leuari q̄ opprimi. ¶ **Ray-**
mūdus. Opprimitur plane si gratus non fuerit 7 beni-
uolus. ¶ **Dñicus.** Et quomodo poterit gratias agere
tantas: tan immensas.

Nota sum-
mam obli-
gationis .

Quo homo est etiā obligatus deo
pro hīs que accepit in seipso.

Cap. xvij.

d iij

Dialogus.

Dymūdus. Audies hec postea. Interim que
so diligenter aduerte quantū astringeris deo p
hijis que accepisti in teipso naturalib⁹ bonis: q̄
sine cōparatione sunt ceteris oibus prestātiora. Acce/
pisti em̄ esse: 7 viuere 7 sentire: 7 intelligere 7 corpus et
animā. Si debitor es pro mūdo: multo amplius pro te
ipso. 7 tanto amplius quāto tu mūdo es melior: nobili/
or: prestātior. Adūdus em̄ totus ppter hoīem factus est
cuius 7 cōmodis seruit 7 necessitatibus. ¶ **Bo.** Hinc
facile intelligo hoīem fm̄ animā immortalem esse atq̄
perpetuū: cū video tan nobiles tam preciosas 7 etiā im/
mortales aliquas creaturas in obsequiū hoīs incurua/
ri. Et q̄ is qui seruit semp̄ est suo dño minor: ideo si cre/
ature nobiles atq̄ imortales seruiūt homini: necesse est
sit homo multo nobilior: multo immortalior. Verū tu
qd̄ cepisti prosequere. ¶ **Ray.** Obligat itaq̄ homo pro
illo esse qd̄ accepit: qd̄ quidē esse in immēsus plus valet
q̄ esse omniū creaturaz. Nō autē tantū accepit esse: sed
etiā formosum 7 pulcrū 7 artificiosus: cuius pulcritudi/
nē sol 7 sidera obstupescūt. Obligat scdo pro sua vita:
q̄ est multo prestātior q̄ oīm aliaz vita. Omnia em̄ ppter
hoīem viuūt: ipse autē non ecōuerso. Obligat preterea
p eo qd̄ habet 7 sensum 7 intellectū 7 liberū arbi. rē vti/
q̄ gradissimā: dignissimā: singularissimā. Plus em̄ pon/
derat liberū arbitriū: q̄ esse: viuere: 7 sentire oīm rerū.
Nā ppter hoc oīa sunt pdita: oīa instituta. Habes ecce
p̄ncipē 7 imperatorē totius create nature: 7 vide de/
centissimā oīm rerū seruitutē. Nā esse viuere 7 sentire q̄
sunt in creaturis sunt ppter esse: viuere: 7 sentire hoīs.
Hoīs vero esse viuere 7 sentire suo seruit libero arbitrio

Obligatur
hō deo pro
suo esse qd̄
est nobili⁹
quā esse o
mniū crea
turarum.

Omnia ergo quae sunt in homine continentur laborant ut sedeat rex liber arbitrii: quod immortale est atque diuinum. Unde sicut omnia creata triu graduu habent nobilius esse viuere et sentire in ipso homine quam in seipsis: habent enim esse humanum in homine: et per hominem iunguntur libero arbitrio. ideo omnia creata respiciunt ad illud esse nobile quod habent in homine: quod et appetunt perpetuo seruare. Omnia ergo ordinantur ad hominem gradatim ascendendo: homo vero sine medio propter ipsum ordinatur arbitrii. Super omnia itaque sedet: imperat et dominatur liberum arbitrium. nec habet aliquid creatum supra se: sed solus creator deus illi praesidet: illud moderatur et continet. Est ergo liberum arbitrium nobilissima sedes dei: quod immediate deum attingit: deum continet et possidet in eternum. ¶ **Bo.** Vide obligationem hanc hominis magnam nimis: qua per liberum arbitrium astringitur deo: per quod hominem sustulit de gradu in gradum donec ipsum eleuet ad seipsum. Est enim liberum arbitrium imago et similitudo dei uiua diuinam exprimens gloriam et maiestatem. Per hoc enim est homo immortalis: intellectualis: eternus: et suo factori similis. Fateor itaque plus hominem obligari pro libero arbitrio quam pro toto quem possidet mundo. ¶ **Ray.** Non solum autem pro libero arbitrio sed etiam pro suo corpore debitor manet. Vide corporis tui sapientissimam et artificiosam fabricam omnia mundi corpora precellentem. Vide pulchram membrorum omnium copaginem et proportionem: omnia membra se inuicem iuuant: fulciunt: obsequuntur. Vide quam formosa sit facies: quam frons serena: quam lingua facunda: quam oculus serenus: quam manus preoptata: quam officiosus pes: quam omnia membra plana: necessaria: proportionata et pulchra. Vide staturam corporis in sublimem porrectam. Proxima enim cum spectet animantia cetera terram: os homini sublimem dedit: celumque videre iussit: et erectos ad-

nota dignitate li. ar.

homo obligatur deo pro suo corpore

Dyalogus.

sidera tollere vultus. Vide preterea quãti quodqz mē/
brũ precij sit: valoris ⁊ necessitatis. Tollens enĩ vno ca/
rere pede aut manu pro toto vniuerso. Qui tibi oculum
redderet excussum aut dentẽ aut aurẽ: semper illũ maxi/
mo fauore diligeres. Hinc pensa quãtũ abs te diligi de/
bet factor tuus. q̄ non vnũ tantũ sed vniuersa tibi mēbra
cõpegit. distribuit. ordinant. ¶ Bo. Satis intelligo
plus me debere optimo creatori pro meo corpore q̄ pro
oibus que extra me sunt innumeris beneficijs. ¶ Ray.
Si tantũ debes pro corpore qd caducũ est atqz mortale
q̄tum putas pro nobilissima ⁊ semp victura aia te quo
qz debere. Infundit em̄ pulcro corpori tuo aiam pulcer/
rimã deus q̄ possit ipsum ⁊ sua organa plere. viuifica/
re. mouere. dirigere. moderare. Sicuti enĩ corpus ha/
bet multa mēbra ⁊ organa admodũ distincta: ita ⁊ ani/
ma ornata est ⁊ dotata varijs virtutib⁹. potestatib⁹ et
officijs naturalibus quibus corporis organa moueant⁹
⁊ in suas actiones destinentur. Videm⁹ q̄ in vnoquoqz
regno sunt inferiora officia: vt officia agricolaz: merca/
toz: opificũ. Sũt ⁊ media officia ⁊ multo his digniora
vt militũ: iudicũ: comitũ ⁊ baronũ. Sunt quoqz ⁊ dig/
nissima officia. vt consulũ ⁊ senatorz qui regi consulũt ⁊
assistũt. Pari modo in regno aie humane sunt infime vir/
tutes: vt est nutritio: augmẽtatio: generatio. que se ha/
bẽt instar colonũ: mercatorz: ⁊ opificũ: qui sustinẽt ⁊ la/
borant pro toto regno. Iste tres virtutes p̄tinẽtur sub
vna potestate generali q̄ virt⁹ vegetatiua nuncupat. Et
habẽt secũ als adhuc q̄ttuor vtutes. s. virt⁹ appetitiua
cui⁹ officiũ est cibũ desiderãter attrahere. virt⁹ retenti/
ua cui⁹ est cibũ retinere. virtus digestiua cuius est cibũ

¶ nõ obliga
tur pro ani
ma.

Nota hic
varia ani
me huma
ne officia.

coquere. 7 virtus expulsiua cui⁹ est superflua reijcere 7 bonū chīmū in oīa mēbra trāsmittere. Sunt sc̄do altiores hīs virtutes 7 potestates in aīa: vt est potētia qua vīdemus: audim⁹: olfacimus: tāgimus: gustam⁹. Visus apprehēdit oēs colores: figuras lucis 7 radioꝝ pulcritudines. Audit⁹ oēs sonos: 7 voces: 7 armonias sonorūq; 7 vocū differētes psonātiās. Olfact⁹ oēs odores quoz nō est numerus. Similiter de tatu gustuq; dicendū est. Inter has tamē sensitiuas potētias est quedā dignitas. Nam vsus melior est auditu: quia remotius solemus videre q̄ audire: 7 audire q̄ odorare. Gustus autē 7 tactus sunt ceteris segniores: eo q̄ obiectū volunt habere consūctus. Sūt quoq; tertio p̄ter has occultiores 7 nobiliores virtutes q̄ habēt organa interiora in cerebro: vt sunt sensus cois: imaginatiua: fantastica: estimatiua: memoratiua. Quarto post istas est in aīa virt⁹ motiua de loco ad locū: quā a capite phisici dicūt pcedere. Per hanc aīa dilatatur: extenditur: constringitur: erigitur: attrahit sua mēbra. Quinto post istū statū virtutū 7 officioꝝ que habēt cum organis corporeis cōiunctionem 7 cum carne operātur: sequit⁹ in regno anime alius quidā stat⁹ virtutū 7 potestatiū omniū nobilissimus quibus competit omne moderamen virtutum precedentiū. Sūt em̄ in anima due altissime potestates que habent distinctas inter se operationes ab organo corporeo penitus separatas que sunt intellectus 7 volūtas. Intellectus cōsultat iudicat: discernit. Volūtas tanq̄ imperialis maiestas p̄cipit: imperat: 7 ad executionē cōsultra demādat. P̄ter has virtutes naturales quibus aīa decorata est pōt insup de nouo ornari 7 vestiri moralibus 7 gratuitis bo

Dialogus

nis: et per gratiam sui creatoris: et per industriam proprie sollicitudinis. ¶ **Bo.** Animaduerti acriter ingenio cuncta que de aere officijs ostendisti: et video hominem multo amplius quam prius suo opifici debitorum fieri. Adunera enim ista que in aera homo suscepit: inestimabile illi conferunt dignitatem.

De magnitudine obligationis ex parte dantis et recipientis. Ca. xviii.

Bymū. Satis nunc audisti nisi fallor quantum deo astringeris ex parte innumerabilis muneris. audi etiam quid debeas ex parte largientis dei: et ex parte hominis recipientis. ¶ **Bo.** Undique me niteris complicitum retinere ut nusquam mihi diffugium pateat. ¶ **Ray.** Vtinam tanta tibi beneficiorum vincula possim iniungere ut in reliquum non possis a tuo muneratore diuelli. Verum nunc respice diligenter voluntatem: affectum: et liberalem munificentiam domini dei tui: et copiosissimum te intelliges debitorem. **D**uo in genere sunt munera creatoris: unum visibile et manifestum: aliud inuisibile et occultum. Bonum manifestum est mundus: et qui quicquid in se retinet minor mundus scilicet homo. Bonum occultum est amor dantis qui est inuisibilis. Primum tamen donum quod homini contulit deus: est suus amor: qui radix est et fundamentum omnium donorum. Hanc hec externa dona multa et magna signa sunt maxime et ardentissimi ad nos amoris dei. Cogita nunc queso ex magnitudine omnium donorum infinitam amoris magnitudinem. Et quia deus totum mundum condidit propter hominem: ideo primo dilexit hominem et omnia alia propter hominem. et ita in alijs creaturis non dilexit nisi hominem quem super omnes exaltauit: ornauit: nobilitauit. Verum quia amor dei excedit in infi-

duo sunt munera
nera creatoris
unum
apertum aliud
occultum
scilicet amor.

nitū omnia dona creata. Ideo deus cū dedit homini suū
 amorē dedit ei mun' infinitū: inappreciabile: inestima-
 bile. Certe vidisti obligationē omniū maximā. Quia
 igitur amor dei ad hoīem est purissimus: ardētissimus:
 sincerissimus: summe liberalis: 7 mere gratuitus: ideo
 sine vlla cōparatione plus est obligatus homo pro solo
 amore dei: q̄ pro vniuersis extra susceptis. Hec em̄ oīa
 7 si multa sint: tamē finita sunt. At amor dei est fundit'
 infinitus. ¶ **Bo.** Libēs suscipio hoīem sic amari: s; ob-
 ligatiōis magnitudinem expauesco. ¶ **Ray.** Diximus
 obligationem ex parte largientis: nunc eam intellige ex
 parte recipientis. Largarior omnū bonorū deus munera
 sua homini contulit ex libera 7 gratuita bonitate. s; ho-
 mo ea recipit ex mera necessitate. Velit enim aut nolit
 necesse habet sibi assumere dona dei: sine quibus nec ad
 momentū poterit permanere. Nunquid ea tu poteris re-
 futare? Nunquid potes dicere deo: nō opus habeo sole
 tuo: non opus aere: aqua: terra. munera tua alteri lar-
 gire: ego ea amplius nō recipio. Si vides ergo ineuita-
 bilem hoīs necessitatē: agnosce 7 obligationē. Agnosce
 quantū debeas amico optimo 7 fidelissimo: qui te con-
 tinuo in esse conseruat: qui tuis necessitatibus 7 cōmo-
 dis sua dona ministrat. ¶ **Bñicus.** Agnosco obligatio-
 nē infallibilem: indelebilem: perpetuā: immortalem: et
 cartā insolubilem digito dei in qualibet creatura cōscri-
 ptam: quā dum lego nō possum maximū me debitorem
 nō agnoscere. Sed quousq; animā meā defatigas 7 nō
 dicis mihi quid pro tantis beneficijs refundere debeam
 creatori. Erubesco ingratus inueniri: sed quomodo sa-
 tis gratus efficiar nondum intelligo.

de maxima
obligatiōe
ex parte a
moris dei.

Obligatio
ex parte re-
cipientis.

Dialogus

Hic ostenditur quid homo refundere
tenet pro acceptis beneficijs: suū. s. amorē. *Lapi. xix.*

Dymūdus. Ecce iam incipiam satisfacere vo-
tis tuis. Sed dicitis mihi. Credis etiā homi-
nem habere aliquid tale quod possit deo retri-
buere in recōpensam condignā tantorū bonorū. **Bo.**
Credo equidem. nunquā em̄ equissimus deus (qui homi-
nem perdere nō vult) tantis eum beneficijs cumulasset
nisi nosset penes hominē residere aliquid quo suam pos-
sit soluere obligationē. Alioquin in suam vltimā ruīnam
hec illi essent munera collata: quod de optimo largitore
nefas est credere. **Raymūdus.** Ita queso sic senti de
dño in bonitate. Habet ergo aliquid homo quod redde-
re possit et debeat ne iudicetur ingratus. Non hoc erit
mūdus iste: quia nō est propriū hoīs bonū. Non ipsū
hoīs corpus: qz per violentiā ab eo auferre pōt. Omnia
em̄ que extra aiām hoīs sunt: sua sunt. qz caduca et morta-
lia sunt. Verū quia recōpensatio debet correspondere
amori largientis. amor autē largientis est immortalis
spiritualis: inuisibilis: ita id qd homo retribuit suo da-
tori debet esse immortale: spūale: inuisibile: sincerū: pu-
rū: et in sua potestate integre cōstitutū. Hoc autē est libe-
rū arbitriū. nō autē intellect⁹ liberī arbitrii sed volūtas
que sola est libera et spōtanea et sibi ipsi imperiosa dña. q̄
sicut a nullo cogi aut impediri pōt: ita nec vllaten⁹ aufer-
ri. Hec autē volūtas donū in se possidet mere: libez: et spō-
taneū. s. amorē qui a volūtate procedit ortu spontaneo.
Hūc amorē volūtas liberali munere deo dare pōt pro be-
nificijs acceptis: nec quicquā amplius ab hoīe deus ipse

*Qd sol⁹ a-
mor liberī
arb. potest
deo pro su-
is muneri-
bus satiffa-
cere.*

repscit: Nihil aliud habet hō in se vere ppriū q̄ amorē
 qui est totus thesaurus hoīs honorabilis. preciosus. li
 beralis. perpetu⁹ ⁊ charissimus creatori. Inuenim⁹ igitur
 rem quā maxime querebamus: qualis tibi queso vi
 detur? ¶ **Bomī.** Res optima. prestātissima: ⁊ qd̄ pri
 mū est homini facilima. Nūc bono animo efficiar. Ba
 beo em̄ vnde retribuā dño p̄ oībus q̄ retribuit mihi. dili
 gā. amabo. amplexabor. ¶ **Ray.** Mīno equissimū est
 amori amorē repēdere. ⁊ liberalissimo sincerissimoq; a
 matori deo liberale sincerūq; reddere amoris obsequi
 um. Amor em̄ per se placet ⁊ p̄pter se: ⁊ p̄ ceteris ac
 ceptus est deo. iocūdus. dulcis. amabilis. Licet em̄ de⁹
 sit oīum verorū ⁊ pulcroꝝ bonorū ditissim⁹ possessor: nec
 vlla re egeat. vult tamē ab hoīe munera amoris accipe
 re q̄ semp̄ exposcit: q̄ ⁊ ambit ⁊ diligit. Amor quippe so
 lus est per quē potest homo correspōdere suo amatori.
 Si deus te arguit: aut irascitur: aut minat: tu illi iuste
 nec irasci: nec minari potes. Sed si te amauerit tu iuste
 illū reamare potes. nō tamē ex equo: cū amor dei sit in
 finit⁹: tuus vero paruus est ⁊ mensurā habet. Debet ta
 mē esse mūdissimus. integerrimus. sincerissim⁹ plenissi
 mus. sanctissim⁹. Abhominat em̄ deus caducū: permi
 ptū: corruptūq; amorē: qui suo purissimo amori respon
 dere nō pōt. ¶ **Bo.** Nihil ista hac tua veritate verius.
 ¶ **Ray.** Cognoscis nūc qz amorē tuū abs te exigit ama
 tor deus. audī psequēter formā quō amare te oporteat.
 Hāc amoris formā ⁊ a creatore ⁊ a creaturis potes ad
 discere. Creator tuus p̄ ceteris creaturis magis te di
 ligit: ita ⁊ tu p̄ ceteris tuū dilige creatorē. Itē crea
 tor tuus oīa alia p̄pter te diligit: ⁊ tu oīa dilige p̄pter

Nota valo
 re amoris.

Solo amo
 re homo re
 spōdet suo
 creatori.

Quō amā
 dus est de⁹
 hāc formā
 accipere a
 creatore ⁊ a
 creaturis.

Dyalogus

creatorē. Itē creator oēs suas creaturas in tuū trāsmic
tit obsequiū. tu vero q̄cquid habes optimū in illi famu
latū expēde. Itē creator tuus te diligit infinito ⁊ perpe
tuo amore. ita ⁊ tu illū semp dilige ex toto corde tuo: ex
tota aīa tua: ⁊ tota mēte tua. Habes formā amoris de
creatorē. nūc eandē formā recipe a creaturis. Creature
impendunt tibi suū beneficiū ⁊ obsequiū de optimo qd̄
habēt ⁊ totū qd̄ possidēt. ita ⁊ tu qd̄ in te optimū habes
scz amorē tuo tribue creatori. Creature totis viribus ti
bi deseruiūt: tu quoqz q̄cquid viriū habes in amore tuo
tribue creatori. Creature continue ⁊ sine intermissione
die ac nocte sereno vel turbulēto tēpore tibi obsequūtur
Ita ⁊ tu omī tēpore in prosperis ⁊ in aduersis tuū dili
ge creatorē. Creature soli tibi seruiūt ⁊ nulli alteri: ita
⁊ tu solū tuū dilige creatorē: ⁊ neminē dilige nisi ppter
ipsum. Creature tibi seruiūt s̄m ppriā naturā ⁊ modū
suū: ita ⁊ tu debes obsequi deo tuo s̄m modū nature tue
ex libertate ⁊ bona spōtanea qz volūtate. Creature dant
tibi sua munera in sūma q̄ preualēt perfectiōe. Arbores
em ⁊ vites exeūt tibi suos fructus maturos: bonos: dul
ces: oblectabiles. Nō em acciperes ab eis fruct⁹ ama
ros. virides. acerbos. corruptos. Ita ⁊ tu quoqz da o
perā vt deo tribuas amorē maturū. dulcē. amabilē. bo
nū. integrū. pfectū. Postremo creature nō tibi seruiūt
cū dolo. cū fraude. cū pigricia. ignauiā. secordia: s̄ sim
plici ⁊ p̄opta intētionē. Ita pariformit̄ serui deo tuo:
vt nō ambules in vanitate: ⁊ festinet in dolo pes tuus.
¶ Do. Acriter me incēdit institutio tua. ⁊ amoris for
mā nunc abs te digestā studebo pro virib⁹ emulari. Nā
vt video nulla relinquit homini excusatio quin suū debe

at amare factorē. Amor em̄ cum filius sit libere voluntatis a nullo impediri pōt quin omni momēto suū possit opus implere. In amando quoq; nullus labor: nullus dolor: nec tristitia: nec tediū: nec fastidiū. Amor enim omnes labores reddit suaues. amabiles. voluptuosos. Hinc iam manifeste lucet summa et go hōiem dulcedo 7 benignitas cōditoris. qui datis tātis bñficijs hōiem nō obligauit ad rem penosam: laboriosam: 7 fatigabilē. sed ad id quod maxime est appetibile 7 delectabile.

alias erga

Quod debitū amoris qđ homo reddit creatori ad hōis meritū 7 p̄modū reuertit. Ca. xx.

Ay. Sicut lucet benignitas magna creatoris: eo qđ obligauerit sibi hōiem ad amorē: rē maxime delectabilē: ita oēm excedit benignitatē mēsurā: qđ ipsaz amoris obligationē ad solā hōis p̄uertit vtilitatem. Licet enī deus nostrū ambiat amorē 7 vehemēter exposcat: hoc tamē facit vt inde hō ditet. pficiat. nobilitet. Videm⁹ em̄ qđ obsequiū creaturaz in magnā vtilē hōis vtilitatē: ita 7 obsequiū amoris qđ hō exhibet deo cū deo prodesse nō possit (ipse em̄ bonoz nostroz nō eget) vt hōi prosit necesse est. ¶ **Bo.** Non debet igitur homo ociosus esse: sed sicut creaturarū recipit vtilitatē Ita 7 ipse opificem diligendo suis etiam debet cōmodis indulgere. ¶ **Ray.** Debet vtiq; duplex enim necessitas homini incumbit. Indiget em̄ esse 7 vt perseueret in esse. secūdo indiget vt habeat fructuosum atq; optimū esse. A seruitio creaturarū que naturaliter 7 ex necessitate seruiūt homini: homo recipit esse 7 durat in eē. sed a seruitio amoris qđ homo exhibet deo (qđ libere ac

duplici necessitate homo tenetur suum amare factorē.

Dialogus

voluntarie agit: atq; ideo meritoꝛie) hō recipit fructuo-
sum atq; optimū esse. Creature seruiūt tibi vt esse habe-
as: tu vero deo obsequeris vt optime habeas. Sed quia
prestātius est optime esse q̄ esse solū: ideo obsequiū hoīs
est sibi multo melius q̄ qd accipit a creaturis. Verum
quēadmodū creaturaz seruit⁹ est homini p̄tinuo neces-
saria: ita ⁊ necārium est homini seruire deo si velit vtili-
ter permanere. ¶ **Bo.** Vehemēter assentior. nā sicut ne-
cesse est hoī corporaliter mori si suū illi creature obsequiū
denegarint: ita ⁊ spūaliter eū mori necesse est si deo suo
seruire contēperit. Qui ergo nō seruit deo vere mortu-
us est: nec quicq̄ p̄ficit hoī obsequiū creature nisi ipse
seruiat creatori. Hoc em̄ secūdo obseq̄o cessante: primū
frustra impēdit. Perdūt em̄ suā vtilitatē creature q̄ pro-
pter hoīem institute sunt: si hō suo factori obsequi con-
tēperit. Et talis homo quantū in se est cassat ⁊ frustrat
totū vniuersuz. ¶ **Ray.** Hinc manifeste intelligis opor-
tere hoīem per amorē dño deseruire: vt dñi ipse diligenti
obsequio deo colligat. Alie etiā creature oēs hoī seruiē-
do homini copulātur: ⁊ per hoīem deo. Obligatio ita-
q; amoris oīa cōplet: oīa cōsummat: ⁊ totū deo alligat
vniuersum. Vide nūc mirabilē dulcēq; circūitum. Ab
amore creatoris oīa p̄cesserūt: ⁊ per hoīs amorē ad deū
oīa consummātur. Et sic apparet palā q̄ homo deū di-
ligens est mediator quidā inter creatorē ⁊ ipsas res con-
ditas: q; per ipsuz cū deo redeūt ⁊ ad deū. Qd si homo
deo per amorē nō adheserit: sicut ipse inordinatus est ⁊
dissolutus: ita ipse in penā suā oīa dissiūgit: dissoluit: dif-
fibulat: nec creatori vtilis nec dignus creatura. ¶ **Bo.**
In mirabilem me lucē raymūde extulisti: ⁊ in ardetissi

Qd amo-
ris obliga-
tio omnia
cōsummat

mā flammā: vnde tibi maximas habeo grās. Arbitror em̄ iam tandem te de amore vltimā sentētiā posuisse.

Raymūdus. Reuera nō posui: multa enim ⁊ magna de amore adhuc locuturus sum: ⁊ que stupere te faciāt vehementer. **B**n̄icus. Oro te obsecrans o dilectissimē me cōple desideriiū meū: ⁊ qđ reliquū est ocius edicito.

Quod homo obligatur amare etiam
oēm creaturā: ⁊ precipue dei imaginē. **Cap. xxi.**

Raymūdus. Unū adhuc nūc dicā: cetera alteri dyalogo conseruabo. Sicut homo obligat primo suū diligere creatorē: ita post ipsius oēs debet diligere creaturas: hō inquit sibi vtilis aut necessarie sunt: sed qz dei amatoris sui creature sunt. Et qz nō oēs creature sunt equales: sed vna est altera prestantior. ⁊ illa oīm prestantissima ⁊ dignissima q̄ dei in se imaginē ⁊ similitudinē representat. ideo pre ceteris homo debet sui creatoris imaginē. i. hōiem amare: colere: venerari. Cum em̄ quilibet homo ita cōtinet in se sui creatoris imaginē: sicut cera formā cenaculi cui imprimit̄. ideo obligat quisqz diligere alterū sicut seipm: siue amicus sit ille siue inimicus: siue p̄fuerit siue etiā obfuerit. Semp em̄ homo imago dei est: semp maximī cōditoris nobilissimū plasma est. **B**n̄o. Hinc ego palā excipio oportere vnūquēqz hōiem diligere alterū sicut suū ipsius imaginē: sicut suū ipsius naturā. Et ideo quilibet tenet estimare ⁊ appreciare alterū sicut semetipsus. Tenetur quoqz om̄e bonū qđ sibi quisqz cupit inquantū dei imago est hoc etiā alteri cupere: alteri imp̄cari alteri si potest etiā p̄ferre. Debet igif esse inter oēs hōies vna eter

Homo tenetur diligere proximum.

Dyalogus.

qđ a creato
re et a crea
turis hō di
scit suū di
ligere pro
ximum.

ni federis cōpaginatio: vna pax: vna cōcordia: vnū vel
le: vnū nolle. ¶ Ray. Iustissimū est qđ tu loqueris. Ex
quo em̄ hec obligatio qua homo tenet amare hoīem: ori
ginē ducit ex obligatōe qua homo astringit diligere cre
atorē. ideo sicut ista est rectissima 7 in iure nature fūda
ta: 7 est prima iusticia. ita 7 altera est secunda iusticia:
recta: sancta: 7 in iure nature radicata. Accipe nunc for
mā huius obligatiōis a creatore 7 a creaturis. Primū
creator om̄ibus hoībus indifferēter suā partitus est ima
ginē 7 suā similitudinē. tu quoq; oībus cōicabilē te pre
be 7 liberalē. Creator sine acceptiōe personaz oīnes ho
mines inquantū sūt sue imagines cōi diligit amore: ita
7 tu quoq; oēm hominē dilige. Creator equali pietate
om̄i hoī sua bñficia indulget: 7 solē suū oriri iubet super
bonos 7 malos: 7 pluit sup iustos 7 reprobos. 7 tu quo
q; om̄i petēti te tribue 7 quicqđ habes libēter impartis
ri stude. Scđo accipe hanc formā 7 a creaturis: creatu
re q̄ homini iussu creatoris inseruiūt nō magis vni obse
quūtur hoī q̄ alteri: nō plus pro vno laborāt q̄ pro alte
ro. neq; amplius maiorē respiciūt q̄ minorē: nec nobilē
q̄ ruralē. Elemēta: plāte: arbores: aialia: nō plus ser
uiunt regi q̄ militi: nec plus seruo q̄ dño. Sicut ergo
creature hoī obsequūtur inquātum dei imago est 7 equa
les inter se reputant oēs hoīes: ita 7 tu quoq; equaliter
dei imaginē in quolibet hoīe venerare: nec estimes natu
rali cōditione altez alteri preferendū. ¶ Bo. Nō solū
ex hīs que dicis colligo formā amoris: verū etiam quā
te sit maiestatis: dignitatis: glie 7 excellentie imago dei
luce clarī intueor. cui suus creator tantā impēdit solli
citudinē: quā honorat: diligit: venerat. cui etiā creature

quāte di
gnitatis sit
imago dei.

multe nobiles et sublimes inuigilāt: seruiūt: obsequunt
Satis hinc patet quantū debet honorare homo hoīem:
quādo illū et deus maximus et vniuersus orbis venerat.

CRay. Nolo etiā te lateat q̄ hec obligatio amoris re/
dūdat et reuertit̄ in solā hoīs vtilitatē: in suū p̄modū et
meritū. Licet em̄ amor tuus quo proximū diligis: ple/
rūq; illi aut vtilis est aut iocūduus: tibi tamē semper est
meritorius. Bū em̄ homo primo deū diligit: ac tū pro/
ximū imaginē dei: inde sibi colligit om̄e bonū suū: om̄e
meritū: om̄e gaudiū: laudē: salutē et gloriā. Et quāto ad
iecerit plures p̄pter deum hoīs diligere: tanto ditescit
ampli⁹: tāto fit et nobilior et seip̄o quotidie maior. Adul/
ta adhuc de natura amoris: de eius viribus et proprietati/
bus differēda sunt. S; vides q; ias sol hesperias se mer/
git in vndas: nox quoq; suas vmbas iā minitās: et cibū
nos et somnū capere adhortat. In crastinū igit̄ que de a/
more sup̄sunt referem⁹. **C**Bo. Licet a tuo sermone in/
uitissim⁹ ipse diuellar: pareo tñ votis tuis: vt paululū vi/
ribus recollectis nou⁹ in crastinū disputator aduenias.

Os amor
quo hō dili
git proxi
mū in hoīs
vertitur v
tilitatom.

CFinit secūduſ dyalogus de bñficijs dei et
hoīs obligatiōe. **C**Incipit tertius de amo
re et de viribus eius: p̄ditōibus et fructus.

De conditionibus et proprietatibus

amoris.

CCapitulū. xxij.

Dominicus. Totā pene noctē insomnē habui:
ita eram tua sponsiōe sollicitus. optabā crebro
diem fieri: et mollē desidēq; aurozā arguebam
q̄ titani mariti croceū nollet cubile desere.

deserere

Dyalogus.

nūc tibi festinus ⁊ alacer audire q̄ pollicit⁹ es. Scio em̄
stupēda te atq; admodū vtilia de amore dicturū. **Ray.**
Amo mi dñice ardens desiderū tuū: quod ⁊ me quoq;
acriore reddit ⁊ magis spōtaneū. **Ademini** ne supra
me dixisse nihil nos habere in nostra potestate: ⁊ qđ ve/
re sit nostrū preter solū amorē. **Bo.** **Ademini** equidē
Nā amor noster (vt ip̄e dixisti) est totū bonū nostrū: vni/
cus ⁊ preciosissim⁹ noster thesaurus ⁊ cūcte diuitie nr̄e.
Cetera quippe om̄ia ⁊ fortune ⁊ corporis bona nec ve/
ra nec nostra sunt. **Ray.** Si ergo amor est illud vnicū
qđ habemus: hinc sequit̄ qđ amor bonus est totū bonū
nostrū: ⁊ amor malus atq; peruersus est om̄e malū no/
strū. Nam si nihil est vere nostrū nisi amor: si amor ma/
lus fuerit quicquid habem⁹ malū est. si bonus bonū est.
Sequit̄ quoq; si amor noster bonus fuerit: nos etiā bo/
ni simus: si malus mali. Solus igitur amor hoīs homi/
nē facit vel bonū vel malū. Preterea cū nihil possideam⁹
vere nisi amorē. ideo q̄ndo dedimus alicui nostrū amo/
rē totū qđ habeamus dedimus: nec quicq; reliquū habe/
mus qđ tribuam⁹. Hinc etiā seq̄tur qđ si perdiderimus
amorē nostrū: oēs nostras diuitias perdidim⁹: tūc aut p/
didimus si illi nostrū amorē cōtulerim⁹ cui om̄ino dare
nō debuimus. Preterea si bonū om̄e nostrū est amor bo/
nus: ⁊ malus amor nostrū malū: sequit̄ pulcre qđ virtus
nihil sit aliud q̄ amor bonus: ⁊ viciū amor malus. **Euz**
ius ergo amor bonus est: hic vir virtuosus appellādus
est. cuius vero amor reprob⁹ fuerit: hic viciōsus ⁊ re/
prob⁹ censendus est. **Bo.** Presentio dulcē fragran/
tiā sermonis tui: ⁊ in mirabilē me cognitionē cupis eri/
gere: vt dū cognouero om̄e bonū nostrū in amore consti

tutū: habueroq; de amore verā sciētiā. habeā etiā ⁊ de
 toto hoīs bono maloq; sciētiā. Quā qui ignorat cec⁹
 est ⁊ manu tēptans: ⁊ se ⁊ oīa nescit. ¶ **¶** Ray. Hinc iam
 amoris pprietates attingam⁹. Quaz p̄ma est q̄ amor
 habet virtutē vniendi: cōuertēdi: traiformādi. Hec est
 amoris inseparabilis conditio: ideo amor vnit amantē
 cū re amata ⁊ in se trāiformat. Secūda p̄ditio est: quia
 amor de sua natura est donū liberale. Sponte em̄ alteri se
 tribuit: cogi em̄ non pōt: nec dari nec auferrī se inuito.
 Hinc sequit̄ q̄ amor est vere illi⁹ cui datur: ⁊ trāsit in ve
 rā possessionē rei amate. ⁊ ideo res amata in suo retinet
 dominio amorē qui sibi vltro donat⁹ est. Tertia p̄ditio
 q̄ amor quocūq; vadit semp̄ secū protrahit volūtatem
 q̄ habet plenū in hoīe imperiū. ⁊ ideo etiam secū portat
 totū hoīem. Et ideo q̄n amor alteri se tribuit: totā tribu
 it volūtate ⁊ totū hoīem: q̄ etiā p̄uertitur in rē amataz
 Quarta p̄ditio: q̄ ista p̄uersio amātis in rem amata nō
 est violēta: nō coacta: nō laboriosa. sed spōtanea: libera
 lis: dulcis: delectabilis. ⁊ ideo volūtas q̄ iūgit̄ rei ama
 te nō potest ab ea separari p̄ aliquā violentiā: sed sponte
 ⁊ mere libere. Quinta p̄ditio: q̄ amor licet mutet vo
 lūtatem in rē amata: tamē amor semp̄ permanet libera
 lis amor: ⁊ suā retinet naturā. Volūtas quoq; licet per
 mutet̄ in rē amata: cui⁹ ⁊ naturā induit ⁊ formā: tamē
 semp̄ permanet volūtas. nec id destruit q̄ mutat. Se
 xta p̄ditio: q̄ amor talis efficit̄ qualis est res q̄ amat: et
 talis fit ipsa volūtas q̄lis ⁊ amor. ¶ Res em̄ primo ⁊ prin
 cipaliter amata: nomē: naturā: ⁊ formā amorī tribuit ⁊
 volūtari. Hinc sequit̄ q̄ si volūtas terrā amet: terrea lu
 teaq; sit ⁊ amor dicit̄ terrenus. Si amat res mortuas:

Nota hic
 proprietates
 amoris

Dialogus.

caducas superfluas: volūtas nūcupatur mortua superflua caduca. Si amat hoies humana dicitur: si deū, diuina. Ex isto liquet q̄ homo potest per amorem quē gerit sponte mutari in rem multo se meliorem vel multo se viliorem. Septima: q̄ amor ex sua natura semper se erigit ad amandū id quod est se prestātius: nobilius: et dignius. Hoc patet in naturis aliarū rerū que semper se ad meliora et perfectiora sustollūt. Nā elemēta nutriūtur in plantas: plante nutriūt animalia: quorū caro comesta in carnē format humanā. Ita ergo et volūtas nostra et amor noster (vt non degeneret a rebus sub se creatis) debet semper id amare qd̄ est supra se: et amando in id cōverti qd̄ est multo se nobilius: preclarius: excellētius. Verū quia nihil est supra volūtātē nostrā qd̄ sit ipsa melior et perfectius q̄ ipse summus et eternus deus: ideo volūtas merito tribuere debet amorē suū maximo deo: et in illū nobilissimū et prestātissimū conuerti et transformari. ¶ **Do.** Merito id quid ē. nā cum turpissimū sit volūtates (que regina est in regno aie) se inflectere subter se ad lutea: caduca: vilia: spurca et p̄temptibilia. idcirco debet se sursum erigere. deū intueri. deū amare. deū cōplecti: et in ipsū transformari. qui est summū: eternū: nobilissimū: et optimū bonū. ¶ **Ray.** Gaudeo te sapere que dico: sed nunc p̄sequēter ausculata. ¶ Octaua cōditio est q̄ amor ex quo est res nobilissima: dignissima: et liberalissima q̄ mutat ipsam volūtātē in rem amatā: et ponit eam sub imperio rei amate. ideo valde iniustū et incōgruū est q̄ res inferior et vilior ipsa volūtate dominiū arripiat super eam eaq̄ possideat. Preterea cum amor sit spūalis et intellectualis nature: et ideo etiā omni re corporali multo pre

statioꝝ: idcirco nulla res corporalis est nostro amori aliquatenus digna. Non debem⁹ ergo amare nec mācipia nec animalia: nec sidera: nec elementa: nec aurū: nec argentū: nec quicq̃ quod potest aliquo sensu apprehendi. Preterea cū indignū atq; iniustū sit q̃ res equalis dominetur equali. ⁊ qz om̃is volūtas creata inquantū creata est alteri eqlis. ideo nulla creata voluntas est digna nostro amore: nec debet nostre dominari volūtatī. Solus igitur deus dignus est q̃ a nobis amet: qui nos possideat: qui nos in se cōuertat. Non a p̃ditio q̃ amor hoc habet a natura q̃ semp̃ capit ⁊ requirit amorē: ideo nulla res debet amari nisi que possit amorē refundere ⁊ vberius q̃ acceperit. Nulla igitur res q̃ est nostra volūtate inferior debet p̃ncipaliter amari: nō elemēta: nō aiantia: nō aliqua corporalia: qz amorē reddere nō possunt.

So. Nihil verius: nam amor qui rebus inferioribus ⁊ ratione carētibus attribuitur maxima damna consequitur. fit em̃ degener: fragilis corporalis. Aut si versatur circa res humanas fit humanus: nec fit se melior nec perfectior. Deus igitur qui amorē refundere potest ⁊ multo q̃ noster est p̃statioꝝem p̃mo a nobis amari debet cuius est amor infinit⁹: increatus: eternus.

Quod amor tantum se dilatat vel

amplificat quantū se amplificat res p̃mo amata.

Capitulum. xxxij.

Ay. Dixi supra q̃ amor mutat volūtatē in rem p̃ncipalr ⁊ p̃mo amatā. Trāsit em̃ totaliter in eius dominiū: ⁊ cū ea vnīc ⁊ complicatur. ⁊ idcirco nō potest ascendere supra eā: sed ad quecunq; se

Dialogus.

extēdit res primo amata: ad hec omnia se amor extēdit.
Hinc sequit̄ q̄ res primo amata quāto fuerit cois̄ 7 vni
uersalis: tāto 7 ipse amor vniuersalis fiet atq; cois̄. Si
res amata fuerit aut particulari: aut priuata: amor erit
7 particularis et singularis. Sequit̄ quoq; res primo
amata sicut est vna: ita generat̄ 7 vnus amor in volūta
te qui est eiusdē cum ipa nature. Et sicut nō possunt esse
plures res primo amate: ita nō potest nisi vnus eē amor
in volūate. ¶ **Bo.** Hinc ergo colligo q̄ res q̄ primo di
ligit̄ fundat: edificat: 7 confirmat primū amorē in volūta
te qui caput sit 7 origo oīum aliarū affectionū que pullu
lāt a volūate. ¶ **Ray.** Prudēter ergo intelligis q̄ a re
primo dilecta generat̄ in volūate vnus primus amor:
a quo tanq̄ a radice surgit quedā arbor in anima: que p̄
tot ramos se multiplicat quot sunt res q̄ colligātur cuz
re que primo diligit̄. Verbi gratia: ab vno seminis gra
no surgit arbor cū innumeris ramis: frondibus: florib;
ac fructibus. Quale semē talis 7 arbor: 7 oīa q̄ ab arbo
re p̄cedūt, qualis fons tales sunt fontis riuuli. Hinc in
tellige si amor tuus fuerit bonus: iustus: ordinat̄: oēs
alij amores q̄ inde procedūt boni erunt: iusti: ordinati.
Si malus fuerit 7 corruptus: reliqui mali sunt 7 corru
pti. Ex isto consequēter aduertis: q̄ necessario omne il
lud amatur qd̄ coniunctum est cū re primo amata. 7 ne
cessario odio habetur quicqd̄ aduersatur rei primo ama
te. Ideo primus amor q̄ solidissime iungitur cum re a
mata nulla ratiōe auelli aut destrui pōt nisi venerit alia
res primo amata que sit ipa fortior validiorq;. Quādo
igitur res primo amata est ipse deus qui est summa vir
tus: summa fortitudo: summa nobilitas: vera eternitas

*Nota ex
emplum.*

7 eterna veritas fit amor noster fortissimus: nobilissim⁹
 verus: eternus. Et ab hoc amore pullulāt infiniti amo/
 res: eo q̄ est cōmunissim⁹: vniuersalissim⁹: 7 per cū/
 cta protensus. Quī ergo principaliter deū amat: amat
 cū deo: 7 propter deū oēs creaturas. 7 fit amor ei⁹ am/
 plissim⁹ 7 vehementer expansus. Si pateris dicā tibi
 duo exempla vnde breuiter 7 eleganter ista conosces.

¶ **Bo.** Libenter te audio. prosequere. ¶ **Ray.** In ma/
 trimonio vir principaliter mulier subijcitur. Itē mulier nō
 potest habere nisi vnū maritū: nec p̄t a marito q̄ diu vi/
 uit separari. Pari modo voluntas subijcitur rei amate:
 nec pōt habere nisi vnā rem principaliter amatā: nec ab
 ea potest q̄ diu ipsa durauerit separari. Aliud exēplum
 quo meli⁹ cūcta cognoscas. Demus aliquē hoīem pau/
 perē 7 genere obscurū qui habeat sex filias penit⁹ equa/
 les natura: industria: ignobilitate: vilitate: quaruz vna
 nubat rustico: altera ciui: tertia militi: quarta duci: qui
 ta regi: sexta orbis imperatori. Libet em̄ oēs hec sex filie
 eiusdem sint 7 generis 7 paupertatis: propter viros ta
 mē quibus nupserūt vna fit altera prestantior: nobilior:
 sublimior. Pari modo intellige de volūtate: q̄ vel ascen/
 dit vel descēdit iuxta rei amate vel dignitatem vel igno
 miniā. Itē sicut videm⁹ q̄ spōsa spōso suo copulata nō
 vū quēdam scipit amorē qui est prim⁹ amor: virtute cu
 ius amat oēs qui habēt cum sponso societate vel amici/
 ciā vel parētelā. Hos em̄ oēs ante nō amabat. sed p̄pter
 amorē viri nūc singulos amat. Qd si vir moriat⁹ 7 mul
 er accipiat aliū virū tunc amor primus 7 omēs alij qui
 inde originē traxerūt destruitur: 7 generatur in volūta
 te mulieris: nouus amor q̄ etiā radix efficit alioz amo/
 rum.

¶ No. duo ex
 empla.

Dialogus

rū. Preterea quādo mulier virū accipit bonū: diuitem: fortem: nobilem: prudentē: tunc ipsa permanet in pace. in requie. in exultatiōe. in securitate. in affluētia: in omī rerū copia. Quod si nupserit viro pauperi: caduco: misero: ignobili: sordido: cōtemptibili: ipsa efficiet inops fragilis: ignobilis: sordida: p̄tēptibilis: plena cladibus angustijs 7 miserijs. Hec cuncta que de matrimonio diximus applica ad voluntatem 7 ad rem primo dilectā: 7 vtrōbiq; optimā inuenies consonantiam. ¶ **Bo. Ca.** pio egregiam similitudinē. Satis em̄ ex hīs que nūc dixisti apparet q̄ dum voluntas nostra principaliter deū amat tunc fit sublimis: nobilis: segura: pacifica: quieta robusta: plena gaudijs atq; diuitijs. talis est enim ille quē ipsa diligit. Quod si amauerit creaturā: cum omīs creatura sit fragilis: mobilis: fluens: indigens: insufficiens: tunc ipsa p̄e inopia tribulat: contristatur: affligitur. nunq̄ segura: nunq̄ pacifica: nūq̄ firma. S; queso te ex quo de re primo amata iam sepe numero loquuti sumus: quot sunt aut esse possunt res principalr amate.

Quod tantū due sunt res principaliter amate: 7 de inimicitia eaz ad inuicē. Ca. xxiiij.

Aymūdu. Due tantū sunt res principaliter a voluntate dilecte: nec possunt esse plures. sicut nec duo rectores vel p̄t̄ifices vnius ecclesie. He due sunt vel deus creator: vel creatura. Porro inter creaturas omēs illa res erit primo dilecta ab ipsa voluntate que illi est magis amica atq; propinqua. Verū qz ipsa volūtas potest reflectere suū amorē ad semetipsaz: ideo inter creaturas maxime amabit seipsam vt amicā sibi: 7 vt propinquā. Quando igitur amor dei in volun-

tate nō est primus: tunc ipsius volūtatē amor primus efficitur. Et sic homo quādo deum nō amat: amat seipsum et suam volūtatē. et ipsa volūtas se amando in semetipsam cōuertitur. et facit seipsam suū propriū fundamentū extra deū. Et q̄ principalr solā se amat: ideo cetera q̄ secundario amat: oīa ppter se amat: et in oībus non nisi se amat: et quicquid vult ppria vult voluntate: qz nullā aliā sequit volūtatē. Hec at talis scelestissima impiissimaqz volūtas se solā diligēs: se cōplectēs rapit violēta manu deo conditori suū honorē: suā coronā: suā gloriā. Amare em̄ ppriā volūtatē soli ppetit eterno deo. Igit̄ quādo hūana volūtas amat seipam: et homo suā primo diligit volūtatē: tunc illud sibi attribuit qd̄ possidet solus deus et facit se deū: et dat sibi ipsi amorē: laudem: honorē: et gloriā. Atqz hoc modo fit capitalis aduersari⁹ et inimicus dei: longissime tñ deo dissimilis. Nā licet sibi tribuat honorē: deitatē: et gloriā. habet tamē qualitates in se turpissimas. Nā qualis est amor ei⁹ talis et ipse Amor em̄ ei⁹ est inordinat⁹: iniustus: falsus: tortuosus in dei contēptum: odiū et iniuriā cōcitatus. ¶ Bo. Tremere me facit sermo tuus. adeo em̄ et vehemēs est et formidatus. ¶ Ray. Utinam totus me mūdus audiat exclamātem. credo qz multi a tanta se iniusticia ac dei iniuriā refrenarent. Verum qz in tenebris sunt amatores pprie volūtatē: ideo nō aduertūt quō cōtra se p̄nocēt deū: vsurpādo sibi dei prerogatiuas et dignitates. Qui em̄ se regē facit aduersari⁹ regis est et crimie lese maiestatis re⁹ detinet. Sed queso te paulo nūc diligētī⁹ artēde virtutes et pditiōes et cōtrouersias horū duoz amorū. duo amores primi due sunt radices oīm aliarū affectionū

Dyalogus

Et qz sunt inter se capitales inimici: id si vnus bon⁹ est
alius vt malus sit oportet. Amor dei sicut est primū bo
nū nostrū: primū lumē a quo orit oē lumē: prima recti
tudo: prima iusticia: prima amicitia: prima fortitudo:
prima quies: prima trāquillitas: prima solatio: prima
leticia: prima vtus: prima veritas: prima vita: 7 oīum
bonoz operū 7 cogitationū principiū. Ita amor sui ipi⁹
est primū malū: a quo orit in hoīe oē malū. prima ceci
tas: prime tenebre: prima obliquitas: prima iniusticia:
prima discordia: prima imbecillitas: pma turbatio: pri
ma desolatio: prima tristitia: prima rixa: prima nequi
cia: prima falsitas: prima mortalitas: 7 oīm maloz ope
rū 7 affectionū infaustū principiū. Amor dei facit volū
tatē hoīs iustā: sanctā: hūilem: benignā: sed amor sui fa
cit eā iniustā: irreligiosam: supbam: turgidā: proteruā.
Amor dei facit volūtatē quietā: dulcē: amicabilē. sed a
mor sui reddit eā turbidā: amarā: litigiosam: odibilem.
Amor dei facit volūtatē largissimā: amplissimā: capa
cissimā. s; amor sui facit eā angustā coartatā pstrictam.
Amor dei reddit volūtatē sūme liberā nulli creature sub
iectā: s; amor sui subiecit volūtates oī creature 7 famulā
pstituit seruā atqz captiuā. Amor dei facit eā immobile
stabile: firmā: 7 ppetua vtute videntē. s; amor sui cū cir
ca creaturā versat q̄ vana est: mobilis 7 caduca: reddit
volūtatē instabile: fluctuantē: 7 oīni vanitate subiectā.
Amor dei facit volūtatē vnitissimā atqz ideo fortissimā.
s; amor sui facit eā diuisibile: fragile. Amor dei facit vo
lūtatē diuitē: opulentā: optimis relectā dapib⁹. s; amor
sui eā vacuā dimittit: esurientē: inanē: 7 oibus egētē bo
nis. Amor dei facit volūtatē habitare i sua patria: i suo

regno: in sua domo. sed amor sui facit eā exulē: aduenā
 peregrinā 7 profugā super terrā. Amor dei facit volūta
 tē pulcerrimā 7 miro decore formosam. Amor sui facit
 eā horridā: tetra: squalidā: 7 turpissima cogitatiōe feda
 tā. Postremo amor dei clarissimo lumine irradiat volū
 tatē 7 hoīs intellectū: vt nouerit homo seipſus 7 deū 7
 oīa bona. sed amor sui (qz tenebrosus est) densissima ca
 ligine cor hoīs obnubilat: vt nec deū nec se nec oīa sciat
¶ Bo. Reuera prestātissimus sermo tuus: 7 imis pre
 cordijs reponēdus. Utinā mortalis homo hec aiaduer
 teret: desinatqz in iniuriā summi dei se tam nequiter ad
 amare. **¶** Ray. Unum adhuc restat quo dei amor maxi
 me cōmendat: 7 amor sui merito cōdemnat. Amor em̄
 dei cū sit vniuersalis potest esse vnus atqz cōsimilis in
 multis: imo in infinitis hominib⁹: qđ dū fuerit tunc ne
 cessario pax magna 7 vera ppetuaqz cōcordia illo amo
 re durāte inter hoīes perseuerat. Sunt enī inter se vniti
 quieti: pacifici: leti: iocūdi: 7 de alternis bonis inuicem
 gratulabūdi. Sed quādo quisqz primo diligit seipsum
 amore priuato: tūc ppriū querit honorē: suū cōmodū:
 suā voluptatē: suā dignitatē: atqz impugnat honorē ali
 um vt defēdat suū: 7 odit atqz execrat 7 persequit oē bo
 nū vel corporis vel aīe qđ videt in alio: dūmodo illud re
 pugnat bono suo. Ex isto priuato amore emergit omne
 malū qđ contra se hoīes crudeliter admittūt. Inde bel
 la: seditiōes: secte: inimicicie: inuidie: emulatiōes: cō
 tētiones: animositates: ire: rixe: cōtumelie: rapine: stu
 pra: adulteria: incēdia: 7 mille malorū genera. **¶** Bo.
 Terribile auditu est qđ loqueris. **¶** Ray. Atqz multo
 terribilius perpetratu, Nā si voles cordis oculis intue

Quod amor
 dei facit ve
 ra inter ho
 mines ami
 ciciam.

Dyalogus

qđ. et amo-
re sui na-
scuntur se-
prem pecca-
ta mortalia

ri videbis qđ ab amore proprio tanq̄ a vipera quadā vī
rulēta septē mortalia peccata nascātur: sub quibus omne
vicioꝝ germē contineſ. Homo enī qui seipsum nequiter
diligit: diligit corpus suū: diligit ⁊ aiām suā: ⁊ ideo pro-
priā excellentiā que est anime: ⁊ propriam dilectionem
que est carnis. Et propter ista duo aut conseruāda aut
agenda maximā strahit amiciciā cum rebus externis:
cum diuitijs ⁊ pecunijs. Pecunie enī hoīs honorem au-
gent ⁊ voluptatē. Querit etiā sciētias: officia: dignita-
tes que suū promoueāt honore. Mascūtur igitur repēte
ex amore priuato quattuor corruptissima mala. scz sup-
bia: auaricia: gula: luxuria. Beinde cui inest amor ho-
noris ⁊ voluptatis: necesse est vt odio habeat ⁊ persequa-
tur oē id qđ potest suū vel honore vel voluptatē destrue-
re. ideo cōcipit grauē iram que est amor vindicte: ⁊ inui-
diā qua dolet de alieno bono inquantū est suo contrariū
vī gaudet de alieno malo prout inde recipit adiumentū
Et quia voluptas corporis torpore atqz ocio pascit: et
labores fugitat ⁊ exercitia. inde accidia emergit ⁊ negli-
gentia portus omniū vicioꝝ. ¶ **Unicus.** A deo acerbo
animo in priuatū amore hactenus inueristi vt adiutore
deo illū a me velim penitus abigere: ⁊ in solo cōditoꝝ
amore vires animūqz locare.

De finali fructu que nascitur ex hīs

duobus amoribus: ⁊ de gaudij proprietatibus.

¶ Capitulū. xxv.

Bymūduſ. Et libentius faciliusqz possis effi-
cere q̄ nunc spondes: necē est tibi diligenter ad-
uertere q̄ sint fructus q̄ nascūtur ex amore diui

no ⁊ amore pprio. Certissimū enim est q̄ sicut de plan-
tis atq; arborib⁹ expectat⁹ fruct⁹, ita de qualibet alia re
inquirim⁹: quē faciat fructū: quā afferat vtilitatē. Quia
igif in nra volūtate tanq̄ in agro quodā pnt plātari duo
p̄ncipales amores. s. amor dei: ⁊ amor sui. Ideo sum-
mope p̄siderandū est quē fructū afferat amor dei: ⁊ quē
amor sui. ⁊ sicut nō pnt esse nisi duo amores p̄mi: ita
nō sunt etiā nisi duo fruct⁹ vltimi q̄ inter se sunt oīno cō-
trarij: sicut ⁊ amores p̄mi. Verū qz ex oīni opere quod Qd̄ gaudi-
um est fru-
ctus amo-
ris boni.
agīt homo nō permanet secū finaliter nisi gaudiū vl' tri-
sticia. hoc enī est totū lucrū qd̄ defert de laborib⁹ suis.
ideo gaudiū vl' tristicia finales sunt fruct⁹ oīm opoz hu-
manoz. Itā quicqd̄ homo molit⁹: q̄cquid opatur ad hoc
respicit vt gaudeat: iocūdet⁹: exultet. Cū aut̄ gaudiū as-
depr⁹ fuerit nihil aliud q̄rit: nihil aliud p̄cupiscit: qz nul-
la p̄t re alia faciarī. Et qz tristicia gaudīo p̄traria est: id̄
oīs hō fugit tristiciā: ⁊ gaudiū amplectat⁹. Verumt̄n qz
verū gaudiū est verus fructus hōis bonus: ⁊ vera tristi-
cia fructus vere malus. ideo necē est qz a diuersis ⁊ con-
trarijs seminib⁹ oriant⁹. Verū igif gaudiū orit⁹ ab amor-
re dei: ⁊ vera mestitudo ab amore nascit⁹ sui. Et qz deus
est immortalis: immēsus: sūme pulcer: sūme potētie: bo-
nitatis ⁊ sapiētie: ita gaudiū de amore dei est immortalē:
immēsum: pulcerrimū: potētissimū: fructuosissimū: ⁊
optimū. ¶ Bo. Si gaudiū hōis est immortale: ergo ⁊
volūtas hōis. ⁊ per p̄sequēs anima hōis est immortalis:
qd̄ epycureoz grex maxime diffitet⁹. Sed nūc vt cepisti
p̄sequere. ¶ Ray. Audisti itaq; qz gaudiū est verus fru-
ctus amoris dei: nūc proprietates hui⁹ gaudij desiderā Deprop̄ rie
tari bus vl'
ri gaudij.
ter aduerte. Prima gaudij pprietas est: qz est eiusdē na-

Dialogus

ture ac cōditionis qualis est res primo dilecta: 7 qualis est prim⁹ amor. Hinc sequit̄ q̄ sicut amor dei est semen iustū: purū: sanctū: sincerū: immaculatū: atq; optimū. ita 7 gaudiū qd̄ est eius fructus sanctissim⁹ est 7 verus: rectus: ordinatus: immaculatus: pulcher: diuinus. Hoc aut̄ tale gaudiū includit verā leticiā: iocūditatē: oblectationē: hilaritatē: trāquillitatē: delicias: iubilatiōes: suauitates: sacietates: 7 mille bona. Secūda cōditio: q̄ sicut fructus arborū 7 plātarū viuificat: nutrit 7 sustentat: ita 7 gaudiū dat vitā homini: atq; inde nutrit 7 sustētur cor ei⁹. Nā sicut tristitia mors hoīs est: ita gaudiū cor hoīs confirmat: viuificat 7 oblectat. Tertia cōditio q̄ gaudiū affert homini totū p̄plemētū finalis boni sui. Nā plenū hoīs gaudiū est hoīs vltima perfectio: vltima beatitudo: quā cū habuerit nihil volet vltra appetere: nihil amplius p̄cupiscere: sicuti infra statim patebit. Quarta p̄ditio: q̄ sicut amor dei est intra nos: ita 7 gaudiū intra nos est: nec est necesse in rebus externis: in auro scz vel argēto: nō in gēmis aut margaritis: nō in officijs aut prefecturis gaudium querere. Sicuti em̄ amor portat̄ in hoīs volūtate: ita 7 gaudiū. atq; idcirco totū hoīs bonū in sola est hoīs volūtate. ¶ **Bo.** Errant igit̄ qui externa 7 caduca fortune bona hoīs bona arbitrant̄: quiq; 7 ea quotidie querūt: diligūt: amplexant̄. ¶ **Ray.** Quantū hī errāt sicut ex precedētibus ita 7 ex sequentibus luculēter intelliges. Prius tamē qd̄ cepimus explicem⁹. Quinta p̄ditio: q̄ quantū amor dilatat̄ 7 crescit: ita 7 crescit 7 multiplicat̄ gaudiū. Ideo sicut amor dei se extendit ad oēs creaturas inquantū dei sunt: 7 precipue ad hoīem qui est viua imago 7 similitudo dei: sic et

gaudiū se dilatat ad oēs creaturas: 7 principalr ad ima-
ginē creatoris qui est homo. Hinc sequit̃ q̃ vnusquisq̃
homo deū amās p̃ter gaudiū qd̃ p̃cipit de deo: habet
adhuc infinita gaudia de creaturis: 7 maxime de quolibet
bet hoīe q̃ est p̃ima imago maximi creatoris. ¶ **Bo.**
Palā nunc video q̃ de amore dei etiā in hac vita homo
colligit inestimabilē fructū. Nā ex quo semp̃ est in amo-
re recto: bono: 7 suauī. ita est in gaudio recto: dulci 7 op-
timo secū in corde suā habēs vitā: suas diuitias: suas vo-
luptates. Nichil itaq̃ extra querit: nihil cōcupiscit: nul-
li inuidet: nulli irascit̃: nulli cōtrariat̃: sed est plenus suo
bono: suo. s. gaudio qd̃ est optima vita cordis. Hoc aut̃
gaudiū pōt̃ p̃tinue augeri 7 multiplicari quādo dei ima-
go per homines multiplicatur. vt quot sunt hoīes tot
sunt gaudia. 7 quia numerus hominū potest crescere in
infinitū: ita 7 cumulus gaudior̃. Beati ergo q̃ deū dili-
gūt: quoniā fructū leticie copiosissimū p̃sequētur.

De ultimo gaudio quod post mortem
erit: de amore dei 7 salute proximi. **Cap. xvij.**

Baymūdus. Bixm̃ paulo ante de gaudio qd̃
nascit̃ de amore dei in hac vita: nūc dicem̃ de
gaudio qd̃ erit de deo 7 proximo post hanc vitā
Cum em̃ gaudiū sit fruct̃ amoris: necesse est q̃ veniat
in tanta plenitudine vt ultra crescere nō possit. Signū
p̃fecto est vt sicut volūtas hic inhesit deo per amorē:
ita illic inhereat per amoris frūitionē. Vt̃ cum ex cla-
ra dei visione fit amor feruentior: nā ex quo deus est sum-
me pulcer: summe dulcis: summe benignus: bonus: no-
bilis: 7 oīum gaudior̃ diuitiarūq̃ plenissim̃. ideo quā-

Dialogus.

to perfectius videbit: tanto ardentius amabit: 7 tanto copiosius in ipso aia iocundabitur. Videbimus em̄ deū maximū 7 optimū facie ad faciē clara certa 7 perfectissima visione: 7 tūc mirabit 7 dilatabitur 7 iocūdabit cor nostrū. ¶ **Bo.** Sed queso te quō audebim⁹ tantā a deo sperare gloriā. ¶ **Ray.** Solo amore. Nisi em̄ de⁹ (quē hic in fide aia dilexit) ostendat seipm̄ manifesta visione nō cōpleret nec meritū nec ius amoris. Amor em̄ ver⁹ oīa aperit: oīa secreta reuelat: hoc amoris natura requirit. Amor ergo noster nobis deū ostēdit: deū facit videre: amplecti: venerari: 7 ipsi inherere 7 iugiter delectari. Verūtamen̄ quia deus est infiniti decoris: suauitatis mansuetudinis: hūilitatis: sapiētie: maiestatis 7 perfectionis. ideo aia illic deū nō amabit propter dona q̄ contulit: hic em̄ amor mercēnarius 7 impurus est. s; ideo qm̄ deus vere ex seipō 7 ex sua immensa bonitate plenissime amabilis 7 amplexibilis est. Et ex tali amore nascitur perfectissimū gaudiū atq; purissimū. Hoc autē gaudiū quia nemo poterit auferre: ideo erit certissimū: firmissimū: 7 summe securū. Et hoc quidez erit gaudiū de deo. Nūc superest vt aliquid de gaudio (qd̄ ex proximo rū felicitate capiemus) breuiter differamus. In illo regno vnusquisq; tantū amat alterū quantū seipm̄: 7 ideo tantū gaudet de bono alteri⁹ quantū gaudet de suo. Et quoniā illic erūt innumerabiles quos om̄es vt nos ipsos diligemus: hinc sequit̄ qd̄ equaliter de illoꝝ felicitate vt de nostra gaudebimus. Non modo ergo gaudiū nostrū duplicabitur aut triplicabitur: sed in mille iubilos imo infinitos excrescet supra mensuram gaudioꝝ que de propria beatitudine singuli obtinebimus. Lum̄ igitur ne/

Amor om̄
nia prome
retur.

De gaudio
7 salute pro
ximi.

mo illic sit qui sue felicitatis gaudiū ad liquidū concipere possit. vide nunc quomodo capiat in alijs tantoz gloriā gaudioz. Preterea cū illic quilibet plus immensum deū amet q̄ seipsum 7 omnes alios secum. inde sequitur q̄ sine comparatione plus gaudebit de felicitate dei: q̄ de sua 7 omniū aliozū secum. Certe nunc vidisti magnitudinē 7 multitudinē gaudioz post hanc vitam. Quid nunc animi habes? **Bo.** Optimi nunc certe animi sum. Sed de corporibus nostris quid obsecro futurū reris. **Ray.** Noli hinc aliquaten⁹ trepidare. Ipsa em̄ anima que in celis deū amat: amat 7 corpus suū. vult ergo vt reparetur 7 sibi restituatur vt totus homo in integritate viuat 7 feliciter viuat. Quia ergo aīa vult vt corpus reparetur: ideo 7 reparabit. quia voluntatē se amantū deus faciet: 7 deprecationē eoz exaudiet. Et igitur anime gaudiū cōpleatur recipiet suū corpus. non quale nūc est graue: passibile: mortale. sed pulcrū: decorū: formosum: instar solis lucidū: immortale: impassibile: agile: subtile: spūale. 7 anime operatiōibus maxime cōforme. Preterea cū aīa amet oēs creaturas inquantū dei sunt: vt de suo amore amplius gaudeat: ideo totus mūdus debet in melius renouari: 7 vestē induere iocūditatis 7 perpetue pulcritudinis. Nā sicut tot⁹ homo in aīa 7 corpore ad sublimiorē 7 nobiliorē statū reformat: ita 7 totus mūdus q̄ propter hoīem fact⁹ est quasi de regis sui: hoc est hoīs felicitate cōgratulās: nouis incorruptionis vestib⁹ induet. **Bo.** Merito id quidē. sicut enī oīa pfluūt ex amore: amor at̄ generat de se gaudiū q̄ est fruct⁹ ei⁹: ita ex pñti sūt i gaudio oīa: sicqz disponunt vt ex ipsis seq̄tur gaudiū maximū qd̄ est fruct⁹ oīum. Sed

Gaudiū de
reparatiōe
corporum

Gaudiū de
mundi in
meli⁹ refo
rmatione.

Dialogus.

quid tibi nunc subito contigit rogo quod facies tua tristibus
rugis obfuscat. Acerbum nescio quod nunc loquuturus es.

**De fructu qui nascitur ex amore pro
prio et proprietatibus eius: hic fructus acerbissimus est.**

Capitulum. xxvij.

Ay. Verum dicis: nam de fructu amarissimo qui
de amore sui nascitur dicitur acerbitate eius so-
lo odoratu presentiens: olfactus mihi ois et gu-
stus amaricat est: credo et te quoque eadem passurum. Amor
sui etiam de se gaudium generat. Qui enim id fuerit adeptus
quod amabat: aut certissime se adepturum sperat: necesse est
ut gaudeat. Cum enim quis amat suam excellentiam: suam lau-
dem: suam corporis voluptatem. amat quoque omnia externa
bona que vota sua promouet et perficiunt. Et quia hec omnia adis-
pisci possunt: ideo potest in hac vita homo gaudere: gestire
tripudiare. Verum quia hec omnia amitti possunt: destrui: des-
relinqui: et homo id odit quod potest hec sua bona destruere. id
ex tali gaudio nascitur amara tristitia: anxietas: inuiden-
tia: sollicitudo superuacua. **Do.** Hinc intelligo tale
gaudium miserum esse: superfluum: caducum: falsum: sophisti-
cum. quod intus abscondit inexpiabilem calamitatem et cladem.

de proprie-
tatibus gau-
dij mali.

Ray. Melius istud intelliges dum huius gaudij pro-
prietates clarius introspexeris. Prima huius gaudij con-
ditio est: quod sicut amor proprius est inordinatus: iniustus:
falsus: tortuosus corruptus et immundus: ita est et gaudium
quod ex ipso generatur. Item sicut amor sui est omnium pessimus:
nequissimus: malignissimus: prima mors: prima cecitas:
prima calamitas: et omnium malorum invidiosiorumque fontalis
origo: ita est et gaudium quod emergit ab ipso. Preterea sicut
amor sui est e directo contra deum: et in deum acriter rebellis:

auferēs quantū in se est deo suam coronā ⁊ gloriā: ita ⁊
 istud gaudiū inimicat deo. ¶ Sitq; homo multo ampli⁹
 cōtrari⁹ deo turpiter cōtra eū gestiēdo q̄ nequiter amā
 do. Hoc em̄ gaudiū p̄ceptum gignit ⁊ iniuriā oīum ma
 ximā. Nihil tā improbū tam peruersus q̄ letari hoīem
 cū male fecerit ⁊ exultare in rebus pessimis. Brāde em̄
 malū amare aliqd cōtra deū: sed longe grauissimū leta
 ri. exultare: gestire: cōplacere. Hoc em̄ venenū mortife
 rū est ⁊ insanabile ⁊ eterne dānationi proximū. ¶ Do.
 ¶ Fetozē acerbitatēq; huius pessimi fructus etiā nūc ipse
 p̄cipio. vnde ⁊ nares atq; ora ocīus obfirmo. ¶ Ray.
 Expecta queso parūper ⁊ multo amariora cognosces.
 Sed vt perfecti⁹ id fiat duo hec gaudia. s. qd̄ est de amo
 re dei: ⁊ qd̄ nascit̄ de amore sui contra se collocemus: vt
 magis cognitu elucescāt. Prīmū gaudiū orit̄ de iusticia
 de veritate: de bonitate: de eternitate: de pulcroz oīum
 radice. s; scdm̄ gaudiū nascit̄ de iniusticia: d̄ falsitate: d̄
 vanitate: ⁊ de maloz oīum scaturigine. Prīmū gaudiū
 oritur de deo ⁊ est fm̄ deū: alterū oritur ex diabolo ⁊ est
 cōtra deū. Prīmū consolidat: reficit: satiat: vnit hoīem
 cū deo augetq; ⁊ multiplicat amicitia dei. secundū di
 uidit: elongat a deo: ⁊ hoīem dei inimicū cōstituit. Pri
 mū est fm̄ hoīs naturā ⁊ fm̄ ordinē vniuersi: sed alterū
 est cōtra hoīs naturā ⁊ cōtra ordinem vniuersi. Prīmū
 pōt haberi de amore dei gratis sine labore: sine expēsis:
 sine aliozū adminiculis. sed scdm̄ nō habetur nisi cū la
 bore: cum anxietate: cū merore: cū odio: cū aliozū dāno:
 ⁊ multis rerū temporalū expensis. Prīmū facit hoīem
 benignū: mansuetū: modestū: suauē: mitē ⁊ humilē. se
 cū dum vero imisericozdē: immitē: crudelē: turgidū in

Comparatio
 seu differē
 tia duorum
 gaudiorum
 adinueniunt

Dialogus.

statū: superbū. Prīmū gaudium auget: cōseruat: multiplicat vnitatē: pacē: concordia: amicitiam inter hoies. Scdm multiplicat offensiones: inimicicias: sectas: discordias: rixas inter hoies 7 omne malū. Prīmū gaudiū est vitale: salutiferū: desiderabile. gloriosum: honestum Scdm mortiferū est: ignominiosum: aspernabile: ingloriū: inhonestū. Et breuiter vt oia in sūma referā prīmū gaudiū auget amorē ois boni: 7 illūinat letificatqz intellectū. scdm sentina est oim maloz 7 oim vicioz nequissimū desiderii animū hois tenebrosa caligine vehementē obscurans. ¶ Do. Utinā totus terraz orbis exaudiret has voces tuas: credo desineret neqter se amare: se vanis spebus 7 gaudijs attollere: solū creatorē in reliquū amātes: in ipso solo sperātes: gaudētes: exultātes.

De finali fructu qui nascitur post hanc vitā de amore sui: scz eterna tristitia. Capi. xxviiij.

Ay. Opere preciiū erit nunc aduertere quē fructū pariat amor sui post hanc vitam. Sicut supra patuit amor dei gignit post hanc vitā eternū 7 infinitū gaudiū: ita amor sui qui dei amori contrarius est: gignit post mortem eternā infinitāqz tristitiā. Carētia em̄ immēsi gaudiij immensam mestitudinē conarguit 7 omnis mali presentia. Duobus em̄ modis contingit aliquē vehemēter tristari. Primo quādo ea re carere spellitur qua maxime delectatur: 7 que sibi est plurimū necessaria: Secūdo quasi id semper cogit possidere quod sūme odit 7 aspernatr: 7 qd̄ sue nature vehemētissime cōtrariatur. Et tunc excedit oēm mensurā miserie quādo hoc malū qd̄ homo cogitur retinere sue est insi

Duplex tristitia.

tū voluntati. Nunc pauca de primo. Post hanc vitā aīa ^{De prima}
 nihil habebit eorū que hic viciose dilexit. nō laudē. non ^{tristitia.}
 gloriā. nō voluptatē. nō aurū. nō argentū. nō famā. nō
 scientiā. Et quia anima erit exuta carne tenebrosa: ideo
 clarissime seipsas cogitabit: se sentiet: se cognoscet: et in-
 telliget ad qđ creata fuerat: et quantū erat bonū habitus
 ra: quod et perdidit: et quare perdidit. conoscetq; qđ ipsa
 suo vicio infinitū bonū perdidit qđ in eternū recuperare
 nō poterit. Et licet immēso desiderio estuet hoc bonum
 accipere (cū illo carere nequeat) intelliget tamē se id nū
 qđ accipere posse. Et ideo supra quā credi potest dolebit
 anxiabitur: contristabit. ¶ **Bo.** Reuera incōparabilis
 miseria et tristitia inestimabilis summo bono vehemen-
 ter egere: illud votis omnibus exposcere: desiderare. nec
 tamen aliquādo acquirere posse. ¶ **Ray.** Secūda tristi-
 cia est: quando anima id semper cogitur retinere quod ^{Secūda tris-}
 omnium maxime odit atq; aspernatur. Post hanc vitam ^{sticia.}
 (vt dixi) anima plenissime se cognoscet: et ideo videbit se
 suāq; voluntatem deo inimicā: tortuosam: sibi ipsi con-
 trariā: inordinatissimā: turpissimā: peruersissimā. Hec
 itaq; in se considerans se vehemēter odibit: aspernabit:
 et execrabitur. Hunc etiā malozū suozum fetozem turpis-
 simū continuū geret in naribus suis: nec a se poterit ex-
 pellere in eternū. In tantū enim seipsam et suā deformatē
 odio habebit: vt cupiat penit' nō esse: nō natā fuisse
 deū vindicem sūdītus interire: angelos omnes et beatos
 secum in tartara demergi: et omnē creaturā in nihilū re-
 digi. Verū quia hec fieri nō potuerūt: ideo intollerabi-
 li merore perfusa amarissima pfusione tabescet frendēs
 indignās et blasphemās. **Bo.** Merito hec illi misere cō-

Dialogus.

tingūt: vt qz prius amauit seipsam 7 oīa alia propter se:
ita postea incipiat primū odisse seipsam: 7 deinceps oīa
alia odio habeat ppter se. Et sicut pri' nō gaudebat nisi
de se 7 ppter se: ita postmodū nō tristet nisi de se 7 ppter
se. Et sicut prius oīa sibi ppter se placuerūt: ita oīa post
modū sibi ppter se displiceāt. Et q̄ ante se fecerat vt de/
um: se primū amādo, sibi 7 honore 7 gloriā tribuendo:
ita tandē sit sub se vilissime deiecta: contēptibilis: igno/
minosa: ingloria. Sed ne te impediā qd̄ cepisti psequē/
re. ¶ Ray. Anima hinc transiēs ad infernū secū desert
similitudines 7 imagines opoz suoz: que qz fuerūt con/
tra deū: cōtra iusticiā: cōtra veritatē. atqz ideo erant de/
formia: sordida: falsa: abhominata. Euz igit̄ hec opera
sua cōtinuo ante oculos suos habeat: 7 perpetuo habe/
at. ideo erit in cōtinua perpetuaqz mesticia: 7 oīs ei' re/
cordatio. oīs visio. oīe suū nolle 7 suū velle: 7 quicquid
in ipsa est erit illi summe acerbū: summe amarū: infinite
causa mesticie 7 angustie. ¶ Bo. Hinc manifeste colli/
gimus qd̄ aīa humana hic viuēs ptra deū 7 male operās
thesaurizat sibi iram in die ire: 7 aggregat sibi eternam
miseriā: angustia: tristitia. 7 condit constituitqz sibi ipsi
suā penā: suā gehennā: suam flammā. ¶ Ray. Optime
colligis. verū vt huius meroris ac mestitudinis possis
efficaci' magnitudinē agnoscere duo tibi exēpla subijciā
Primū est. oīs hō quātūlibet malus abhorret oēm tur/
pitudinē in rebus suis: 7 quāto res illa sibi fuerit ppin/
quior tāto magis odit illic eē turpitudinē. Odit em̄ tur/
pitudinē sue dom': sue pingis: sue sobolis: maxime aut̄
sue corporis. Ita 7 aīa post hāc vitā: suā turpitudinem
aspiciēs vehemēter aspernabit. nec vlla ratione poterit

Nota ex
empla

sustinere. Videbit em̄ tanq̄ in libro oīa sua mala cōscri-
pta q̄ contra iusticiā gessit 7 pietatē: 7 ei sine termino di-
splicebūt. Nō tamē ideo qz deū offenderit: sed qz de sua
natura deformia sunt 7 oīni odio dignissima. Scdm̄ ex Aliud ex-
emplum
emplū. aīa sentit corporis dolores: passiones: infirmita-
tes: 7 de hīs plurimū p̄tristat. Ergo multo amplius in
inferno suā ipsius sentiet infirmitatē: suā feditatē: corru-
ptionē: perversitatē: malignitatē: 7 impietatē. 7 immē-
so ineroze atqz perturbatiōe percussa cassos erūpet in ge-
mitus 7 suas clades querulabit. ¶ **Bo.** Oīm infelicit-
simā aīam q̄ propter momētaneū nescio quid gaudij in
tam immensas mestitudines eligit destinari.

**Quod deus creator 7 ipse oēs creatu-
re: corpus quoqz ipsum: aīam miserā persequentur.**

Capitulū. xxix.

Dicitur. Nō solū quidē aīam condēnatam sue neq̄-
cie p̄sequētur: sed etiā a creatore 7 a creaturis
7 ab ipsis sui corporis mēbris dolores maximos
sustinebit. Primo a creatore. nā ex quo ipsa superba deū
despexit: 7 seipsam vt deū amavit: coluit 7 exaltauit: se
qz pro deo ab alijs amari et honorari voluit. Deinde qz
se inimicā dei capitalem suā illi gloriā auferēdo consti-
tuit. Tertio quia in suo honore 7 voluptate maxime ga-
uisa sit. Quarto qz innumeris dei beneficijs ingrata ex-
titit: 7 ipsis tamē vsa beneficijs auctore tantoz munerū
contēpsit. Quinto qz deū omnīū benignissimū: dulcissi-
mū: optimū: a sua mente neq̄ter excludit: 7 ipsum deoz
sum deprimens se super illū erexit. Sexto qz suā volun-
tatem statuēs dei creatoris voluntatem reiecit. Septi-

Dialogus

mo q̄ creatoris sui imaginē nobilissimā 7 pulcerrimā tā
fedis 7 nequissimis maculis denigrauit. **O**ctauo q̄ in-
finitā offensam 7 ingratitudinē infinito contēpto deo in-
currere nō pertimuit. Quia igitur cōtra deū tanta ma-
la cōmisit. idcirco infinita tormēta promeruit : 7 toties
hec ipsa tormēta cumulauit 7 auxit: quoties auxit offensam
atq; iniuriā. Si em̄ qui criminis lese maiestatis re-
us est capite trūcatur: que supplicia q̄ tormēta anime
debent que summā maiestātē 7 immensam dei potentiā
contēpsit 7 repulit. **A**dernit igitur iram dei vindictāq;
perpetuā. **D**eus igitur cū sit omnipotēs poterit: 7 cum sit
sapiēs sciēt: 7 cū sit iustus uolet anime contēptrici 7 ini-
mice sue penā pro reatu infligere sempiternam. **¶** **D**o.
Hinc clare patet q̄ preter tristitiā perpetuā quā sibi fe-
cit suam amādo voluntatē. habet etiā aliā tristicie mise-
riā per iusticiā dei sibi inflicta: quā promeruit deū con-
tēnendo 7 rebellando. **S**ed dic mihi obsecro qualē pro
contēptu suo de⁹ penā aie peccatrici irrogabit: **¶** **R**ay.
Penā inferni penā ignis perpetui. Quia em̄ oīum rerū
creatorē contēpsit. ideo sub oīi creatura p̄iciet in locū
infinū 7 a celo remotissimū in medio terre in loco tene-
broso: horrido: profundo: infernali 7 acerbissimo. Illuc
in suū contēptum oīum rerū corporaliū feces descendēt
in quibus ipsa immergetur 7 ab ipsis vilissimis fecib⁹
patiet. **E**t q̄ iustū est q̄ oīs delectatio per tristitiā con-
trariam puniat. **E**t quia inter omēs creaturas ignis est
maxime afflictiuus. ideo ipsa maligna delectatio corpo-
ralibus flāmis que semp ardeāt: 7 in eternū nō possunt
extingui nec minui semper torquebitur. Huic igni ardē-
tissimo aīa inseparabili vnione colligabitur q̄ eam semp

adurat: nec consumat aliquādo. ¶ **Bo.** Quō p̄t aia cū sit spūalis nature ab igne corporeo tormentari. quō pōt agere id qd corporeū est in aiam spūalem. ¶ **Ray.** Nōne aque baptismatis operantur in aia: agente inuisibili v̄bo dū corpus tingūt 7 cor abluūt. Qd si aliū liquorē: puta vinū aut oleū adhibueris nihil tale continget. Si cut igitur aqua mediante verbo aiam purificat: ita operāte deo ignis gehēne aiam cruciat 7 cōtristat. Et merito id quidē: nā sicut ipsa cum sit spūalis nature potuit 7 voluit in rebus corporalib⁹ delectari: ita etiā poterit (licet nolit) ab ipsis p̄ iusticiā puniri atq; affligi. ¶ **Bo.** Capio qd tu dicis. ¶ **Ray.** Habes ergo quō aiam impiā deus creator p̄sequitur. Audi nūc secundo quō eā p̄sequūtur 7 creature. Quia em̄ amādo suā volūtatē 7 suā laudē dei opificē neq̄ter p̄tēpsit. iō etiā p̄tēpsit oēs creaturas 7 se illis inimicā constituit: 7 maximā illis iniuriā intulit q̄ eas supra creatorē amauerit: 7 ip̄is in de spectū dei turpiter abusa sit. Idcirco armabit⁹ oīs creatura ad vlciscēdum 7 pugnabit p̄ deo orbis terraz̄ p̄tra gias insensatā. A nulla ergo creatura aliqd recipiet aut solacij aut auxiliij. Sed sicut ante in oibus est delectata ita nūc in oibus sit afflicta: imo etiā maxime a semetipsa. Erit em̄ sibi amara: molesta: odoisa: q̄ prius tm̄ se amauerat tm̄ extulerat. ¶ **Bo.** Omnium miserrimā: cui 7 creator 7 creatura oīs 7 ipsa sibi ipsi molestiā inferēt mestitudinē 7 angorē. S; nunqd̄ 7 suū corp⁹ ipsa recipiet ad tormentū. ¶ **Ray.** Imo vero recipiet: 7 ad maximū tormentū: 7 hoc est tertium qd aiaz p̄sequitur. Nōlet em̄ corpus i quo se sp̄ nouit arsurā recipe: s; qz hīc egit p̄tra voluntatē sui p̄ditoris. iō illic 7 cōditor ager penit⁹ contra

Quō ani
mam perse
quūtur ip̄
se res crea
te.

patietur a
nima a suo
corpore qd
recipiet.

Dyalogus

polūtātē suē contēptricis: 7 restituet ei suū corp⁹ in quo
7 cū quo deū despexit 7 sibi ipsi cōplacuit. Sed quale pu
tas corpus recipiet. Certe oīno tale quale ipsa maxime
nolit. Accipiet ergo corpus caducū: fragile: passibile.
sed vt cōtristet magis ideo erit immortale. Erit quoqz
obscurū: obscenū: tenebrosū: tardū: graue: spissū: hor
ridū: deformissimū. Si summā eoz q̄ in hac disputatiōe
differuī meminisse volueris: facile ex istis duob⁹ amozi
bus duas inuenies esse ciuitates q̄ vtriqz amozi respon
deāt: 7 vtriqz dueniāt amatozi. ¶ Bo. Has quidē ciui
tates licet aliquantulū viderim: cupio tamen eas mihi
apertius ostendi. ¶ Kay. Duo primū amozes: amor scz
dei: 7 amor sui cū sint inter se plurimū contrarij: duas
inter se cōtrarias gētes instituūt. q̄ qz capitales adinui
cē sunt inimici. ideo necē est duas esse contrarias ciuita
tes lōgissime a se distātes: q̄ in eternū has gentes ab in
uicē separēt 7 secludāt. Omnes em̄ hoies q̄ seipos amāt
(qz vnus nature sunt) in vnā harū claudētur ciuitatū.
qui vero deū amāt leuabūtur in alterā. Amātes seipos
tanq̄ dei hostes remotissime a deo p̄icient. Amatores
autē dei cū ipso p̄pinquissime locabūtur. Illi in infimo
precipitati in inferno iacebūt: isti supra oēs celis subla
ti in altissimis cōregnabūt. Illi subter oēm creaturā p̄
iecti delitescēt: isti supra omnē creaturā erecti alacres
subsiliēt Illi sicut habuerūt amorē strictissimū: ita 7 ar
tissimū habebūt locū. isti qz habuerūt amplissimū amo
rē: ita 7 latissima celoz regna possidebūt. Illi qz habue
rūt amorē terrestre 7 graue (nichil em̄ est amorē pro
prio pōderosius) ideo ad ima tartara descēdent. isti qz
habuerunt amorē dei q̄ leuis est 7 facilis: iō ad altissima

Nota duas
ciuitates
cōtrarias.

loca p̄scēdent: vt sint leuia fursum ⁊ p̄derosa deorsum.
¶ Bo. facile nunc has duas ciuitates intueor: quarū
 vna sit gaudij: altera meroris: vna dilectiōis altera odij
 ⁊ rācoris. Vna vite perpetue: altera mortis sempiter-
 ne. Vna in q̄ recipiant amici: altera in q̄ precipitent in-
 mici. Vna bonoz hōim: altera maloz. Vna palaciū re-
 gnātium: altera carcer p̄uaricatoz. Vna in q̄ superes-
 fluit om̄e bonū: altera in qua redūdat om̄e malum.

Sicut homo obligatur ad amorē: ita
 etiā ad odiū. ⁊ de odij proprietatibus. **Cap. xxx.**

Raymūndus. **E**ffet quidē nunc merito hui⁹ dya-
 logi finis nisi cōgruū esset vt sicut de amore ita
 ⁊ de odio etiā pauca dicamus. Vno em̄ posito
 alterū clarius elucescet. Nā sicut volūtas humana amo-
 rē habet: ita habet ⁊ odiū. Amor tamē primū obtinet lo-
 cū: odiū vero sc̄dm. Qd̄ si volueris huius odij virtutes
 ⁊ proprietates agnoscere: ex amoris pp̄rietatib⁹ eas fa-
 cile deprehēdes. **Quarū** prima est. sicut homo obligat⁹ <sup>de proprie-
 tatib⁹ odij.</sup> ad amandū deū ex toto corde: ex tota aīa: ⁊ ex tota virtu-
 te: studiose: fortiter: indefinēter. ita homo obligat⁹ de iu-
 re nature ad odiendū quicq̄d est contra diuinū honorē:
 ex toto corde: mēte: ⁊ virtute. **Secūda** p̄ditio: sicut hō
 tenet amare oēm creaturā inquantū dei factura est: ita
 nullā pōt odisse. sed sicut primo amat oīum rerū factorē
 ita secūdo oēs debet amare facturas. **Tertia:** sicut hō te-
 netur primo amare deū: ita debet primo odisse q̄cqd est
 contra deū. **Debet** ergo odisse principaliter propriā vo-
 lūtatē: propriū amorē: honorē: gloriā: laudē: ⁊ volupta-
 tē. **Quarta** cōditio. sicut homo tenet primo amare deū
 ⁊ oīa que dei sunt: ita tenetur abhominari pp̄riā volūta-

Dialogus

tē ⁊ oīa que eā ppinquius comitant. auariciā. inuidiā. iram. accidiā. luxuriā: ex quib⁹ omē malū germē emergit. Nam sicut ex vno amore multi amores: ita ex vno odio multa odia generant. Quinta: sicut ex ppria volū tate nascit dei contēptus. dei offensa. dei grauis iniuria ideo tenet odisse tota virtute dei offensam ⁊ dei iniuriā. Sexta: sicut homo obligat immediate post deū amare suā imaginē viuā: ita et debet odisse omē id qđ pōt hanc imaginē deformare. denigrare. destruere: qualia sūt vicia: peccata: delicta. Ex isto sequit qđ sicut homo tenet diligere oēm aliū hoīem sicut seipm: ita omē malū alterius ⁊ incōmodū debet execrari sicut suū. Septima proprietates est: qđ sicut amor vnit amante cū amato: ita odium diuidit odientē a re quā habet odio. Et sicut oīs vnio vel cōiunctio fit per amorē: ita per odiū fit oīs separatio atq; diuisio. Octaua: sicut amor induit amātes re amata ⁊ in se trāsformat. ita odiū expoliat volūtatē a forma rei exose ⁊ longius a se profectat. Nonā: sicut amor nō potest cogi nec violētari nec restringi: sed pergit libere quocūq; pergit. ita ⁊ odiū cogi nō potest nec coartari. Decima: sicut tantū se extendit amor quātū ⁊ res primo amata: ita etiā tantū se odiū extēdit quantū se extendit res principalr exosa. ¶ **Bo.** Notatu dignissime he sunt odij pprietates ⁊ intimis viscerib⁹ collocande.

Quod sunt duo prima odia sicut duo primi amores: ⁊ de odiorū fructibus. Capi. xxxj.

Bymūdu. Nūc de duobus odijs ⁊ odiorū fructibus pauca dicamus. Sicut sunt duo primi amores. amor. scz dei: ⁊ amor sui. ita duo sunt

odia prima. odium dei : 7 odium sui. Et sicut duo isti a/
 mores sunt inter se cōtrarij 7 capitales inimici : ita hec
 duo odia maxime p̄trariant. S; amor dei 7 odiū sui op-
 time pueniūt : 7 fiunt hōi in salutē. ita 7 amor sui 7 odiū
 dei inuicē copulant 7 fiūt hōi in p̄ditionē. Et ideo q̄ re/
 cedit ab amore sui : necesse est vt p̄gat in amorē dei. 7 q̄ re/
 cedit ab amore dei pergit peritur⁹ in amorē sui. S; il̄ q̄
 recedit ab odio sui vadit miser i odiū dei. 7 q̄ recedit ab
 odio dei p̄git feliciter ad odiū sui. S; in isto p̄cessu hanc
 intellige differentiā : quā etiā in aqua repies. Aqua per
 se currit ad frigiditatē : sed violenter inducit ad calorē.
 Ita voluntas hūana p̄ se vadit ad amorē sui : 7 illic sine
 adminiculo p̄morat : s; ad amorē dei currere nō p̄t nec il-
 lic p̄sistere nisi ei⁹ adiutorio pertrahat. ¶ **Bo.** Hoc po-
 streimū hūilitatē redolet 7 instruit ad timorē. Qui eniz
 dei adiutorio destruit in suiipsi⁹ amorē relapsus : ad dei
 grām nec venire poterit : nec etiā si venerit permanere.
 Sed nūc de odioꝝ fructib⁹ qđ pollicit⁹ es exeq̄re. ¶ **Ray.**
 Odioꝝ fruct⁹ ex amorꝝ fructib⁹ (quos supra lōga sermo-
 ne differni) poteris intueri. Nā sicut amor dei est opti-
 mus : ordinat⁹ : iustus : sanctus : 7 sic de ceteris. ita odiū
 dei e diuerso est pessim⁹ : inordinat⁹ : iniustus : impius 7 sic
 de alijs p̄ditōib⁹ appositis. Et sicut odiū pp̄rie volūta-
 tis est bonū : sc̄tm̄ : meritorū. ita amor sui malus ē sacri-
 legus 7 p̄ditissim⁹. Quia igit̄ ex bono amore orit̄ odiū
 bonū : 7 ex malo malū. iō p̄gruēter dicim⁹ illos fructus
 nasci ex bono odio q̄ nascūt̄ ex amore bono. 7 illos ex ma-
 lo odio ḡnari q̄ generāt̄ur ex amore p̄uerso. Certe nunc
 audisti q̄ te de amore deq; odio scire oporteat : puto nō
 i gratā me tibi hodie disputationē texisse. ¶ **Bo.** Imo dō

De odioꝝ
fructibus.

Dyalogus

gratissimā: nec pōt quicq̄ sancti? salubriusve dici q̄ qd̄ te hodie dixisse gratulor. ¶ Ray. Nō minus libēter auditur? es? nec minus vtiliter q̄ post meridiē sumpto prādio loquuturus sum. Verū qz ad cibū nos nūc ⁊ fames ipsa ⁊ cocus inuitat: paululū ab studio animū reuocemus. ¶ Bo. Licet optimo me nunc cibo qui mentē nutrit saginaueris: nec magnopere carnalis me mensa delectet: libens tamen tecū ad prandiū comitabor.

¶ Finit tertius dyalogus. quō deū optimū maximū debemus honorare. Incipit quartus quomodo debemus deum timere: adorare: laudare: honorare.

Sequitur alia quedam debita ultra amorem q̄ hō tenet reddere creatori suo. La. xxxij.

Bymūdus. Resumptis iam a mensa paululū viribus dignissimū: dixi tibi nunc demonstrare alia quedā debita preter debitū amoris: que merito obligat homo suo reddere creatori. Tu queso diligenter ausculta. ¶ Bo. Nō necesse habes addere calcar equo sponte currēti. Tu tantum ne fatigeris rogo. ¶ Ray. Cum igitur homo sit dignissimū opus maximi creatoris sui: ideo quicq̄ ab illo in se accepit. q̄cqd̄ etiā pōt totū obligatur restituere ⁊ refundere in obsequiū artificis sui. Opus em̄ seu factura intellectualis q̄lis est homo ex parte aīe tenet nō solū amare factorē suū: s; etiam timere: laudare: honorare: glorificare: adorare: supplicare: orare: deprecari: credere: confidere: magnificare:

Nota debi
tum anime
humane

benedicere: et pro acceptis beneficijs gratias agere: gaudere et exultare. Quid enim debet creatura aliud amare quam dominum creatorem suum. Quae alium debet ipsa factura vel timere: vel laudare: vel magnificare: vel supplicare: vel adorare: vel deprecari: quam ipsum optimum et unicum factorem suum a quo accepit imaginem dei vivam: intelligentem: amantem: memorantem. A quo est homo supra ceteras res nobiliter conditus: ferventius amatus: omnibus prepositus: ad suam amicitiam vocatus: et cum illo in eternum regnaturus. **¶** **Bo.** Re vera is tantus opifex: tam munificus: tam summe benignus: merito est ab homine diligendus: metuendus: honorandus: et pro immensis acceptis beneficijs iugiter collaudandus. **¶** **Ray.** Hinc iam pulchre ex his proprietatibus quae in se homo accepit potest agnoscere quod suus conditor in se habeat proprietates: et quod illi iugiter tenet offerre. Nichil medium inter deum et homines: ideo inter eos est proportionalis correspondentia. et ideo ex conditionibus quas in se habet homo in quantum homo potest arguere conditiones quas in se retinet deus. Sequitur ergo quod sicut homo potest amare: conoscere: timere deprecari: ita deus est amandus: cognoscendus: timendus: deprecandus. Homo potest laudare: benedicere: admirari et gratias pro beneficijs agere. ergo deus est laudandus: benedicendus: admirandus et regraciandus. Homo potest credere: sperare: confidere. ergo deo est credendum: in ipso sperandum et confidendum. Homo semper querit veritatem: diligit bonitatem: amplectitur fidelitatem. ergo deus est verax et bonus et fidelis. Homo potest in immensum concupiscere: ideo deus potest in infinitum concupita tribuere. Homo potest benefacere et beneficia multa mereri: ergo deus potest ipsum remunerare et beneficia copiosa largiri. Homo potest peccare:

*Et proprie
tatibus quas
in se homo
habet. potest
agnoscere
quid suo de
beat opti-
mo creato-
ri.*

Dyalogus.

pōt cadere: pōt reus existerē: ergo de⁹ pōt peccantē pu
nire: lapsus erigere: reū iuste torq̄re. hō pōt post reatū
veniā petere. iō de⁹ pōt vt misericors veniā donare. **Bo.**
Verba tua lucēt 7 ardēt. Lucēt vt deū videā: ardent vt
deū diligā Atq; ex hoc p̄ncipio magna cōiicio te dictuz.
Quod vnūquodq; debitū habet p se
ppriā rationē specialē q̄re debeat deo dari. **Ca. xxxiiij.**

Ray. Licet rōne obligationis amoris hō teneat
etiā deū timere. honorare. laudare. 7c. tñ vnū
qdq; istoz debet deo ppria et specialī ratione.
Alia est em̄ ratio q̄re debet amari. alia q̄re timeri: 7 alia
quare honorari. Ideo em̄ de⁹ debet principalit̄ amari:
qz ipse est sūme 7 singulariter bonus: dulcis: suauis mu
nificus: liberalis: pius atq; prestabilis. Debet etiam in
infinītū amari: qz in infinitū bonus est: 7 solus 7 sp̄ bo
nus. Sc̄do de⁹ debet timeri: qz deus est omnipotēs: magn⁹
fortis: terribilis: q̄ potestātē h̄z corpus 7 aiām pdere in
gehēnam ignis. Et qz ipse est infinit⁹ 7 prim⁹ 7 solus et
verus dñs: ideo est infinitū 7 principaliter 7 solus 7 ve
raciter metuendus. Tertio deus est honorandus: eo qz
est summū omnium rerū p̄ncipiū. Et quia deus est pri
mū 7 immensum 7 solū 7 verum p̄ncipiū. ideo est pri
mo 7 solus 7 vero corde honorādus. Quarto de⁹ est lau
dādus 7 glorificandus: quia est oīum rerū conditor ad
mirabilis. Et qz ipse summus est 7 optimus 7 sapiētis
simus 7 primus 7 solus artifex. ideo summe 7 sapienter
7 singulariter laudandus est glorificandus 7 admiran
dus. Quinto deus etiā credendus est: quia verax est. Et
qz ipse est summa 7 infinita 7 prima veritas: ideo sūma

De⁹ debet
amari.

Debet ti
meri.

7 maxima ei debet credulitas adhiberi. Sexto in deo quoque sperandum est: quia potest 7 nouit 7 cupit iuuare: liberare: redimere: consolari: saluare. Et quia solus 7 summe 7 semper omnia potest: ideo summe 7 singulariter 7 semper in ipso sperandum est 7 confidendum. Possem per singula discurrere. sed puto competenter hec pauca sufficere.

¶ Bo. Saluberrima sunt uerba que loqueris 7 que maxime deceat hominem (que summi aditoris plasma nobilissimum est) agnoscere. Huic enim soli competit dominum deum suum amare: timere: honorare: reuereri. a quo 7 ipse prius amatur: sublimatus: ditatus: 7 mille beneficijs nobilitatus est.

De timore: 7 de duplici timore: 7 eorum conditionibus 7 fructibus. *Lap. xxxiiij.*

Aymudus. Nunc superest ut in speciali de timore deoque honore aliqua differamus. Et primo de timore. Cum enim amor sit principale debitum ad quod obligat homo: ideo ad ipsum sequitur omnia alia debita. Nec quicquam potest donum vel debitum appellari: nisi ratione amoris. Et ideo si non amaueris deum: digne timere nec honorare poteris. Nam sine amore timor acerbus est: 7 penam habet: 7 homo adulatione redolet: non ueneratione. Nota ergo differentiam amoris 7 timoris. Amor enim donum liberale est: 7 cum summa exultatione deo tribuitur. Sed timor si solus fuerit cum fatigatione deo donatur 7 sine fructu. Si uero iungatur amor: tunc spontaneus fit 7 a seruitute manumissus: 7 omnem merorem conuertit in gaudium. Alia differentia timoris 7 amoris est. Nam amor dei multiplicatur in infinitum: sed timor dei non se extendit nisi ad unum solum.

Nota differentiam inter timorem et amorem

Dyalogus.

vnū deū creatorē diligit multa per illū ⁊ propter illū di-
ligit: sed quī deū solū metuit nihil preter illū vel cū illo
metuit. Et sic amor se extēdit ad oīa ad q̄ res amata: s; timor nō ita. Optima tamen est mixtura amoris cū ti-
more: q; timor vnit ⁊ cōplicat amorē fortius cū amātissi-
mo conditore. Ideoq; timor ⁊ amor sunt quasi due ca-
tene q̄ colligant ipsam hoīs voluntatē cū deo: ⁊ sese mu-
tuo fortificant. ¶ **Bo.** Intus sapio qd̄ dicis. Ex quo
em̄ creatura rationalis facta est de nihilo: ⁊ deus condi-
tor infinite est maiestatis: ideo debet creatura cū timo-
re diligere: ⁊ amando timere: vt fiat sermo q̄ script⁹ est.
Exultate dño cum tremore. ¶ **Ray.** Optime sapis: at
nūc timorē ipsuz diuidam⁹. Sicut est amor dei ⁊ amor
sui: ita est ⁊ timor q̄ oritur ex amore dei: ⁊ timor q̄ nasci-
tur de amore sui. Horū timorū ista est differentia. Nam
primus timor sanctus est: iustus: bonus: ⁊ fm naturam
ordinatus: habetq; oēs pdiciones amoris dei. Sed ti-
mor secundus malus est: impius: iniustus: inordinatus:
qualis est su⁹ amor de quo nascit⁹. Secūda differētia est:
q; timor dei nō multiplicat⁹: sed semp vnus ⁊ solus est.
Qui em̄ deū timet nihil aliud timet: sed timor sui multi-
plicat⁹ in infinitum ⁊ multo amplius q̄ suus amor: q; ex
vno amore malo nascunt⁹ infiniti timores. At qm̄ timor
penā habet: ideo quilibet hoz penā cōfert: tristitiā ⁊ mi-
seriā. ¶ **Bo.** Hinc plane intelligo quāta sit amoris pro-
prij virulenta nequicia: quantūq; noceat se habentē: qui
tot timores pessimos de se pducit. ¶ **Ray.** Recte tu in-
telligis. Nam q̄ primo amat seipsum timet se perdere:
timet destrui ⁊ corrūpi. ideo oīa illa timet q̄ se perdere
possunt ⁊ corrūpere. Ideoq; timet mortē: pestē egrota

Timor di-
uiditur.

No. v. bis
ferētia du-
orum timo-
rum.

tionē. Timet terrā: aquam: aerem: ignes. Timet famē
 sitim: 7 cūcta que illi possunt preripere vitā. Preterea qz
 amat suū honorē: suā laudē: suā voluntatē: ideo timet p
 dere famā: gloriā: excellentiā. Timet ignominā: diffā/
 miā: probra: vituperia. Timet quoqz tormēta: frigora:
 calozes: paupertates: penurias: angustias. Et qz omīa
 diligit ppter se: ideo timet perdere amicos: filios: vxor/
 rem: domus: agros: pecunias: mācipia: aīalia. ¶ **Bo.**
 Nunq̄ tāta timeret: nisi vnū aliquid nimis neq̄ter ama/
 ret qd caducū est: 7 fragile: 7 miserū. qd qz labi pōt: de/
 strui 7 auferri. ¶ **Ray.** Hīnc igitur tertiā nunc p̄sidera
 horū timoz differentiā. Hā timoz de amore dei solidus
 est: vegetus: robustus: qz suus amor hoc diligit qd mi/
 nui nō pōt neqz corrūpi. sed timoz de amore sui fragilis
 est: caducus: 7 instabilis: qz res oēs quas su⁹ amor am/
 plectit cōcidere possunt atqz perire. Quarta differētia:
 qz timoz dei facit eū qui se possidet (qz solū deū metuit)
 7 sui ipsius 7 oim sub se rerū dominū: 7 oīa illū timent 7
 subiecta sunt pedib⁹ eius celū: terra: maria: 7 que in eis
 sunt oīa. Sed timoz de amore sui reddit eū qui se possi/
 det omniū rerū seruū miserabilē: trepidū: fluctiuagum:
 mutabūdum. Hīnc seq̄tur quinta differētia q̄ timoz bo
 nus est s̄m naturā hoīs inq̄tū hō est: 7 est s̄m deū: 7 s̄m
 ordinē vniuersi. Sed timoz malus est cōtra deū 7 cōtra
 naturā hoīs qui est a deo oīum rerū dñs constitut⁹: 7 cō
 tra naturā vniuersi qd debet seruire homini non dñari.
 ¶ **Bo.** Lūcta que dicis verissima sunt 7 vehemēter ho/
 minē permouēt fugere timorē hunc pessimū: 7 solū deū
 timendo diligere: 7 diligendo timere. ¶ **Ray.** Ex his
 differētij vtriusqz timoris satis ambo 2 proprietates po

funt intelligi nec opus est expertius explicare. Porro si
 volueris horū timorū fructus agnoscere vide supra q̄ sūt
 fructus amoris dei: 7 q̄ fructus amoris proprii. 7 sicut
 illic agnoueris: ita 7 istos agnosce. Hoc etiā scito q̄ si
 cur his duobus amoribus duo opponūtur odia sicut an
 te diximus: ita istis duobus timoribus duo obijciūtur
 contēptus: 7 q̄cquid illic de odijs diximus: hoc 7 de cō
 tēptibus debere dici intellige. Ad alia festinantē supflū
 is inherere nō debeo. ¶ **Bo.** Te supposito libēter: nā sa
 tis recentē memini q̄d de duob⁹ odijs supra differueris.
De honore: 7 q̄ omnia deus fecit pro
 pter suū honorē 7 hoīs vtilitatē. Et valde pulcre p̄side
 ratiōes oriūtur ex eo q̄ deus fecit omnia ad suū honorē.

Capitulum. xxxv.

Ay. Sicut homo debet dño deo timorē: ita et
 honorē. Sed anteq̄ de obligatiōe honoris ali
 q̄d loq̄mur primo de ipso dei honore pauca di
 cenda sunt. 7 dū cognoueris honoris 7 reuerētie pprie
 tates: agnoscas 7 honoris obligatiōes. Huīus igit nar
 ratiōis hoc sit initiū. Omne q̄d dñs deus operat⁹ est in re
 rū creatione: totū propter suū honorē id operat⁹ est vel
 ppter hoīs vtilitatē. Deus em̄ cū sit oīm bonorū 7 pul
 croz ditissimus possessor 7 copiosissime plenus seip̄o. iō
 intra se crescere nō p̄t. Nō ergo accipit a rebus aliquā
 vtilitatē: sed solū extrinsecū honorē. Nō vero cū sit crea
 tura de nihilo facta semp̄ indigens 7 de se ad nihilū ver
 gens: idcirco crescere p̄t interi⁹ in bonitate: in verita
 te: in oīm perfectiōe. 7 ideo ei debetur vtilitas seu p̄mo
 dū: s; honor nequaq̄. De⁹ igit qui oīa opatur principa
 liter ppter seip̄m: 7 q; intus crescere nō potest: iō omnia

opatur extra se ppter suū honorē. Et cū sit summe bonus: ideo oīa opat ppter creaturarū vtilitatē. Verū qz inter creaturas q̄ttuor graduū hō est magis ab illo dilect⁹ ⁊ nobilitat⁹: estqz illi imagine ⁊ similitudine lōge propinqoz: idcirco oīa opatur deus ad suū extrinsecus honorē: ⁊ hoīs intrinsecus vtilitatē. Hoc scire te cōuenit: qz quāto deus est in infinitum omī creatura sublimior: ita in infinitū distant honor dei ⁊ vtilitas creature. ¶ **B**o. hinc palā intelligo. qz licet deus oīa operet ppter suū honorē ⁊ creature cōmoditatē: multo tamen principali⁹ suū intendit honorē q̄ vtilitatē creature. Verū qz vtilitas semp colligata est cū honorē: iō quāto amplius suū respicit honorē tāto ⁊ ampli⁹ creature considerat vtilitatē. Et sicut nihil p̄t facere deus cōtra suū honorē: ita nec contra creature cōmoditatē. Hanc autē cōmoditatē maxime participat hō ppter quē oēs creature vtilitates a bono deo cōdite sunt ⁊ institute. ¶ **R**ay. Sane intelligis. At nūc ego nō indignū iudico ponere aliquas cōsideratiōes q̄ oriunt ex hoc qd̄ deus oīa operatur ad suū honorē. He consideratiōes pulcre sunt ⁊ notatu dignissime. Prima est. nā qm̄ deus oīa ad suū operatur honorē. ⁊ cum ipse sit summa potestas: sapiētia: bonitas. hinc sequit qz omīa operatur h̄m honorē sue summe potētie: bonitatis ⁊ sapiētie. Quicūqz igitur nō aspicit ex rerū creatiōe dei honorē ⁊ gloriā vero lumine cecat⁹ est: nec pōt quicq̄ de dei operib⁹ intelligere. Scda cōsideratio orit ex prima. nā ex quo de⁹ oīa opatur ad honorē sue bonitatis: iō semp vtilitas includit in honorē: ⁊ p̄sequēs oīa operatur ad hoīs vtilitatē. Tertia cōsideratio: nam qm̄ deus omīa operatur ad honorē sue po-

No. hic nonem cōsiderationes.

Dialogus.

testatis: ideo opera sua in summa virtute et summa potentia operatur est. Et quia omnia operatur ad honorem sue sapientie: ideo opera sua summe sapienter: ordinatissime: proportionabilissime: et congruentissime operatus est. Quia vero ad honorem sue bonitatis operatur: ideo omnia optime: liberalissime: beniuolentissime: et vtilissime operatur est. ¶ **Bo.** Hinc sequitur quod in diuinis operibus nihil potest esse improporcionatum: incongruum: inutile: infirmum: superfluum: diminutum: inordinatum. ¶ **Ray.** Recte tu quidem. Quarta consideratio est: quod quia dominus deus operatur omnia ad suum honorem et gloriam. hinc sequitur quod quanto honor maior: et gloriosior fuerit: tanto magis deo competat. et quanto opera eius sunt magis ardua: sublimia: mirabilia: subtilia: difficilia: tanto magis pertinent ad honorem sue potentie: sapientie et prouidentie. Et quanto fuerint magis vtilia: communia: suauia: dulcia: iocunda: doctrinalia: tanto pertinent magis ad dei dulcissimam bonitatem. Idcirco competit deo (ut suus honor seruetur) tam potenter operari omnia: ut non possit potenter cogitari: tam sapienter: tamque vtiliter ut non possit estimari sapientius quicquam vel vtilius. ¶ **Bo.** Ex isto liquide patet quod omnia dei creatoris opera sunt tam alta: nobile: inconprehensibilia: subtilia et perfecta: ut nequeant estimari meliora. Et licet vnum opus sit altero perfectius: vnumquodque tamen est in suo genere perfectissimum: summe sublime: et impenetrabile. Sed sequere quo cepisti. ¶ **Ray.** Quinta consideratio est. Ex quo enim deus omnia ad suum maximum operatur honorem: inde sequitur quod quicquid magis pertinet ad dei honorem: illud sine periculo homo asserere potest et profiteri. Et ideo magis oportet asserere mundum a deo productum esse de nihilo quam ex aliquo: et de nouo inchoasse quam ab eterno fuisse. Hec enim

magis redolent dei potestatem et bonitatem. Sexta quod ex quo deus omnia creat ad suum honorem: ita etiam omnia complet et consummat: et ideo omnia dei opera finiuntur et terminabuntur in summo honore sue maiestatis et bonitatis. Verum quod non esset summus honor eius nisi etiam duraret in eternum: et ideo ut honor eius perpetuo perseveret: necesse est ut eius opera permaneat in eternum. Septima consideratio est. Nam ex quo dei honor est perpetuus: ideo requirit perpetuum honorantem. et quod sola creatura rationalis nouit et potest deum honorare et laudare: ideo oportet eam perpetuo permanere ut deum in eternum glorificet et honoret. ¶ **Bo.** Preclara sunt omnia et exultatione plena que de dei honore consequeris. Verum hoc postremum est exultantius audiendum: ubi se homo ad hoc perditum et mansurum agnoscit: ut suum maximum et optimum creatorem magnificet: laudet: honoret in eternum. ¶ **Ray.** Octava perditio: quod quia deus omnia creauit ad suum honorem et hominis utilitatem: ideo deus vult crescere exterius: et vult ut homo crescat interius. Tunc enim deus extra se crescit quando sua noticia: sua gloria: sua fama in homine crescit. Et quanto illa noticia per plures homines multiplicatur: tanto magis deus multiplicatur. Et quasi quoties deus de nouo nascitur: quoties sua noticia in homine generatur. At quando deus exterius crescit in noticia hominum: tunc certe homines interius de deo crescunt: estque unum incrementum quo deus crescit exterius et homines interius. Hoc autem noticie incrementum nascitur in homine per cognitionem creaturarum. quam qui ignorauerit: necesse est ut nec deus in illo nec ipse crescat in deo. ¶ **Bo.** Sed queso te: per quem modum deus crescit in homine et homo in deo. ¶ **Ray.** Rationalis homo intellectum habet et voluntatem: et ideo potest deus crescere in hominis

quo deus cre-
scit in ho-
mine et ho-
mo in deo.

Dialogus

intellectu 7 in hoīs volūrate. Tunc deus crescit in hoīs
intellectu quādo eius notīcia 7 sapiētia 7 prudētia 7 in/
dustria in hoīe crescit. Tūc vero de' crescit in voluntate
q̄ndo ei' amor: timor: spes: fīdētia: laus 7 gl'ia in hoīe
crescit. 7 q̄ndo sic de' crescit i hoīe tūc etiā hō crescit in
deo. 7 quot modis de' crescit exteri' i hoīe: tot modis hō
interi' crescit i deo. **Do.** Reuera magna vnitas: magna
ppinquitas: magna inter deū 7 hoīez colligatio: magna
nihilominus dei ad hoīem pia dignatio: vt ipse velit ex
teri' crescere in hoīe: 7 velit ab hoīe amari: laudari: ho
norari: vt tali amore laudi atq; honore hō interi' cresce
ret 7 sese perficeret. **Ray.** Nona 7 vltima cōsideratio
est: q̄ ex quo deus vult p sua opa honorari: ideo oīa ope
ra q̄ ipse facit vel oīa bona opera q̄ fiunt ab omī creatura
debēt referri ad honorē dei. Siue ergo de' per se operet
siue per creaturā solī deo honor 7 gloria. **Do.** Iuste
id quidē. Verū qz opera hoīs bona q̄ ex bona voluntate
pcedūt cū sint meritoria: nūquid premio carebūt. Non
ne ipsis etiā laus debetur: honor: 7 gloria. **Ray.** Pre
mio quidē nō carebūt: sed vt dixi: solī deo honor 7 gl'ia.
Nā honor 7 gloria qz extrinseca sunt illi tribuūtur. 7 qz
deus intra se oīum honorū plenissim' possessor est: ideo si
bi solī extrinsecus honor ascribēdus est. Sed qz homo
vt creatura crescere habet 7 perfici interi'us: ideo inter
na illi vtilitas tribuēda est pro bonis suis operibus: nō
gloria aut magnificētia. Quādo igitur deus per se ime
diate operatur sine creatura: tunc talis operatio solam
extrinsecā laudē meretur. Sed quādo deus opatur per
creaturā rationalē: tunc debentur duo premia: vnū ex
teri'us deo scz honor: 7 vnū interi' homini scz vtilitas.

¶ Bo. Ex isto manifeste colligitur q̄ homo q̄ contēpto deo propriā querit gloriā: laudem: 7 honorē duo maxima mala cōmittit. Facit em̄ deo summā iniuriā: 7 sibi ipsi pessimū detrimentū. Primo facit deo iniuriā: q̄ honor qui deo debet est prestātor dignior 7 melior q̄ totū vniuersum. ideo q̄ furat deo suū honorē plus illi eripit q̄ si raperet totū mūdum. Et ista grauis iniuria nō potest per om̄es creaturas reparari. Secūdo facit sibi ipsi maximū detrimentū: quia homo cum sit creatura fragilis egena 7 vacua: egetq; intrinsicus bonitate 7 perfectione cōpleri. Igitur si querat honorē 7 gloriā exterius: tūc intra se vanitate replet 7 penitus vacua derelinquit om̄i bonitate 7 veritate. Et ita in tali inanissimo hoie nulla est soliditas: nulla firmitas: nulla bonitas: nulla demū perfectio. Nihil igitur sibi profuit dum forinsecus creuit: imo obsuit vehementer. quia quāto magis exteriori gloria est dilatatus: tanto est interiori paupertate compressus. Verū tu vltertus proficiscere.

Quod deus sicut propter suū honorē ita 7 propter suū nomē oia operatur. *Cap. xxxvj.*

¶ Ay. q̄ sit impiū 7 puersum hoiem ambire suā gloriā 7 famā statim dicem⁹ in subditis. Nūc vero pauca de dei noie sicut ante de honore disseramus. Quicquid pot̄ de nouo acquiri vel est res vel nomen rei. Sed quia deus maximus cum ens sit infinitū: nō potest sibi nouam rem acquirere: quia plenus est om̄i bono. ergo quicquid de nouo recipit sola fama 7 solū nomē est. Tunc igit̄ deus extra se de nouo crescit: 7 maior quodāmodo efficit̄ quādo sua fama 7 suū nomē per cor

Dialogus

da hoim dilataf. **M**omē autē deus acquirit ex operib⁹ q̄
forinsecus videtur. **Q**ue quidē opera qz potēter ⁊ sapi/
enter ⁊ dulciter facta sunt: ideo a cognoscētibus ea de⁹
acquirat nomē q̄ oipotens ⁊ sapiēs et clemēs appellat⁹.
Acquirendo igitur nouū nomē: acquirit etiā nouā famā:
nouū honorē: nouā gloriā. **E**t sic deus qui in sua essentia
crescere nō potest: crescit in noie: in laude: in honore. ⁊
hoc in hominū cordibus q̄ dei opera comprehendūt. **E**x
quibus clarissime vident q̄ deus solus nomē habere me
retur gloriofum: honorificū: famosum: formidatū: ma/
gnificū: per cūcta secula benedictū. ¶ **B**o. Hinc vera/
citer datur intelligi deū oia operari ppter suū nomē: vt
illd̄ videlz impleat omni vero honore: vera laude: fama:
glia ⁊ magnificētia. **Q**uādo igit oia de⁹ opatur ppter suū
nomē: oia etiā opatur ppter suū honorē. ¶ **R**ay. Meri
to id seq̄tur: qz vnū ⁊ idē est opari ppter suū nomē ⁊ ppter
suū honorē. **N**olo tñ te ignorare q̄ sicut opatur oia ppter
suū nomē deus: ita etiā operat⁹ oia ppter hoīs vtilitatē.
Et q̄nto nomē dei nobili⁹ est ⁊ prestātius q̄ oēs creatu
re: tāto nomē dei plus valz hoī ⁊ est illi fructuosi⁹ q̄ oēs
creature. **I**deo em̄ creature institute sunt vt dei nomen
hoī innotescat. qd̄ dū fuerit in corde hoīs receptū: gene
rat in eo oēm vtilitatē. q̄ vtilitas tñc maxime pficit⁹ cuz
homo ceperit amare: timere: honorare: reuereri ⁊ mag
nificare deū suū. **E**t igit nomē dei verā opetur hoīs vti
litate: necesse est vt de⁹ operet⁹ opa amoris: opa timo
ris: opa fidelitatis: p̄fidentie: honoris: laudis ⁊ glorie.
Opatur igit de⁹ opa oipotētie ⁊ vocitat⁹ oipotēs. **O**pe
rat⁹ opa magni timoris ⁊ reuerētie: ⁊ ob oibus pertime
scitur. **O**perat⁹ opa maiestatis ⁊ glorie ⁊ dñs appellat⁹.

Operat opera summe iusticie: 7 vt iustus iudex formi-
 datus habet. Operat opera summe dulcedinis 7 boni-
 tatis: 7 vt dulcissim⁹ 7 optimus adamat. Operat ope-
 ra maxime sapiētie: 7 vt sic sapiētissim⁹ nūcupat. Et vt
 summam oīa pcludā: idcirco oīa q̄ de⁹ operat ad hunc
 finē referitur: vt noietur oīpotens: sapiēs: iustus: beni-
 gnus: bonus: fidelis: pius: sanct⁹: amicus: adiutor: sal-
 uator: pector. vt hoc modo generet in hoibus vera no-
 ticia 7 fama dei. 7 per psequēs vera vtilitas: vera perfe-
 ctio: 7 pfecta oīm bonoz cōsummatio. ¶ **Bo.** Ex hoc
 ipso qd loqueris multū nos imbuīs in cognitionē noīs
 dei: qd ex multis operib⁹ collectū vnū 7 maximū effi-
 cif: gloriofum: laudabile: magnificū: 7 per oīum corda
 magnificandū. Licet em̄ ab eterno deus sit oīpotens: sa-
 piēs: iustus 7 bonus. nō tamē hoc esset manifestū nobis
 nisi eas res fuisset operat⁹ exterior. quibus tale nomē 7
 talē famā in nostris cordibus condidisset. Habitaculū
 igitur noīs dei corda sunt hoīm: 7 quanto dei noticia ex
 operibus per corda hoīm multiplicat: tanto 7 multipli-
 cat nomē dei. ¶ **Ray.** Bene atq; optime dei nomē intel-
 ligis. Unū tamē seire te puenit qd diuersimode 7 p mul-
 tos gradus dei nomē in hoie generat. Opera em̄ dei in
 quadruplici gradu distingūtur vt supra patuit in scala
 qdruplicis creature. Conoscit em̄ homo nomen dei per
 opera q̄ habēt esse tantū: sed magis per ea q̄ habēt esse 7
 viuere: multo tamē ampli⁹ per ea q̄ habēt 7 viuere 7 sen-
 tire 7 intelligere. Nomen ergo dei maxime innotescit
 homini per ipsummet hoīem. Et hec est vltima maxi-
 ma firmissima 7 certissima dei noīs cognitio. Nullū em̄
 est opus dei magis ppinquū hoī q̄ ipse sibi. Igit dum

Dyalogus

homo cognoscit seipm inqntū dei opus est: tūc vehemēter dei nomē agnoscit ⁊ extollit magnificat ⁊ honorat. Verū qz diuersimode de⁹ circa hoīem opatur: ideo ab hoīe multiplicif nūcupat. Aliqñ hō deū piū vocitat ⁊ misericordē. aliqñ iustū ⁊ veracē. aliqñ fidū ppiciū protectore: iuxta id qd̄ sentit circa se deum operari. ¶ **Bo.** Multis igitur modis potest dei nomē homo magnificare: extollere: honorare. ⁊ ex consequēti ipsum deū qui tam magnifica in omni creatura ⁊ precipue in homine diuersimode operatur. Nunc superesse arbitroz vt de obligatione honoris ediffere incipiatur.

De obligatione hominis erga honorē ⁊ laudem ⁊ nomen dei. Capitulum. xxxvij.

¶ Homo tenetur deū honorare.

Ay. Sequit̄ em̄ pfecto qz de⁹ oīa operat̄ propter suū honorē ⁊ gloriā: idcirco homo q̄ nouit ⁊ pōt deū honorare merito pre ceteris creaturis id facere tenet̄. Tenetur em̄ ⁊ obligat̄ multipliciter. Primo ex quo solus pōt meritoze opari. ideo astringit̄ oīa sua opera operari ad honorē ⁊ gloriā ⁊ nomē dei. Secūdo obligat̄ velle ⁊ operā dare vt dei nomē fiat crescat ⁊ cōtinue multiplicet̄. Tertio obligatur nō solū conari vt fiat ⁊ perficiat̄ honor dei: s; etiā conari vt fiat optimo ⁊ perfectissimo modo quo id ipse operari ⁊ velle potest. Quarto obligat̄ non solū vt ab ipso: sed ab oībus rebus precipue hoībus honor ⁊ gloriā dei maxime crescat et cōpleat̄. ¶ **Bo.** Vete nisi hō id ⁊ voluerit ⁊ pro virib⁹ efecerit nō agit vt creatura dei nec vt sensat⁹ homo: sed cōtra ordinationē ⁊ mentē dei tanq̄ perfidus ⁊ amens ⁊ inimicus. ¶ **Ray.** Quinto obligat̄ ponere seipm ⁊ da

re vitā: corpus: et animā et quicquid habet: scit et potest: ad laudē et honorē dei. Verū quod ad honorē dei sequitur vtilitas hoīs. ideo quoties homo dei querit honorē: suā tūc operatur vtilitatē. Quando ergo homo pro dei honore ponit vitā suā: tunc facit sibi ipsi cōmoditatē maximā: summū lucrū: summū compendū. ¶ **Bo.** Nichil igitur perdit qui pro dei honore se suāque tribuit: quod oia illi in cētuplū restituit deus. ¶ **Ray.** Ita est plane. Sexto obligatur homo credere verbis dei: et honorare quicquid loquitur aut pollicetur aut iubet aut vetat aut cominat. Se primo obligatur de dei operibus omnibus semp̄ in bonitate sentire: et omnia in optimā partē interpretari. Octavo obligatur corde et ore bona de deo dicere et magnifice omnia extollere et lingua palā predicare quae suū respiciunt honorē: suū nomē: suā gloriā: suam famā. Et quāto magis ad dei pertinent honorē: tanto debet amplius predicari. ¶ **Bo.** Verissima sunt et saluberrima et necessaria cuncta quae loqueris. Utinam haec in cordibus hominū conualescāt: ut deū rerū omnium conditorē corde: ore: et opere semp̄ honorificēt et exaltēt. ¶ **Ray.** Unum semper e duobus necesse est ut hō faciat. Aut eam suis operibus deū vel honorat vel vituperāter p̄temnit. Ad hoc enim deus optimus hoīem condidit ut suis operibus se honoraret et extolleret. quae si mala et reproba fuerint deū maxime inhonorāt: vituperāt: blasphemant. Et quod ex amore honoris: timor: laus spes: cōfidentia: obediētia: et omne bonorum germē erūpit: sequitur quod qui deū nō amat: nec etiā honorat: nec timet: nec laudat: nec illi fidit nec obedit. Talis igitur homo corde et opere deū despicit: deū inhonorat: deo rebellat. ¶ **Dominic.** Ex isto licet intueri quod quia

Dyalogus

honor dei ⁊ dei contēptus maxime opponūtur. ideo si-
cut nullū maius bonū potest facere homo q̄ deū veraci-
ter honorare: ita nullū graui⁹ malū q̄ deū nequiter in-
honorādo p̄tēnere. ¶ Ray. Verū id quidē: nam q̄ deus
inhonorat ⁊ deo ⁊ sibi ipsi ⁊ omni creature maximā iniu-
riā ⁊ contumeliā facit. Contēnit reuera oēs creaturas:
id est nō eas honorat quia dei sunt qui rerū despiciat cre-
atozem. Et sic in dei contēptu includūtur infinite iniu-
rie: infinite superbie: infinite nequicie. Sicut igitur ex
vno honore dei multiplicānt honores infiniti: ita ex vno
p̄tēptu dei infiniti p̄tēpt⁹ generant. ¶ Bo. Ne igitur su-
p̄bissi mo illi q̄ deū p̄tēnens presumpserit inhonorare.

**Quod honor proprius est dei honori
cōtrarius ⁊ capitalis inimicus.** Capi. xxxviii.

Ray. Ex his q̄ nunc diximus aliquantulū lucet
q̄ sit vere peruersum deū inhonorare atq; con-
tēnere. Graue igitur peccatū est quādo homo su-
is operibus deū inhonorat: s; oīum grauissimū quādo p̄
sua opa se vult ab alijs honorari: laudari ⁊ extolli: ppriā
queritās famā ⁊ gloriā. Nam hoc modo studet laborat
et operatur e directo contra deum et contra suam glo-
riā ⁊ honorē. Et talis operarius subdolos ⁊ peruersus
eo q̄ agit p̄tra intētionē ⁊ ordinationē dei: efficacit mani-
festus ⁊ capitalis inimicus illius: suū honorē ⁊ famā ⁊
gloriā illi violēter eripiēs ⁊ sibi ipsi fallaciter ascribens
Qui em̄ suā non dei gloriā querit seipm̄ deū p̄stituit. de
se ydolū facit qd̄ vult ab alijs honorari ⁊ p̄dicari. ⁊ ita p̄
suā arrogantē impiāq; superbiā bellū: rixam: ⁊ discordi-
am grauē in suū suscitāt creatorē. ¶ Bo. Bellū iner-

me funestū 7 ingloriū. de quo nullā ipse victoriā reper-
tabit: sed stragē: pfusionē: ignominia. ¶ Ray. Nichil ve-
ri. Sed vt apertū agnoscas q̄ inexprabile malū sit ho-
minē suū querere honorē audi paucis que dico. ¶ Bo.
Audio. ¶ Ray. Homo certe dū oia agit ppter suā famā
7 gloriā occupat cor suū principaliter circa ppriū hono-
rē quē cogitat: quē queritat: quē semp desiderat. Et ita
seipm in suo corde deū statuens sese honorat: selaudat:
se diligit: se amplectat. Qui igit merito deberet cor suū
occupare circa honorē dei 7 deus in suo corde recipere:
ecōtrario cor suū occupat ad laudē ppriā 7 illic seipsum
collocat 7 vt deū adorat. ¶ Bñic. De iniuriā maximā.
¶ Ray. Est 7 alia iniuria maior. Nō em̄ sufficit ei occu-
pare cor suū circa ppriū honorē: sed vult q̄ corda aliorū
hominū (q̄ vasa sunt honoris dei) occupent 7 impleant
de suo honore: de sua fama 7 gloria. Cupit em̄ hic talis
superbissimus vt oēs hoies contēpto deo suū honorem:
suā estimationē: suā laudē ament: predicēt: magnificēt.
Vult em̄ semp crescere 7 multiplicari: 7 imaginē glo-
rie 7 sapiētie 7 pulcritudinis sue (licet sit corruptibilis
7 fictilis) imprimi 7 dilatari per corda hoim: vt semper
de illo cogitēt: illū amēt: illū loquātur 7 predicēt. Vult
igitur totū mundū quantū ad se attinet circa suū hono-
rē cōtinue occupari. Itaq; vult deū expellere de regno
suo: de domo 7 habitaculo suo. ¶ Bo. Hinc merito ef-
ficif homo dei hostis: dei maxim⁹ inimicus. ¶ Ray. De multis
Præter hec mala sunt 7 alia nō minus execrāda. Prīmū
est: qui querit propriū honorē totū mundū cupit reduce-
re ad seipsum: 7 sic peruertit ordinē vniuersi. qz creatu-
ras intorquet ad aliū finē q̄ eas ordinauerat de⁹. Vult

De multis
plici malo
q̄ oritur
ex honore
proprio

b

Alinab

Alinab

Alinab Alinab muy mag Senoz

Dialogus.

em̄ ipse vt deus a creaturis honorē recipere7 se ab oībus
venerari Et sic hō huiusmōdi est tot⁹ perversus in semet
ipso: deū oīaqz perturbans. Scdm̄ malū: qz homo q̄ que
rit ppriū honorē facit sibi ipsi maximū dānus7 detrimē
tū7 incōmodū. Sicut em̄ dū honoratur de⁹ tūc crescit:
tūc p̄ficiat hō: ita dū honorē sibi attribuit in summa ege
state remaneat necesse est. Tertiu⁹: hō qui suū querit ho
norē destruit quantū in se est deū factorē suū:7 ex cōse
quēti elongat se in infinitum a deo. tantūqz distat a deo
quantū distat sua intentio ab intētionē dei. Et qz totū
bonū hoīs deus est: ideo quantū magis lōginquat a deo
tantū magis recedit a bono suo. Quartū: dū hō elonga
tur in infinitū a bono suo: necesse est vt propinquet maxi
mo malo suo: cadatqz in tā p̄fundū malū quantū deus
est altū bonū. Cadit ergo in immane precipitiū oīm ca
lamitātū:7 in abyssum maloz oīm. Quintū: homo que
rendo suū honorē facit deo infinitā iniuriā et offensam:
ideo p̄meretur penā perpetuā7 infinitā. Sextū malū:
homo q̄ querit suū honorē excecatur semetip̄m. Honor
em̄ iniustus tenebre sunt: q̄ cordis oculos a deo obnubi
lāt7 obscurāt7 ab oīmi vera luce alienos reddūt: vt ho
mo nec deū nec se ipsum nec totū vnīuersum possit agno
scere. Positus em̄ extra deū: extra lucē: extra veritatem
nullū bonū: nullū malū potest discernere: nec inter verū
7 falsum: nec inter dulce7 amarū ponere rationē. Sep
timū: homo qui querit suū honorē totū fundamentū
suū collocat in mendacio: in errore: in vanitate: in dece
ptione: in malo:7 in nihilo. Honor em̄ pprius menda
ciū7 error7 nihil est. Querēs igitur ppriū honorē: ser
uū se facit vanitatis mendacij7 nihili:7 se ipsum q̄ inter

creaturas omniū est nobilissimus expendit ad errorem at
 q3 stulticiā ⁊ amentia. **O**ctauū malū: cū om̄is honor sit
 extra eū qui honoratur. **H**inc sequit̄ q̄ homo ad suū ho
 norē operans ⁊ illū multiplicare gestiēs edificat ex tra
 se rem vanissimā que stare nō potest: ⁊ ita introsum va
 cuus remanet ⁊ om̄i solido bono priuatus. **H**ono: ho
 mo suū ambiens honorem perdit tempus suū: perdit la
 bore: studium ⁊ conatum suum: tenditq3 ad impossi
 bile: quia suus honor nunq̄ poterit perfici nunq̄ imple
 ri. **S**ed solus dei honor (cui resistere nemo potest cum
 sit om̄ipotens) hic perficietur: hic consummabitur: hic
 manu tenebitur in secula seculor̄. ¶ **S**o. **H**oc postre
 mū maxime deberet hoīem auertere ab ambitione pro
 prii honoris quādo nec illū quantū uolet poterit acquirere:
 nec utrūq3 adeptū poterit retinere. ¶ **K**ay. **B**ecimū
 ⁊ maximū malū est: q̄ sicut honor uerus et confusio op
 ponuntur: ita laus ⁊ vituperiū: gloria ⁊ opprobriū. **E**t
 sicut honor nō potest mutari nisi in confusione: ita laus
 ⁊ gloria non nisi in vituperiū ⁊ opprobriū. **E**t q3 nullus
 honor uerus est nisi honor dei cui etiā ⁊ laus uera est et
 gloria uera. **I**dcirco hō qui honorat: laudat: ⁊ gl̄ificat
 deū nunq̄ illū sequet̄ confusio: nunq̄ vituperiū: nunq̄ op
 probriū. **S**ed si querat suū honorē: suā laudē ⁊ gl̄oriā o
 portet ut perueniat ad eternā confusione: perpetuū vitupe
 riū: ⁊ opprobriū sempiternū qd nō delebit. ¶ **S**o. **A**de
 rito id sequit̄. **N**am ex quo honor proprius hoīs est per
 uersus inordinatus: falsus: tortuosus: caducus: miser:
 iniustus: mēdax: vanus: erroneus. ideo permanere nō
 potest: sed concidet: tabescet: deficiet: ⁊ sequetur illum
 summa ignominia quando reuelabitur confusio nuditatis

Dialogus.

eius. 7 prudentia eius in suam faciem retorquentur.
Eant nunc proprii honoris quesitores 7 ad breue tempus in
suis laudibus exultent ut perpetua confusione contristentur.
Quod homo obligatur ex parte honoris
dei credere omnibus verbis eius 7 ea honorare. Ca. xxxix.

debem⁹ cre
dere verbis
dei.

Ay. Quonia quidem ut supra declaratum est quod
deo honor attribui debet in summo gradu. Si
igitur homo honorat deum: necessesse est ut 7 verba dei
honorat 7 credat cum omni reuerentia deo loquenti. Quando
enim credit homo verbis dei: tunc reputat eum veracem iustum
7 sanctum: sine fraude: sine mendatio: sine dolo. Atque ita
honorat deum credens sine aliquo testimonio: sine aliqua
probatione simplici verbo dei. solum quod ipse dicit vel dici fe
cit quod fallere 7 mentiri nescit. Alioquin nisi credidero cum
omni assensu verbis eius: etiam si videatur vel obscura vel
extranea facio deo maximam iniuriam: vituperium 7 contem
ptum. Debemus igitur primo credere verbis dei propter suum
maximum honorem ut pote quod ille loquitur quem nephas est me
dare aut friuolum estimare. Secundo debemus credere ver
bis dei ratione sue excellentissime maiestatis 7 auctorida
tis. Si loquenti alicui sapienti aut regi aut principi fidem
habemus: multo magis regi regum domino dominantium credi
debet 7 assentiri. Tertio ratione sue infinite bonitatis et
purissime pietatis credi oportet verbis dei. Nam quod bo
nus homo loquitur facile admittitur: multo amplius ad
mitti debet quod loquitur optimus 7 sapientissimus deus.
Quarto deo credi debet ratione sue infallibilis veritatis.
Est enim ipse summa veritas 7 summa sapientia quam falli ne
quit atque metiri. **Co.** Magnam mihi animum indidisti

credere cū summa reuerētia eloquijs dei. Sed queso te
 quē p̄cessum habiturus sum in credēdis dei sermonib⁹.
¶ Ray. Illū eundē que in creaturis cognoscēdis ante
 habuisti. Videm⁹ ad oculū duo esse q̄ ab hoīe extra pro
 cedūt: scz opus suū ⁊ suū verbū. Sic similif duo sunt q̄
 p̄cedūt foris a deo: opa ⁊ verba. Verū qz aliud est opus
 ⁊ aliud verbum: ideo alia scientia est de dei operibus: ⁊
 alia de verbis. Sciētia tamē creaturaz q̄ manifeste fo/
 rinsecus apparēt inducūt nos in cognitionē verboꝝ dei
 que minus apparēt. Ad cognitionē creaturarū habui/
 mus tres gradus. Primus qz cognouim⁹ ipsas creatu/
 ras in veritate existere: sed nesciebamus cuius erāt. Se/
 cūdo cognouimus qz dei erāt: ⁊ qz a deo condite erant.
 Tertio qz donū dei erant: ⁊ qz a deo nobis tradite erant.
 Istō modo oportet p̄cedere p̄formiter circa verba dei:
 ad cognoscendū qd̄ dei sūt. Primo oportet videre ⁊ acu/
 te respicere ipsa verba in se. Scdo cuius sunt verba: an
 ūba sint dei loquētis vel hoīs. Tertio qz nobis a deo da/
 ta sunt ad nostrū fructū: ad nostrā necessitatē ⁊ utilitatē
 sicut ⁊ creature. **¶ Do.** Sed q̄ sunt dei ūba quibus no/
 bis ad nostrā salutē loquit. **¶ Ray.** Non alia pro certo
 q̄ que in sacro volumine (quā nos bibliā dicimus) cōti/
 nent: que in vetus nouūqz testamentū clare diuiditur.
 Ibi audis deū precipientē: phibentē: adhortantē: terrē/
 tem: blandientē: cōminātem: pollicentem. Possem ego
 multis ⁊ fortissimis rationibus tibi demonstrare deum
 biblie sermones per suos vates esse loquūtū nisi nossē
 te id optime credere: ⁊ vt christianū nullaten⁹ diffiteri.
 Quod si forte eas rationes cupis agnoscere: lege prio/
 rem librum vnde iste transumitur: ⁊ illic inuenies quo/
 b̄ iij

Dyalogus.

modo etiā paganissimo homini id facile potuerit persua-
deri. ¶ **B**nicus. Credo vt christianus biblie verba dei
verba esse. Qui aut hoc nō credit pagano deterior est.

De proprietatibus verbi dei ⁊ qualiter
se homo gerere debet circa sanctā bibliā. Capi. xl.

Day. Quia igitur credis bibliā dei verba sona-
re: audi nūc cū maximo fructu proprietates et
conditiones hui⁹ libri: ⁊ qualiter te habere de-
beas circa eum. Primo ex quo per totū vetus nouiq; te-
stamentū deus loquit per ora sanctorū: ideo oportet cre-
dere q̄ dicit. Oportet implere q̄ precepit. oportet vita-
re que prohibet. oportet formidare q̄ cōminat: oportet
sperare q̄ pollicet. Qui aut ista nō facit: deū p̄tēnit: irri-
det: iniuriat. ¶ **S**o. Imo vero per oīa dignus q̄ a sa-
cro dei libro repellat. Bestia em̄ si montē tetigerit lapi-
detur. ¶ **T**ay. Sc̄do ex quo biblia liber dei est: ideo ses-
quit q̄ nihil est in eo falsum. nihil inutile. nihil supflū.
nihil diminutū. nihil iniquū. nihil friuolū. nihil cōtēnē-
dū. nihil execrandū. Tertio ex quo biblie verba dei sunt
ideo om̄ia q̄ illic aut p̄mittit aut cōminat deus: oīa suo
tēpore p̄plebūtur. nō em̄ vnū iota aut vnus apex cadet
ab om̄i lege. Alioquin deus faceret p̄tra suū honorē: se-
q; mendacē cōstitueret qd̄ est impossibile. Si em̄ hō po-
tens ⁊ iustus nititur toto corde implere verbū suū: mul-
to magis de⁹ cui eque facile est ⁊ dicere ⁊ implere. Quar-
to: ex quo de⁹ sua verba in hoc libro p̄stituit: ideo homo
obligatur deū ⁊ sua verba diligere: amplecti: honorare
⁊ colere que processerūt de ore dei. ¶ **S**o. Merito id
quidē: qz nihil tam propinquū deo q̄ suū verbū. Verbū

em̄ dei ipsuz deū representat. nec aliquid tantū pertinet
 ad deū q̄ suus sermo: qui nō solū de ore sed etiam de dei
 corde p̄cedit. Erūpit em̄ ab intimis medullis dulcissi-
 mi cōditōis. Ad merito igitur amari debet et coli: quia
 nihil verbo dei maius: nihil dulcius: nihil sublimi⁹: ni-
 hil profundius: nihil nobilius: nihil preciosius: nihil po-
 tentius: nihil deniqz salubri⁹. ¶ Ray. Hinc certe intel-
 ligis mi dñice q̄ dei verbū longissime excellit oēs crea-
 turas: magisqz ad illū pertinet q̄ oīes pariter creatu-
 re. Quia igitur homo tenetur amare deū supra oēs cre-
 aturas: ita etiā debet amare dei verbū plus oīibus cre-
 aturis: illudqz p̄tremiscere ⁊ venerari. Hic sequit̄ quin-
 tū q̄ homo debet summopere cauere ne aliquādo aut ir-
 rideat: aut abijciat: aut vituperet: aut blasphemet v̄bus
 dei. ¶ So. Istud proprie iniquorū est ⁊ hereticorū ⁊ in-
 fidelium. ¶ Ray. Sexto q̄ homo tenetur preparare cor
 suū ad recipiendū verbū dei. Ex quo em̄ verbū dei extra
 deū p̄greditur: nullū aliū locū vult occupare q̄ pectus
 hoīs: qd̄ debet esse receptaculū sermonū dei. ¶ So. At
 qz ideo qui tulliiū libenti⁹ meditātur aut oratiū aut vir-
 giliū q̄ dei verbū: maximā iniuriā deo faciunt: qz de suo
 corde dei verba reijciūt: ⁊ illic recipiūt aliena. ¶ Ray.
 Recte tu quidē. Trinā seculariū librorū amatores hinc
 nostro sermoni aures accōmodent: puto nō tam libēter
 vanissimis studijs inherebūt. Septimo ex quo verbum
 dei ip̄met deū representat: ideo q̄ in suo pectore v̄ba
 dei recipit: recipit ⁊ deū: gest atqz deū intra p̄cordia sua
 Nihil ergo sancti⁹: nihil melius: nihil suavi⁹ q̄ in corde
 dei v̄ba portare. imo etiā ⁊ ore p̄ferre (qd̄ tu dñice quo-
 tidie facis) qz nō expedit fidele erubescere s̄mones dei.

Dialogus.

Quod multe
utilitates
proveniunt
homini qui
dei verba
portat in
corde.

Quicūq; igit in corde gestat verbū dei multas inde p̄se
quit 7 precipuas utilitates. Prima est: q̄ sicut verbum
dei est viuū 7 efficax 7 penetrabile 7 mobile: q̄ exiit de
corde dei: iō neceſſe est q̄ viuificet 7 penetret 7 moueat:
iocūdet atq; letificet ip̄m cor hoīs qđ possederit. Scđo
sicut verbū dei est calidū 7 succensum igne amoris dei
(ignitū em̄ eloquiū tuū vehemēter) iō cor hoīs calefa-
cit 7 inflāmat in amorē dei. Tertio q̄ verbū dei est vez-
certū 7 firmū: ideo p̄firmat cor hoīs in v̄itate et solidat
corroboratq;. Quarto: q̄ verbū dei lumē est 7 lucerna
ideo cor hoīs illuminat: nec sinit illud ignorātie aut er-
roris: aut nequicie tenebris abduci. Quinto verbū dei
potētissimū est 7 summe actiuū: ideo cor hoīs potenter
immutat: p̄tegit: dirigit 7 defendit. Sexto: q̄ verbum
dei altissimū est: ideo rapit cor hoīs a terrenis 7 ad cele-
stia suspendit. Septimo: verba dei sunt eloquia casta et
septies repurgata. sunt quoq; gliosa imortalia 7 perpe-
tua. Verbum em̄ dñi manet in eternū. Ideo faciūt cor
hoīs castū: purum: glorioſum: imortalē: incorrupti-
bile 7 eternū. ¶ **Uo.** Ex his manifeste patet q̄ grandē
iniuriā facit deo 7 sibi detrimentum: qui contēptus dei
v̄bis humana eloquia in suo corde recepat. Qui asper-
nat creatoris verbū: 7 verbū amplectit creature. Qui
libētius audit verbū mendacis (oīs em̄ homo mēdax)
q̄ summe veritatis. Verba mortalis: infirmi 7 fragilis
q̄ immortalis 7 omnipotētis. Verba nihil firmiter p̄-
mittētis: q̄ vitā pollicētis eternam. Verba serui inuti-
lis: q̄ altissimi imperatoris. Verba eius qui in se habet
radicē omniū maloz: q̄ eius q̄ est oīum bonoz fontalis
origo. Verum tu prosequere quod cepisti.

Comparatio verbi dei ad creaturas.

Capitulum. xli.

613

Duo sunt nobis manifesta q̄ nobis cōtulit
 optimus deus: 7 per q̄ ipse nobis plurimū in-
 notescit: scz creature quas pdidit: 7 verba que
 dixit. Sed ista duo nō sunt equalia. Primo verbū dei est
 supra hoiem 7 supra omnē creaturā. oīs autē creatura su-
 biicitur verbo. Scdo oēs creature sunt de nihilo 7 de se
 corruptibiles. sed verbū dñi exit de ore dei et permanet
 in eternū. Tertio verbū dei habet plenū dominiū super
 oēm creaturā: nec pōt illi vlla creatura resistere: sed mu-
 tat 7 trāsfōrmat creaturā. ipsum autē semp immutabile
 manet sicut de⁹ a quo pcedit. ¶ **Bo.** Quā crebro soleat
 durissima hōim corda pmutare atqz emollescere verbuz
 dei sepe numero idipse expert⁹ sum. ¶ **Ray.** Et adhuc
 ampli⁹ experieris. Quarto per verbū dei oīs creatura
 facta est 7 de nihilo venit ad esse virtute verbi diuini: ha-
 bet em̄ oēm potestātē eius a quo procedit. Primū enim
 qd̄ exit a deo est suū verbū: 7 per ipm̄ oīa alia substiterūt
 ¶ **Bo.** Hinc patet deū multo plus fuisse liberalē donā-
 do nobis sna verba q̄ semel cuncta creata. Et licet nos
 plurimū psoleat per creaturas: multo tñ amplius p suū
 verbū. ¶ **Ray.** In maximo igif habendū est p̄cio verbū
 dei. Quinto verbū dei exit de corde dei: 7 ideo quocūqz
 venerit secū portat cor dei 7 mentē 7 volūtates dei: sed
 creature q̄ exeūt de nihilo longissime distāt a corde dei.
 ¶ **Bo.** Et ideo clare lucet: qui nō vult recipere verbū
 dei nō est dignus perfrui creaturis. Qui em̄ magna con-
 tempnit: iniuste sibi vsurpat minima. ¶ **Ray.** Optima

Dialogus

assertio tua. **Sexto:** oēs creature sua pulcritudine: bonf
tate: varietate hortant' hoïem diligere: 7 honorare deū
factorē suū: sed v̄bū dei idipm̄ p̄cepto p̄pellit. **Magnū**
em̄ mandatū in lege est. **Diliges dñm** deus tuū ex toto
corde tuo. 7c. **Septimo** oēs creature q̄ sunt sub hoïe ser
uūt hūano corpori. indiget em̄ corpus nostrū cibo 7 po
tu: vt possit nutriri: angeri: 7 p̄seruari. s̄z verbū dei aīaz
cibat 7 satiat: roborat: augmentat: 7 in spūali vīta p̄ser
uat. **Vita** em̄ aīe amor dei est: gaudiū: spes: 7 p̄solatio
f̄m̄ deū. **¶ Do.** **Merito** id quidē. cū em̄ aīa hūana fa
cta sit ad imaginē 7 similitudinē dei: 7 inter deū 7 aīam
nihil est mediū: ideo nutriri debet diuīno cibo: 7 eo cibo
q̄ procedit de corde dei. **Qui** ergo nō recipiūt in cordis
palato dei verbū s̄z porcorū siliquis delectātur. vanis dī
co sabellis hoīm necē est fame pereāt 7 morte perpetua
moriant'. **¶ Ray.** **Dīno** ita necesse est. **Verbū** em̄ qd̄ de
corde vel ore hoīs p̄cedit cū sit fragile: caducū: incertū
7 plerūqz mendacijs plenū: aīam hoīs nō nutrit: s̄z infi
cit. nō viuificat: s̄z occidit. **Uex** vt melius noueris quō
dei verbū aīam nutrit: cogita illa duo q̄ sunt in aīa. s̄z
voluntatē 7 intellectū. **Vita** em̄ aīe p̄sistit p̄ncipaliter
in volūtate: q̄ quādo viuūt tunc 7 aīa viuūt. **Et** iō vt vo
luntas veraciter 7 salubriter viuāt: necē est vt dei verba
eā subintrēt: eā vegetēt: eā sustentēt. **Et** idcirco v̄ba dei
nunc p̄cipiunt: nūc p̄hibēt: nūc exhortant': nunc laudāt
nūc litigāt: nūc deprecant': nūc cōminant': nūc pollicent'
vt hoc modo volūtas hoīs excites ad timorē: ad amorē
ad spem: ad gaudiū: ad p̄solationē. **Et** qz aīa hūana sem
per querit verborū certitudinē: nec ea facile recipit si vi
deātur aut dubia: aut inania: aut inutilia. vt ergo etiam

Verbo dei
effectus pa
scitur et in
tellectus

Intellectus in dei verbo pascatur: necesse est ut eloquia sua deus propria auctoritate confirmet: quae tam magna et solida est quam excedit omnes rationes: probationes: ingenia: et argumenta quorumlibet sapientium. Quando ergo dei verba mouet animas ad amorem tunc pascitur ipsa voluntas: quando instruit ad veritatem tunc nutrit et saginat intellectus. ¶ **Bo.** Ex his quae de verbo dei luculenter disseruisti agnosco aliam obligationem maximam qua homo obligatur deo creatori suo pro suis verbis ab eo receptis. Ostendisti enim in secundo dialogo innumeras obligationes quibus astringitur homo factori deo pro susceptis creaturarum obsequiis. Verum quia verba dei sunt omnibus creaturis multo nobiliora et homini maxime utilia imo necessaria: quia creature corporum hominis respiciunt: verba autem dei animam ipsas. ideo sine ulla comparatione obligatur plus homo pro verbo dei unde anima sua et nutrit et conseruatur quam pro creaturis quibus ipse corpus reficit et pascitur.

Nota obligationem

Hic agitur nunc de tertia natura creata que sine corpore persistens tota spiritualis est. Ca. xliij.

Ray. Pulcre post sermonem habitum de verbo dei de substantiis spiritualibus tractare debemus. quas nos vel spiritus vel angelos nuncupamus. Per hos (sicut in biblia sepius patet) dei verbum hominibus reuelatur: Ipsi enim sunt angeli dei potentes virtute facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum eius. ¶ **Thicus.** Cum scalam creaturarum in principio nostre disputationis erigeres. nihil illic de natura mere spirituali meministi te dixisse. ¶ **Ray.** Ideo illic non dixi: quia tunc non oportebat. Nunc autem ista dissertio hoc in loco et pro his quae iam diximus: et pro his que post dicturi sumus oportuna nota

Dialogus

bitur. In primis igitur ambigere non oportet aliquas esse substantias incorporeas: ne maximū rerū omnium conditorē impotentē aut diminutū fuisse cogitemus. Qui enim sic cogitat maxime vituperat atque inhonorat manū omnipotentis dei. Et ergo deū summis honoribus prosequamur: confiteri oportet substantias esse aliquas mere spirituales. Nam si deus creauit naturā totaliter corporeā ut sunt omnia quę continentur in tribus inferioribus scale gradibus: si etiā creauit naturā partim corporeā: partim incorporeā sicut est homo: sequitur etiā quod creauerit naturā penitus incorporeā qualis est angelus. ¶ Bo. Optima sequela. Eū enim deus totus sit spiritualis substantię: ideo debuit merito non solum tales substantias condere: sed multo plures quę corporales. Si enim natura mere corporea potest per se subsistere sine spiritu multo magis operante deo spiritus subsistet sine corpore. Opposita enim equis rationibus fulciuntur. Hinc patet deū spirituales substantias sicut et corporeas perdidisse. Non solum autem: sed et primo et principaliter eas perdidisse: cum sint deo magis similes et propinque. An vero sint in maximo aut paruo numero abs te audire desidero. ¶ Ray. Vno necesse est credere in maximo atque incomprehensibili eas numero consistere. In multitudine enim ministrorum dignitas regis: et in paucitate plebis ignominia principis. id est quod milia milia ministrant ei: et decies milies centena milia assistunt ei. Itaque si in natura corporea sunt innumere species lapidum: herbarum: arborum: piscium: avium: quadrupedum: et innumera individua hominum: erunt etiā infinite species angelorum. At ne putemus hanc multitudinem confusas esse: id est oportet scire quod inter angelos est ordo pulcerrimus: discretissimus: iocundissimus. Videmus enim quod in rebus corporeis est

ordo mirabilis. sunt enim quedam superiora: quedam inferiora: et quedam hominis media. Elementa et omnia inanimata sunt infima: vegetatiua media: sensitua suprema. Super haec omnia est homo omnium sublimissimus. Habet tamen etiam humana natura multiplicem statum sicut superius et inferius. In hominibus enim sunt agricola: mercatores: burgenses: nobiles milites: barones: comites: duces: reges: et unus omnium imperator. In statu ecclesiastico sunt rectores: diaconi: archidiaconi: decani: prepositi: abbates: episcopi: archiepiscopi: patriarche: et super omnes papa apostolicus. Si igitur tam decorus est ordo in his rebus inferioribus, multo amplius in illis nobilissimis altissimisque spiritibus erit ordo mirabilis: artificiosus iocundus. Sunt enim inter eos tres ierarchie. id est tres sacri principatus. et in quolibet ierarchia sunt infimi: sunt medij: sunt supremi. et haec ordinatissima cuiuslibet ierarchie multitudo ad unum tendit omnium supremum. In elementis ut videmus ignis est dignior. In genere piscium delphinus. In avibus aquila. In bestiis leo. In hominibus imperator: omnia tendunt ad unum caput. Ita quoque in angelis estimandum est. Verum quia processus noster naturalis est: nec possumus per viam nature tam subtiliter loqui de invisibilibus separatimque substantiis sicut fidelis spiritalisque theologus. Ideo si volueris altiora de his secretioraque noscere doctorum tibi libros scrutari necesse est. ¶ **Bo.** Ego istud etiam affirmo. Velim tamen nosse an ne ut nos homines ita et ipsi quoque obligentur deo patri suo. ¶ **Ray.** mundus. Imo vero quod maxime. Habet enim liberum arbitrium: habet intellectum: habet affectum: habet quoque innumera beneficia per quibus omnibus obligatur deum diligere: reuereri: honorare: laudare: adorare: benedicere quod illos de nihilo con-

Dyalogus

didit: qui eos supra oēs creaturas sublimauit: q̄ eos im-
mortales constituit: om̄i sapiētia ⁊ sciētia imbuit: ⁊ sua
dulcissima visione ī eternū felices reddidit. Verū vt ad
n̄ra redeam⁹ multū hē substātie incorporee (angelos di-
co) multū nos obligāt dño deo n̄ro. ¶ **Bo.** Quare id
obsecro. ¶ **Ray.** Ideo scz qz nobis quotidie sua benefi-
cia prestāt. Om̄es em̄ administratorij sunt spūs missi in
presidia eoz qui hereditatē capiūt salutis. He em̄ pec-
cenus custodiūt: peccātes arguūt: lapsos erigunt: cor
compūgunt: ad veniā dirigunt: ad penitentiā cogūt. In
aduersis ⁊ arduis casibus nos corroborāt: nos letificāt
nos conseruāt. Postremo nostrā illumināt rationē: exci-
tant voluntatē: tribuūt boni operis facultatem. ¶ **Bo.**
Brevissimo verbo maxīma in nos angeloz bñficia de-
monstrasti. pro quib⁹ astringimur deū qui tales nobis
pmotores contulit amare: timere: glorificare: ⁊ multo
amplius q̄ pro oibus obsequijs q̄a visibili creatura su-
scipimus. Nec em̄ corporalia sunt ⁊ corpori solo prestā-
tur. illa vero sublimia sunt ⁊ spūalia volūtati tantūmo-
do cōmoda ⁊ rationi. ¶ **Ray.** Erte nūc vidisti in hoc
quoqz dyalogo ⁊ in precedētī quō obliget homo amare
timere: ⁊ honorare deū factorē suū. Nunc superest ostē-
dere an homo etias id exsoluit: id reddit quod tenetur.
Eū multa voluptate ⁊ animi oblectatione q̄ hacten⁹ lo-
quutus sum excepisti. sed puto te in sequētī disputatiōe
lachrimas effusurū. Verum quia iam cernis nobis raz-
dīos solis occūbere: ⁊ iam in longū noster sermo p̄cessit
dignū est vt sicut hactenus anime itaz asello corpori tri-
buamus quod suū est. ¶ **Bo.** Placet. sz licet (vt dicis)
tristitia sim audīturus: noueris tamē summo mane ad

Nota bene-
ficia nobis
exhibita ā
gelozū ob-
sequijs.

tuas me postes rediturum. Tristitia enim 7 si amara sūt
tamen plerumq; salubria sunt.

Confinit dyalogus quartus: de eo q̄ homo ob
ligatur deum timere 7 honozare.

Concipit quintus dyalogus de lapsu mise/
rabili generis humani: 7 q̄ per vnū hominē
omnes cecidimus.

**An talis sit homo qualis esse debet et
an faciat quod facere tenetur.** *Lapi. xliij.*

Dominicus. Tota hac nocte cōcitauit me spūs
meus pre desiderio sermonū tuoz. Sepe enim
causabar noctis morā. at vero vbi asperxi tenu
issimū aurore lumē subito e strato mēbra corripui: 7 huc
besterne pollicitationi festinus occurro. **C**irca. Amo
mi dñice sollicitudinē ardoris tui hactenus sicut nosti
egimus processum nostrū per modū obligationis ac de
biti. ostendimus em̄ hoīem ppter multa bñficia q̄ acce
pit obligari deo muneratozi suo. hāc quoq; obligationē
esse naturalē: perpetuā: indelebile: incorruptibile: scrip
ptā stilo ferreo in vngue adamātino: 7 exarata in aia et
corpus hoīs 7 in om̄ibus creaturis. **D**ia em̄ creatapro
pter hoīem huius insolubilis obligatiōis couferūt testi
moniū. **O**stēdim⁹ etiā q̄ grādia bona sequatur hoīem si
debitū quo obligat̄ exsoluerit: 7 q̄ inexpiabile malū in/
currat si contēpserit. **H**ūcāt adiutore deo inquirendū
est. an homo debitū obligatiōis quo tenet̄ implicite⁹ etiā
exoluat. an suū opus cū suo debito cōcordet. an sit iustū
vel iniustū: rectū vel obliquū: p̄m deū vel contra deum.

Dialogus

id quod agit. Scrutemur nunc profunde ipsum hominem: et in-
terna viscera eius omnesque medullas penetremus. et inuenie-
mus proculdubio nihil hominem agere aut cogitare quod tene-
tur: sed omnia efficere contraria. Formemus igitur mentem ad la-
chrymas: et cum gemitu placentibus loquamur. videbimus enim
grauissimam ruinam nobilissime et altissime creature: et eam
ruinam quam nemo poterit erigere: nemo valeat expiare.

Bo. Initia hec sermonum tuorum gemitus mihi oculis ex-
cutiunt. Tu tamen repressis pariter lacrymis sensus tuum
potenter exquire. **Ray.** Faciam quantum poterero. Prima
lux quia innitimus ad cognoscendum hominem est agnoscere
quid facere debeat: secunda videre quod faciat. Agnouimus
itaque ex precedentibus libris quod homo obligetur agere: quod cu-
pere: quid ore proferre. hic autem agnoscemus quod agat: quod
cupiat: quid loquatur. Agnouimus (ut dixi) quod homo tenetur pri-
mo deum amare: timere: honorare: laudare: benedicere: ve-
nerari: et diligere proximum suum (qui dei imago est) sicut
semetipsum. Ecce hoc debet homo: vide nunc quod agat.

Quod homo
nihil agit
corum que te-
nerur. nec
erga deum
nec erga
proximum

Bo. Video plane nihil tale hominem agere: sed omnia con-
traria. Amat enim heu dolor primum semetipsum: et strepto
nequiter creatorem proprium querit honorem. propria laudem et fa-
mam et gloriam. et quicquid debet dari principali deo factori
et muneratori suo: sibi tribui diligit et impendi. **Ray.**
Ex isto palam aduertis hominem penitus corruisse: habere
que voluntate omni iusticie rebellis: totique legi nature contra-
ria: extra deum: extra omnem pietatis regulam: extra semetip-
sam: penitus corruptam: erraticam: impiam: peruersam: alie-
natam: turpissimam: superbissimam: falsissimam: odibilem deo: et
abeius consortio longissime separatam: et eterna morte se-
pultam. Qualis autem voluntas hominis: talis est et totus homo:

deo contrarius: deo rebellis: deo capitalis inimicus: oim maloz radicē in se continens: perditus: corruptus: bis mortuus. Hinc sequitur quod talis homo vadit ad eternā tristitiam: eternā penam: eternam miseriam: et ad calamitatem inexpiabilem: eo quod perdiderit reppuleritque perpetuum suū oditoris amorem. ¶ **Bñic.** Apertissime nunc liquet que sit hoīs amara perditio: alienatio: corruptio: degeneratio. Hoc oēs creature clamitāt: hoc predicāt hominē esse veraciter perditū: eterno supplicio dignū: et a deī amicitia perpetuo separatū. ¶ **Ray.** Vidisti nūc nō sine gemitu quod perdit se homo gerat erga deū: vide nunc quō se habeat erga deī imaginē scz proximū: et ampliorē eī ruinā intelliges. Hō em obligat amare quēlibet aliū hoīem sicut semetipm. Verū nunc experimēto discim quod homo hoīem ledit: affligit: confundit: destruit: et occidit. Nulla est inter hoīes vera vnitas: vera societas: vera pax: amicitia: cōcordia. sed inimicitie: cōtentiones: emulationes: dissensiones: ire: rixe: inuidie: secte: et vniuerse malicie. Quō si forte inter aliquos repiant aliq: aut concordie: aut amicitie: nō ille de amore imaginis deī oriūtur: sed ppter tēporales vel carnales rōnes que sincerū amorem nunquā substituūt. ¶ **Bo.** Homo quod deī inimicus est deī etiā imagini semp contrarius est: nec pōt vero corde proximū diligere quod deū contēnit amare. Neqz id mirū si quēlibet extra se hoīem odit: qui neqz seipsus diligit. Qui em diligit propriū honorem: odit pfecto aiam suā. ¶ **Ray.** Cum videā hoīem sic in abyssum oīs malicie corruisse nō possum lachrymas retinere cernēs eū nō sentire suā corruptionē: suā perpetuā mortē. Hō dolet: nō flet: nō ingemiscit. imo quotidie ridet: iocūdat: sup

Dyalogus.

bit: exultat. 7 more amētis frenetici in febre carnis sen-
sum perdidit cordis. Et instar ei⁹ qui letheo somno ob-
dormiscēs sua mala nō sentit. Vulnerauerūt me ait et
ego nō dolui. pcusserūt me 7 ego nō sensi ¶ **Do.** Quia
ergo in semetipō sua mala nō sentit: ostēde ei obsecro p
res extra corruptas qđ de sua corruptiōe sentire possit.
¶ Reduc eū p id qđ extra nouit ad seipsum que nō nouit.

**Qđ homo potest cōsiderare corrupti-
onē suā per res externas in se corruptas.** Capi. xliiij.

Ay. Facile id fecero: vtinā dignetur aduerte-
re. Primo videat quō vinū corruptū sit qđ est
in acetū permutatū. Vinū em̄ 7 acetū habent
q̄litates cōtrarias. Nam vinū est calidū: dulce: potabile:
7 delectabile. Acetū vero est frigidū: acerbū: qđ nec po-
tari p̄t nec delectari. Talis est 7 hō frigidus amar⁹ hoz-
ridus. Et sicut acetū nihil valet ad id qđ ante valebat:
ita 7 hō penitus inutilis factus est deo 7 sibi 7 creatu-
ris. Et sicut acetū reiectū est a mensis. eo qđ nullā habe-
at vini pristini bonitatē: ita 7 homo ab oculis dei proie-
ctus iacet: eo qđ natiuā perdiderit dignitatem 7 factus
sit acetosus: pōticus: crudelis: acerbus: eterna abhomi-
natiōe dignissimus. Secūdo quātum distat homo fre-
neticus amens 7 fatu⁹ ab hoīe sensato sapiēte 7 docto:
tantū distat status hoīs in quo nūc putridus iacet ab il-
lo statu in quo merito esse deberet. Tertio quātū distat
mulier sordida: fornicaria: 7 adultera que sicut stercus
in via cōculcatur: a muliere pudica: sobria: et honesta:
tantū distat homo nūc fornicās 7 recedēs a deo suo qui
deberet illi esse fidelis: continēs 7 pudicus. Quarto si/

cut arbor q̄ habet in radicibus medullā amarā: crudā ⁊ siluestrē: poma tribuit pōtica: acerba: siluestria: q̄ si q̄s gustauerit obstupescēt dētes ei⁹. ita hō cū habeat volūtatē corruptā: impiā: amarā: oīa opera ei⁹ corrupta nascūtur deo ⁊ oībus exosa creaturis: eternis ignib⁹ deputata. ¶ **Bo.** Utinā in his speculis hō suā turpitudines velit attēdere vt se deforme lugeat ⁊ miserabilē.

De lapsus ⁊ corruptio hominis potest attendi ex parte iuris paternitatis ⁊ filiationis.

Capitulum. xlv.

Bay. Animaduerte nūc etiā hoīs corruptam vitam conferendo inter se ius paternitatis ⁊ filiationis. Attende diligēter quid fili⁹ debeat suo patri carnali a quo solū corpus accepit: ⁊ facile cognoscēs quid homo debeat deo patri suo a quo animā nobilissimā adeptus est: incorruptibilē: insolubilem: spiritalem: interminabilē. Debet em̄ filius patri tēporali amorē: timorē: honorē: fidē: reuerentiā: obedientiā: constantiam: perseverantiā: obsequentiā. Pari modo: imo multo amplius homo patrē suū spiritalē deū tenet amare: metuere: honorare: obedire. ⁊c. Itē filius carnis cauet ne aut offendat: aut vituperet: aut tristet: aut dehonestet patrē suū. Cauet etiā ⁊ se opponit ne ab alijs aut offendatur pater: aut vituperetur: aut contristet: aut indigne agatur. Hec oīa multo diligentius debet obseruare homo erga deū genitorē suū. ¶ **Bo.** Quorsus ista? **Ray.** Et palā videas hoīs ruīnā: homo em̄ in eo statu in quo nunc lapsus iacet erga deū nec amorem habet nec timorem: nec obedientiā: nec hūilitatez: nec subiectionē: nec

No. hic hominis ruīnam.

Dialogus.

cōfidentia: nec spem: nec credulitatē. Imo (quod sine gemitu nō audies) odit deū: et cotēnit: vituperat: et in faciē eius superbiēs rebellē se illi et inobediētē: audacē: tumidiūq; cōstituit. ¶ **Bo.** Hinc reuera patet hoīs perditio: corruptio: alienatio: et sempiterna deiectio. ¶ **Ray.** Plani⁹ adhuc patebit. Nos videmus ad oculū quando filius aut offendit: aut superbit: aut calūniat patrē suū carnalē: oēs eū et nequissimū: iniustissimū: ingrattissimū iudicam⁹: freneticū eum et insanū dicim⁹. Cogita nunc quo iudicio: quo vituperio: quo supplicio dign⁹ sit q̄ patrē spūm offēdit et mille iniurijs afficit. Præterea si grauissimū crimē est exasperare et contēnere patrē potentē: diuitē: nobilē: sapientē. sine pparatiōe magis delinquit q̄ regē oīpotentē et summe sapientē et optimū genitorē deū aspernat⁹ habuerit. Quid nūc tibi videt⁹? ¶ **Bo.** Nichil aliud plane nisi q̄ homo se habet ad deū sicut pteruus et rebellis et superbus filius ad patrē suū. Atq; ideo incurrisse irā et indignationē inextinguibile dei patris oīpotētis. perdidisseq; omnē hereditatē: omnia bona: atq; infinitas diuitias illius: nec iam posse sperare aut pacē: aut regnū: aut consortiū eius. magis aut p̄ici foras et in carcerem se mpiternū mancipari.

Qd̄ etiā lapsus hominis potest ostēdi
ex parte iuris fraternitatis. Lapi. xlvj.

Ray. Qd̄ homo in maximā ruīnā ceciderit: poteris etiā aiaduertere si ius fraternitatis inter hoīes cōsideres. Si em̄ inter fratres carnales est tantus amor: tāta vnitas: tanta germanitas: q̄ nichil habeāt diuisum: nichil propriū. sed vnus alterū defendit

ptegit: dirigit: auxiliat: 7 se in mortē obijcit pro altero.
 Et hec oīa faciūt qz habēt vnū atqz eundē patrē hoīem
 a quo carnali gñatione pdierūt. Multo magis hoīes q̄
 bus est vnus pater spūalis deus a quo oēs aiām recepe
 rūt debēt se diligere: tueri: auxiliari: 7 in mortē tradere
 ppter aiās suoz fratrū. Hoc em̄ vehemēter deus pater
 noster videre desiderat: hoc approbat: hoc se plurimum
 delectat. ¶ Bo. Nihil tale inter hoīes nunc reperim⁹.
 Et licet vnū habeāt patrē deū summe maiestatis 7 boni
 tatis dñm: vnus tñ altez persequit⁹: odit: execrat. 7 rapī
 nis. fraudib⁹: iniurijs: adulterijs: cōuicijs: ludibrijs: et
 mille nequicijs p̄tristat: cōturbat: p̄taminat: 7 extermi
 nat Quia igit oīs pax: p̄cordia: veritas: iusticia: amor
 miscdia: 7 fraterna dulcedo inter hoīes perijt. ideo ma
 nifestissime patet hoīem esse corruptū: lapsum: putridū:
 puerum: perditū. Cecidit em̄ a statu spūalis frater/
 nitatis: a statu maxime dignitatis 7 glie: ad statū sum/
 me ignominie: summi vituperij 7 opprobrij: a statu vi/
 te ad statū mortis sempiternae. ¶ Ray. Optime tu qui
 dem. Reuera em̄ in mortē aie cecidit homo: etiā 7 si cor
 poze viuat. Qd̄ aut̄ aia hoīs mortua sit facile id proba/
 uero. Aliq̄ em̄ res cognoscit viuere dū suas exercet ope
 ratiōes. si aut̄ nō operat⁹: mortua est. Et qz hō non ope
 rat⁹ inquantū hō (nō em̄ amat aut honorat dñm deū suū
 nec diligit fratrē suū) ideo p̄m aiām mortu⁹ est homo.
 Preterea: vita aie est gaudiū qd̄ prouenit de puro amore
 7 societate dei: de vera quoqz ad inuicē fraterna charita
 te. Ut aut̄ tale gaudiū non est: ibi nulla aie vita est: mor
 tua igit est. Preterea aia nō sentit: qz nō ingemiscit ma/
 lū suū: suam corruptionē: alienationē: perditionē. ideo

Qd̄ anima
 hominis
 mortua ē

Dyalogus

vere mortua est 7 letheo poculo confopita. ¶ **Bo.** Ex isto luce clarius apparet animā sic mortuā 7 suis malis penitus absorptā: ad eterna nesciam festinare tormēta: nec vnq̄ sese sentire posse: nisi dū in medijs oīum penarū supplicijs se inuenerit immersam. Sed dicito mihi obsecro: nūquid in tam miserabili 7 perditissimo statu optimus deus hominē a principio condidit.

Quod dñs deus hoīem nō condidit
in isto statu in quo nūc lapsus iacet. **Cap. xlvij.**

Ay. Nulla rōne dicere oportet deū in hoc statu: imo in hoc lapsu hoīem condidisse. **Qd̄** pōt ostēdi multis modis. Primo cū deus oīa operet ppter honorē sue potestatis: sapiētie 7 bonitatis: nūq̄ debuit hoīem oīm creaturaz nobilissimū facere corruptū: turpē: bestialē: impiū: inordinatū: iniustū: q̄ oēs creaturas bonas fecit 7 valde bonas. Hoc em̄ derogaret maximo honori suo. **Secdo:** status (in quo nūc hō iacet) est oīno cōtrari⁹ 7 inimicus deo. Est em̄ hō in hoc statu dei aduersarius: suū vsurpās honorē 7 gloriā 7 sibi ipsi tribuēs. Talē igit̄ deus hoīem nō p̄didit q̄ sibi semper aduersaret 7 dura ceruice resisteret. **Tertio:** dixim⁹ supra q̄ sicut de⁹ oīa fecit ppter suā honorē: ita etiā ppter hoīs vtilitatē. **Id̄** ergo fecit hoīem in malū 7 incōmodū dū suiipsius qd̄ vtiq̄ sequeret̄ si euz talē creasset qd̄ talis modo est. Homo em̄ vt modo est: est penitus sibi ipsi cōtrarius in suū vergens incōmodum 7 maximū detrimētum: eo q̄ amat in se propriā volūtatem: propriū honorem que radices sunt maloz omnīū: que mergunt eū in interitū sempiternū. Per has em̄ radices operat̄ conti⁹

nue cōtra semetipsum in suū dānum: in suā ignominiā: in suā confusionē 7 punitiōnē perpetuā. Quarto: deus nō debuit facere hoīem contra ordinē totius vniuersi. oēs em̄ creature faciūt qđ debent 7 suo obediūt creato/ri. Sed solus ab imposta lege vagat̄ homo: solus ipse obedire contēnit: superbus: turgidus: erectus cōtra do/miniū creatoꝝ suū. Præterea creature requirūt hominē qđ sit amicus dei: quia hominē seruiūt propter deū. Requirūt etiā hoīem rōnalem: sapientē: ordinatū: ppositū Sed hō in hoc statu est dei inimicus: bestialis: insipiēs inordinat̄: incōpositus. ¶ **Bo.** Vere bestialis 7 inor/dinatus: in quo aīa miserabiliter seruit: 7 corpus neq̄ter dñatur. cū tamē aīa sit immortalis: incorruptibilis: spūa lis. corpus vero sit mortale: aīale: terrestre: corruptibile. Quid tā bestiale quid tā peruersus qđ ipm̄ corpus cū suis irrationabilibus 7 turpissimis motibus aīe (q̄ regi na 7 dñā est nobilissima) dñari. eā vero corpori subesse: a corpore captiuā trahi: 7 suis ignobilissimis passionibus ac voluptatibus assentire: imo nō posse resistere. Reue/ra ingēs in homine ignominia qui patit̄ in se rem bestia/lem 7 corruptibilem dñari rei nobilissime atq; perpetue ¶ **Ray.** Hinc sane intelligis oēs creaturas que inter se ordinatissime sunt hominis turpissimā arguere deordi/nationē: ostendereq; eū esse totius turpitudinē et spurci/ciē vniuersi. Quia igitur nihil operatur deus contra or/dinē vniuersi: sequitur qđ nō talē fecerit hoīem vti nunc est. Qui em̄ fecit creaturas bonas propter hominē: ma/gis debuit facere hominē bonū. ¶ **Bñicus.** Optima assertio tua. quia igitur optimus conditor deus nō fecit hoīem qualē nunc cum lacrimis vidimus: rogo te mi

Dyalogus

raymūde dulcissime ostendito mihi in quo illū statu pri-
mū deū creauerit. Sicut em̄ acerū arguit vinū fuisse: ita
hic lapsus hoīs arguit hoīem aliquādo stetisse.

Qualis erat status hominis primus
7 quas habebat conditiones. Capi. xlviij.

Ray. Iste lapsus hoīs (vt vere dicis) satis ostē-
dit ipsius hoīem aliū vite statū aliquādo hīuissē:
se: 7 pditiones cōtrarias pditionib⁹ quas nūc
videmus. Cōditiones vero (quas nūc in hoīe cū gemi-
tu intuemur) sunt q̄ nō cognoscit: nō diligit: nō metu-
it: nō laudat: nō honorat deū factorē suū: sed amat pro-
priā voluntatē: ppriā laudem: vane timet: vane sperat:
vane desiderat: post vanitatē ambulat 7 vanus effectus
est. Præterea cōtrarōnes irascit: odit: indignat: ambit:
cōcupiscit: 7 plus q̄ oportet comedit 7 bibit. Et hec q̄-
dem sunt mala aīe. Mala corporis sunt infirmitas: fra-
gilitas: carnis lubricitas: fames: sitis: algor: et calor
grauis 7 molestia senectus: incerta 7 amara mors. Ex
his conditiōibus malis arguimus hoīem cōtrarias ali-
quādo pditiones habuisse: deū scz suū cognouisse: amas-
se: metuisse: honorasse: laudasse. Nō tunc ppriā volūta-
tē aut laudē aut gloriā quesuisse: nihil turpiter appetisse.
Corpus vero hoīs erat aīe vere subiectū: sanū: integrū:
robustū: vegetū: succo plenū: equeuū: impassibile: incor-
ruptibile: agile: imortale. **S**o. Iste cōditiones quas
tūc habuisse hoīem ostēdis arguūt in alio quodā loco ha-
bitasse qui oīno sit isti loco p̄trari⁹. **R**ay. Arguūt pla-
ne: 7 ideo ante ruīnā homo incolebat locū amenissimū:
iocūdissimū: lucidissimū: suauissimū: opulētissimū: tem-

Quō homo
ante lapsū
aliū habuit
locum.

peratissimū: in quo nec caumata: nec frigora: nec venti:
 nec turbines: nec grandines: nec fulgura: nec tonitrua:
 nec aliquae peregrinae inerat impressiones. In hunc autē
 mūdi carcerē post preuaricationē homo pietus est: in
 quo est tāta elemētoꝝ inclemētia donec iudicij dies ad/
 uenerit: ut vel tūc p̄denat' perpetuo crucietur. ¶ **Bo.**
 Amarā miserā: s; vltēr' queso proficiscere. ¶ **Ray.**
 Hoiem aliū habuisse vite statū ostēdunt palā oēs creatu
 re. Sicut em̄ oēs colligātur cū hoie: ita ⁊ ipse hō per bo
 nā volūtātē suo fuit vnitus et cōplicit' creatori. Habe/
 bat em̄ se sicut opus ad suū opificē: sicut muneratus ad
 largitorē. sicut seruus ad regem. sicut filius ad patrem.
 Secūdo ex quo tota nobilitas hois consistit in libero ar
 bitrio bono sano ⁊ integro. per liberū em̄ arbitriū homo
 dñatur omī sub se creature: consequēs est q̄ de' fecerit
 hoiem cū bono ⁊ recto ⁊ p̄fecto libero arbitrio. Euz em̄
 nihil sit peius: nihil vilius: nihil turpius: nihil abhomi
 nabili' q̄ corruptū ⁊ putridū liberū arbitriū. iō nequa
 q̄ deus tale arbitriū hoī dedit. Alioq̄n dando tale libez
 arbitriū oēm abstulisset hoī libertatē: qz dedisset ei liber
 tatē cōtra libertatē. Corruptū em̄ libez arbitriū ⁊ p̄cli
 ue ac pronū in omē malū. misere libez est: imo captiuū
 abducit vicij ⁊ sordibus irretitū. ¶ **Bo.** Hec est sen/
 tētia sapiētis. Vinculis seu funib' peccatoꝝ suoz vnus/
 quisq; cōstringit'. Patet igit' ne libertas subruat libera
 tē hoiem accepisse a deo optimā liberi arbitrij possessio/
 nē: nec quicq; habuisse rebellionis siue in mente siue in
 carne. ¶ **Ray.** Hinc sequit' tertiu qd̄ dicere volui: q̄ in
 primo statu nihil in se homo possidebat qd̄ erat sue volū
 tati contrariū. Et ideo aia immortalis nolebat corpus

Dialogus

suū esse mortale: passibile: variabile: infirmus: caducū: morbo 7 senio confectū. Habebat igit tale corpus quale volebat impassibile: robustū: gratissima iuuetute dispositū: insolubile: immortale. ¶ **Bo.** Quō queso potuit corpus esse immortale. ¶ **Ray.** Virtute tēperatissime cōplexionis: 7 vtute aie immortalis. q̄dū em̄ aīa nō fuit corrupta vicijs nō poterat corpus morbis aliquib⁹ aut fatigari aut frangi. At qm̄ oēs creature obediebāt homīni hōie obediēte creatori: iō nō poterat nec ab igne ledī nec vndis sorberi nec terra subruī: nec aere corūpi nec a feris imitib⁹ lacerari: nec aliquo extrinseco vel intrinseco ad mortē vrgeri. ¶ **Bo.** Breviter quidē: sed multū luculēter ostēdisti mihi quē habuerit hō statū anteq̄ in hanc ruinā descēderet miserādus. Verū cum tu nūc dixeris nec ab aliquo intrinseco vel extrinseco p̄pediri aut decipi aut corūpi hōiem potuisse. vnde ergo venit hōi mini ista corruptio: ista delectio: ista perditio.

De origine corruptionis et mali quod est in natura humana. Lapi. xlix.

Ray. Ad imū vsqz hōis putredinē perscrutātes inuestigabimus q̄ sit causa huiusmōi corruptionis. Et breuiter dico: si hō a nullo aut corūpi aut decipi potuit. igitur corruptus est 7 decept⁹ a se metipso. Ex quo em̄ nihil pati poterat contra suā liberā volūtātē. ideo sequit̄ q̄ sponte ipse se talē fecerit sua propria volūtate. ¶ **Bo.** Istud est omnīū amarissimū qd̄ potest audiri. Si em̄ in arce libertatis 7 omnīū bonoz cōstitutus in hanc calamitātē suam sponte hōmo collapsus est: quis iam miserebitur ei⁹? Sed tu rogo seque

re ulterius. ¶ Ray. Quicquid enim boni erat in homi-
 enante ruinam hoc possidebat gratia liberi arbitrii sani
 atq; perfecti: ita quicquid est nunc in homine corruptio-
 nis: malicie: pene: atq; miserie: de putredine ⁊ amaritu-
 dine venit liberi arbitrii. Et quia omnia debent propo-
 tionari libero arbitrio: quando illud est malum atq; cor-
 ruptum: necesse est qd omnia que sunt in homine mala sint
 ⁊ putrida ⁊ mortifera. Hinc animam raptant mille furo-
 res: ire: inuidie: cupiditatis: scelera omnia atq; peccata
 hinc etiam corpus infinitis subiacet calamitatibus: mor-
 bis: passionibus: mortibus. ¶ Bo. Nihil verius qd qd
 tu dicis. Ex quo enim deus libere arbitrium nec malum:
 nec corruptum fecerit: vere sequitur qd libere arbitrium corru-
 perit semetipsum. Et quicquid in homine miserum est atq; mali-
 gnum: ex mera ⁊ spontanea descenderit voluntate peccatis.
 ¶ Ray. Nonne ergo tibi iustum videtur: ut qui in malum ce-
 cidit voluntarium: malum involuntarium patiat. Nonne iustis-
 simum est ut qui sponte corrumpitur in malum culpe: malum pene
 etiam inuitus sustineat. ¶ Bo. Nihil iustius. Necessario
 enim unum ab altero procedit. Unde quod primum malum est volun-
 tarium ⁊ delectabile: ⁊ ideo non facile sentitur. ideo necessa-
 rio secundum malum adhiberi debet quod est involuntarium: pe-
 nale: atq; molestum: ut hoc posterius primum manifestet ⁊ a
 sua reuocet amentiam. Semp enim veritas magnam confert
 intellectum. ¶ Ray. Ex isto pulcre intelligis oportere esse
 aliquem iusticie ordinem quo primum malum quod est malum culpe
 puniatur per malum pene: quod tamen est bonum iusticie. Primum
 malum est causa secundi: sed illud ab homine malo sponte com-
 mittitur: istud a bono iudice deo homini irrogatur. ut
 qui non timuit perpetrare malum quod non oportuit: malum

Quicquid
 in homine ua-
 lum est de cor-
 ruptioe ve-
 nit liberi
 arbitrii sua
 sponte cor-
 rupti.

Dialogus

sustineat quod maxime nolit. **Q**uo. Iustum profecto iudicium: ut quae voluntas hominis exiit ab ordine nature: in ordinem cadat districte iusticie. Iustum certe est ut qui seipsum sponte impulit in malum delectabilis culpe a deo iudice impellatur in malum miserabilis pene. Quia enim homo gloriam sui arbitrii et decorum proprie dignitatis in totam malicie turpitudinem permutavit: ideo fecit deo summam iniuriam: summam offensam statuit et discordiam. ac proinde tanquam deo contrarius perdidit eius amicitiam: complacentiam gratiam. et idcirco plaga inimici percussit eum vulnere insanabili castigatione crudeli. Cupio tamen abs te nosse huius miserie atque malicie auctorem: huic mihi vno digito ostendito.

Quod per primum virum et primam mulierem propter eorum inobedentiam hoc malum culpe et pene in omne hominum genus introrsum est. **Capitulum. I.**

Res. Si sacris litteris credimus: per adam primum virum et eam suam coniugem hoc corporis et anime malum quod patimur transmissum est. Verum quia totus processus noster naturalis est et nihil per scripturas probamus propter incredulos. ideo ad oculum necesse est hunc primum hominem demonstrare et primam corruptionem. Sicut ex malo pene arguimus malum culpe fuisse: ita ex qualitatibus et conditionibus pene qualitates penarum agnoscimus. Et quam pena (quae est in natura hominis) est vniuersalis et cois omni sexui et omni conditioni. ideo et culpa et iniuria est omnibus cois atque vniuersalis. Et quia omnes nascuntur cum ista pena et miseria. sed neque in utero neque nascendo possunt committere culpam: quia culpa malum est voluntarium quod a puulis nascetur perperari non potest. Idcirco clare patet

q̄ ille q̄ fecit primū malū volūtariū vir fuerit perfect⁹
 ⁊ adultus: fueritq; primus homo pater vniuersalis ges-
 neris hūani: a quo hec malicie et corruptiōis venena in
 om̄e hoim genus longe lateq; diffusa sunt. ¶ **Bo.** Pru-
 dēter ostēdis ex idētitate penarū in om̄e hoim genus ab
 vno primo parēte oēs propagatos esse: ⁊ de lapsu vnus
 om̄es corruisse. ¶ **Ray.** Verū q; hoc malū est in vtroq;
 sexu: ideo sequit̄ primā etiā mulierē fuisse corruptam: ⁊
 hanc culpā ⁊ cōiugi ⁊ vxori esse cōmunē. Et q; videm⁹
 quasi duplicatā penā in muliere q̄ in dolore grauissimo
 ⁊ parturit ⁊ parit. Hinc facile aduertim⁹ seiam primus
 offendisse deū: ⁊ ab ipsa om̄ne corruptiōis ⁊ malicie fo-
 mitē emeruisse. ¶ **Bo.** Primū mihi hoim ostēdisti: sed
 ostende nūc obsecro primā culpā. ¶ **Ray.** Dicitū est su-
 pra q; in primo statu ante lapsum ade oia membra hois
 obediēbāt volūtati: erantq; sub imperio rationis. Sed
 modo experimur vnū mēbrū in vtroq; sexu: mēbrū scz
 genitale tā rebelle esse vt nolit acquiescere imperio coer-
 cētis: quid hoc putas significat. ¶ **Bo.** Hoc certe q; si-
 cut oēs per inobediētie mēbrū generamur: ita om̄es
 nos esse inobediētie filios ⁊ parētes habuisse rebelles.
 ¶ **Ray.** Recte tu quidē. Nam parētes habuim⁹ deo in
 obediētes. sed inobediēs nemo est nisi q̄ contēnit māda-
 tū. Fuit igit̄ aliqd̄ dei mandatū cui inobediētes extite-
 rūt. Vno deus debuit primis parentib⁹ ponere aliqd̄
 mandatū ppter certas rationes. Primo rōne liberi ar-
 bitrij cui⁹ sunt opa remunerabilia. vt ergo ex parte ope-
 rū arbitrij recipiat hō premiū: prius debuit habere mā-
 datū. Scdo cū hō (licet impassibilis esset ⁊ immortalis)
 egebat ampliori pfectione ⁊ celesti gloria: iocūditate ⁊

Dyalogus

beatitudine (ad hoc enim suus est debitor fecerat) ideo deus debuit illi dare promerendi occasionem. Et quod nihil efficacius est ad meritum quam pura et prompta obedientia. Primum enim et radicale opus serui ad dominum est ex corde et simpliciter obedire: in quo omnia alia opera fructuosa redduntur. Nam si obedientia non est sincera nullum erit opus acceptabile. idcirco certe homo debuit primum exerceri in opere obedientie. Debuit igitur accipere mandatum: et tale mandatum in quo nulla potuit utilitas apparere: ne propter commodum cuperet operari. sed ex mera obedientia precipiens dei: ut vel sic dilectio probaretur et probata coronaretur. Verum ne putaret hoc mandatum homo friuolum esse nec magnopere deum curare si ruperetur: ideo grauissimam penam comminatus est deus: mortem scilicet quam est omnium formidatissima et amarissima ut suum preceptum seruaret illesum. ¶ **Bo.** Intelligo manifeste primam culpam. Ex quo enim ab adam in omnes homines mors suam exercet tyrannidem: facile liquet hanc de inobedientia primi patris pullulasse. Prima igitur inobedientia est: de qua omnium malorum: penarum corruptionum ac calamitatum germen emerit. Si enim homo prothoplastus obedientiam suo seruasset opifici: omnium bonorum confirmationem meruisset: et eterna esset gloria coronatus. Sed postquam obedientiam fregit: quicquid boni habuit perdidit et perpetuam amaritudinem conquisiuit. Est tamen vehementer mirandum: cur homo in tanta perfectione creatus: diuinis beneficiis auctus: dei specialis amicus: singulariter ab eo sublimatus deum creatorem suum sic voluerit offendere. et fracto tam facili mandato nihil lesus pertenuiter rebellare.

Quod homo nunquam dei precepta fregisset
nisi fuisset ab alio instigatus. Lapi. h.

Aymūdus. Reuera mi dñice nunquam homo tan
tis beneficijs honoratus dei mandata fregisset
nisi per alium quemlibet fuisset instructus. Kur
sum nunquam potuisset homo dei amator instrui ad mada
ta frangenda: nisi instigator maius aliquod promississet
bonum quam quod homo tunc possidebat. Improbata igitur at
que importuna instigatio et magnarum rerum promissio ho
mine impulit ad ruinam. ¶ **Bo.** Sed quis fuit obsecro
ille falsarius qui huiusmodi dolis hominem fefellit et im
pulsit. ¶ **Kay.** Quicquid homine inferius est (eo quod in
dustria caret) hominem decipere non potuit. Sed nec ipsa
hominis natura in id inclinata fuit. Ergo sequitur quod malignus
aliquis sciens et potens operari malum et hominis inuides per
speritati et aduersarius creatori hominem instigauerit in
ista presumptiois audacia. ¶ **Bo.** Oportet ergo necario
dicere quod iste qui impulit vel persuasit homini: nature fue
rit spiritualis: angelus aliquis malus: corruptus: erraticus
et prolapsus. Atque inde sequitur quod in natura mere spūa
li facta erat corruptio antequam fieret in natura humana.
¶ **Kay.** Vere sequitur. Nisi enim prius angelus corruisset
nunquam humana natura eo instigante dei mandata fregis
set. ¶ **Bo.** Libenter assentior: sed rogo te unde tanti ma
li corruptio in natura angelica originem duxit: cum enim fue
rit bona ab optimo deo creata: quis eam queso corrupit
¶ **Kaymūdus.** Tante sublimitatis est angelica natura
quod a nullo potuerit ad casum persuaderi. Peccauit igitur
sua propria instigatione permota: nullo docente: nullo

*Quo natu
ra angelica
primū sit
corrupta.*

Dyalogus

monstrāte. **O**ccasio aut̄ huius ruine ista fuit. Spūalis
et em̄ natura cū esset creata in summa dignitate: nobili/
tate: sublimitate: et pulcritudine. haberetq; liberū arbi/
triū admodū purū: altū et ingenuū: idcirco habuit ma/
gnā occasione supbiendi et in semetipsa oblectādi: se ad/
mirandi: se diligēdi. Sed vbi horū occasio maior: est et
ruina propinquior. **P**rim⁹ igitur angelus et multi cū eo
statim vt fuerūt creati p̄tepta diuina maiestate et pulcri/
tudine ceperūt propriā amare volūtate: ppriā pulcrite/
dinē et honore: et ita vt amātes atq; erratici peccauerūt
et ceciderūt: et a dei p̄sortio p̄iecti sunt. Sic itaq; prim⁹
angelus cū esset oīum pulcerrim⁹ et nobilissimus sp̄reto
maximo creatore priuatū cepit amare decorez: et seipm̄
deū statuēs propriā venerat⁹ est altitudinē: propriā am/
plexus volūtate: et ppriū in alijs ambiuit honore. Atq;
hoc modo cū nunq̄ deū amauerit: nunq̄ veneratus sit:
sed semp seipsum superbissime dilexerit: ideo factus est
inordinat⁹: p̄uersus: iniustus: deo cōtrarius. Habuit
em̄ semp a die qua cōdit⁹ est amorē proprii honoris: lau/
dis: excellētie cupiēs iniustissime oībus dñari: oīib⁹
anteferri. Et quidē si nō supbisset: oīibus illū deus p̄e/
tulisset agminibus angeloz: idcirco em̄ tam sublimis:
ingenuus et decorus p̄e ceteris p̄ditus fuerat. Verus
q; abiecto deo ppriā glia delectatus est: cū esset creatu/
ra recēter dei manu de nihilo p̄ducta: ideo summā iniu/
riā: offensam et rapinā fecit cōditōri suo: se deū faciens:
se colēs: et coli atq; adorari ambiēs. Et q; amor cōuer/
tit amantē in reū primo amatā: ideo hic primus ange/
lus totus cōuersus est in suā propriā volūtate quā semp
sequit⁹: semp amplectit⁹: et nullā aliā. Et ideo q̄cquid se/

mel vult semper vult: et propria auctoritate vult. estque obstinatus in sua voluntate ut in eternum aliud velle non possit nisi propria voluntate. Idcirco odit summoque omnem voluntatem suam voluntati resistentem: atque ideo vehementissime deum odit et execrat: et dei voluntati quantum potest resistit et contradicit. Verum quia nunquam potest dei voluntatem impedire: ideo seuit: fremit: indignatur: et sua apud se malicia contumescit. Porro omnes illi angeli qui a principio huius luciferi improbis ausibus fauerunt et superbie cornu dederunt peccatori sub eius voluntate: principatu: atque imperio redacti sunt: et huius pestiferi capituli membra effecti: nihil aliud possunt aut velle aut amare quam quod ille concupiscit. ¶ **Bo.**

Ex his quae nunc dicis duas palam voluntates primas intelligo multum inter se discordes et longissime inter se distantes quarum una est voluntas eterna: et alia voluntas luciferi nova: que mala est et primo mala: non deo sic eam creante: sed illo operante. Ad has duas primas voluntates omnes alie reducuntur. Si enim sunt bone vadunt ad voluntatem dei: si male sub voluntate cadunt luciferi. He autem contrarie gemine voluntates: geminum constituunt exercitum continue contra se pugnantem et se mutuo sternere cupientem: uterque fortis: uterque terribilis sicut castrorum acies ordinata. Quoties tamen rex celorum cum sua militia vincere voluerit: necesse est ut vincat et partem subruat inimicam. ¶ **1^a Ray.** Debes tamen nosse bonorum exercitum angelorum caput proprium non habere: quod in lucifero corruente perdidit (deus enim non potest esse sue caput creature) idcirco necesse est deum ut bonis angelis non unum caput constituat: de quo suo loco dicemus. Tu tamen diligenter notato quale hoc caput futurum sit. ¶ **Bo.** *Faciam quod hortaris. Interea tu quod cepisti prosequere.*

Nota duas primas voluntarias contrarias.

Dialogus

De magnitudine malicie et corrupti- onis in primo angelo: et malo eius culpe et pene.

Capitulum. liij.

De malo
culpe.

Ay. Soluta est ni falloz. q̄stio tua qua q̄rebas
vnde t̄ati mali corruptio in angelicā potuerit
subingredi creaturā. Nūc de magnitudine hu-
ius corruptiōis pauca dicam⁹. Quādo res aliqua per-
mutat in contrariū sue nature: necesse est vt ascendat ad
tantū malicie gradū quātus erat ipse gradus bonitatis
vel esse poterat. Et quāto res q̄ peruertit est melioz: al-
tior: nobilioz: tanto peioz efficitur vilioz et malignioz.
Quia igit̄ lucifer inter oēs angelos erat lōgissime meli-
oz: clarioz: pulcior: sapiētioz. ideo postq̄ sua se supbia
corruptus factus est oīm infimus: pessimus: turpissim⁹:
obscurissimus: vilissimus: amentissimus. Et talis oīno
effectus est qualis est et sua volūtas perversa: inordina-
ta: ceca: superba: maliuola. Hanc aut̄ voluntatē qz sem-
per ipse diligit: ideo nō diligit nisi oēm maliciā: turpitu-
dinē: impietatē: scelera oīa atqz peccata. Hinc execrat̄
summope oēm iusticiā: fidē: pietatē: virtutem. ¶ **Bo.**
Utinā tam deformē nobis hūc scelestissimū tuo depin-
gas smone quo eū deinceps acriter asp̄nemur. ¶ **Ray.**
Verū qz hic superbissimus intellectū habet altissimū et
post deū summe subtilē: qui semp cū sua volūtate cōcor-
dat. iō inflectit illū ad inueniēdas nouas artes: nouas
deceptiones: fraudes: mēdacia. Et quia ipse est mēdar
et mendacij pater: ideo inquir̄it falsas quotidie persuasi-
ones: cautelas: tentationes: et per mille meādos inser-
pere nititur cordibus electoz: anguis: lubricus et immū

dus. ¶ **Bo.** Adīroz si hīc pestifer hanc tantā suā malī-
 cīā ipse nō videat. ¶ **Ray.** Plane nō videt: propria ma-
 līcīa 7 excecatus 7 obduratus. Amor em̄ sue nequīcīe:
 ita illi cordis oculos obducit vt sua infinita scelera non
 videat: nec propriā corruptionē aut turpitudinē intelli-
 gat quo vel dolere possit vel penitere. Atq; ideo semp
 quotiens aliquid quod nolit patitur: cōtra deū murmu-
 rat: deū maledicit atq; blasphemat. ¶ **Bo.** **O** funestif-
 simū omniū maloz caput: o p̄ncipē oīum vicioz: oīm
 tenebrarū: 7 omniū scelez ac turpitudinū inuētozem.
 ¶ **Ray.** Agnouisti nunc quale sit in lucifero malū culpe
 vide nunc malū pene. Qui em̄ malū cōmisit volūtariū
 debet 7 malū inuoluntariū sustinere. Fuit em̄ creatus a
 deo vt si in bonitate natīua persisteret ad summā felicitā-
 tē transferretur. ita postq̄ sua se sponte corrupit multa
 illū calamitas est cōsecuta. Primo irremediabili exilio
 a dei visione: a dei pace: a dei bonitate: reiectus est. Se-
 cūdo a summo celo expulsus in caliginosum hūc aerem
 quasi in quodā carcere cū suis satellitibus relegatus est
 Tertio post hūc carcerē tēporalem in profundissimū in-
 fernū eterno igne cruciandus precipitabitur. Licet em̄
 ad hos ignes dei iudicio condēnatus sit: nondū tamen
 sententię executio est consummata. Alioquin nec p̄mos
 parentes aut tētare aut cōtra deum instruere potuisset.
 Quarto est intra se vehemēter inordinatus et incōposi-
 tus in om̄ibus cogitatioib; 7 desiderijs suis horridus
 amens: turgidus: inflatus: asper: immitis: furibundus
 sine pace: sine quiete: sine federe: semp cupiens suā volū-
 tatē nequissimā adimpleri. 7 qz id efficere nō pōt in sum-
 ma mestitudine vitā agit 7 indignatōe. Et licet interdū

Dyalogus

de malo perpetrato aliquantulū gaudeat: tamē rursūm
de maiori bono tristat. ¶ **S**o. Reuera ingēs hui⁹ be/
stie calamitas: ⁊ ideo amarissima qz ppetua. Nec min⁹
miseri ⁊ infelices sunt q̄ hui⁹ pestiferi capitū mēbra fiūt.

**Qualiter homines incorporātur cum
lucifero ⁊ fiunt mēbra eius.** Capi. liij.

Bay. Dicitū est paulo ante q̄ nō sunt nisi due vo
lūntates prime inter se plurimū cōtrarie. Una
volūntas dei: ⁊ hec est cois in oibus bonis ange
lis ⁊ hoibus. Alia est volūntas luciferi mala: et hec cois
est in oibus peruersis ⁊ angelis ⁊ hoibus. Et qz ois vo
lūntas prima inquantū prima nulli subijcit: sed facit ex se
īpa suū regnū ⁊ dominū: ⁊ habet suas leges ⁊ instituta
ideo nō sunt nisi duo regna. regnū scz dei: ⁊ regnū luci/
feri. et qz hic lucifer ppria volūntate ⁊ virtute vult dñari
ideo tanq̄ deus in oibus suū querit honorē: se vult colī
se metui: se adorari. Atqz ideo oia illa diligēter inquirit
per q̄ pōt maxime venerari: dei cultū impediēs ⁊ dei re/
gnū. Vidēs itaqz primū hoīem in paradiso vītam felici
ter agentē: deū colentē ⁊ amantē: ⁊ celestia post hec re/
gna prestolantē: tactus inuidia cordis intrinsecus: ho/
minē cepit tētare: discutere: instruere: offerre plurima:
⁊ plura pmittere. Nec autē destitit improbus exactor ⁊
auarus predo donec hoīem spōte illectū dei inimicū ef
ficeret: ⁊ suis eū legibus ⁊ volūntatib⁹ subiugaret. Hoc
modo captiuauit hoīs volūntatē: qz eā remouit a dei pre
cepto ⁊ suis obsequijs irretiuit. ¶ **S**o. Merito hinc fa
ctus est homo mācipiū ⁊ mēbrum diaboli. A quo enim
q̄s superat⁹ est huius ⁊ seru⁹ est. ¶ **K**ay. Bebes tamen

Nota quod
modo dia/
belus pri/
mū homi/
nem decipit

agnoscere q̄ aliter angeli mali sunt sub dominio luciferi: 7 aliter hoies. Quia inter ágelos nullus habet ppriã volūtate a voluntate luciferi separatã. Et ideo inter eos nulla est discordia: nulla lis: nulla rixa: sed oēs vnanimiter cõplere satagūt sui principis volūtate. Porro hoies aliter sũt mēbra maligni demonis. Quilibet em̄ homo malus habet propria ex se voluntate: 7 tot sunt diuerse volūtates quot hoies. Inde tot inter hoies iurgia: tot quotidie lites 7 cõtentiones. Omnes tamē he volūtates quia male sunt: signo luciferi consignate sunt: 7 ad suas militat voluntate. ¶ **Bñicus.** Intelligo plane: his em̄ prauis hominũ volūtatibus diabolus se immiscet. Et quia gaudent in rebus pessimis: ideo cõmouet hominẽ contra hoiem: gentẽ contra gentẽ: 7 regnũ aduersus regnũ. Huius instinctu sũt homicidia: stupra: adulteria: veneficia: sortilegia: 7 mille omnium generum scelera. ¶ **Ray.** Ita sane est. Etitur em̄ iste malignus hominũ impiorum voluntatibus ad sua nequissima desideria: et quod ipse per suos angelos complere nõ potest: hominũ peruersoz ingenijs deducit in actum. Sicut em̄ eques freno iumentũ cui insidet vbi voluerit impingit: ita diabolus quasi quõdam persuasionis capistro hominũ mētes (quibus presidet) in sua vota perducit. Post q̄ igitur homo a deo inobediendo recessit diaboli iumentũ factus est. velit nolit illi obediens: illi seruiens sub tributo. ¶ **Bñicus.** O miserimã hominis seruitutem multis deflendam lachrimis: qui inter latrones incidẽs spoliatus est omnibus bonis. 7 nõ solũ captiuus abductus: sed etiã captiuus captiuozũ effectus est. Plura dicerem sed me lachryme gemitũ qz prepediunt.

Dialogus

De multiplici carcere 7 captiuitate

collapsi hominis. Capitulum. liiij.

Ay. Ego quoque non minus quam tu lacrimabiliter mestus ceptum sermonem retinere non preualens. quod tu subtrices ego aperiam. Triplicem hominis carcerem debemus agnoscere. Primus est carcer corporalis: vallis hec lacrimarum: in quo de amenissima paradiso proiectus iacet. Potest etiam hoc mortale corpus caducum et miserum merito etiam carcer appellari in quo anima languida et moribunda implicita retinetur. Secundus carcer est spiritualis: ipsa scilicet voluntas diaboli que est carcer vniuersalis. in quo recluduntur omnes impie voluntates ut nequeant operari nisi ad luciferi voluntatem. **S.** In hoc carcere (si non fallor) et ipse lucifer implicitus tenetur: ut stultus innectatur vinculis suis. **R.** Nihil verum. Tertius carcer est ipsa propria hominis voluntas in qua ipse homo impeditur astringitur ut sese ad bonum mouere non possit. Nulla certe maior et crudelior captiuitas quam proprie voluntatis. Hec est illa insatiabilis vorago et inexplebilis caribdis: que in infinitum sua desideria tendit: et ab vna dei voluntate recedens per tot spargit concupiscentias quot se res obtulerint que poterunt concupisci. **S.** Quod salutarium esset homini sub dei voluntate mansisse. Jam enim haberet summam in sua patria libertatem: nullam nunc sciret aut mortem aut corporis miseriam: nullam horum carcerum sentiret angustiam: nullam experiretur dei indignationem siue vindictam.

**Quod corruptio liberi arbitrii et ipsius
us carnis contrario modo se habet in primis parentibus
et in posteris.**

Capitulum. lv.

Ay. Hūana natura diuidit̄ in duas partes: in
 p̄imos sc̄z parētes: 7 in suos posteros. P̄imi
 parētes nō sunt propagati: sed dei manu p̄diti.
 Tota aut̄ posteritas carnē quidē propagatiōe sumpfit
 ab adā: sed aiā creādo deus infudit carnī propagate.
 Quia igitur carne ab adam descēdit tota pōsteritas: se
 quit̄ q̄ oīs corruptio q̄ in posteris inuenit̄ de carne cor-
 rupta venerit̄ p̄thoplausti. Sed hec corruptiōis diuer-
 sitas. Ille em̄ corruptionē carnis traxit de corruptiōe
 sup̄bissime volūtatis: nos aut̄ qui posteri sumus de car-
 nis corruptiōe aiāz nostrarū maculas possidem⁹. Illi
 us carnē corrupit cōtumacis aiē inobediētia: nostrā ani-
 mā p̄maculat miserabilis 7 infirma caro de fetēri libidi-
 ne per p̄pagationē generata. Om̄is em̄ caro hūmana q̄
 per coitū sede libidinis generat̄ infirma est: sordida: ca-
 duca: mortalis: 7 rōni rebellis: plena concupiscētiāz et
 maloz motuū. Et iō aiā rōnalis q̄ tali carni sociat̄ cōti-
 nuo inficit̄: puertit̄: corrupit̄: sordidat̄ nō aliter q̄ si bal-
 samū purissimū turpissimō vasi infuderis. Hāc corrupti-
 onē cōtractā a carne aiā manifestat quādo vti incipit̄ li-
 bero ar. Tūc em̄ inuenitur deū ignorare: se 7 sua bona 7
 mala nescire: suā amare voluntatē: 7 dei iussa p̄tēnere.
Bo. Vos ex his q̄ dicis aiē stat⁹ accipio. Unū quē
 habet ante vsum arbitrij: in quo p̄pter corruptā carnem
 (cui iungit̄) iā est immūda: turpis: 7 deo odibilis: licet
 nihil sua spōte peccauerit: cui tñ hec imundicia imputa-
 tur p̄pt̄ carnē p̄imi patris corruptā cui inheret. Aliū
 statū habet aiā post vsum liberi arbitrij: qd̄ quia prius a
 carne viciatū est: ideo ipsa anima propria volūtate actu
 aliter malū agit 7 nō potest nisi malū agere 7 deo rebel-

Dialogus

lare. Et ideo efficit multo deterior et turpior quam fuerat ante. Si eam potuit inquinare et rem facere crimine originale et involuntarium: multo magis rea erit propter actuale malum quod voluntarie commisit. Sed dic mihi obsecro: quare deus (qui iustissimus et clementissimus est) animam ream tenet propter originale crimine quod voluntarie non contraxit? ¶ Ray. Ream quidem tenet: involuntario tamen malo non punit: quia nemo debet pena involuntaria puniri nisi voluntaria culpa deliquit. Separat tamen talis anima eternaliter a consortio dei propter originale maculam et mortiferam quam ab adam carne contraxit. Et in hoc vide districtissimam iusticiam dei: quam ignoscit malum imputat quod sponte non fecit. ¶ Do. Sed quare deus animam mundissimam corpori infundit quam novit sordidandam esse atque corrupendam. ¶ Ray. Quod anima corrumpitur atque etiam post corruptionem a dei consortio separata nullatenus est bono deo imputandum: nec est contra dei iusticiam si malum culpe transmittatur ad posterum. Hec est enim inter deum et hominem facta constitutio: ut homo per coitum carnem gignat: et deus genti carni animam infundat. Sed postquam primus homo suum corpus inobediendo corrumpit: et per tale corpus corruptum sit aliorum corporum propagatio. Et sicut corpora: ita et corporum vicia transmittuntur. Licet igitur homo suum opus corruerit: deus tamen propositum ordinis sui mutare non debuit. Quis enim caro sit dei iusto iudicio punita: hoc est caduca et corruptibilis facta. propter hoc tamen primam constitutionem deus violare noluit quin semper propagatis corporibus licet viciatis animas mundas infundat: quibus dum sociate fuerint maculas contrahunt et ruinas. Ista igitur ruina non deo imputanda est: sed infecto et pestifero corpori: quod a ruinosam et corruptam carne primi

Nota quod modo originale peccatum hominem reum fecit.

parētis descendit. de cui⁹ peccato quicquid malivolū vel miserū in anima ⁊ carne posteritas patit originē duxit.

Bo. Sed nunquid ipsa ppagatio seu generatio de se trāsmittit in posteros ipsam quā cernim⁹ vtriusqz hoīs corruptionē. **Ray.** Nō ipsa generatio sed gñationis libido: q̄ gñationi de cōi lege ruine diungit. Nam ante peccatū fuisset vtiqz ppagatio: sed libido nulla fuisset.

Certe vidisti nūc mi dñice miserabilē hoīs corrupti tragediā luctu ⁊ lachrimis plenā. **Bo.** Vidi fateor optime magister: ⁊ incōsolabili dolore percussus sum nec vllaten⁹ potero respirare nisi ostēderis mihi quibus remedijs tam ingētia poterunt hominis mala reformari.

Ray. Animequior esto: in proximo est vt consoleris. Verū quia cernis prādij horā instare: queso vt vsqz post meridiē prestoleris. **Bo.** Pareo libens.

Finit quint⁹ dialogus de multiplici lapsu humani generis: ⁊ q̄ per vnū cecidim⁹ oēs.

Incipit sext⁹ dialogus: de reparatiōe lapsi hoīs: ⁊ q̄ per vnū omnes consurgimus.

Qualis ⁊ q̄ magna sit hoīs obligatio pro iniuria ⁊ offensa dei.

Capitulū. lvi.

Bymūdus. Priusq̄ loquamur quō possit colapsus ⁊ p̄fract⁹ hō reparari: necesse est dicere de magnitudine offense: ⁊ de maxima obligatiōe iniurie quā hō p̄teruus ⁊ inobediēs in deū maximū perpetravit. Tunc primū tibi sapiet magnitudo ⁊ dulcedo remedij: cū magnā egritudinis acerbitatē agnoue

Dialogus

ris. ¶ **Bo.** Rursus (vt video) me ad lachrimas mittis
¶ **Ray.** Ita oīno necesse est. Nunq̄ nec hūilis nec gra-
tus tuo medico fies nisi egritudinis tue morbu ad liqui-
dū deprehēderis. Nō putabis medicum tibi oportunū
fuisse nisi dū vulnerū tuorū desperatā putredinē intuitus
fueris. ¶ **Bo.** Si sic necesse est facito vt voles. ¶ **Ray**
mūdus. Et magnitudinē culpe atq; offense cognoscas
oportet te nōnulla animaduertere. Primū est q̄ omnis
offensa tanti est estimāda tantūq; pōderanda quāta est
ipsa q̄ offendit persona. Cum igitur sit deus infinite ma-
iestatis: sapiētie 7 bonitatis. ideo iniuria in deū cōmissa
est penitus infinita. ¶ **Bo.** Hinc palā intueor q̄ q̄ deū
offendit obligat se ad infinitā atq; interminabile penā.
¶ **Ray.** Secundū est: nā ex quo iniuria in deū cōmissa
ledit ac destruit quantū ex se est honorē 7 gloriā dei qui
est infinitus: ideo talis in hoīe contēptus fit infinitus 7
ad infinitā obligat amaritudinē. Tertiū si homo com-
plessit in obseruatione mandati volūtatem dei: infinitū
bonū 7 meritū interminabile meruisset. qui em̄ facit qd̄
precipit deus: obligat deū sibi vt premiū referat infini-
tū. Igitur q̄ndo homo facit qd̄ prohibet deus: obligat
se deo ad demeritū 7 ad suppliciu sempiternū. Ifaciēdo
itaq; qd̄ odit atq; aspernatur deus: plus operat de ma-
lo q̄ deus illi operatus est bonū. Inā dei munera quīs
maxima: tamē finita sunt: sed malū culpe qd̄ perpetrat
in deū homo: est infinitū. ¶ **Bo.** Colligēdo ea q̄ supra
dixisti cū his que nunc dicis duas hoīs obligatōes esse
considero. Una est naturalis q̄ causat de dei beneficijs
acceptis per quā astringit homo dare deo qcquid innēit
in se amoris: reuerētie: laudis 7 honoris. Hec obligatio

No. magni
tudine cul-
pe.

Nota duas
hoīs ob-
ligationes

7 bona et ppetua est. Alia obligatio est quā fecit homo pro malo culpe qđ operatus est et pro offensa in deū cōmissa. ¶ Ray. Bene p̄sideras: sed hoc debes etiā nosse: qđ homo hac secūda obligatiōe implicit⁹ primā soluere nō pōt. Impossibile est em̄ vt hō criminib⁹ irretitus et dei inimicus reddat deo debitū dilectionis: honoris et laudis: qđ tamen pro susceptis bñficijs reddere p̄tinuo tenet. Videt igitur qđ nociua qđ maligna hec obligatio sit qđ primā impedit vt reddi nō possit. Hec p̄terea obligatio aliā de se generat oīno funestissimā. Nā qui mortali peccato obligatus est: a peccato perpetrādo se cōtinere nō pōt. Qui em̄ facit peccatū seru⁹ est peccari. qđ aut seru⁹ est vt pctō obediat necē est. Vno igit peccato cōmissō impellit p̄tinue hō vt fm̄ tertiū quartūq; cōmittat. vt qđ malus est malus fiat adhuc: 7 qđ in sordibus est sordescat adhuc. ¶ Bo. Hec tertia est oīum pessima obligatio que in extremā calamitatū miserīā hōiem precipitē facit. Hinc iam ptz qđ summe malignū fuerit illud primū originale pctm̄ ade qđ nos in tā pessimas obligatiōes 7 mille miserias detrusit. ¶ Ray. Vere malignū 7 totis animi medullis execrandū: qđ ex his rationib⁹ poteris intueri. Primo: sicut nihil dignius nihil prestātius libero arbitrio: ita nullū malū peius est 7 detestabilius qđ culpa 7 corruptio volūtatis atq; arbitrii. Quando igitur per inobediētie culpā destruxit liberū arbitriū tūc illud destruxit qđ erat in rerū natura oīm preclarissimū: pulcherrimū: nobilissimū. Secdo om̄es creaturas sub homine deus constituit p̄pter liberū arbitriū. quod dum homo violauit: violauit etiā vn̄uersum creaturaz ordinē 7 rez oīm pulcritudinē sua deformitate sedauit:

Quā gra
ue sit pec
catum ori
ginale ade
patet ex ra
tionibus.

Dialogus

7 quantū in se fuit frustrauit totū vniversus debito fine.
Bo. Hac sua corruptione (vt video) nisus est dei hono-
rozē (quem de rerū institutione promeruit) vacuare.
Quod malū qz volūtariē admisit: ideo maximam offen-
sam p̄stituit. **Ray.** Verū dicitis: sed 7 perdendo seips̄
sum vacuauit dei optimā intentionē vt nihil vltra vale-
ret nec posset iam corruptus in illū beatitudinis eterne
finem perducī ad quem illū condiderat deus. **Quarto:**
consentiendo dei maximo inimico 7 sua vota cōplendo:
quē ex sua persuasiōe dei hostē ignorare nō poterat (au-
diuit em̄ eū p̄tra dei mandata loquentē) huic igitur con-
sentiendo q̄ deū mendacē nitebatur asserere summā deo
fecit iniuriā 7 despectū sua postposuit inimico. **Quinto**
nō solū semetipm̄ perdidit 7 dei seruitio subtraxit dia-
bolico se mācipans seruituti: sed 7 totā posteritatē suā
diuinis subduxit obsequijs 7 sub luciferi posuit potesta-
te. **An hec tibi crimina parua vididentur.** **Bo.** Imo
vero maxima sunt. Sed queso te quousqz aīam meā tol-
lis: quare nō dicitis mihi quibus remedijs tanta poterūt
mala sanari. **Homo ad dei imaginē conditus corpus et**
aīam perdidit: mille se vicijs inquinauit: odiū sui crea-
toris incurrit. non solū paradysum sed et celū (cui crea-
tus fuerat) amisit: 7 sub dira diaboli potestate delitescit
Quis tantis malis afferat medicinam?

Qd̄ hō indiget satisfactione infinita q̄
solui nō pōt nisi per infinitā personā. **Cap. lviij.**

Ray. Quia igit̄ mala hoīs maxima sūt: ideo ma-
ximis remedijs opus habēt. Et qz culpa ī deū
cōmissa est infinita: ideo 7 infinito idiget expia

toze. At quoniam culpa est infinita: ideo meruit et infinitam penam. et hac quoque necesse est expiare si debet homo in statum quem perdidit reformari. Ad omnem enim culpam aut punitio sequitur aut satisfactio. Si igitur homo vult destruere culpam quam admisit: et penam euadere quam promeruit: oportet quod tanta magnitudine operetur bonum ut vincere possit malum quod prius nequiter perpetravit. Et igitur recuperet homo perfectam sui creatoris amicitiam: necesse est ut reddat illi pro obligatione infinita satisfactionem infinitam. et hoc cum tanta faciat humilitate: quantum antea superbiuit. Oportet igitur quod talis satisfactio sit voluntaria: libera: amorosa: de intimis cordis medullis erumpens: dulcis: iocunda: salutifera.

¶ **Bo.** Quis hanc queso satisfactionem poterit operari? Nunquid homo captiuus: in carceribus: mille vulnibus sauciis: dei aduersarius: demonis amicus. Sed nunquid angelus (qui cum finita persona sit) tollere poterit malitiam infinitam. Nunquid deus id efficere volet quod ab homine turpiter inhonoratur: despectus et offensus est: et sub dei odio constituitur. Cum enim dei iusticia exasperata sit quomodo eam nequitiam volet expiare: quam debet merito punire.

¶ **Ray.** Multum laboras: multum anxius es. Sed nunquid in eternum periciet deus: nunquid humiliavit ex corde suo et abiicit filios hominum. Nunquid obliuiscetur misereri dominus: aut continebit in ira sua misericordias suas? Nunquid hominis malicia dei bonitatem euacuauit? Absit. Concludamus igitur quod ex quo illud (quod homo soluere tenetur creatori) maius sit quam quicquid est citra deum. et hoc non est nisi deus: clarescit quod nullus potest hanc satisfactionem operari nisi solus deus. Intellige quod dico: nullus potest soluere nisi deus: et nullus debet nisi homo. Oportet igitur qui hoc bonum ope-

Dyalogus

raturus est deus sit et homo. Debent ergo deus et homo in una convenire personam: ut deus sua bonitate hominis misericordiam expiare velit et homo possit. Nisi enim deus homo fiat et homo deus: ruina hominis non poterit sublevari. Hec autem persona cum sit infinita habebit in se aliquid quo citra deum nihil est maius quam sua magnitudine et dignitate debeat omnem debitum: et omnem compleat satisfactionem. ¶ **Thicus.** Quantum ego concipio hec persona infinita cum deus sit nihil pro sua culpa debebit creatori. atque ideo exolvere poterit pro his omnibus qui non possunt reddere quod debent: quia non habent. Non est igitur extra hanc personam spes ulla salutis quam potest habere meritum infinitum: et duplici ratione iram offense iusticie mitigare. Primo quia deus est: secundo quia homo divinus est. Ratio de primi efficacissime reconciliare poterit. ratione secundi meritum infinitum adducere poterit: quo deus infinitus mitiget et culpa infinita remoueat.

De conditionibus quas oportet habere hanc personam infinitam pro nostra satisfactione. Capi. lviiij.

Ay. Optime hoc mysterium concepisti: verum ut melius cuncta cognoscas dicam tibi aliquas conditiones quas necesse est hec persona habeat si debeat ad liquidum deo hominem reconciliare. Prima est: oportet eum esse de genere hominis istius qui ad penam obligatur immensam: nec sit de nouo ut adam formatus. Alioquin nisi pertinuerit ad genus humanum hominis: offensam deleere non poterit. ¶ **Bo.** Merito id sequitur. nam sicut ab homine obligatio venit: ita et ab homine veniat satisfactio: et tali homine qui de progenie sit eius qui peccaverit. ¶ **Ray.** Oportet secundo quod talis homo mundissime sine li

Nota per
pulcrum

bidine sine coitu cōcipiat. Cū em̄ genitalia mēbra sint
 inobediētie mēbra (vt supra patuit) per q̄ in oēs hoīes
 corruptio ⁊ rebellio venit. ideo iste hō qui inobediētiam
 omnē ⁊ corruptionē remouere tenet genitalib⁹ mēbris
 gigni nō debet. alioquin simili cōtagione pollutus pro
 alijs satisfacere nō poterit. Corpus igitur hui⁹ viri des
 bet manu dei de carnis substātia in vtero mulieris for
 mari. que sit quidē de genere adam: sed tamē purissima
 ⁊ sctissima ⁊ integerrima virgo. Et sicut vir iste in vte
 ro virginis nō per vuluā venit: ita ab vtero nascetur ge
 nitali mēbro integro permanēte: vt ipse filius sit castissi
 me virginis ⁊ ipsa ante partū ⁊ post partū virgo perdu
 ret. ¶ **Bo.** Cum igitur vnā in trinitate personam incar
 nari dicim⁹: quā harū esse arbitramur: patrē ne: an filiū
 an spūm sanctū. ¶ **Ray.** Nō aliā vtiqz q̄ filiū: vt q̄ fili⁹
 est in diuinitate: in hūanitate quoqz filius sit. ⁊ q̄ habet
 patrē solū in celis: solā habeat matrē in terrā. Tertia cō
 ditio est: q̄ vir iste sicut hz hūanū corpus: ita ⁊ hūanas
 habeat aiā necē est. Alioqn nō esset idone⁹ q̄ posset re
 dimere. Quarta: q̄ sit hō mortalis dispēatiue: qui sua
 morte nostram possit mortē destruere. Licet em̄ vir iste
 debeat deo oīm cōditori summū amorē: reuerentiā: glo
 riā: ⁊ honorē. mortī tñ nō est obnoxius. Cū em̄ innocē
 tissim⁹ sit nō pōt iuste ab illo deus mortis erigere penā
 in quo nullā inuenit culpas. Solū igit qd̄ sanctissimus
 iste deo nō debet est mors ipsa: quā si spōte ⁊ ex mero a
 more deo obtulit: tradideritqz i mortē aiā suā q̄ nimīū
 est deo chāra ⁊ p̄ciosa cū sit oīm terribilissima ⁊ difficili
 ma: fiet plenissima satisfactio p̄ mortibus pctōz: ⁊ vna
 mors inocētissima ⁊ volūtarie assūpta mortes mltas. ⁊

Dialogus

Innumeras expiabit. ¶ **Bo.** Intellego hūc ppiciatorē
generis humani oportere esse mortale: alioquin mortē
debitā tollere nō posset. Pena em̄ infinita iustissime me
rita nō potest nisi innocētissima ⁊ preciosissima pena dā
nari. ¶ **Ray.** Sanissim⁹ est conceptus tuus. Hinc iam
quintā pditionē intellige oportere hūc optimū virū non
solū mori pro dei honore ⁊ hois vtilitate: sed etiā liben/
tissime ⁊ deuotissime ⁊ intimis animi medullis mortē
appetere ⁊ sustinere. Oportet igit q̄ vir iste sit summe
benignissimus: summe dulcissimus: ⁊ erga collatū ⁊
miserū hoīem maxīma cōpassione ⁊ pietate cōmor⁹: vt
magis ipse amarissima deligāt mortē per fūgi: q̄ hoīem
sue p̄sortē nature eterna sinat mortē perire: magis cupi
at hoīm salutē q̄ propriā vitā retinere. Necesse est igit
vt nō respiciat ad hominū malicias: offensas: crudelita
tes: sordes: nequicias. magis aut̄ p̄sideret q̄ hoies sunt
dei imaginē portātes miseri: calamitosi: ceci: pauperes
⁊ mille incōmodis circūsepti. Nō debet igit hoies ma
los odisse: sed cōpati: flere: ingemiscere: ⁊ sua mitissima
lenitate: sua quoq; bonitate dulcissima omnē nequicias
vincere. oēm crudelitātē superare: oēm offensam ⁊ iniu
riā equanimiter perferre. Oportet igit vt oēs sibi p̄tra/
dicētes ⁊ occidere volētes diligat: foueat: amplectetur:
cuius imensa bonitas oēm sponte remittat iniuriā: ⁊ ad
nullā respiciat inclementiā. ¶ **Bo.** Non p̄tineo lachri
mas p̄ amore ⁊ dulcedine verborū tuorū: vere magna
huius dulcissimi viri benignitas ⁊ charitas immēsa. q̄
talis tam iustus: tam sanct⁹: innocēs: impollutus mori
velit pro homibus malis: impijs: ingratis: ⁊ omī
pena dignissimis. Multū reuera humana natura gau/

Nota redē
ptoris opti
mam boni
tatem.

derē deberet si talē ⁊ tam vere suauē posset hoīem reperire. Sed rogo te qua occasione poterit homo iste pro dei honore occidi. Nūquid perimet semetipsum?

Qualiter homo iste poterit occidi

ad dei honore: ⁊ quis eum occidet. Capi. lix.

Ay. Nō utiqz pimet semetipm. Tale em opus nec dei honore nec dei iusticiā operat. **Bo.** Quomō ergo poterit vir tāte dulcedinis ⁊ bonitatis occidi. **Ray.** Veniēs em in hunc mūdum inueniet hoies corruptos malos cōtra deū: cōtra iusticiā cōtra naturā: nequissimā vitā agētes: propriā amantes volūtate: ppriā laudē ⁊ gloriā consecrātes. At qm vir iste erit summe bonus ⁊ optimo viuēdi genere perfectissim⁹: ideo necesse erit vt verbis ⁊ exēplis impugnet maloz hoīm vitā: scelera corripiat: opera iniusta castiget. Verū qz veritas odiū parit: hac tali iustissima increpatione multoz cōtra se inuidiā cōcitabit: qui eū ad mortē vsqz iniustissime persequātur. Ipse vero indeclinabile iusticie ⁊ equitatis semitas tenens nec mortis discrimina pertimescēs: magis eliget ab illis occidi: q̄ dei iniuriā dissimulare: aut turpissimas nequicias non arguere. Hoc pacto dabit efficacissimū exemplū imitatorib⁹ suis vt magis velint mortē eligere q̄ aut dei iusticiā deserre: aut hoīm sceleribus assentire. Iste igitur optim⁹ hominū licet mala impioz volūtate perimendus sit: spontanea tamē ⁊ deuotissima mēte ad dei laudē ⁊ hoīs utilitatē hanc mortē intrepidus sustinebit. **Bo.** Nō sufficio tamen mirari qm tanta poterit in hoīb⁹ crudelitas inueniri: vt virū summe mansuetissimū ⁊ fructuosissimū

Dialogus

Nota quomodo
lucifer christum
occidet.

simū velint occidere. Unde queso tāta inuidia: tāta poterit malicia generari? ¶ **Ray.** Breviter. Venus humanū sicut nosti deceptū captiuūqz detinet sub potestate nequissimi luciferi deceptoris q̄ suū in hoibus querit honorē: laudem ⁊ magnificentiā. Iste aut̄ nouus hō nonā hoibus doctrinā pdicabit. ⁊ noua oia (que ad dei honorē ⁊ hois ereptionē pertinet) operabit: quō diaboli regnū in hoibus destruat ⁊ ouellat. Nisi em̄ summis viribus pugnet contra luciferi pertinaciā atqz superbiā irretitū hominē nō poterit liberare. Lernēs igitur serpens antiquus talē tamqz potentē contra se nouū hominē insurgere: ⁊ in quē nullam habeat potestātē: nec per se ledere illū possit nec cohibere: ne predā diu possessam amittat collectis viribus huic homini se obiciet struēs per mēbra sua insidias: fraudes: persecutiōes ⁊ mortes. Maxima itaqz inuidia cōcitatus quosdā nequissimos hoies inflāmabit: qui spiris serpētinis accensi hunc velint hominē perimere ⁊ penit⁹ eradere de superficie terre. Sed nihil pficiet crudelissima malignatio. nā omne pmentū luciferi in suū caput retorquebit. Nam ex quo hunc iustissimū hoiem occidet in quo nihil iuris habet ⁊ illū morti addixerit qui nihil penit⁹ morti debuit: iō iuste omne ius qd̄ in hūano genere habere videbat perdidit. qz cyrographū cui innitebat excessit: ab illo exigens penā in quo nullā repperit culpam. ¶ **Bo.** Hinc clarissime intelligo: quō iste vir maximus demonis fraude ad dei gloriā occisus diabolū suis vinculis irretiuuit ⁊ captiuū sub suo dñio retentabit. Et q̄ primū hoiem fraude decepit: per secundū hoiem subiugat⁹ sit: ⁊ q̄quid per casum ade lucratus est: hui⁹ industria totū amittat.

De conditionibus et circumstantiis

quas hec mors preciosa est habitura. *Capitulum lx.*

Ay. At quoniam satis iam nosti quod hec mors preciosa huius mitissimi et maximi viri est humano generi summe necessaria. ideo quas circumstantias (ut magis nobis fructuosa fiat) sit habitura debes aduertere. Primo cum vir iste omnium dulcissimus sit ex mera ad nos miseros passione moriturus: ideo mors eius erit omnino spontanea: deuota: amore et charitate plenissima. Secundum sequitur ex primo videlicet quod ista mors non erit fortuita nec violenter nec fraudulenter ipso ignorante ingesta: sed erit per hunc ipsum ab eterno prouisa et certo tempore et ordine et loco et modo quo voluerit preparata. Tertio ut hec mors sit admodum nobis fructuosa: id est erit sustinenda amarissima. erit etiam turpis: probrosa: contumeliosa: ludibrijs et ignominijs plena. **S**o. Hec est huius optimi miseratoris benignitas infinita: ut non solum simplicem mortem: sed et penis maximis et vituperijs referam perferre sua sponte dignetur. At ideo hec mors nostram mortem et omnem iniuriam et mille scelera facile euacuabit. **K**aymudus. Verum dicis. Hinc iam citius accipis quartam huius mortis conditionem quod ingeretur huic viro in loco publico et solenni: in clara luce: in meridie: in festo die: et in frequentia aspectuque innumerabilis populi cum impijs et scelerat. Hec homines nequissimi instigante diabolo (quod occultas in hunc virum exercet inimicicias) perpetrabit quo mors ista fiat omnium turpissima: ignominiosissima et cunctis hominibus execranda. Ipse vero hec omnia leto et deuoto animo sustinebit: sciens quod mors sua nobis conuertet in

Dialogus

vita: et contumelia atque ignominia transibit in gloriam.
Cho. Magnū profecto pietatis mysteriū: quod per tam
enormē hominum maliciā: nostrā est maliciā destructurus.
Imo vero ipsa malicia destruet semetipsam. et quāto ro-
bustius super hunc virū incubuerit: tanto ipsa facilius in
omnibus pessundabitur. Mors enim hec sanctissima sicut
per iniquitatem committitur: ita et propter iniquitatem
tolleratur. et sic potest utraq; iniquitatē perimere: et qua
commissa est: et propter quā perpeffa est.

Declaratio quod rationabiliter sequitur
saluatio humane nature per hanc mortē. *Cap. lxxj.*

Dixi. Nunc faciliter licebit aduertere quomodo hec
mors sit nostra vita: et ista perceptio sit nostra
saluatio. Nam cum iste quod hanc mortē patitur sit deus
et dei filius: ac perinde infinite dignitatis. ideo et mors
ista quam offert deo est in infinitum preciosa et meritoria.
Tenet igitur iustus deus qui per hanc mortē in infini-
tū honoratur est: premiū reddere infinitū. At quomodo vir iste
cum sit plenus omnibus bonis: ut puta verus deus: ideo sicut
nullo eget: ita nihil recipere pro se potest. Cum igitur necesse
sit deum aliquid quod maximū sit largiri et iste recipere non
possit. relinquat ergo ut isto volente et annuente alicui alie-
ri detur quod hoc bono maximo summopere eget et carere
non possit. Sed cui convenienter rogo dabit vir iste mor-
tis sue fructū et tanti boni heredes efficiet quod parentes et
propinquos et fratres suos quos videt summa pauper-
tate deficere et mille calamitatibus fatigari. Habet igitur
hominibus infinita merita sua quibus obligationē redi-
mat: culpas soluat: deum iratum mitiget: et a diaboli laque

is resipiscat. Ecce mi dñice inuenit hūana natura i hoc vno hoie qđ sponte 7 non ex debito deo tribuat qđ vere suū sit: hoc dñi tribuerit de dei manib⁹ 7 tormētis innumeris se redemit. ¶ **Bo.** Patet igit qđ oīs homo qui ad gratiā huius viri accesserit: 7 illi cū bono affectu inhere re voluerit liberabit ab omī quo irretitus est malo: 7 ad recōciliationē plenissime transfereť. Qui vero hanc gratiā aut p̄tempserit aut dissimulauerit iste in eternū peribit reus sempiterno delicto: nam 7 ira dei permanet super eū. ¶ **Ray.** Nihil verius. Debes p̄terea nosse qđ duplici iure huic hoī debet regnū celoz. Primo rōne filiatiōis: qđ ipse etiā vt homo erit charissimus dei filius solus: semp faciēs beneplacitū patris. Hui⁹ grā sibi soli promeret regnū celoz 7 nulli alteri. Scđo merito sue dignissime passionis: 7 hanc grām dabit fratribus suis vt fiāt heredes dei: coheredes autem sibi. ¶ **Bo.** Iste sunt summe 7 impreciabiles diuitie quib⁹ merito mortis eius oīs nostra paupertas expiet: 7 infinitis bonozū oīum thesauris repleat. ¶ **Ray.** Sed nunc iam intuere qđo hec mors oēm culpā humani generis 7 omnē offensam exterminet. Quadruplex est culpa. Prima est originalis generalis: 7 hec est primoz culpa parentū superinducta in omne hoīm genus. Alia est culpa originalis particularis quā quelibet aīa humana cōtrahit dū vicia te carni sociat. Tertia est actualis q̄ post vsum rōnis ab vnoquoqz cōmittit q̄ quotidie in hoie sine numero multiplicat. Porro hec mors summe preciosa primo 7 principaliter q̄ cito fuerit effecta tollet culpā illā generalē q̄ vna erat 7 late diffusa in tota hūana natura: atqz hoc modo penitus renouabit. Sed alie due culpe particulares

Nota quod
modo mors
erasti omne
culpam ex-
terminat.

Dialogus

nō statim tollētur post hanc mortē nisi in illis tantū qui huic optimo viro inhererint 7 in suis se mēbris credendo 7 amādo cōstituerint. Paruuli autē qui nō habēt vsuz arbitrij sicut habēt solā culpā ab alijs cōtractā: ita poterūt huic viro per alios qui adulti sūt inherere: 7 hoc eis sufficit ad salutē. Qui vero vtitur arbitrio et huic viro nō inhererit: nec eius signaculū discretionis susceperit peribit aia illa de populo suo. ¶ **Bo.** Cū ingenti te audio voluptate. Sed q̄ est illa quarta culpa quā nondū tetigisti. ¶ **Ray.** Ipsa est culpa personalis oīm maxima: culpa inquā illorū qui hūc virum benignissimū occisuri sunt. ¶ **Bo.** Cum hic vir sit infinite bonitatis 7 maiestatis: nō puto q̄ mors eius (que tā iniquis manib⁹ cōsummabit) possit eā culpā delere qua perpetrat: cū ipsa circa hūc plus opatur mali q̄ mors eius operet bonū. Mors em̄ solos nō respicit 7 reficit qui nihil sumus: s; culpa in illū tendit 7 illū perimit q̄ est summe bonus et infinitus. ¶ **Ray.** Dico primo q̄ multū alleviabit hāc culpā personale ipsa perimentū ignorātia. Si em̄ nos sent nunq̄ deū glie crucifigerēt. Scdo meritū hui⁹ viri erit duobus modis infinitū. Primo ex parte operantis q̄ est persona infinita. scdo ex parte dei acceptātis. Dñe em̄ meritū acceptabile deo est infinitū: mors igit̄ ista erit infinita 7 ex parte moriētis 7 ex parte mortē acceptātis. Dis autē culpa 7 personalis 7 actualis 7 originalis est solū infinita ex parte dei in quē committitur: s; nō ex parte hoīs a quo committit̄. Sic ergo sapientia vincet maliciā: 7 mors eius oēm nequiciā expiabit. Debes tñ scire q̄ iste humani generis redēptor nō solū purgabit peccata nostra infinita satisfactōe: sed etiā immensa cor

Meritum
cristi ē duo
bus modis
infinitum.

dis stritione. Satisfactio per mortem respicit offensam dei iusticiã. Sed qz dei infinita benignitas etiã exasperata est: ideo oportet eam huius infinitis lachrimis: gemitibus 7 doloribus mitigari. Nam quantũ deus bonus est 7 amabilis: tantũ est ipsa odibilis 7 aspernabilis culpa. 7 ideo necesse est eam summis animi cõpunctionib9 expiari. ¶ **Bo.** Hoc posterũ maxime ostendit q̄ necessariũ sit collapsio: cõfractio 7 obduratio homini talis medicus qui sua morte: suo sanguine: suis lachrimis 7 gemitibus nostris vulneribus medeatur. ¶ **V**ere dulcis simũ virũ amoris brachijs complexandũ Sed queso te quomodo hic se geret post susceptã mortem.

Qualiter vir iste se habebit post mortẽ
ad seipm 7 ad oēs creaturas. Capitulũ. lxxij.

Aymũdus. Primũ scito qz occisus in mortem nõ poterit a morte detineri. Cum em̄ sit deus verus: om̄ipotens: summe sapiens: 7 maxime clemẽs: ideo om̄ia faciet vt sapientissimũ 7 optimum decet. Sua ergo potentia se suscitabit occisus: vt sicut sua mors ita 7 sua resurrectio nostris periculis suffragetur. Nichil em̄ prodesset morte plenissime satisfacere si remaneret in morte. Nam nemo hominũ in illũ crederet neqz speraret nec se illi cõiungeret quẽ videret morte prosterni. Quãdo em̄ meã mortem vinceret qui suam non potuit superare. Indecens preterea est vt corpus tam sanctũ: tam miũdum: tam gloriozum in sordentem puluerẽ cõuertatur: quod spõte sine debito mortis in mortem se tradidit pro miũdi vita. ¶ **Bo.** Nunquid iterum mortalis resurget vel certe immortalis. ¶ **Ray.** Atiqz

Dyalogus

immortalis. Nam frustra rursum mori cuperet cū vna
morte sufficienter oēm corruptionē deleuerit ⁊ mortē.
Non autē solū resurget immortalis: sed etiā ascendet cū
summo trīpho supra oēs celos: vt a patre recipiat pos
sitionē eternā pro humana natura: ⁊ illic residēs inde
xtris dei colligat in celis quos emit in terris. ¶ **Hūc?**
Illic igit̃ sublimis residēs quō se geret ad ceteras crea
turas. ¶ **Ray.** Creaturaz̃ quattuor sunt partes. Vna est
corporalis tm̃. alia est partim corporalis: partim spūa
lis vt natura humana. Tertia est mere spūalis vt natu
ra angelica. Et hec est bīptita. sunt em̃ angeli boni: et
angeli mali. At qm̃ homo iste rōne hūanitaris erit crea
tura oīum nobilissima: altissima: ⁊ vna persona cū dei
tate p̃iūcta. ideo sub se habebit oēs creaturas: subicien
turq; pedibus eius. Erit ergo dñs ⁊ caput bonoz̃ ange
loz̃: qui suū in lucifero corruēte caput perdiderūt. Iste
itaq; homo sublimis sua maiestate reintegrabit ange
loz̃ ruinā: ⁊ caput se illis dominūq; p̃stituet. Ecce hoc
est caput: quod (vt notares) diligēter supra cōmonui.
¶ **Bo.** Ademini equidē ⁊ nunc clara luce illud intuoꝝ.
Cū em̃ vir iste sit multo excellētior ⁊ in infinitū melior
q̃ erat lucifer ante ruinā: ideo rectissime erit bonoz̃ ca
put ⁊ princeps angeloz̃: atq; hoc pacto plus multo an
gelica natura recuperabit q̃ perdiderit. Sicq; in ordi
ne creaturaz̃ bonaz̃ vna erit creatura multo maior i bo
nitate q̃ sit lucifer malus in malarū genere creaturaz̃.
Nam (nisi falloꝝ) ante hūc virū nulla creatura erat ita
bona sicut post ruinā primus angelus factus est malus
atq; ita malū bonū superabat. Hoc autē viro super ange
los caput constituto bonū longinissime malū vincet: qz

Quo se ge
ret ad om̃
nes creatu
ras.

sine vlla p̄paratione erit ille melior q̄ sit lucifer iste ma-
 lignior. Quobus igit modis bonū malū superabit. Pri-
 mo qz maior erit hui⁹ viri bonitas q̄ in oibus malis sit
 scelerata peruersitas. Scdo qz opera eius t̄to erūt me-
 liora quāto deteriora sunt maliuoloz demonū atqz ho-
 minū opera. **Da** veniā si te meo sensu fatigo ⁊ psequere
 qđ tuū est. ¶ **Ray.** Erit quoqz hīc hō diuinus malozū
 etiā dñs angeloz per iusticiā: sub cui⁹ pedibus malign⁹
 lucifer captiuus innodatusqz tenebit: vt ne pedē quidē
 aut vnguē p̄ter eius imperiū mouere possit. Erit ter-
 tio oium hoīm dñs ⁊ suoz fidelīū sublimissimū caput.
 Erit quarto dñs toti⁹ vniuersi. Dēs em̄ creature p̄pter
 hoīem: ergo sicut est dñs hominū ita erit ⁊ creaturarū:
 terre scz aeris ⁊ ignis ⁊ oīm que sunt: q̄ viuūt: que senti-
 unt. ¶ **Bo.** Satis iam ostendisti quis: quantus: ⁊ qua-
 lis: q̄qz ne cessarius sit qui genus humanū debeat libe-
 rare: sed nūquid volet deus nobis talē hoīem largiri.

Quod deus volet hunc hoīem largiri
 ⁊ qz iesus christus ipse sit iste homo. **Capi. lxxij.**

Dico. Vno necesse est vt deus velit hunc hoīem
 dare generi hūano. Ab hoc em̄ cogit eū sua im-
 mēsa benignitas q̄ nō patitur funditus mundū
 interire. Quid em̄ p̄derit in tāta dignitate hoīem condi-
 disse: oēmqz creaturā in suū obsequiū statuisse si hō non
 est illū in quē conditus est finē adepturus: sed perpetuo
 misere periturus. P̄terea si nullus debet hominū sal-
 uari: tunc frustra illi seruiunt creature: qđ diuine sapiē-
 tię summe repugnat. Cum igitur sapiēs deus sinat ho-
 minē de creaturis cōtinue viuere: signū est infallibile qz

No. rōnes
 quare deus
 volet hunc
 vrum da-
 re generi
 humano.

Dyalogus

intēdit hominē collapsum reparare 7 in finem dirigere propter quē plasmatus est. Tertio hoc ipsius patet ex cōtinua multiplicatione generis humani super terrā. Nūq̄ deus post peccatū primī patris multiplicasset hoīes in terra: imo subito destruxisset nisi cogitaret deus sup hominē cogitatiōes pacis 7 miseratōis. Quarto si aliquo tēporis momēto nō fuit in mūdo aliquis hominū q̄ debuit saluari: iam tunc totus mūdos frustra erat 7 pro nihilo: qd̄ nimis absurdū est dicere. Verū quia nullus hominū saluari potest nisi per hunc virū saluatorem de quo hacten⁹ locuti sumus: ideo postq̄ deus hoīem ruinōsum nō vult perire optimā habet voluntatē hunc virū humano generi largiendi. ¶ **Bo.** O maximā dei bonitatem: pietatē: dulcedinē: qui per talē mediatorē nostris parat periculis subuenire. Sūma igitur nobis securitas est hunc optimū hoīem habiturū quē longo circuitu quesitū scrutatī sum⁹. ¶ **Ray.** At qm̄ hoī christiano loquor: nec est mihi cōtra paganos aut iudeos disputandū (hoc em̄ egi liquide in volumine vnde iste originē ducit) ideo nō oportet hic repetere quib⁹ medijs aut modis hic homo a deo donat⁹ sit: quibus sit lacrimis 7 suspirijs expetitus. de quo populo oriundus. de qua femina natus: hoc solū nunc dicere cōuenit q̄ solus iesus xps ipse sit ille homo quē deus prophetaz oraculis longe ante promisit: 7 in plenitudine tēporū fideliter misit. Hic est iesus xps verus deus 7 verus homo: in quo oēs condiciones 7 circūstantie que necessarie erant pro humani generis satisfactione inuēte atq; cōplete sunt. Ipse em̄ deū sua bonitate 7 morte placauit: ipse peccatū multorū tulit: ipse penas oēs remouit: tartara obcludit: para

disum aperuit: celos reserauit: et captiuantem diabolum
 propria virtute struuit. Ipse contra vicia et peccata ope
 re et sermone predicauit: scelera redarguit: radices ma
 loꝝ oium propria scilicet voluntate: proprium amorem: laudes et
 gloriam que sunt homini causa perditionis: et in deum inimi
 ciarum penitus destruxit et eliminauit. Et breuiter que
 quid ad salutem humane nature esse potest fideliter: feruenter: hu
 militer et perseveranter operatus est. ¶ **Bo.** Tale igitur cum
 teneamus Iesum Christum deum et regem verum: quem tam piū: bonū
 mansuetū: et tanto amore flagrantē agnouimus ut pro
 peccatis hominum amarā sustinuerit mortē: merito illum ois
 homo amare: venerari: colere: et laudare tenet et huius gratias
 querere: huius corpori mystico inherere: huic sedulus obe
 dire. in quo est ois plenitudo bonitatis: virtutis: charita
 tis: scientie: sapientie: meritorum oium ac premiorum. Qui ergo
 hunc virum contemnit perpetua manet in morte. Qui vero hu
 ius nobilissimi capitis membrum efficit in imensam crescit
 dignitate. Unus enim bonus christianus melior est et prestā
 tior quam omnes qui viuunt in terra homines non christiani. Malus
 autem christianus est oium pessimus. ¶ **Ray.** Hinc pulcre li
 cet aduertere quam iustus et quam bonus sit omnipotens deus
 qui hunc hominem hominibus est largitus. Iustus qui quesit
 uit iustum redemptionis precium: bonus qui in mortem vni cum
 tradidit filium. Cum enim homo corruptus et in immensum obli
 gatus non posset debitum infinitum soluere quod debebat: de
 us benignissimus volens ab homine placari gratis con
 tulit ei novum hominem qui deus esset et homine maior: qui
 satisfaciatur pro homine obligato habens in se inestimabile pre
 cium: vitam scilicet innocentissimam atque sanctissimam: quam cum in mor
 tem indebitam deo pro homine tradidit: debitum hominis soluit et deum

No digni
 tatem ho
 minus cri
 stiani boni

Nota quo
 per cristum
 facta sit ho
 minis reco
 ciliatio.

Dialogus

homini reconciliauit. Dedit enim humana natura maximo creatori in isto homine quod suum erat: ut in alijs hominibus reddere quod reddere non poterat. ¶ **Bo.** Quid ista iusticia districtius: quod hac clementia misericordius: Vult deus placari ab homine: non tamen placari se patitur nisi moriatur infinitus: innocens: immaculatus. Aut ne fiat difficultas in precio ipse illum largitur qui occidat. Non habes inquit o homo unde te redimas accipe unigenitum fructum ventris mei et da illum mihi pro scelere tuo. Magna certe dignatio.

Que sunt illa maxima dona que homo miserabilis recipit a iesu christo. *Eapi. lxxiiij.*

Ay. Postquam igitur medicina preparata est: necesse est ut eam egrotus et misero homini applicemus. Si ergo iesus christus vulnere nostrorum medicus est: restat ut ad illum omnes accedamus ut possint egritudines nostre recipere medicinas. Nihil in nobis tam morbidum quod non ipsius medicatiois dono curet. Nos captiui sumus: ipse redemptor. nos obligati: ipse fideiusfor. nos destructi: ipse reparator. nos morbi: ipse curator. nos mortui: ipse resuscitator. nos ceci atque obrebrati: ipse clarificator. nos erratici: ipse conductor.

¶ **Bo.** Urinam nunc velit homo suas calamitates attendere ut tantum medicum sibi nouerit profuturum. Qui sua vulnera male sanus non sentit: hunc sotorum optimum non requirit. qui autem non requirit morti semper iam inhesit. ¶ **Ray.** Duplici obligatioe (ut nosti) homo implicatur tenetur. scilicet pro beneficijs acceptis: et pro culpis commissis. Prima semper ab homine solui debet quam tamen secunda obligatioe irretitur solui non potest. Non enim potest deum amare: laudare: venerari:

No. dupli
ce hominis
obligatio
nem.

culpīs 7 criminibus cōpeditus. Porro a secūda obliga-
 tione liberari nō potest nisi primā cōpleat: 7 primā cōple-
 re nō pōt nisi secūda recedat. *Vides certe istū bicipitē*
laqueū. Venit igit̃ dñs iesus xp̃s soluit sua miseratione
7 morte obligationē secūdam: 7 dat homini adiutorium
gratie vt cōpleat primā. Solutus em̃ homo a peccatis
7 sceleribus q̃ est obligatio secūda 7 infinita: iam incipit
deū pro suis beneficijs amare: honorare: reuereri: q̃ est
obligatio prima. Hoc adiutorium gratie xp̃s tribuit no-
bis tanq̃ deus: 7 meruit nobis tanq̃ homo. Licet enim
om̃e qđ deus tribuit dicat̃ gratia: istud tamē adiutorium
quo deū diligimus 7 honoram⁹ est summa gratia sine q̃
nulla pficit alia. ¶ Bo. Quantū ego intelligo plus est
hāc gratiā accepisse q̃ vel corpus vel aiā. Itā sine ista
gratia hō mortu⁹ reputat̃: qz nihil pōt operari inquātū
homo est. ¶ Kay. Recte tu quidē. Et idcirco hec gra-
tia deū amādi quā xp̃s administrat est vita ipsius aiē: si-
ne qua aiā humana deo mortua est. Ista gratia hominē
restaurat: reformat: viuificat: sanat: formosum deo ama-
bilem prestat. Hec gratia hōiem bonū: iustū: deo dignū: 7
dei filiū 7 heredē facit 7 ipm̃ fratrem pacificū et amabilem
suis fratrib⁹ restituit. Hec gratia reducit hōiem de via
errois: mendacij 7 falsitatis. 7 deducit per viā veritas:
securitatis: gaudij: 7 exultationis. Hec gr̃a saluato-
ris hōiem reuocat a iugo misere captiuitatis: a vincu-
lis pprie volūtatis: propriij honoris 7 amoris: et ponit
eū in libertate 7 in amplissima patria volūtatis dei. Et
(vt oīa in vno verbo cōplectar) hec gr̃a restituit homi-
ni suū bene esse qđ ante perdiderat: 7 tollit ab eo suū ma-
lū esse: 7 ita restituit ei spiritū: salutē 7 sanitatē. ¶ Bo.

Dialogus

Magna cōmendatio gratie domini saluatoris. Nunc planissime liquet q̄ oportunus ipse nobis redemptor ad uenerit: a quo hec adiutorij gratia maxima cōdonatur. Sed oro te paulo apertius dixeris quomodo hec gratia iesu ch̄risti restituit homini bene esse.

Quod ista gratia est totū bene esse
hoīs: 7 eius carētia malū esse eius. Capitulū. lxxv.

Ray. Homo a principio (dū fuit cōditus) accepit a deo esse 7 etiā bene esse: sed nondū optimū esse. hoc em̄ expectabat trāsferendus in gloriā sempiternā. Acceperat ergo ab optimo cōditore esse: uere sentire: uelle 7 amare. Acceperat etiā bene esse: bene uiuere: bene uelle: 7 bene amare. Habebat ergo bene esse 7 corporis 7 aīe. Verū q̄ primus homo hoc bene esse qd̄ habebat 7 seruare poterat sua uolūtate perdidit: ideo tantū sibi retinuit esse: 7 pro bene esse acquisiuit esse malignū: iniustū: sordidū: caducū: uiciosum. Spoliatus igit̄ gratiaz uestibus hīs semescinctijs 7 lacinijs ignominiosis est turpiter cōtectus. Et aut̄ melius agnosceret aīe sue cladē atq̄ ruinā: corporis quoq̄ mala suscepit 7 factus est mortalis: luteus: aīalis: infirmus: ut per hec mala carnis mētis sue maliciā p̄probaret. si forte negligentius eā uellet dissimulare. Habēs igit̄ in se tā defor̄me malignū 7 tortuosum esse: factus est suo odibilis creatori: eo q̄ opus suū tam preclarū in se homo corruerat. Inuētus ergo inutilis: corruptus: abhominabilis: ad nihil aliud uacabat nisi ut perpetuis ignib⁹ destineretur. Verū licet pdiderit hō suū bene esse: remāsit tamē ipsa obligatio amoris 7 reuerentie quā soluere certe oportet.

bat: nec erat illi aliqua excusatio: qz sua volūtate bñ esse pdiderat. ¶ **Do.** hinc certe palā intueor qz reddere hōi suū bene esse nihil est aliud q̄ reducere eū ac mutare de malo: tortuoso: iniusto: vicioso esse: ad bonū: rectū: sanctū: iustū: salutifex: vt homo bene viuat: bene intelligat bene amet: bene velit ⁊ possit: vt sit sanct⁹: honestus: decorus: pulcher: virtuosus. ¶ **Ray.** Aspice igit̄ dei dulcissimā bonitatem. qui (vt hōiem sibi federaret ⁊ remotis tot malis in primis bonis restitueret) dedit homini iesuz xpm̄ q̄ oēm de medio tulit offensam. remouit culpā ⁊ penā: ⁊ ad bene esse pristinū hōiem reuocauit. Recepit ergo a iesu xpo vt amet ⁊ metuat: honoret et laudet deū vt diligat proximū sicuti seipm̄: ⁊ in hīs oībus gaudeat: perseueret: exultet: tripudiet: delectet. Ecce hoc est bñ esse: hec est vera vita aīe q̄ per xpi grām hōi repať ¶ **Do.** Tria itaqz colligo bñsticia maxima q̄ xpi miseratione donātur. scz indulgētia vt offensa deleatur. grā vt bene esse p̄ferat: gloria vt esse optimū aliquādo donetur. Nā gratie semp̄ debetur gloria. Gratias igitur immortales xpo qui ista nobis suo sanguine mercatus est.

Quod in hoie xpiano sunt tres generationes ⁊ tres fraternitates distincte. Capi. lxxvj.

Bay. Et perfectius adhuc ⁊ clari⁹ christi gratiā ⁊ bene esse hōis agnoscas scire te cōuenit qz adam prim⁹ pater recepit a deo corpus ⁊ animā ⁊ bene esse. Sed dum bene esse per inobediētiā perdidit: esse tantū imo ⁊ male esse corpis ⁊ aīe reseruauit. Porro xpianus hō instar primi tres habz res sibi collatas: distinctas tñ generatōib⁹. Habz em̄ carnē a primo

Dyalogus

parēte: habet aīam a creatore: habet ⁊ bene esse a xp̄o re
dēptore. Ista tertia cōpleta est ⁊ perfecta: sine qua due
prime corrupte manēt ⁊ perdit. Hec em̄ generatio san
cta est ⁊ tota bonitas: rectitudo ⁊ pulcritudo animarū.
Ista tertia generatio oīno contrariat prime multiplici
ratione. Primo: per primā em̄ generationē caro dñatur
⁊ aīa seruit. per tertiā aīa dñatur carni ⁊ sue subijcit ser
uituti. Secūdo: per primā generationē homo erat tot⁹
carnalis: luteus: brutalis. per tertiā homo fit spūalis:
rationalis: diuinus. Tertio: per primā homo perdidit
similitudinē dei ⁊ nanciscitur similitudinē diaboli. sed
per tertiā recuperat dei similitudinē ⁊ in pristinū se at
tollit decorē. Quarto: per primā homo recipit in se radi
cē omniū maloz: sed per tertiā oīum bonoz fomitē recu
perat ⁊ conseruat. ¶ **Do.** Hinc iam cernere licet aper
tius quantū primus ⁊ secūsus adam sint inter se cōtra
rii. Primus hoīem corrupit ⁊ perdit. secūsus reparat:
medet ⁊ saluat. Ille aīam a creatore corpori infusam in
ficit ⁊ occidit. iste eam mundat: ornat: ⁊ viuificat. Ille
oēs quos de se gignit filios perpetuis cruciatibus dam
nat. Iste suā sobolē baptismi lauacro purgatam in cele
stibus eleuat ⁊ coronat. Ille sua fetida carne oēs cōma
culat. iste sue sancte ⁊ mūde carni sociatos mūdos red
dit ⁊ lucidos. ¶ **Ray.** Egregie sapis: nūc pauca de tri
plici inter xp̄ianos fraternitate loquamur. Prima est
carnalis qua oēs ab vno primo parēte descēdunt. Secū
do sunt fratres: qz ab vno patre spūm deo suas aīas ac
cipiūt. Et iste due coēs sunt etiam ⁊ paganis ⁊ iudeis.
Tertio sunt fratres qz ab vno patre xp̄o oēs bene esse soz
tiūtur. Hec postrema est oīm optima: sine qua due pri

Nota quo
modo gene
ratio spūa
lis contra
riatur car
nali.

Nota d̄ tri
plici inter
christianos
fraternita
te.

me mortue sunt. Hec fraternitas est magne nobilitatis magne excellētie ⁊ amoris : magne bonitatis charitatē ⁊ vniōnis. Hec fraternitas est infiniti meriti valoris et premij: qz xps deus homo emit eā morte sua: vitā tribuens precij infiniti. Hec fraternitas est fraternitas gratie. qz xps gratiaz pater eam suis plibus assignauit. *¶* **Bo.** Merito hec tertia fraternitas tante est dignitatis: qz de patre dignissimo ⁊ illusterrimo xpo originem sumit. Sūmo igitur amore se debēt inuicē diligere christiani: qui talē ⁊ tam amabilem fortitūtur patrē qui eos suo sanguine lauit : sua morte redemit: sua resurrectiōe iustificauit: sua glorificatiōe coronabit. *¶* **Ray.** Et cūcta melius intelligas q̄ de hac triplici generatiōe ⁊ fraternitate locut⁹ sum: vnū manū festū tibi ponā exemplū. Corpus humanū recipit esse: recipit ⁊ bene esse. Nam epar: cor: ⁊ cerebrū alijs largiuntur mēbris omē qd̄ habēt. Epar em̄ dat esse grossum: estqz iplis mēbris instar corporis. Mittit nāqz eis humores corpulētos ex quibus mēbra generātur: nutriūtur: sustētant. Hoc aut̄ facit per venas ex quib⁹ largitur sanguinē: ⁊ est quasi primus adam q̄ dat carnē solū. Secūdo cor ipsū mittit calozē naturalē: ⁊ confert oibus mēbris vitalē spūm: ⁊ habet se ad modū dñi creatoris: qui dat aiā viuētē humano corpori. Est ergo hic spūritus quasi mēbroz aiā: sine quo oīa mēbra mortua deputant. Tertio ipsū caput seu cerebrū qd̄ est altissimū spargit in oīa mēbra per neruos sensum ⁊ motū. ⁊ est sicut xps dans bñ esse toti corpori. Sicut igit̄ corpus ab epate grossum sanguinē: ita hō recipit ab adam sensibile carnē. Et sicut corpus recipit a corde spūm vitalem:

Dyalogus

ita homo recipit a deo animam viventem. Sicut quoque corpus accipit a capite sensum et motum: ita et homo capit a christo gratie adiutorium. Et quemadmodum corpus iacet paralyticum: languidum: et mortuum: et semper deorsus labitur. nisi sensum a capite motumque recipiat: nec quicquam ei profuit aut epatis aut cordis munera. ita nisi homo gratie adiutorium et bene esse recipiat semper ad terrena corrumpitur: nec quicquam illi prodest corpus atque arbitrium recepisse. ¶ **Do.** hoc exemplo et ceteris que paulo ante de gratia dixisti efficacissime destruit heresis pelagiana. hec enim falso asserit post acceptum a deo liberum arbitrium christi gratiam non esse homini necessariam. Dicunt nempe homines superbissimi: a deo habemus quod homines sumus: sed nostrum est quod iusti sumus. Ne sciunt enim quod liberum arbitrium in primo patre corruptum sursum ad iusticie opera attolli non potest: innumeris obligatibus irretitum nisi christi misericordie solvatur.

Quod mors christi unde homini gratia conferretur et bene esse generat in homine christiano unam novam obligatorem

¶ Capitulum. lxxij.

Ap. Sicut supra in dyalogo de obligatorem monstravimus hominem astringi deo pro beneficiis creaturarum acceptis: debereque inde deum toto corde diligere: honorare: laudare. Multo tamen amplius et sine ulla comparatione obligatur homo optimo largitori: quod ipsum christum illi contulit per quem omnem suam misericordiam: culpam: iram: et offensam, feliciter et efficaciter expiavit. Quanto christus plus valet quam omnes creature: tanto magis obligatur homo pro suscepto christo quam pro omnibus creaturis. Cum enim christus sit persona infinite bonitatis et hunc largiendo deus exhibuit ho-

mini infinitū amorē 7 immēsas liberalitatē. ideo dupli
 ci obligatōe infinita hō pstringit 7 christo redēptori et
 patri largitori. *Que* quidē obligatio multū differt a pri
 ma. Nam prima est naturalis 7 propter esse hoīs 7 ppter
 mundū. sed ista obligatio est ppter bene esse hoīs p iesū
 xpm. Itē prima est ppter hoīem factū de nihilo negati
 uo: sed ista est ppter hoīem collapsum in nihilo priuati
 uo. *De* nihilo negatiuo factus est hō: qui corruēs in ma
 liciā: in iniusticiā: in turpitudinē: cecidit nihilū priuati
 uū priuās seipsuz suo bñ esse: sua grā: sua iusticia. *Quā*
 do igit de⁹ extraxit hoīem de isto nihilo pferēs sibi p xpi
 mortē bene esse 7 bñ viuere: tūc itez fecit hoīem de nihī
 lo. Primo hoīem fecit cū nō esset: deinde refecit cū fun
 dit⁹ perisset. *Verū* qz magis est hoīem reformare q̄ fa
 cere: 7 maioris valde pietatis (vt em̄ non crearetur non
 demeruerat: sed creat⁹ 7 superbus 7 inobediēs factus:
 meruit vt illud pderet qd̄ fact⁹ erat 7 illud ppter qd̄ fa
 ctus erat) id in infinitū ampli⁹ obligat hō pro eo q̄ tā
 gratuita miseratōe morietis xpi restaurat⁹ est: q̄ q̄ āte
 dei manu plasmatus est. ¶ *Do.* Merito id quidē: nam
 in isto opere reparatōis nre deus suā vltimā ostēdit ami
 ciciā: charitatē: amorē: dulcedinē: donās nobis suū sibi
 filiū coequalē quē amara morte peremit vt nostris mor
 tibus subueniret. Sed rogo te quomō poterit homo fi
 nitus hanc infinitā soluere obligationē: ¶ *Ray.* Duo
 bus modis intellige q̄ dico. Primo p̄t hāc obligatiōem
 soluere si offerat deo suū amorē: suū timorē: suā laudē:
 suā deuotionē: ita tñ q̄ cū istis simul 7 xpm offerat q̄ est
 sufficiētia nra: p̄ quē plenissime deo reddim⁹ qd̄ debem⁹.
 Ad hoc em̄ nobis a deo xps largitus est: vt per illū sup
 m ij

Nota quali
 ter ista ob
 ligatio sol
 ui potest.

Dyalogus

pleamus quicquid ipsi nostris viribus non possumus. Semper enim acceptat filium pater. quem si omiserimus et per nosmetipsos ad deum accedere voluerimus reijcitur: repellimur: et ut superbissimi iudicamur. ¶ **Bo.** Nec immerito: quod enim sine mediatore ad deum iratum reus accesserit: grauiori auiduersione percussus superbie sue penas dabit. ¶ **Ray.** Secundo potest homo hanc obligationem soluere si mortem filii dei qua redemptus est grata semper memoria gestauerit. Impiissimum enim est tam benignissimam miseracionem ingrato transire pectore. Passio nepe christi est infiniti meriti et totum hominis bonum. ideo omne studium christiani et tota eius cogitatio atque intentio versari debet circa memoriam mortis christi: in qua sunt omnes thesauri diuitiarum et meritorum omnium. Qui igitur vult sue obligationi digne satisfacere et omnem in se virtutem et omnem christi meritum possidere. recipiat in memoria passionem eius per quam fit in seipso viuificatus: deo reconciliatus: a diabolo liberatus. ¶ **Bo.** Sed nonne mors christi iam transiit: quomodo ergo quod transiit et iam non est mihi poterit perdesse. ¶ **Ray.** Dixi iam tibi. Licet enim christi mors transiit meritum tamen mortis in eternum manet. Quod meritum tunc in se homo recipit quando in memoria deuotus recipit ipsam mortem. Et quod meritum semper viuunt: idcirco quod in se accipit christi mortem per recordationem viuunt in christo: gaudet: iocundatur: exultat. Qui vero christi mortem non recordatur ingratus est: nec primam obligationem soluit nec istam: sed peccatorum suorum obligatione copeditus manet in morte: in ira dei: et in vinculis diaboli. ¶ **Bo.** Hinc patet quod christianus peccator et ingratus seipsum diligens: suam querit gloriam: suam famam: et respiciens christum infinito reatu supra ceteros homines se astringit. Tantum enim peccata hominis christiani excedunt peccata omnium

Nota meriti
passionis
christi et me-
ritum memo-
rie passio-
nis eius.

paganoꝝ ac iudeoꝝ: q̄ntū obligatio mortis xp̄i (cui xp̄ia-
 nus reus tenet) supat obligationē pro b̄nificijs accepti-
 a creaturis. Est ergo malus xp̄ian⁹ oīum q̄ viuūt hoīm
 nequissim⁹ ⁊ infinitis supplicijs pre ceteris dign⁹. Anū
 tamen est qđ me vehemēter mouet. Si per ch̄risti mor-
 tē hominī confertur bene esse: quid est qđ quotidie tanta
 mala nunc corporis nūc aīe experimur: ⁊ plerūq; maio-
 ra q̄ qui xp̄i grām nō receperūt. Corpus vt prius ma-
 net infirmū: miserū: fragile: mortale: aīa vero mille quo-
 tidie agitāt tētatiōib⁹ nūc carnis: nūc mūdi: nūc diabo-
 li. Ubi ergo est istud bene esse de quo loqueris.

**Qđ licet homo lapsus reparet quantū
 ad bene esse anime: manet tamen malū pene in corpore.**

Capitulū. lxxiij.

Ay. Intellige primū quid sit bene esse: ⁊ quid
 male esse: ⁊ tunc facile qđ queris inuenies. Be-
 ne esse aīe est qđ sit iusta: sancta: recta: immacu-
 lata: fugitās vicia ⁊ peccata: ⁊ qđ deū amet: laudet: ho-
 nozet. Hec per xp̄i grām aīe xp̄iane conferūtur: atq; hoc
 modo accepit bene esse ⁊ bene viuere. ¶ **Do.** Si habet
 xp̄ian⁹ bene esse quare tot mala patit in carne. ¶ **Ray.**
 Adagne pietatis est ista disputatio. Ideo em̄ corp⁹ ma-
 net fragile ⁊ infirmū ne negligat homo se lapsum: se per-
 ditū aliqñ fuisse ⁊ xp̄i grā reparatū. Scđo vt memine-
 rit amoris: obsequij ⁊ charitatis sibi a saluatore exhibi-
 ti: nec tā preciosam mortē friuolā putet. Tertio vt cau-
 tus sit ne iterū peccet ⁊ eternas det penas q̄ corpis ma-
 la longissime superēt. Noueris tñ qđ istas carnis nostre
 miseras xp̄s nobis in bonū quertit: qz ea ⁊ volūtarias

Dialogus

facit 7 meritorias. Si em̄ tolleret in hac vita oēs penas
tolleret de medio etiā merendi occasiones oēs. oīs nepe
pena volūtariae pro xp̄o perpeſſa admodū est meritoria.
Vides ergo quō mala corporis prius inuolūtaria dum
xp̄i gr̄a volūtaria fiūt ad bñ esse aie traducūtur. ¶ **Do.**
Sed quid dicis de malis q̄ quotidie in aia perpetimur:
vt sunt tētatiōes: tribulatiōes: sollicitudines: timores
7 mille pericula. ¶ **Ray.** Nihil pōt tollere bene esse aie
p̄ter solū peccatū: noli assentire peccato 7 nihil tibi est
nocitū. Quicq̄d em̄ hō in aia patit̄ dēpto pctō totū illi
vertit̄ ad salutē. ¶ **Do.** Quō pōt concupiscētia carnis (q̄
inimica est aie) fieri aie in salutē. ¶ **Ray.** Dū nō assen/
tit: dū eius appetitū frāgit: dū eius desiderijs reluctat̄
¶ **Do.** Sed q̄re xp̄i gr̄a nō penit̄ hanc destruit. ¶ **Ray.**
Certe ne tibi tollat occasiōē pugnādi: vincēdi: merēdi
Olim hęc concupiscētia te traxit ad culpā: nūc captiua
te ducit ad gr̄am. Tu tantū eam d̄prime 7 retine sub tri/
buto. noli eā repēte iugulare: sed tanq̄ mortalē inimicū
vinculis irretitū sine languescere: tabefieri 7 sensim mo/
ri. Propter tres igif̄ rōnes ista carnis concupiscētia hōi
derelicta est. Primo vt de tuo aduersario q̄ te olim occi/
derat egregie vindices. Secdo vt inimicū habeas qui te
torpētē pugnacē semper faciat atqz victorē. Tertio vt
dū hunc nōnunq̄ repugnantē senseris: gr̄e memineris
saluatoris q̄ te superiorē fecit. q̄ illū tuis pedibus sub/
iecit. a quo quotidie tot hoies capiuntur: inficiūtur: iu/
gulātur. Si ergo hęc concupiscētia facit ad bene esse hois
q̄ tamē nociua videt̄: multo āplius tribulatio: p̄secutio:
sollicitudo: timor: circūspectio: q̄ dū pro xp̄o volūtariae
perpetiūtur maximā parāt̄ aie coronā. ¶ **Do.** Optim?

Ne .de ma
lis anime
quō fiunt
hōm̄ in sa
lutem.

Nota tres
rationes

sermo tuus ⁊ admodū informatiuis ad necēariam patiē
tiā. Sed nūc supereſt vt quibus formis aut medijs xp̄s
ſuis fidelibus bñ eſſe p̄ferat ⁊ ſalutē ſapiēter ediſſeras.

Quibus formis aut medijs christia-
nus accipit bene eſſe a xp̄o. Capi. lxxix.

Bymūdu. Et homo chriſtianus recipiat be-
ne eſſe a xp̄o: neceſſe eſt vt nouerit et ſuſceperit
ſeptē eccleſie ſacramēta. Chriſtus em̄ benigniſſim⁹
miſerator dona gratie ſue per res viſibiles ⁊ pal-
pabiles inſtituit elargiri: vt homo exteriorib⁹ rebus im-
butus quid introſum in aīa accipiat agnoſcat. Non ta-
men id qđ datur viſibile eſt: ſed per ſignū viſibile deno-
tatur. Ideo ſacramentū dicitur qđ eſt ſacre rei ſignū.
Sicut per ſcalā nature viſibile homo aſcendit ad cogno-
ſcēdas res inuiſibiles vt ſupra patuit. ita dñs ieſus ſta-
tuit vt per ſcalā viſibile ſacramētorū homo lapſus ſe eri-
gat ad res ſpūales. nō ſolū vt eas agnoſcat: verū etiā in
ſe recipiat. Prima ſcala eſt nature. ſecūda eſt ſcala gr̄e.
Prima eſt ſcala creatiōis. ſecūda eſt reparationis: vite
⁊ ſalutis. Prima eſt hoīs inquantū homo eſt. ſecūda eſt
hoīs inquantū lapſus eſt. Si ergo voluerit deū inuenire
per ſcalam primā: neceſſe eſt vt prius aſcēdat per ſecun-
dā: vt pote collapſus depreſſus ⁊ dei inimicus. Item p̄
primā ſcalam homo aſcēdit ad deū. ſed per ſecūdam hō
ſcādīt ad hoīem deū. Prima inſtituta eſt a deo creatore
ſecūda cōdita eſt a deo ſaluatore. ¶ **Bo.** Nō mihi mi-
rū videtur qđ xp̄s ordinauerit per res corporales hoīem
debere recipere bene eſſe cum in prima conditione mūdi
ad hoc res corporales quaſdā deus creauerit vt per eas

¶ Sic inci-
pit materia
de ſeptē ec-
cleſie ſacra-
mentis

¶ Nota diffe-
rentiā in
ter duas
ſcalas.

Dialogus

homo habens bene esse reciperet optimū esse. Lignū em̄
sciētie boni ⁊ mali qđ vtiq; erat corporeū p̄pterea deus
instituit vt si hō seruasset obedientiā super hoc ligno im
positā: de bene esse qđ habebat transisset ad optimū esse
qđ nondū nouerat. ¶ Ray. Hoc qđ dicitis etiā huic sen
tētie opitulaf: q̄ sicut hō lignū hoc vetitū gustando per
res corporales cecidit: ita illū p̄ res visibiles x̄ps erige
re curauit. Iste aut̄ res per sacra x̄pi v̄ba p̄secrate talē
recipiūt efficacitā ⁊ virtutē vt hō eas in se suscipiēs eas
sine dubio grām adipiscitur q̄ huiusmōi res visibiles si
gnificare vidētur: vt patebit in subditis. Et cōgruēter
hīs rebus corporeis x̄pi v̄ba q̄ oēm habēt virtutē socian
tur: vt sicut hō per verbū dei est creat⁹ ⁊ per creaturas
collapsus: ita ⁊ per v̄bū x̄pi creaturis immixtū recreet⁹
⁊ sublimet⁹. Verba etiā aptius res inuisibiles suo signi
ficato representāt: ⁊ ideo merito rebus visibilib⁹ copu
lātur vt perfectius hō credat se eā grām intus recipere
que per res corporeas forinsecus denotatur. ¶ Bñic⁹.
Quia igitur per has res visibiles christo miserante hō
mo sanctificatur ⁊ recipit intus gratiā: vitā ⁊ salutem:
hoc est bñ esse. ideo debet honorari: venerari: et cū omī
reuerētia ⁊ deuotione suscipi: et debent sancta appella
ri ⁊ sacramēta. Primo quia significāt res sacras. Scđo
preparāt hominē ad recipiendū res spirituales ⁊ sanctis
simas. Tertio quia a sanctissimo christo eas nouim⁹ in
stitutas. Merito igitur hec scala appellari debet scala
sacramentalis. Sed tu progredere.

**Quomō per primū sacramentū scz bap
tismi datur anime humane bene esse. Capitulū. lxx.**

Quod per
verba chri
sti ecclesie
sacramēta
formātur.

Bay. Nūc in speciali de septē sacramētis pauca dicamus: 7 quō per ea datur aīe hūane bñ esse. Inter sacramēta primū occurrit baptismus. *Quod offi*
 Dia humana carnī corrupte putride 7 malis cōcupiscē
 cijs infecte copulata trahit a sua carne omnē corruptio
 nē 7 culpā originalē 7 cōcupiscentiā maculosas. 7 ideo
 necesse est si debeat a suis sordib⁹ emūdari ad aquas bap
 ptismi lauāda festinet. alioquin si non fuerit aquis illu
 strationis repurgata portabit in eternū immūdiā suā
 Ista autē ablutio regeneratio vocat: qz vetus hō illic re
 nouatur 7 aīa recipit nouū esse spiritale qd nō habebat:
 7 efficit dei filia: heres dei 7 coheres xpī. Ista itaqz ab
 lutio materialis cui sociātur vba sacra. scz ego te bap
 tizo: id est lauo in noīe patris 7 filij 7 spū sancti: significat
 ablutio nē inuisibilē 7 occultā quā xp̄s intus in aīa ope
 ratur. In hoc baptismo sicut hō efficit nouus: ita 7 no
 men acquirit nouū: vt a xp̄o vocet xp̄ianus cui iam xp̄i
 gratia cōicāta est. ¶ **Bo.** Hinc pulcre intelligo xp̄ianū
 hōiem esse infīniti precij: valoris 7 dignitatis q̄ xp̄i san
 guine (vnde 7 baptismus rubet) mūdatus est. Nec des
 bere quemqz ledere hōiem xp̄i fidelem nisi qui velit infī
 nitā iniuriā in xp̄m cōmittere: cuius ipse 7 nomē 7 gra
 tiā 7 dignitatē gerit. Sed nūc ostende obsecro quō hec
 visibilis ablutio interiori purgationi coaptet. ¶ **Ray.** *Quō visi*
 In p̄optu est. Nā sicut aqua baptismatis clara trāspa
 rēs 7 lucida est: ita aīa in baptismo reiectis culparū te
 nebris intelligētie 7 amoris lumē acceptat. Item sicut
 aqua estū refrigerat: ita 7 baptismus cōcupiscētie calor
 rem 7 feruentē carnīs motū cōtemperat: 7 gehēne incē
 dia penitus eliminat. Item sicut ablutio fit a capite de
 tur.

Dyalogus

No. baptis-
mi virtutē

scendēs in omne corpus: ita fit oīum culparū 7 penarū (q̄
ab originali pctō tanq̄ a capite sumpterūt exordiū) ple-
na remissio. Et vt vtutes sacri baptismatis in vnū con-
gregē: in baptismo fit trāsmutatio de morte ad vitā: de
tenebris ad lucē: de seruitute carnis 7 demonis ad verā
liberratē 7 seruitutē redēptoris. In baptismo hō mori-
tur carni 7 viuit spūi. moritur vicio 7 viuit virtuti: exi-
tur operibus tenebrarū 7 armis lucis induit. veterē de-
ponit hōiem 7 nouū induit: q̄ p̄m deum creatus est. In
baptismo preterea tanq̄ per scalā xp̄s descēdit ad hōies
7 homo scādit ad deū. 7 fit inter vtrosqz quidā dulcissi-
mus matrimōnij contractus. qz aīa xp̄m suscipiēs a xp̄o
vicarijs brachijs suscipit: 7 veteribz vicioz vestibus spo-
liata incorruptibilibz virtutū vestibus adornat. ¶ **Bo.**
Ex isto dulcissimo sermone tuo luceclarius apparet cū
quāta celebritate: deuotōe: alacritate: 7 pietate debeat
baptism⁹ 7 cōferri 7 suscipi: ī quo hūana aīa oēs culpas
deponit: maculas diluit: nouā ciuitatē acq̄rit: demonis
7 carnis laqueos euadit: inter se 7 deū noua federa iūgit
7 in xp̄i sponsas castissima trāsit. Abi ergo tantoꝝ est bo-
nozū institutio magna debet celebritas obseruari.

Quod per sacramentū confirmationis
datur etiā bene esse anime humane. Capi. lxxj.

R. Sicut in baptismo homo quasi mō genit⁹
infans abluitur a sordibus 7 emūdatur: ita in
sacramento confirmatiōis crescit: augmētatur:
roboratur. In his em̄ que ad corpus pertinet: primo vi-
demus hominē de vulua nasci: secūdo natū crescere et
roborari. Ita in spūalibus homo primū de vulua: hoc

est de fonte ecclesie mystice generat. deinde in spiritali
vita per confirmatiōis sacramentū augetur ⁊ roborat.
Et qz in ista roboratione fit noua operatio ⁊ nouus aie
effectus. ideo nouū etiā debuit institui sacramentū ⁊ a
primo distinctū Verū quia in quolibet sacramēto opoz
tet vt visibile propoztionef rei inuisibili. Ideo chrisma
qd est cōpositū ex oliuo ⁊ balsamo cū verbis gratiā ope
rātib⁹. istis scz Signo te signo crucis: cōfirmo te chris/
mate salutis: huius sacramēti virtutē optime represen
tāt. ¶ Bo. Ostēde nūc queso quō hec exteriora interio
ribus assimilētur. ¶ Kay. Dixi in chrismate oleū ⁊ bal
samū contineri. Sicut oleū supernatat aque: ita grā cō
firmatiōis gratiā baptismatis superat. Itē oleū reddit
aquā saporosam: ita confirmatio baptizatū hoīem ma
gis efficit populis famosum. vita: vtute: bonitate: puer
latōe: sermone. Itē oleū extēditur ⁊ dilatat sup aquas:
ita per hāc cōfirmatiōis grām hō exterius ad bona opera
dilatat ⁊ nomē xpī amabile reddit cordib⁹ alioz. Item
oleū nitidū est ⁊ perlucidū. ita hoc sacramēto homo con
sciētiam possidet mūdā ⁊ iusticie luce serenā. Itē oli
ua etiā seu a hieme semp viret: ita per hāc sacramēti gra
tiā cōferē hoī vt nulla aduersitatū asperitate frāgatur.
sed semp in bono pseueret: ⁊ in secūdis ⁊ in tristib⁹. Itē
oleū lene est: dulce: suauē: benignū. ita hoc sacrm facit
homīnē humilē corde ⁊ mitē conuersatiōe: gaudere cū
gaudentibus: flere cū flentibus. Preterea sicut oleo per
miscetur ⁊ balsamū quod suauē valde spirat odorē: hoc
significat qd gratia huius sacramēti homo extra se spar
git fragrantiam bone fame: bone opimionis ⁊ vite qua
alios ad se trahit ⁊ suo exēplo instituit. Itē ista vinctio

Quo exte
riora inter
riorum gra
tiam signi
ficent.

Dialogus

fit signo crucis in fronte vt significet q̄ in hoc sacro da-
tur gr̄a ad publice p̄ fide pugnandū: ad xp̄i nomē ⁊ cru-
cē ⁊ mortē audacter ⁊ sine rubore p̄fitendū. ⁊ ad tormē-
ta: cōtumelias ⁊ ludibria si opus fuerit constātissime p̄-
ferendū. Certe vidisti quomō hoc sacramētū bene esse
⁊ gratiā ⁊ fortitudinem conferat aiabus. **Bo.** Vidi
equidem ⁊ christi miseratōes stupeo vehemēter: qui hu-
iulcemodi remedijs nostris vulneribus suffragatur.

**Quod per sacramētū eucharistie supra
modū bene esse ⁊ multiplex gr̄a donatur. Capi. lxxij.**

By. Post p̄firmationē seq̄tur eucharistie. i. bo-
ne gr̄e sacm̄: in quo pre ceteris p̄tinet ⁊ cōfer-
tur ois gr̄e plenitudo. Videmus q̄ in vita cor-
porali primū precedit generatio: deinde sequit̄ augmē-
tatio per quā homo p̄ducit̄ ad plenā vitā: ita tertio req̄ri-
tur alimentū quo ois vita p̄duret in esse. Pari modo est
in vita sp̄iali. Nā in baptis̄mo sp̄ialiter nascēris: in con-
firmatiōe angmētāris: et eucharistia aleris ⁊ enutriris
quo fit vt in vita spiritali p̄serueris ⁊ cōplearis. **Bo.**
S; quo cibo alit nos xp̄s in hoc eucharistie sacramēto:
Ray. Nō alio vtiq; q̄ seipso: sua carne: suo sanguine
sua diuinitate: que realiter ⁊ veraciter in hoc sacramen-
to p̄tinētur. Ecce hoc est pabulū amoris: esca dilectio-
nis: ferculū ardentissime pietatis quo te nutrit deus tu-
us: redēptor tuus. Sicut em̄ nutritio corporalis fit per
calorē naturalē: qui si defecerit iā nutritio cessabit: sic ⁊
nutritio sp̄ialis per calorē fit spiritalē: hoc est p̄ amorē.
Et sicut calor naturalis p̄uertit nutrimentū in rem nu-
tritā: ita amor p̄uertit amantē in rē amatā. Corporalis

tamē nutritio ⁊ spiritalis fiūt cōtrario modo. Nam in corporali alimentū vertit̄ in naturam aliti: sed in spūali alitū in naturā vertitur alimēti. Adūcās em̄ xpm̄ nō in te xps̄ mutat: sed tu mutaris in xpo: formā ⁊ imagi-
 nē ⁊ xpi similitudinē vere recipiēs atq; ita xpo cōiunge-
 ris ⁊ ei⁹ mēbrum efficeris. Hinc iam intelligis quō hoc
 sacramētū scala sit in qua per res visibiles (vt sunt for-
 ma panis ⁊ vini) hō ascēdit ad xpm̄: ⁊ xps̄ descendit ad
 hōiem. Istis rebus visibilib⁹ accedit sermo xpi et verū
 xpi corpus efficit ⁊ verus sanguis. ¶ **Bo.** Quō tu mi-
 hi ostēdis q̄ potestate verboꝝ xpi panis q̄ in altari est in
 xpi carnē trāsfomat. ¶ **Ray.** Credis xpm̄ deum esse ⁊
 creaturas oēs verbo formasse: ¶ **Bo.** Credo equidez.
 ¶ **Ray.** Si ergo potuit verbo naturā creare: quare non
 poterit naturā cū voluerit vbo traducere. Nunq̄d erit
 infirmior sermo xpi trāsmutando naturā quā creando:
 Et aut̄ noueris q̄ xpi verba id realiter efficiūt qd̄ dicūt
 his rōnibus poteris edoceri. Prima ratio: oīno necē est
 q̄ vba creatoris ascēdant vnū gradū supra verba creati
 hoīs: sed hoīs verba semp̄ significāt aliqd̄: ergo dei ho-
 minis vba vltra id qd̄ significāt etiā faciunt qd̄ dicunt.
 Scda: verba hoīs aliqñ sunt falsa. vt ergo vnū gradum
 vltra tribuam⁹ verbis xpi: oportet necessario asserere q̄
 semper sunt vera: ideo in veritate operant̄ qd̄ loquūtur.
 Tertio: si creatura habet virtutē trāsmutandi in se aliā
 creaturā (nā caro hūana mutat panē in suā substātiā)
 multo magis vba xpi sua virtute panē in altari vertit̄ in
 suā carnē ⁊ vinū in sanguinē. ¶ **Bo.** Libēt̄ assentior
 rōnibus tuis: nā ⁊ vere ⁊ firmissime sunt. Sed nūc que-
 so paucis ostēde: quō hec visibilia in hoc sacramēto inte-

Quod vir-
 tute verbo
 rum christi
 panis ver-
 titur i cor-
 p⁹ christi.

Dialogus

Quo visibilis
inuisibilem
gratiam signifi-
cet.

riorem gratiam representet. ¶ Ray. Pareo libes. Sicut enim panis et vinum sunt ipsius corporis plena refectio: ita corpus christi quod sub his speciebus continetur optimo spiritali cibo animam refocillat. Preterea sicut panis supra omnes cibos corpus nutrit et sustentat: et vinum letificat et inebriat ita corpus et sanguis christi animam reficit: nutrit: letat: iocundat atque ebriam reddit. Preterea sicut ex multis granis panis fit: et ex multis acinis vinum confluit: ita in hac sacramenti perceptioe multi christiani in vna fide christo iunguntur et fiunt cor vnum et anima vna. ¶ Bo. Ex hoc postremo patet quod per formam panis et vini duplex inuisibile denotatur. scilicet verum corpus christi virginicum quod in hoc sacramento continetur: et corpus christi mysticum: ecclesia scilicet in predestinati quod non realem sed significantiue representatur. Verum tu ultra progredere. ¶ Ray. Audi igitur sequenter: sicut res corporales panis et vinum in hoc sacramento in ea ascendunt dignitatis et nobilitatis eminentia qua nulla potest cellios estimari (transiunt enim in corpus christi glorificatum) ita per hoc sacramentum boni christiani sublimantur: deificantur: et in christum conuertuntur. et efficiuntur cum eo vniuersi voluntatis: amoris et germanitatis. Preterea sicut panis vinique substantia formis extra remanentibus in christi carne et sanguine occulta virtute conuertitur: ita per hoc sacramentum anima christiani in christi animam et deitatem occulte permutatur. corpe in sua specie permanente. Preterea sicut per verbum suum christus res visibiles vertit in corpus suum: ita in hoc sacramento verba corda animarumque piarum in semetipsum. Preterea sicut in hoc sacramento panis corporeus aliam naturam induens multo melior efficitur: ita corpus christiani digne conicantis melioratur et castum: mundum: sanctum: et christi obsequijs deditum et rationi subditum efficitur. ¶ Bo. Magnifica sunt que loqueris et que vehemens

mēter in amorē huius dignissimi sacramēti mentē hoīs
inflāmant. Hinc claret q̄ virtute hui⁹ optimi cibi xp̄ia
nus enutrit: roborat: p̄plet: pficit: 7 ad vltimū bonitati
terminū q̄ntū in hoc mūdo possibile est acceleratur.

Quod caro christi est penitus cōtraria
corrupte carni primi hominis. Capitulū. lxxiij.

Ay. Ex his q̄ iā dixim⁹ facile potes aiaduerte
re mi dñice quō prim⁹ hō 7 sc̄s sc̄z xp̄s p̄trari
ant. ita 7 caro xp̄i est oīno cōtraria carni p̄tho
plasti. Habet em̄ pp̄rietates 7 opatiōes respe/
ctu aīe lōge diuersas. Nā caro primi hoīs causat in aīa
oēm corruptionē: infectionē: p̄ditionē 7 mortē. s̄z caro
xp̄i confert aīe se sumēti integritatē: puritatē: vitā gr̄e:
7 vitā glorie. P̄terea sicut caro corrupta in adam tur
piter: libidinosē p̄ coitū generata est causa quicqd̄ aīa ex
perit mali: ita caro xp̄i mundissime sine coitu de virgine
orta erit aīe hūane causa oīs boni: oīs virtutis: iusticie:
7 salutis eterne. P̄terea sicut ipsi aīe imputat̄ origina
le pct̄m. eo q̄ vnitur carni viciate: ita dū aīa copulatur
carni xp̄i sanctissime ab om̄i pct̄o immunis efficit̄ 7 om̄e
xp̄i meritū compartit̄. P̄terea sicut caro ade est archa
oīm vicioz: oīm criminū: sordii 7 maloz. ita caro xp̄i
est archa omniū virtutū: oīm bonoz 7 thesaurorū sp̄ia/
liū oīm. P̄terea sicut caro prima separat aīam a soci
etate 7 amicitia dei 7 facit eā sociā diaboli: ita caro xp̄i
iungit aīam deo 7 eterna pace confederat. Et sicut dia/
bolus per ade carnē aīas rapit 7 occidit: ita xp̄s sua car
ne aīas aucupat 7 viuificat. P̄tefea sicut aīa sociata sue
carni p̄ volūtātē 7 amorē mille sordibus 7 vicijs inqu/
natur: ita si societ̄ per amorē carni xp̄i cōplacēdo 7 in

Dialogus

No. dupli-
cē aie cum
carne socie-
tatem.

ea delectādo ab omni spurcicia emūdat. ¶ **Bo.** hoc po-
stremū nō est perfūctorie transeundū. Duplicē ego aie
rōnalis societate cum carne p̄sidero. Unā habet in sua
carne 7 hec est naturalis. aliā habet cū carne xp̄i: 7 hec
est volūtaria 7 mere dilectiōis. Per primā vnionē reci-
pit caro vitā ab aia: s̄ per secundā vitā accipit aia a car-
ne xp̄i per quā deitati in pacis federa copulatur. Et qm̄
aia magis illic est vbi amat q̄ vbi animat. iō aia xp̄i car-
ni per amorē sociata tam sc̄tā tam virtuosa efficitur q̄ a
carnis sue copula possit nullatenus maculari. Et meri-
to aia plus tenet xp̄i carnē diligere q̄ suā: que verbera-
ta: passa: crucifixa 7 occisa est pro aie salute 7 pro oibus
peccatis q̄ a sordida sua carne p̄traxit. Huic igit xp̄i car-
ni si aia per amorē inheserit carnis sue corruptiōe de ce-
tero maculari nō poterit. Sed da veniā q̄ ego v̄bosus
tuā sententiā interrūpo. ¶ **Ray.** nō interrūpis: sed qd̄
ego ex abrupto ptuli tu magis elucescere facis. Est pre-
terea adhuc vnū qd̄ in differentiā vtriusq; carnis dictu-
rus suz: 7 sic quietur. Sicut prima caro corrupta mul-
tiplicat 7 diuiditur in multas portiones 7 ex p̄sequentī
fit causa quare aie multiplicētur 7 corrūpanē 7 ab inui-
cē 7 a deo separent: ita caro xp̄i q̄ vna numero est fit ra-
tio vnionis aiaz. Et oēs aie xp̄iane q̄ per p̄ziā cuiusq;
carnē fuerunt ab inuicē 7 a deo remote per xp̄i carnē cui
per amorē copulātur sūt cor vnū 7 aia vna: inter se 7 cū
ipsa deitate eterno pacto federate. ¶ **Bo.** Preclare ad-
modū 7 pmagnifice. Ut qm̄ oēs aie humane ab vno exe-
unt creatore deo: 7 multiplicata carne crebro multipli-
cātur 7 corrūpuntur: ita demū per christi carnē vniunt
purgātur: 7 ad deū qui eas condidit reducūtur. Et sic

caro est causa multitudinis animarū 7 causa vnionis.
 Caro est causa quare a deo exeūt: 7 causa quare ad deū
 redeūt. Caro est causa perdicionis aiaz 7 causa salutis
 eaz. Hec oia operat caro. sed nō vna 7 eadē caro: sicut
 nūc euidentissime demonstrasti. Sed cū necesse sit oēs xpī
 anos hac vna xpī carne cibari: quō p̄t vna caro tot hoies
 diuersis locis 7 tēporibus pascere: 7 tamē vna numero
 cū sit nō posse diuidi: nec comesta consumi ?

Declaratio per exempla quō vnū cor-
 pus xpī numero possit simul 7 semel esse in pl̄ibus locis

¶ Capitulū. lxxiiij.

Ray. Questio tua est (ni falloz) quō xpī corpus
 vnū numero possit esse in pluribus locis. Que-
 stio certe difficilis nulla hūana industria dissol-
 uēda: sed certa fide estimanda. Nō debet tamē mirū vi-
 deri si corpus xpī possit esse in multis locis q̄ndo ipsa di-
 uinitas (cui hoc corpus in vnitāte p̄sone sociatū est) to-
 ta sit simul in oibus locis. Accipe p̄tererea aliqua exē-
 pla quibus hoc ipsum qd̄ petisti possis vtrūq; cognosce-
 re. Primū: sicut vnū verbū numero vno ore platum 7 in
 aere multiplicatū plures astantiū aures mētēsq; diuer-
 berat: ita 7 vnū xpī corpus numero deitati diunctū mul-
 tis potest locis haberi: multa xpīanoz corda 7 ora subin-
 gredi. Scda: vna 7 eadē dicitio siue illa magnis aut par-
 uis litteris conscripta sit: seu in multis seu paucis reda-
 cta sillabis semp̄ idē significat: ita conformiter nec par-
 ua nec magna forma panis aliquid variat in corpore xpī
 Tantūdem em̄ in parua cōtinet hostia sicut in magna.
 Tertiū: licet aliqua dicitio multiplicet p̄ varia sinonima

Dialogus

aut idiomata. ppter hoc tamē significatū dictiōis nul/
latenus multiplicat: ita q̄uis hostie multiplicētur loco
7 tpe: nō ppter hoc tamē caro xp̄i multiplicat. Quartū
q̄diu ipsa dictio suā retinet formā 7 naturā tamdiu ipsa
significatio manet: ita etiā donec forma panis i sua ma/
nebit natura: semp̄ intus pmanet corpus xp̄i. Verū qz
q̄libet pars hostie habet speciē 7 nomē panis: siue par/
ua sit illa sine magna. iō sub qualibet parte notabili est
totus xp̄s. Quintū. sicut speculū quātumcūqz magnū
nō recipit in se nisi vnā imaginē vn̄i hoīs. qz si frāgatur
in multas partes: in q̄libet speculi pte tota patebit hoīs
imago: q̄ prius apparuit in toto speculo adhuc integro.
Pari modo: sit vna hostia magna instar montis nō erit
tñ in ea nisi vnū corpus xp̄i. qz si illā hostias fregeris in
mille partes in q̄libet pte erit totus xp̄s: vn̄i numero in
singulis 7 in oibus vn̄i. ¶ **Bo.** Sufficiēter his exēplis
optimis imbut̄ sus vt intelligā 7 in multis locis 7 i sin/
gulis hostie effracte partib̄ vnū numero xp̄i corpus cō/
tineri. Sed ostēde obsecro quōo integrū 7 pfecta q̄ntita/
te sub tā p̄uis hostie partib̄ corpus dñi habeat. ¶ **Ray.**
Corpus xp̄i cū sit spūale est in aīe naturā (quātū id fieri
pōt) trāsmutatū. Videm̄ em̄ qz aīa nostra ea q̄ in se re/
cipit in suā naturā p̄uertit. vnde dū recipit hāc lram. a.
facit eā p̄tinuo spūales: 7 q̄ prius erat nigra vel rubea:
longa et lata: fit in aīa mere spūalis sine colore sine aliq̄
q̄ntitate. Ita p̄formit̄ corp̄ xp̄i iā glificatū 7 spūale fa/
ctū nō occupat locū. 7 iō pōt sine pōdere: sine lōgitudi/
ne: sine p̄fūditate totū integrū in vno indiuisibili p̄icto
verissime cōtineri. Præterea videm̄ palā qz imago seu
spēs rei corporal̄is quātūlibet sit magna est tota simul

*Quo inter
scr xp̄i in
paruissima
possit ho
sta cōtine
ri.*

Nec longa est: nec lata: nec profunda: nec pōderosa: nec
 grossa: licet longa esse et grossa videat. Una em̄ magna
 ecclia seu amplissima ciuitas tota atq; integra ingredi
 tur sub imagine pupillā oculi nr̄i q̄ est instar pūcti indi/
 uisibilis. Homo p̄terea dū dormit totā videt ciuitatē in
 somnis in sua specie q̄ punctalis est. Cū igit corpus xp̄i
 magis sit spūale q̄ quelibet imago rei corporee q̄ p̄ pu/
 pillā intrat: ideo nō tibi mirū videri debet si possit totū
 simul in puncto ⁊ sine sui diminutōe sub breuissimis ho/
 stie particulis cōtineri. Veniēs em̄ xp̄s in sacramēto p̄
 pter aiā vt eam sibi vniat per amorē: ideo debet ibi eo
 modo cōtineri quo possit aiē efficacit̄ applicari. ¶ **Bo.**
Satis me instruis nō oportere me in hoc sacro quicq̄
 de xp̄i corpore querere aut scrutari qd̄ sit vel quantū: vt
 coloratū: vel saporē: vel aliquo sensu obuiū. hoc em̄ bru/
 telcere est: s; solū rem spiritalē cogitare: ⁊ nō aliud pre
 cise q̄ qd̄ verba ipsa significāt. Hoc est em̄ corpus meū
 ¶ **Ray.** Equidē hoc sane cōprehēdis: nā qd̄ videtur in
 sacramēto est sicut vox que extra percipit̄: ⁊ hoc qd̄ illic
 intus continetur est sicut significatū vocis qd̄ intelligi/
 tur. Et sicut ip̄m significatū nō est longū neq; latū. ⁊c.
 ita xp̄i corpus in sacramēto ab om̄i est quātitate ⁊ quali
 tate remotū. Accipe item aliud exemplū. sicut aliud est
 forma panis: ⁊ aliud substātia panis (forma em̄ panis
 videt̄ vel in speculo vel in somno: nō tñ substātia panis)
 ita in hoc sacramēto vera spēs est ⁊ forma panis. sed pa
 nis substātia nulla est: quia mutata est in corpus xp̄i vir
 tute v̄boꝝ ei⁹. Et iō sicut se h; substātia panis ad panis
 formā: ita se h; corpus xp̄i ad ipsas spēs que vident̄. Et
 q; panis substātia solo pcipit̄ intellectu ⁊ nullo sensu: ita

Dialogus

corpus xpi in sacro loco illic substantie panis existens intelligi potest sed non sentiri. Porro sicut substantia panis in se considerata non est nec longa nec lata: nec aliquo perceptibilis sensu: nec locum occupat. et ubicumque est panis forma illic est simul tota panis substantia. nec plus substantie continet magna forma quam parua: ita et corpus xpi non est nec quale nec quantum. et reliqua ut iam patuit. ¶ **Bo.** Sed quod censendum est de illis formis que remanent substantia transmutata. ¶ **Ray.** forme ille non incongrue appellari possunt accidentale indumentum corporis xpi: indumentum inquam alienum: extraneum: peregrinum. Ipse enim forme sacramentalis panis et vini que ante habebat conditiones accidentis et inheretis: recipiunt novum more multo nobiliores et altiores: more substantie quod per se subsistunt et nullo substantie adiumento fulciuntur. ¶ **Bo.** ergo in hoc sacro dignificatur: quod panis fit corpus xpi. et spes eius modum recipit substantie per se subsistentis. Debent igitur spes panis et vini in magna veneracione et honore et pietate seruari et coli tanquam vestimenta unigeniti filii dei et regis sempiterni. ¶ **Bo.** Ex his patet magna xpi saluatoris benignitas et profunda humilitas: quod propter nos cibandos tam humiliter dignatur et simplici indumento vestiri. Primum indutus est ut nos redimeret veste nostre mortalitatis. secundo ut nos aleret induit se vestimento panis. Primum vestem ipse sibi fecit. secundam homo componit. Primum sumpsit ex utero virginis: secundam induit in sacrificio altaris.

De quarto sacramento scilicet penitentie per quam lapsus a christi gratia christianus reparatur et bene esse ei restituitur.

Capitulum lxxv.

Bay. Nunc de sacramēto pñie vtiliter pauca lo-
quamur. Videmus mi dñice q̄ in vita corpali
p̄tingit hōiem morbū mortale 7 periculosus in-
currere quo vitā perimet tēporales. Pari mō xpianus
in vita spūali p̄t egritudinē hoc est mortale pctm incur-
rere p̄ qd vitā amittat spūitale. **G**ra em̄ cū nō sit de na-
tura liberi ar. (qz aliud est dei grā: aliud natura) ideo eā
xpianus spōte aut p̄tēnere aut perdere p̄t. qd dū fecerit
tūc reuera infirm⁹ efficit: morbidus 7 morti p̄roximus
Sicut em̄ mēbzū illud in periculo est qd influentiā non
sumit a capite: ita xpianus periclitat dū nō recipit insu-
rū a xpō saluatore: sed est morbidus 7 moribūsus. **V**e-
quēadmodū corpalis infirmitas medicinis et potiōib⁹
curari solet: ita morbi spūitales remedijs spūitalib⁹ re-
reformātur. **E**t ideo benignissima xpī miseratio contra
vicia 7 pctā in quib⁹ quotidie labimur 7 ad mortē dispo-
nimur sacramentū instituit pñie. **C**o. Si pñiavt as-
seris est sacramentū que sunt illa signa exteriora q̄ inuisi-
bile intus grām repñtant. **C**Ray. Duo sunt visibilia
signa. Primū est in penitēte: 7 sunt facta 7 vba exteriō-
ra q̄ significāt 7 declarāt id qd occultū est in corde 7 in-
uisibile: odiū scz detestatioqz pcti. Scdm̄ est in sacro-
do te q̄ tenet locū dei. 7 est ipsa absolutio q̄ fit in isto sacra-
mēto p̄ vba q̄ remissionē exprimūt pctōz. **I**sta duo ex-
teriora signa duo inuisibilia intus ostēdunt. **M**ā accusa-
tio in penitēte significat pctōz suoz detestationē: 7 ver-
ba sacerdotis q̄ sunt Absoluo te 7 c. significāt pctōz re-
missionē. **A**d culpe em̄ destructionē duo sunt necessaria.
scz peccati remissio quā tribuit de⁹: 7 peccati detestatio
quā sibi assumit homo re⁹. **P**rimo igitur tenet peccator

Nota quos
modo peni-
tētia est sa-
cramentū.

No. cōditi-
onem vere
penitentie

Dyalogus

qui vult veniā ⁊ grām mereri: dolere: tristari: gemere:
suspirare: lachrimari. Secūdo qꝫ radix oīs peccati est ma
la volūtas: iō ad destructionē peccati necessario oportet
vt hō proponat firmissima volūate nunqꝫ se vltra velle
deū offendere. Tertio vt ex imo cordis hō cognoscat ⁊
fateat se in deū sua malicia deliquisse. ¶ **Bo.** Male igi
tur penitet q̄ vel fatū vel deū accusat hoc pacto cupiēs
sua scelera palliare: instar ade q̄ sub folijs latitās facin
suū in deū retorxit. ¶ **Ray.** Quarto: vt habeat optimā
spem ab indulgētissimo patre, deo se posse ⁊ veniā et gra
tiā pmereri: ne more iude pditoris dolēs penitēs qꝫ de
speret. Quinto necesse est eū nō solū pctm̄ odisse ac dete
stari: sed etiā cūctis viribus illud impugnare: persequi:
perimere: ⁊ intus forisqꝫ ore ⁊ corde acriter accusare:
⁊ modis oībus verbo ⁊ facto destruere: alias veniā non
poterit emereri. ¶ **Bo.** Merito id quidē. Nā peccatū
cū sit acerrimus ⁊ nequissim⁹ hōis inimicus separās eū
a deo ⁊ ab oīni bono: ⁊ obligās eū tormēto sempiterno.
idcirco summo conamine decet se cōtra illud homo ro
bustus erigere: ⁊ sub pedibus proiectū ⁊ oppressus cru
deli aīo strāgulare. Sed tu queso vltra psequere. ¶ **Ray.**
Peccatū cū sit etiā insidiator occultus ⁊ clam semp mo
liaf insidias. Cupit em̄ se celare: operire: occultare. ⁊ qꝫ
inimici hōis domestici ei⁹: iō necesse est vt per pfessionē
prodatur: reuelatur: vt appareat confusio turpitudinis
eius. Non potes illi hosti tuo durius indicere bellū nec
acriore inferre pfusionē qꝫ si illū (dū latere voluerit) p
dideris: ⁊ vituperijs ⁊ cōtumelijs dignū sacerdoti mō
straueris. Superbū em̄ est oīne peccatū: ⁊ ideo maxime
ab illo declinat a quo se manifestari cernit ⁊ haberi cō

tēptui. Est pzeterea deceptiū 7 fraudulentū: 7 ideo vt deceptor 7 falsari⁹ accusari debet iudicari 7 puniri. Debet igitur poni in iudicio 7 cōtra eū ferri sentētia. vt cū iudicat exeat condēnatus: explosus: irrisus. Ihunc igit teterrimū hostē cuz taliter homo fuerit persecut⁹ 7 illū a se pīecerit et occiderit statim virtute sacramēti pñie: reddit ad pacē dei 7 in amiciciā xpī: 7 accepta oim peccatorū suorū remissione grām recuperat quā amisit. Certe iam vides quō hoc sacramētū operat⁹ etiam bene esse aīe: quia veniā tribuit 7 gratiā refundit. Vides quoqz quō pñia sit secūda tabula post naufragiū: et scda scala post baptismū: per quā xpianus collapsus iterū ascēdit ad xpī. In qua scala sūt tres gradus. scz dolor cordis: p̄fessio oris: 7 satisfactio operis. ¶ **Bo.** Infinita nunc apparet xpī dulcissima miseratio: q̄ homini se p̄tēnti 7 grauē iniuriā faciēti tale cōtulit recōciliatiō is antidotū: tale suorū vulnēz remediū. Ihinc summa dat⁹ hoi peccatori securitas: cū videt se ab eo qui offensus est in grām pacēqz vocari. ¶ **Ray.** Vno necesse fuit xpiano peccāti talem clementie manū p̄ndere: ne propter immanitatē sui reatus aliquotiēs desperet. Multo enim grauius 7 p̄fundius cadit post baptismū: 7 acceptam tātā christi gratiā q̄ ante ¶ **Bñicus.** Oro te vt aliquā tis id mihi rationibus demonstres.

Qd hō xpianus multo periculosius cadit post acceptā xpī grām q̄ ante. **Lapi. lxxvi.**

By. Diximus supra q̄ quādo prim⁹ parēs cū sua sobole a statu quo illū de⁹ creauerat recessit: statim in aliū statū collapsus est. Cadēs em̄

Dialogus

a deo 7 a statu optime nature cecidit in ordinē iusticie:
obligans se pene tēporali atqz perpetue. Pari mō homo
xp̄i sanguine 7 baptisate renatus dñi recedit ab hoc di
gnissimo statu in ordinē cadit iusti iudicij. Et tāto gra
uiozibus supplicijs est dignus q̄to maiora sunt sacra q̄
stēnit. Prererea sicut multo difficili⁹ deus hoīem rede
mit q̄ pdidit. cōdidit em sine labore: sed vsqz ad mortē
fatigat⁹ est dñi redimeret. Prebuissti mihi inqt laborē in
pctis tuis. ideo multo infelici⁹ delinqt qui ingratus con
tēnit se redēptū q̄ pditū. Tertio peccās ante baptismū
in solū delinqt creatorē. s; q̄ ingrat⁹ post baptismū iam
peccat: creatorē offendit 7 redēptorē: atqz hoc mō 7 cul
pa geminat⁹ 7 pena. Quarto peccat etiā in totū corpus
xp̄i mysticū qd̄ est ecclia sctōz a quo ip̄e se diuidit 7 vnū
de xp̄i mēbris abscidit. Quinto sicut p reparatiōe hoīs
lapsi necē fuit deū hoīem mori: ita necē est ad reforman
dū hoīem scdo lapsum post baptismū rursus iesum xp̄m
occūbere. qz pctm̄ destriui nō potest nisi morte filij dei.
¶ Do. Sed nūquid xp̄s iterū debet crucifigi ias factus
imortalis. Nunqd̄ nō vna mors sua sufficit ad totū oz
bis exhauriēda pctā. **¶ Ray.** Sufficit equidē: s; toties
xp̄s mystice imolat⁹ quoties in expiationē scelez nostro
rū mors sua humili memoria reuocat. Qui em̄ peccat:
rursūm sibi dei filiū occidit: 7 non p̄t hui⁹ sceleris veniā
pmereri nisi xp̄i mortē itez reuocet 7 passionē suā in me
moriam portet deuotiōe: spassioe: fide. Qd̄ qz paucissimi
faciūt: ideo pctm̄ regnat: 7 p̄nia ois euacuat. Adors em̄
xp̄i superat oia pctā 7 expiat vnīuersa: dñi homo eas sibi
applicat per memoriā p̄nia mediāte: qd̄ dñi fecerit ita il
lud gratū accipit xp̄s dñs tanq̄ si ipse eas pro se mortē

pertulisset. atq; hoc mō regnatur: renouat: rebaptizat:
 nō vndis baptismatis qđ iterari nō pōt: s; roseo sangui
 ne agni immaculati xp̄i. ¶ **Bo.** Luz em̄ in hoc lapsu post
 baptismū hō teneat nō solū intus grauer ingemiscere
 sed etiā condignā suis malis foris pñiam agere. cumq;
 ip̄m pct̄m sit infinitū 7 eternū: eo qđ in deū optimū com
 missum sit: qđ est infinitū 7 interminabil: quō poterit hō
 fragilis 7 mortal̄is huiuscemōi pñiaz ad vnguē vsq; cō
 plere. Quō poterit hō finitus rem infinitā terminare?
 ¶ **Ray.** In quolibet pctō mortali tria oportet aiaduer
 tere. Primū est ipsa offensa 7 contēptus dei. Sedō ipsa
 opis nequicia q̄ penitus inordinata est 7 fieri nō debet.
 Tertio est id qđ est in pctō volūtariū: q̄ sūt p̄sensus: dele
 ctatio: 7 rei pessime complacentia. hec duo vltima si
 cut finita sunt 7 terminū habēt: ita 7 penā merētur tpa
 lē 7 terminalē. Sed illud primū pñiam exigit infinitā.
 Verū qz oīs culpa solui pōt p displicentiā tanq̄ per suū
 cōtrariū. iō si hō ceperit detestari ex aīo malū qđ fecit 7
 assumere dolores infinitū pro infinito offenso deo culpe
 7 pene ppetue veniā obtinebit. ¶ **Bo.** Adhuc pmanet
 qđ q̄rebā. Quō q̄s poterit accipere displicentiā infini
 tā: nūquid ad ipossibile nos obligat deus? ¶ **Ray.** Nō te
 obligat deus: sed tu reip̄m. Noli peccare 7 lōge a te erit
 obligatio ista infinita. Sed agnosce nūc qđ sit hōi lapsō
 xp̄i miseratio neccāria. Nā qz hō miserādus nō pōt in im
 mensus dolere nec culpā infinitā destruere: iō illi prero
 gat passionē suā miserator xp̄s: q̄ cum sit infiniti precij:
 facile culpā subruit infinitā. Et iō mors xp̄i iūcta cū ho
 minis pñia culpā destruit put est offēsa dei. Verū qz cul
 pa est etiā inordinata 7 volūtaria. iō debet ei pena tēpo

Tria sunt
 in quolibet
 peccata

Dialogus

ralis iuxta q̄litate culpe. 7 hec reseruat iudicio sacerdotis si est occulta: vel publici iudicis si est manifesta. **So.** Hinc pulcre apparet q̄ necessariū sit p̄nie sacramentū: in quo facta occulta p̄fessione tale secretū iudiciū celebratur. Sed rogo te nūquid post factam condignā penitentia homo christianus pristine redditur sanitati.

Qd̄ sicut baptismus dimittit reliquias p̄imi lapsus in carne: ita p̄nia relinquit reliq̄as secūdi lapsus in aia: 7 quomō expiatur. **Lapi. lxxvij.**

Ray. Dicā tibi ad tuam questionē qd̄ te scire oporteat. Sicut se habet baptismus ad p̄imū lapsus: ita se habet p̄nia ad scdm: sed baptismus derelinq̄t reliquias in ipsa carne vt supra patuit: ita et p̄nia relinquit nōnullas reliq̄as in aia. Agnosce itaqz q̄ post perpetrātū peccatū duo remanēt etiā ope trāsente scz offensa seu iniuria dei cui annectit obligatio t̄p̄alis 7 perpetue pene. Alterū: dispositio 7 inclinatio ad simile nequitia perpetranda. Actus em̄ hūani eā habēt conditionē q̄ semp̄ suā in mēte relinquat imaginē. ac per hoc dū malū crebro iterat nascit̄ quedā p̄suetudo volūtaria malā operationē delectabilr̄ p̄summādi. Hoc gentilis poeta p̄siderās ita canit. Sed qz delectat veneris decerpere flores. dicim̄ assidue: cras quoqz fiet idē. Ista aut̄ inclinatio seu habituatio viciū. quoddā est in aia generatū: 7 hoc reliquias dicim̄ pctōz. In om̄i quippe pctō fit auersio a deo: 7 p̄uersio inordinata ad creaturas. Et istud totū vocat̄ mortale pctm̄: qz aiam mortificat 7 p̄nis destināt sempiternis. Verū dū hō auersus ad deū p̄ p̄niam redit: tollit̄ quidem mors aie 7 pene gehēne. ma

No. hic de
peccatoz
reliquiis

nēs tamē ppter crebrā quā habuit in creaturis delectati
onē quedā reliq̄e que aīaz egrā languidāqz relinquit: vt
nō possit tota virtute in amorē suū assurgere redēptoris:
instar eius q̄ cura alicuius medici de portis mortis ab/
stractus adhuc iacet valitudinari⁹ ⁊ infirmus: eo q̄ nō
dū mali corporis humores purgati sint. ¶ **Bo.** Placet
appzime qd̄ dicis. Sed he reliquie qua medicina pote/
rūt queso purgari. ¶ **Ray.** Tria sunt optima remedia
q̄bus ocius repurgētur. Prīmū est: crebra: volūtaria si
delis: ⁊ verecūda p̄fessio. que q̄nto fuerit frequētius cū
gemitu repetita: tanto efficacius medelā egro cordi lar
gitur. Secūdum est deuota eucharistie māducatio: nā
ex quo he reliq̄e viciose impediūt aīam ne possit in xp̄m
per amorē assurgere (cōparātur em̄ pigris frigidisqz hu
moribus) ⁊ qz sacramentū eucharistie est sacramentus
amoris ⁊ ignis: ⁊ cibus ardētissime charitatis: ideo dū
sumitur ab aīa languere frīgida ⁊ indeuota quicqd̄ illic
viciosum est suo igne cōburit: ⁊ inclinationibus p̄isti
nis expulsis habitus inserit optimos ⁊ primis lōge cō
trarios. Hoc modo aīa purgat: illuminatur: perficitur:
vt iam nō sit quod ante fuerat. Præterea per hoc sacra
mentū hō maxime vnitur morti ⁊ passiōibus xp̄i: q̄ oīa
mala n̄ra citius expellūt: ac perinde hō p̄sequit nō solū
culpaz: verū etiā penaz ⁊ reliquiaz purgationē. ¶ **Bo.**
Hinc optime liquet q̄ ex quo homo p̄t frequēter cadere
in mortale peccatū: ideo debet se diligēter exercitare in
istis duob⁹ sacramētis. Nā per p̄niam hō resurgit a la/
psu ⁊ vitā recuperat ⁊ amicitia dei: ⁊ p̄ eucharistiā p̄tra
reliquias vires resumit sp̄iales et fortitudinē ac robur
multiplicat. Sed nūc de tertio remedio aliquid dicito.

Nota quo
modo reli
quie purgā
tur.

Dialogus

No. de tri
bulationū
voluntaria
perpeſſiōe

Ray. Tertium est voluntaria tribulationū perpeſſio. Tribulatio em̄ ⁊ afflictio retrahit aīas a carnis delicijs a mūdi oblectatōib⁹: ab inordinatis rerū peritura amoribus: ⁊ tanq̄ in camino ardētī aīam purgat et clarificat. Bū em̄ quasi quondā flagello cogit ab amore rerū vīſibiliū recedere apertī⁹ ⁊ expeditī⁹ pergīt in amorem dei. Porro amor dei dū fuerit tribulatōibus admixtus reddit eas leues: portabiles: voluntarias: iocūdas meritorias: ⁊ supra modū aīas repurgātes. Atq; hoc pacto aīa roborat: illustratur: peficit: ⁊ inflāmat: ⁊ cū xp̄o inseparabiliter vnitur. **Bo.** Nūquid ad purificandam aīam solus sufficit amor xp̄i: nisi etiā tristissimus iste aduersitatū fornax associet. **Ray.** Nō vtiq;. Aīa em̄ humana cū habeat liberū arbitriū nō cogitur ire ad xp̄m: nec a suis abscedere voluptatibus nisi ipsa velit. At qm̄ delectatiōes aīam ligant cū sua carne: ideo ipsa tribulatio iam oīno necessaria est: que instar mallei percutiētis aīam cogat ad xp̄i amorē properare atq; inherere. **Bo.** Inuenti sunt aliquādo nōnulli innocētes atq; optimi viri q̄ magnis sunt aduersitatib⁹ examinati: nū qd̄ istis fuit tribulatio necessaria cū nihil haberēt quod purgaretur. **Ray.** Difficilimū est aliquē tam innocētē producere in mediū q̄ oīno nihil in se habeat qd̄ emū detur: cū in multis deliqr̄im⁹ oēs. Sed esto. Est ramē semp̄ tribulatio necessaria ⁊ ad purgādos viciosos affectus vt in penitētib⁹: ⁊ ad tenacius aīam xp̄o glutinandā ⁊ feruētius vniendā vt in innocētib⁹. Hoc igitur firmissime obserua: q̄ sicut sacra sunt aīe necēria ad salutē ita ⁊ tribulationes sunt necessarie instar ignee fornacis cū suis follibus vt aurū examinet: purgetur: illustretur

Bo. Libēs assentior sermonib⁹ veritatis. Sed dicitō mibi: cū multi hinc exeant nouiter penitētes: de quibus certū est q̄ nondū ad purū excoherint scoziā pctōz: nec ad liquidū scelez suoz reliquias purgauerint. Quid rogo de istis in alia vita futurū reris? Nunq̄ dānabunt? Sed sunt penitētes: nūquid ad gloriā trāserētur? Sed adhuc sunt in reliquijs ⁊ fecibus suoz scelerū pfluētes?

Ray. Ecce hec questio tua cogit nos oīno post hanc vitā locū ponere purgatoriū. Cum em̄ culpe debeat ple
 na punitio (hoc quippe exigit diuina iusticia) iō oīs aīa
 q̄ nō est in hac vita sufficiēter punita anteq̄ transeat in
 cōsortiū dei: ⁊ illā serenissimā oīpotentis faciē possit as-
 picere: necē habet in alia vita puniri: tribulari: atq; ita
 purgari. Verū qz diuina iusticia est in summo gradu iu-
 stissima ⁊ seuerissima ⁊ maloz districtissima persecutrix.
 Ideo mala que p semetipm de⁹ punit post hāc vitā tāta
 aiaduersiōe penaz perseq̄tur vt nulla mens id possit ali-
 quatenus cogitare. Idcirco illa aīa q̄ sufficiēter nō pur-
 gat in curia miscōie dū hinc exit cadēs i manū iusticie
 amarissima experiet tormēta oibus hui⁹ mūdi acerbita-
 ribus grauiora. Et quāto pfundi⁹ trāseuntiū rerū dele-
 ctatōes in aīe medullas penetrauerint: tāto ad intima
 tormēta illa descēdent. Qd̄ em̄ tenaci⁹ pcretū est: acriō-
 ri eget pfricatiōe. Et qm̄ oīs purgatio fit per suū contra-
 riū: ideo sicut aīa est in blandis voluptatib⁹ inq̄nata: ita
 acerbissimis ignib⁹ expurgabit. nō tamē sine amore dei
 in aīa existēte sine quo nulla tribulatio esse p̄t salutifera.

Bo. Quāto satius quāto facilius esset homini i hac
 vita sua delicta mūdare q̄ illis intollerabilibus suppli-
 cijs infeliciter reseruari. vbi est ⁊ cruciatus amariōz: ⁊

No. de pur-
gatorio ig-
ne.

Dyalogus

pena productior. Sed nos ceci vecordesqz virtutē penitētie vite hui⁹ dissimulātes aut nesciētes eā vsqz in aliā vitā nō sine maximo dispendio nostro differimus.

Que sunt illa que possunt inducere hominē lapsum ad penitentiā. Capi. lxxviii.

Ay. Verū tu dicis: oēs ad penitentiā segnes sumus eo q̄ ignorem⁹ magnitudinē virtutis ei⁹. Unde si nō tibi videt⁹ ipozortunū: introducā breuiter aliqua incitāmēta q̄ hoīem dirigāt ad penitentiā.

Bo. Queso vt id oci⁹ feceris. **Ray.** Prīmū qđ hoīem puocat ad penitentiā est: q̄ ipsa p̄nia supra modum placet altissimo deo. Nā cum de⁹ nihil aliud detestat q̄ ipsam peccati maliciā: eo q̄ superba ceruice cōtra deū rebellē se erigit: idcirco is summe venit in grām dei quī toto corde: ore: atqz opere pctm̄ impugnat: pfundit destruit: explodit. Atqz ideo p̄nia spūs cōtribulati est acceptissimū sacrificiū deo ⁊ suaue fragrās in p̄spectu ei⁹.

Scđm: p̄ p̄niam hō nō solū placet deo: sed etiā vnīuersis amicis dei. Quia gaudiū sit angelis dei sup vno peccatore p̄niam agēte. Tertiū: hō per p̄niam q̄ erat penit⁹ destruct⁹ ⁊ perditus ⁊ eterna morte perēptus: reparat⁹: viuificat⁹: saluatur. ⁊ se suo cū gaudio restituit creatori: in eius finē dirigendū ad quē p̄ditus ⁊ redēptus fuerat.

Quarto: per p̄niam hō pertingit ad visionē dei: summi dei: eterni dei. P̄nia em̄ est p̄cipuū atqz optimū quo cor hoīs mūdat qđ solū pōt videre deū. Ideo beati mūdo corde: ipsi em̄ deū videbūt. Quintū: maxime inducere nos debet ad p̄niam ocul⁹ diuine circūspectōis q̄ oīa secreta hoīs intuet. Debz igit summope ptimescere ne te

Dialogus

suū diligere pctm̄ pro quo de⁹ ⁊ mortē pertulit ⁊ sanguī
nē fudit. Quō p̄t seipm̄ pferre malū qui nullas extra se
res vult habere corruptas. nō domū: nō vestē: nō vxorē.
Quid tā morte dignū q̄ aīam eterno victurā p̄tene
re ⁊ res cito perituras amare: terrena sectari: ⁊ celestia
negligere. extra se oēm operā impēdere: et ad seipm̄ nō
semel introitus aduertere. pulcre oīa foris disponere. ⁊
internū decorē p̄ nihilo habere. aliarū rez dāna reforma
re: ⁊ pprios defectus inemēdatos dimittere. ab alijs iu
sticie debitū exigere: ⁊ nullā sibi ipsi iusticiā prerogare.
a nemie noceri velle: ⁊ seipsz p̄tinue iugulare. alias res
oēs velle cognoscere: ⁊ seipm̄ nolle respicere. Sz cōpri
mo zelū meū. tu vero ad alia q̄ restāt sacra progredere.
De quinto sacramento qd̄ est extrema
vntio: p̄ quā datur hoī bene esse ⁊ grā. *Capit. lxxix.*

Ay. Post sacm̄ penitētie (de quo nūc satis dif
fuse locuti sum⁹) sequit̄ extreme vntionis sa
cramentū: p̄ qd̄ hō recipit bene esse: qz disponi
tur ⁊ preparat̄ ad sanctā sanitatē ⁊ vigorē spūalem. Cu
rat em̄ hec vntio oēm languorē ⁊ morbū aīe: ⁊ reliq̄as
oēs eliminat: ⁊ nōnunq̄ etiā corpis egritudines sanat.
¶ Ho. Sed q̄re vocitatur hoc sacm̄ vntio extrema.
¶ Ray. Quia extremo vite tēpore hoī infirmāti ⁊ mori
incipiēti tribuit̄. Ex quo em̄ necē est hoīem hinc exire ⁊
ad eternā requiē quā p̄ penitētiā meruit p̄ficisci: ⁊ qz aīa
a sua carne grauaf: trahitur: inficif: maculat: ⁊ debilita
tur: iō indiget nouo vigore: vt in tā graui agone mortis
nō succumbat: nō titubet: nō desperet. sed magis in dei
amore robozet ⁊ xp̄i desiderio copuletur. Duo quippe

precipua sunt q̄ aiam impediūt ne recto tramite puolet
 ad deū. vnū est debilitas quedā ex pctō derelicta: aliud
 est cōgeries multorū venialiū pctōꝝ quortidie exagge/
 rata. Propter hec duo mala remouēda dat̄ extrema hec
 vntio per quā aie debilitas roborat̄ et pctm̄ oē veniale
 diluit: ita tñ si deuote illā vntionē recepit 7 mentē suā
 ad deū p̄uerterit. ¶ **Bo.** Nūc queso paucis ostēdito qd̄
 hec visibilis vntio interi⁹ operet. ¶ **Ray.** Sicut exte/
 rius vides quandā fieri medicationē cū oleo in egrotan/
 tis corpe: ita significat̄ q̄ introitus aia per dei grām cu/
 rat̄: 7 vt ad deū veloci⁹ euolet roborat̄. Pretera: ex quo
 mors ingressa est per fenestras n̄ras: id̄ fit vntio in sep/
 tē corporis partibus. Ungūtur em̄ oculi: aures: nares:
 man⁹: pedes: labia 7 renes: vt significet̄ ipsas aiam hoc
 sacro disponi ad plenitudinē sanitatis deletis peccatis
 oibus q̄ his septē corporis ptibus dimittūtur. Pretea si
 cut oleū nō mixtū nitidū est 7 serenū: ita hec vntio q̄ sit
 simplici oleo p̄sciētias hoīs mundā facit 7 dei gratia re/
 fulgentē. Verū qz per hoc sacramentū fit curatio veni/
 aliū pctōꝝ: ideo nō dat̄ paruulis q̄ ignorāt pctm̄. Et qz
 in hoc sacro requirit̄ deuotio sursus leuās: id̄ nō debz da/
 ri nisi q̄ deuote id̄ postulāt mente ad supna porrecta. At
 qm̄ datur p̄ modū curatiōis: ideo nō tribuit̄ nisi multū
 infirmātibz: vt exterior q̄si medicatio interiorē aie me/
 delā significet. ¶ **Bo.** Cū p̄ huiuscemōi vntionē cor/
 poralis infirmitas raro adiuuet̄: q̄re hoc tali signo qd̄
 falsum videt̄ res verissima demōstrat̄. ¶ **Ray.** Licet ta/
 li vntiōe morbus corpore⁹ nō sanet̄: nō tamē p̄pterea
 signū est falsus. qz nō dat̄ ad corporeā curatiōē. sed vt
 sit signū. q̄ sicut oleo corpus egrotū perungit̄: ita egra

Nota quod
 hec vntio
 interi⁹ ope
 ratur.

Dialogus

Int⁹ aia spūsancti chrismate irrotat⁹ per qđ ipsa roborat⁹
vegetat⁹: alueniat⁹: trāquillat⁹: letificat⁹. 7 vt moribūdi cor
poris molestias fortiter pferat solidat⁹. Hinc nūc breuī
ter aiaduerte inter cōfirmationē 7 istā vnctionē pulcrā
differētias. Cōfirmatio pficit⁹ in oleo 7 balsamo: vnctio
aūt in oleo solo. Illa in verbis fit indicatiuis: ista in ver
bis deprecatiuis. Oratio em̄ egris necessaria est mori/
turis: 7 ad dei terribile iudiciū migraturus. Preterea
illa fit signo sc̄to in medio frontis: ista in septē corporis
ptib⁹. Illa datur tpe sanitatis: ista aūt tpe male valitu
dinis. Illa 7 adultis datur 7 paruulis: ista solum datur
adultis. ¶ **Bo.** Breuī admodū sermone sufficiēter hu
ius sacramēti virtutē atq; necessariam vtilitatem expli
casti: vt merito om̄is qui in mortē vgetur illud debeat
toto corde deuotus exposcere: recipere: complecti: quo
reliq; leuantur: venialia dimittūtur: aia roboratur: 7
ad ingressum regni celestis coaptatur.

**Sextū sacramētū est ordo per qđ cha
racter imprimi⁹ spūalis ptātis sacra salutē ministrādi.**

Lapi. lxxx.

Dixi. Sicut iam satis aiaduertisti qđ ista sacra q̄
nūc tractauim⁹ sunt hoi lapso neccāria: ita ne/
cessariū est aliquos esse hoies qui hec possint sa
cramēta conficere 7 ministrare. Verum quia hec sacra
mēta sunt xp̄i: 7 nullus ppria auctoritate p̄t res alienas
dispensare: ideo necesse est vt xp̄s ordinet viros aliquos
qui sua possint sacra hoibus in cōe distribuere. Est igit⁹
necessaria potestas in terris dispēsandoꝝ sacramētoꝝ
xp̄o dño id largiente: id ordināte. ¶ **Bo.** Hinc ego duo
esse necessaria hoibus ad salutē intelligo. Primū est ipa

Duo sunt
homini ne
cessaria ad
salutem

grā p̄ quā regenerātur ⁊ p̄ficiūtur. Scdm̄ est hui⁹ grē
 p̄ sacra ministrādi officiū. Et in his duob⁹ totū cōsistit
 hūane salutis p̄plementū. Sicut em̄ ad gnationē hoīs
 p̄currūt deus creator ⁊ hō genitor (hic nempe carnē ad
 ministrat ⁊ de⁹ aiām) Ita in hoīs regnatione per sacra
 q̄ res sunt visibiles p̄currūt etiā de⁹ ⁊ hō. nam hō admi
 nistrat corpale sacrorū substātiā: ⁊ de⁹ inuisibile grām.
 Sacramētū enī tenet modū corpis: ⁊ grā est sicut in/
 uisibilis aiā. Et sicut in naturali gnatione pater hō cor
 pus tribuit: s; aiām donare nō pōt. ita ptās ministrādi
 res sacrorū visibiles dari potuit hoīb⁹. sed ptās gra
 tiā creādi seu p̄ferēdi penes solū residet saluatorē. S;
 quare hoc sacm̄ (de quo nūc agimus) vocat̄ ordinis sa
 cramentū. ¶ Ray. In isto sacro quedā gradis auctori/
 tas ⁊ honoris ptās aliquib⁹ viris tribuit̄ qua supra cete
 ros hoīs altius eleuātur ⁊ quibusdā gradibus attollū/
 tur. Ubi autē est vnus altero superior: illic ordo sit necē
 est: qui inter xp̄ianos vnū attollit supra alter⁹. Sicut em̄
 oīa mēbra hūani corporis in hoc p̄ueniūt q̄ viuūt: q̄ ca
 lēt: q̄ nutriūtur: q̄ mouētur. lōge tamē differūt penes
 officia singulis distributa. Ita om̄es xp̄ifideles in fide:
 spe ⁊ charitate p̄currūt. sed dignitatis ptās vnū eleuat
 supra aliū. Et ideo xp̄ianā gentē in duos necessario po/
 pulos subdiuidim⁹. vnus sunt laici: et vnus clerici. At
 qm̄ clerus distributōe sacramētoꝝ xp̄o prime appropin
 quat. ideo est laicis dignior: sublimior: nobilior. ¶ Bo.
 Intelligo ordinē: cupio tñ nosse quare hic ordo dat̄ per
 modū sacramēti: ⁊ an hoc sacm̄ recipiēti grās largiat̄.
 ¶ Ray. Ex quo sacramētoꝝ ministri debent ab alijs se
 parari et attolli. id necāriū est vt hoc fiat p̄ aliqua signa

Quo ordo
 sit sacra
 mētum.

Dialogus

manifesta. **M**ā sicut xpianus dū sepatur per baptismū a non xpiano recipit caracterē in aīa indelebile: ita dū hō xpianus accipit tā grādē ptātem supra ceteros vt possit sacra pficere imprimē ei caracter immortalis per aliqua signa manifesta. atqz ideo oportuit vt talis ptās p modū dū largiat sacramēti. ¶ **Bo.** Sed nūquid iste caracter impressus dū ordo pfertur grā dici debet? ¶ **Ray.** Licet iste caract sit res inuisibilis aīe impressus: nō tñ est grā s; est quedā spūalis ptās a xpo collata q̄ in eternū deleri nō pōt. **M**ā qz alij xpiani assimilantur xpo per grām: iō oportet vt vltra hāc grām quā etiā isti in alijs sacramētis recipiūt aliud quiddā ipsis in aīa imprimat p qd supra alios eleuēter 7 xpo ppinquus pperetur. **I**dcirco q̄ uis hmoi hō perdat grām sibi collatā: non tñ ideo pdit hāc inuisibile ptātem q̄ illi vt caracter indelebilis perseuerat. ¶ **Bo.** Sed quō pbas rogo q̄ ista ptās nō possit amitti? **Ray.** Ista ptās ministrādi sacra nō dat his qb̄ dat ppter seipos: s; ppter alios qb̄ necē est ex sacramētis accipere grām. iō oportet vt 7 si hi ministri suā grās peccādo pdāt: nō perdūt tñ indelebile ptātem. **P**retea si clericus posset suā amittere potestātē: dāna maxima xpiano poplo puenirēt: quoz oīs tñc salus vel pditio ad bonitātē vel maliciām pēderet sacra donātis: essetqz nimis infelicitē nrē. pūisnz sanitati. **P**reterea ordo sacerdotalis q̄ est inter oēs principalior magnā habet cū libero ar. p̄cordiā. **M**ā sicut liberū ar. est immortale: ita 7 sacerdotiū. **E**t sicut li. ar. etiā si fuerit corruptū est tñ naturalit̄ p̄ ceteris creaturis deo pximū: ita 7 sacerdos q̄ uis sit viciosus 7 scelerib̄ plenus: in ptāte tñ qua fūgitur semp̄ permanet xpo ppinquus. **M**ā ex quo sacerdos

Qd sacra
mentū ordi
nis gratiā
non largi
tur sed po
testatem

Nota carac
terem ordi
nis inde
lebilem.

nihil gr̃e in aia tribuit. licet foris sp̃s visibiles admini-
 stre. ideo sua vel bonitas vel malicia nihil efficit ad sa-
 crament̃i virtutē. ita tñ dñ faciãt sicuti fieri xp̃s instituit
 Quemadmodũ em̃ hõ eque generat siue sit bonus siue
 malus: 7 deus equaliter aiam donat: ita bonitas 7 ma-
 licia sacerdotis nihil impedit quin de⁹ optimus semp
 det gr̃am sacramētis. hinc etiã pz q̃ hõ aliquis xp̃ian⁹
 a sua gr̃a relapsus p̃t nihilomin⁹ recipere ordinis sacra-
 mentũ. qz nō pr̃er̃q̃rit bonitatē p̃sone: s̃ solũ sufficit q̃
 sit xp̃ianus. ¶ Bo. Quantũ ego p̃sidero pt̃as que in sa-
 crament̃o ordinis p̃fer̃t sicut hois gr̃as nō exigit: ita etiã
 neminē meliozē reddit. Puto tñ q̃ huiuscemodi minister
 sicut ceteros añcedit altissima pt̃ate: ita etiã debet mag-
 na sc̃titate p̃cedere: qz alias tã magnifica sac̃ra nō pote-
 r̃nt ab eo digne ministrari. ¶ Ray. Recte arbitrar̃is.
 Qui em̃ res sacrosct̃as administrat: tenet ipse 7 sanct⁹ 7
 bonus haberi. alioqñ in suã perniciẽ 7 pditionẽ elaborat
 Quantũ tñ attinet ad sac̃roz vtutē nihil officit alijs si
 malus 7 indignus fuerit. Hoc tñ verũ est q̃ si is qui or-
 dines recipit fuerit in gr̃a: copiosius illi gr̃a cumulat. si
 malus fuerit in suã quidẽ pniciẽ p̃secrat. sed tamẽ per-
 manet p̃secratus: 7 nō magis p̃iudicat sacramētis q̃
 malus apothecari⁹ optimis a se pditis medicinis. Bo.
 hinc apparet q̃ is q̃ vult recipere xp̃i gr̃am in sacramētis
 nō debz mistrant̃i maliciã cogitare: cũ nullã tribuat sa-
 crament̃is vtutē: nō magis q̃ apothecarius q̃ medicinã
 p̃ficit: qui tamẽ nō dat herbis virtutē neqz radicibus.

Q̃d sac̃m ordinis principaliter respicit
 7 ordinatur ad sac̃m eucharistie.

Capit. lxxxj.

o. iij

Dialogus

Bay. Nūc superest vt breuiter dicamus hui⁹ sa-
cramēti respectū. Cum em̄ certissime ostet qd
sacramētum eucharistie sit summū 7 maximū
oium sacramētoꝝ: eo qd ibi cōtineat̄ totus xp̄s de⁹ 7 ho-
mo. ideo sac̄m ordinis e directo 7 precipue respicit po-
testatē que datur supra sac̄m corpis 7 sanguinis xp̄i: 7
ppter hoc est principaliter institutū. Et qd hui⁹ pr̄atis
gradus est vltim⁹. iō nccē est ascensum ad hūc fieri per
alios gradus. hoc est pr̄ates alias inferiores donec per-
ueniat̄ ad summū. Tinctoꝝ em̄ anteq̄ ponat i p̄ano cru-
do vltimū colorē ac nobilissimū: primū inserit alios co-
lores min⁹ nobiles qui viā faciāt ad colozes vltimū. Et
ideo ad sacerdotiū sex gradib⁹ ordinatis sit sensim ascen-
sus. Primus gradus est pr̄as ostiarij. secūdus lectoris
terti⁹ exorciste. quart⁹ accoliti. quint⁹ subdiaconi. sext⁹
est diaconi. vltimus sacerdotis. Et qd tales persone ab
alijs distinguūtur 7 eleuātur: ideo oportet qd sit quedā
differentia visibilis: 7 ideo ante oia tonsura p̄cedit: p̄ q̄
tanq̄ in signo a laicis sepan̄t. Vex qd sacerdotiū (vt iā
diximus) libero arbitrio p̄parat̄. ideo sicut liber ar. est
deo proximū per naturalē virtutē: ita sacerdos est sacra-
mēto eucharistie maxime p̄pinquus per pr̄ates sacro-
talē. Itē sicut oēs creature p̄ liber ar. ad deū copulant̄
ita oēs inferiores gradus p̄ sacerdotiū sacre eucharistie
cōiungunt̄. Et sicut hō p̄tinet in se oēs creaturas: ita 7
sacerdos p̄ter sex gradus oēs etiā xp̄ianos. Itē sicut
potestas liberi ar. est supra alias potestates naturales:
ita natura sacerdotalis glorie oēs supat virtutes sp̄ua-
les. Itē sicut p̄ primū hoīem quē fecit de⁹ multiplica-
uit alios hoīes: ita p̄ primū sacerdotē xp̄m quē de⁹ insti-
tuit alios: multiplicauit sacerdotes. ¶ Do. S3 nunq̄d

ppter solā eucharistiā est sacerdotū ptās instituta. *Ray.*
 Nō ppter solā eucharistiā: sed tñ (vt dixi) principaliter
 ppter eā. Huic autē potestati iudiciaria ptās q̄ in sacro
 penitētie neccāria est copulat. qz nemo pōt digne sumere
 eucharistie sacm nisi prius a pctō soluat. Et sic sacer
 dos secūdarīo recipit ptātem iudicādi 7 absoluēdi: que
 ptās clauis vocat: eo q̄ intromittat hoies ad xp̄i corpo
 ris sacm: ad xp̄ianoz p̄sortiū: 7 ad regnū celoz. ¶ *Bo.*
 Placet qd̄ dicis. sed est aliud quiddā qd̄ me permouet.
 Cū nullus xp̄ianus possit sibiipsi dare ptātem supra sa
 cramentum corporis xp̄i: ideo videt̄ oportere eā ab alio
 quodā supioze recipere. 7 qz nō est pcedere in infinitū:
 idcirco oportet sistere i aliquo maximo sacerdote supra
 quē nemo sit. *Ray.* Dixi paulo ante om̄ia sacra p̄fluere
 a xp̄o maximo sacerdote. Vex qz oportuit illū ascendere
 in celū: iō p̄ seipm̄ aliquos magnos p̄stituit sacerdotes
 quib⁹ ptātes p̄tulit alios ep̄os 7 p̄sbyteros ordinādi: 7
 vnū pre ceteris loco sui vicariū p̄stituit q̄ haberet p̄mi
 nētiaz longe supra alios: in quo tanq̄ in vno capite oēs
 xp̄iani fideliter vnirētur. Hic est petr⁹ apostolus 7 oēs
 summi pōtifices sui sequaces: qui gerit personā xp̄i: qui
 habet vniuersalē ptātem 7 illuminatā sacramentū ordi
 nis p̄ferēdi 7 oīa pctā penitentiū xp̄ianoz 7 oīa scelera
 iudicādi: absoluēdi: donādi. ¶ *Bo.* Egisti satis questi
 uncule mee. verū qz paulo ante in laicos 7 clericos xp̄ia
 nū populū partitus es. ideo cogor estimare inter laicos
 etiā innēiri aliquā ordinis potestātē per quā vnus supra
 altez eleuet̄ sicut nūc in clero demonstrasti. Videm⁹ em̄
 supra opifices 7 mercatores eleuari ciuiliū causaz iudi
 ces. tū milites: tū barones: tū comites; deinde duces 7

Dyalogus

reges donec venias ad imperatozē qui caput est oīum.
De septimo sacramento qđ est m̄rimo-
niū: per qđ dat bene esse 7 gr̄a 7 remediū p̄tra peccatū.

Ray. Si cupis ordinē pt̄atis *Lapi. lxxxij.*
laicalis plenius agnoscere: lege librū meū vn̄
de iste tr̄asumpt⁹ est: nos ad finē properantes
necessarijs tm̄ hic intēdimus imozari. Pauca igitur nūc
de sacro matrimoniū eloq̄mur. Cū dñs deus primū ho
minē p̄ditū in paradiso posuisset: p̄tinuo feias de sua car
ne formatā illi in matrimoniū copulauit: vt p̄ hanc cō
iūctionē visibilē alia copula inuisibilis (q̄ est hoīs cum
deo 7 in qua salus hoīm p̄sistit) mōstraret. P̄opter du
as itaqz rōnes deus hoc sanxiuit m̄rimoniū. Vna vt ef
set generādis multiplicādisqz hoībuz aptissimū instru
mentū. Altera vt esset diūctionis inter deū 7 hoīem visi
bile signū. Verū vt ista posterior copula hoīs cum deo
perfecti⁹ ab hoīe notaret: iō duas a p̄ncipio fecit deus
mirabiles diūctiones. vnā qua sociauit aīam cū carne
7 ista est naturalis: 7 vnā qua diūxit virū cū muliere: 7
ista est volūtaria 7 sacramentalis. Ista prima diūctio est
signū: 7 ideo est sc̄da nobilior prima. Iā sicut aīa est di
gnior sua carne: ita vir sua muliere. Itē sicut aīa vnā
tantū habet carnē: ita vnus vir vnā tantū mulierē. Itē
sicut aīa nō potest a sua carne nisi morte interueniēte se
pari: ita vir 7 mulier nisi per mortē diuidūtur. **Bo.**
Quantū ego aiaduerto: sicut prima diūctio est p̄cis
pue signū sc̄de: ita ista sc̄da est signū tertie q̄ est diūctio
aīe seu hūane nature cū creatore: q̄ est oīum maxima et
p̄stātissima: sine qua incassum certe estimātur. Iā s̄

Propter
duas rōnes
de m̄rimo
niū in
stituit.

cut caro per aiā: 7 feia per virū sublimant: viuificant nobilitatur: ita hūana natura attollit et vehemētissime dignificat per copulam federis qua creatori diungitur.

¶ Ray. Sicut ergo duo sunt diuisiones visibiles: vna aie cū carne: 7 altera viri cū muliere: ita duas nūc que/so copulas spiritalē intellige quib⁹ hūana natura pōt cū deo sociari. Una est instar aie cū carne: 7 fit p vnio/

Nota duas
coiunctioes
spirituales

nē personalē qua deus 7 hō in xpō pueniūt in vnitāte p/ sione. Alia est instar viri cū muliere: 7 fit per volūtariā pronāqz dilectionē qua etiā sponsa suo sponso saluatori strictis amplexib⁹ copulat. Et sicut de cōplexu maris 7 feie nascūtur filij naturales: ita ex copula xpī cū ecclia filij generātur quotidie spiritalē. Et sicut mulier est for/

mata de viro: ita ecclia de xpō. et sicut vir 7 mulier ha/

bēt in natura pformitatē: ita xps ecclie conformatur p suā hūanitatē. Et sicut inter virū 7 mulierē est sum/

ma dilectio 7 sunt cor vnū 7 aia vna: ita ecclia xpm et xps amat eccliam: 7 tradidit pro ea in mortē aiā suā.

Præterea sicut spōsus ornat 7 decorat sponsā suā: ita et xps spūalibus monilib⁹ intus decorat eccliam. Itē si/

cut spōsus sponsā suā ne lasciuat castigat: ita 7 xps eccliam. Et vt oia in vnū pferā: sicut se habet bonus spon/

sus ad suā sponsā: ita xps ad suā se gerit eccliam.

¶ Bo. Pulcra vtriusqz adinuiicē matrimonij pparatio. Sed qua rōne obsecro sacm̄ matrimonij inter alia no/

ui testamēti sacramēta numeratur: cū ipsuz antiquū sit 7 nō nouū.

¶ Ray. Sacramētū mrimonij sicut a prin/

cipio fuit institutū ad significandā primā diuisionē spi/

ritualē que fuit inter naturā humanā 7 creatorē: ita ias/

de nouo debuit institui ad significandā nouā copulam

Dialogus

que est inter redēptā ecclesiā ⁊ saluatorē. Est igitur matrimoniū ⁊ antiquū ⁊ nouū s; diuersis respectibus: ⁊ ideo merito pōt cū ceteris sacramētis estimari. ¶ **Bo.** Quā igitur matrimoniū est noue grē sacm: ⁊ omne sacm certā dat grām et spectale aliqd quo hō indiget adiutorii rogo te vt dicas mihi quodnā est illud adiutorii gratie quod in hoc sacro xps dñs elargit. ¶ **Ray.** Sicut ipse nosti in matrimonio datur hōi facultas ex diuina insti- tutiōe vt vtaf sua p̄iuge ad sobolis p̄creatiōem. ⁊ ex cōsequēti datur etiā illic grā cum qua illud p̄ueniēter fieri possit. Qui em̄ recta intentōe ⁊ ad plū generationē sacramētū recipiūt matrimoni; huiusmodi etiā gratiā p̄merētur cōtra ꝑcupiscētiā carnalē qua aīa subleuat a corruptiōe ⁊ nūnio libidīs ardore: vt sit ibi copula singularis: copula vtilis: ⁊ copula inseparabilis. Ex copula singulari nascit̄ fides q̄ vterq; p̄iugū inuicē obligantur. Ex copula vtili sequit̄ bonū prolis ad qd̄ m̄rimoniū est institutū. Et ex copula inseparabili orit̄ bonū sacramētū. qz est sacm spūalis p̄iunctionis supra memorate. Et sic tria bona generant̄ ex m̄rimonio. scz. fides. p̄les ⁊ sacm. Hec tria bona excusant imo honestāt ipsas copulā carnalē ⁊ ipsas copule ꝑcupiscētiā vt actus ille alius turpissimus honestus sit ⁊ meritori. ¶ **Bo.** Adagna certe ⁊ admirabilis huius sacramēti grā. ¶ **Ray.** Audi ⁊ aliā. Tres sunt in hōie inordinatiōes ꝑcupiscētie puer se. Prima est qd̄ hō luxuriosus sepe multas appetit mulieres. sed p̄ grām m̄rimoni; iste appetitus restringit̄ vt sit vnica cōsorte sua cōtentus. Scda inordinatio qd̄ hō luxuriosus magis querit in coitu sue satisfacere cōcupiscētie q̄ prole aliquā p̄creare: sed in matrimonio gratiā

Nota que gratia datur in matrimonio sacramenti.

Nota triplicem in matrimonio copulā necessariam.

Nota tres peruersas in homine inordinatiōes.

recipit vt magis cognoscat vxorē gratia sobolis q̄ libi/
 dinis. Tertia post p̄pletā libidinē solet nasci nausea 7 fa/
 stidiū eius mulieris quā cognouit: at tum illā respuit 7
 querit aliā. sed in m̄rimonio dat̄ gr̄a 7 adiutoriū vt nul/
 lā cupiat extra p̄sortē suā. velitq; semp̄ cū ea inseparabilē
 permanere. ¶ **So.** D̄ imēsas clementiā dñi saluatoris
 q̄ tali sac̄o n̄ris p̄cupiscētis benigne p̄uidit. Scit em̄
 ipse carnē nos lubricā gerere 7 sordibus plenā. Et ideo
 instituit miserās vt illicita desideria licitis m̄rimonijs
 restringātur. Sed nūc paucis ostēde quō m̄rimoniū sit
 sac̄m: 7 qd̄ illic est visibile: qd̄ inuisibile. ¶ **Ray.** Istud
 sac̄m instar se habz sacramēti p̄nie: in quo nō est res ali
 qua corporalis. Verba itaq; a viro 7 muliere plata per q̄
 interior amboꝝ p̄sensus exprimit̄ sunt illud totū qd̄ p̄ri/
 miū apparet in m̄rimonio. 7 interior ipse p̄sensus est id
 qd̄ in matrimonio significat̄. Et inde causat̄ vinculū ob/
 ligatoriū inter virū 7 mulierē inuisibile. spūale. qd̄ nū/
 q̄ dissolui p̄t diuina ordinatōe id disponēte. Sūt igitur
 tria istic per ordinē. s. v̄ba exteriora: interior vtriusq; cō/
 sensus: 7 ip̄m insolubile vinculū. 7 hoc vinculū est sacra/
 mentū: qz diuinctionē inter deū 7 aiā: inter x̄pm eccl̄ias
 qz significat̄. Virtute hui⁹ vinculi vir trāsit in potesta/
 tē mulieris 7 ecōuerso: 7 tenētur sibi mutuo debitū red/
 dere. Si voles hāc materiā perfecti⁹ nosse oportet te qd̄
 iurisperiti loquātur asp̄icere. Nos qd̄ nostrū fuit suffici/
 enter expressim⁹: siml⁹ 7 de sacramētis vltra disputādis
 finē statuim⁹. Anū supest vt innumeras gr̄as x̄po dño
 humili corde dicam⁹ qui hūscē p̄ciosissimis sacramētis
 nos lapsos erexit: deo sibi qz recōcilauit. de pt̄ate tene/
 braz eripuit. gr̄am nobis 7 bñ esse p̄tulit. 7 eternā gr̄ias

Nota quod
 modo ma
 trimoniū:
 est sacramē
 tum.

Dyalogus

repro-misit: vt de bene esse gr̄e ad esse optimū gl̄ie trāseamus. ¶ **Do.** Ecce hoc postremū qđ de optimo esse glorie tetigisti hacten⁹ mihi aiā suspensuz tenuit: cupiēs vehemēter agnoscere quō esse optimū xp̄s miseratoꝝ largitur⁹ sit. hoc em̄ p̄plet ⁊ p̄summat totū hoīem. Quē ergo pro tua hūanitate aliquid de hoc ocīus ediffere.

De vniuersali iudicio ⁊ ostendit de necessitate venturū cū generali corporū resurrectiōe.

By. Facere etiā ⁊ si minime **Cap. lxxiiij.** rogares. Nō em̄ oportet hoīem (de quo hactenus semp locuti sum⁹) dimittere incōsummatū. Egimus de hoīs creatiōe: egimus de sua reparatōe nunc agendū est de finali ei⁹ retributiōe. Tripliciter em̄ operat⁹ deus circa hoīem. scz ip̄m creādo. reformādo: ⁊ iuxta qđ operatus est equissime iudicādo. Cū itaqz sit homo opus dei viuū: nobile: magnificum: ⁊ p̄ ceteris creaturis suo p̄dītoꝝ similitimū. ideo nō debet incōsummatus imperfectusqz manere. Verū qz non pōt vltimū p̄sequi finē nisi p̄ius opera ei⁹ examīnētur ⁊ iudicētur vt iuxta qualitātē sui operis vltime retributiōis premiū sortiat⁹: siue in eternā penā siue i gloriā sempiternā. Id circo nunc necesse est de hoc vltimo et generali iudicio pauca dicere: ⁊ an etiā futurū sit certis rōnibus naturalibus demonstrare. ¶ **Do.** Ita fac obsecro: ego aures cordis diligēter admoueo. ¶ **Ray.** Iudiciū vniuersale futurū p̄t ex ipsi⁹ hoīs natura p̄bari. nā cū hō hz a deo liberā volūtātē: ⁊ est opeꝝ suoz dñs. iō opa ei⁹ rōne arbitrii sunt meritoria: ⁊ ideo etiā iudicabilia: vt recipiāt iudicāte deo vel penam vel gloriā. Iustissimū certe est

Quod vni
uersale iud
iciū est fu
turū patet
hic ratiōi
bus.

vt qui aliqd libera opatione pmeruit: id a deo in integrū
 recipiat: vt detur ei post laborē sua merces. ¶ **Bo.** Si
 homo debet mercedē sui opis a deo recipere: id manife
 ste psequēs est iudiciū vctuz quo examinet 7 iudicet qd
 pmeruerit. ¶ **Ray.** Idē pbamus rōne debiti. Bonis
 em opibus debet: laus fauor 7 honoz. malis vero e diuer
 so vituperiū: ignominia et oprobriū. Hinc etiā oportet
 qd opa bona q ppter deū sunt facta tantā recipiāt a deo
 laudē 7 gloriā qua nō possit āplior estimari. 7 opera ini
 qua in iniuriā dei perpetrata tā grandē execrationē pfu
 sionēqz sortiātur qua nequeat grādiōz posse donari. Et
 igit hęc in sūmo fiāt: necē est vniuersale iudiciū pferrī
 in p̄spectu oīm hoīm 7 angeloz q nozūt inter bonū ma
 lūqz discernere quo iusta opa ab oibus approbētur: lau
 dent: 7 publice honozētur. q vero reproba sūt cū sūma
 oīm execratōe explodātur: exhibilētur pfundātur. ¶ **Bo.**
 Et istud fiat qd dicitis necē est oīm illic corda p̄sciētial
 qz palā cūctorz oculis patescere: vt boni cōem mereant
 accipere laudē: 7 mali publicā cōfusionē. ¶ **Ray.** Verū
 tu dicitis. libri em. i. cōsciētie aperiētur 7 mortui iudica
 buntur ex his q scripta fuerint in libris. Tertio pbamus
 iudiciū futuruz ex p̄ditōe operū maloz. nam opa iniqua
 supplicijs puniri debēt 7 ignominijs. Idē em sola pena
 debet pctis: s; etiā aperta pfusio. cū plerūqz hoies magl
 timeāt pfundi q̄ torq̄ri. Ea nāqz est oīm scelerū 7 malo
 rū opez p̄ditio vt celari velint semp 7 abscondi. Quia igit
 tur nemo malign⁹ vult secretā fraudis sue neq̄ciā agno
 sci: id vt pctā oia que nūc sunt occulta extrema 7 publi
 ca retributiōe feriant: necē est vniuersale apparere iudi
 ciū in quo oia maloz furta; fraudes: artes 7 ingenia tā

Dialogus

ta claritate cūctorū oculis patebūt vt sole clarius videātur. ¶ **Bo.** Ita q̄ infani sunt q̄ vere vecordes q̄ nūc sua scelera vni hoī in p̄fessione aperire refugiūt: q̄ in illo tremendo iudicio tā lucida demōstratiōe p̄fusibilr̄ expandētur. Quāto satius est nūc ea clam p̄ducēdo oculere: q̄ ea postmodū cū summo rubore palā ostēdere: 7 ostēdēdo perire. ¶ **Ray.** Istud certe p̄merētur q̄ hic nolūt vllatenus de pctō p̄fundi: p̄p̄riā laudē gloriāqz querentes: quibus eterna caligo 7 p̄fusio reseruat. Quarto p̄bamus iudiciū futurū ex gaudij tristicieqz natura. Necessesse est em̄ vt intus de sua iusticia tā magnifice gaudeat vt perfecti⁹ gaudere nō possit: 7 impius de sua nequicia tam grandē habeat tristiciā vt ea nō possit maior haberi. Et aut̄ istud sic fiat necesse est vniuersale iudiciū promulgari: in quo boni ab oibus laudati summū gaudiū: 7 reprobī ab oibus vituperati eternā tristiciā mereātur. Quinto: nō sunt nisi duo iudicabilia. scz opera mala 7 opera bona. 7 quia contraria iuxta se posita magis ipsa clarescūt: ideo est futurū generale iudiciū in quo oia opa bona cōparatione maloz glorioissime illustrabūtur: et mala opa p̄paratiōe bonoz extrema p̄fusiōe sordidētur. ¶ **Bo.** Terribile est qd̄ loq̄ris 7 qd̄ p̄rauoz hoīm possit aios p̄mouere. S; nūqd̄ hec extrema oīm opoz retributio in sola hoīs aīa fieri debet: an etiā simul 7 in carne. **Qd̄ generale iudiciū oīm corporū mortuoz vniuersalē p̄reerit resurrectionē.** Ca. lxxxiiij.

Ray. Dixim⁹ p̄cedēti caplo. q̄ ḡnale iudiciū respicit humanā naturā. Ad humanā aut̄ naturā pertinet 7 corpus 7 aīa. Nam sicut est natu

ra corporalis tantū: 7 natura spūalis tantū. ita est natu-
 ra corporalis 7 spūalis simul. Quia igit̃ hec natura est
 iudicabilis 7 p̃miabilis. iō necesse est vt in corpore 7 in
 aīa iudicetur. At aut̃ hoc fiat oportet fieri corpore oīm
 resurrectionē. vt sicut aīa in corpore 7 cum corpore aut
 peccauit aut iuste egit: ita etiā cum corpore recipiat qđ
 promeruit. Et quia illud extremū iudicium est finalis
 oīm retributio. ideo fieri debet generalis omnīū mor-
 tuorum resurrectio. Una ergo inseparabili catena colli-
 gatur 7 vniuersale iudiciū 7 resuscitatio mortuorū. Pre-
 terea mortuorū resurrectio est necessaria propter toti⁹
 vniuersi complementū qđ ex tribus constituit̃ naturis.
 Quia igit̃ corporalis natura tantū: 7 spūalis tantū per-
 manēt in eternū: ideo etiā oportet vt ex ambobus cōdi-
 ta natura suscitata i sempiternū perseueret. Ideo etiā
 pueri qui ex proprio nihil deliquerūt: ppter cōplemen-
 tū vniuersi necesse est cū alijs resurgāt. Preterea aut ne-
 mo aut omēs certe resurgēt. Si ergo aliqs iam resurre-
 xit: argumentū est qđ resurgēt 7 omēs. sed xps verus ho-
 mo iam a morte resurrexit: ergo oēs resurgēt. qz resur-
 rectio debet hūane nature: nec est impossibile fieri qđ se-
 mel iā factū est. Sicut granū frumēti cadēs in terra dū
 mortuū fuerit 7 reuixerit multiplicē fructum affert: ita
 xps mortu⁹ 7 suscitatus innumerabilē corpore resurrectio-
 nē opat. Ista aut̃ resurrectio neqz in xpo facta est vtute
 hūana: neqz in nobis fiet s; ptate diuina. ¶ Bo. S; qli
 in corpore mortui resurgent. ¶ Ray. Qui mēbra sunt
 xpi resurgēt xpo similimi. in corpore lucido: impassibili
 agili: 7 imortali. Qui aut̃ xpi sūt aduersarij dissimiles
 valde xpo resurgēt in corpe tenebroso: pōderoso grosso: resurgēt

In quali
 corpore
 mortuū
 resurgēt

Dialogus

passibili: sed immortali: ut vivat et vivatur et sentiat semper.
Cum enim virtus causaque resurrectionis consistit in merito vel
demerito hominis quod semper etiam moriente homine permanet immor-
tale. Ne ergo cassa et inania sint humana merita et ne va-
cua appareat in universo: necesse est futura vera corporum
resurrectio. ¶ **Bo.** Quid hic origeniste dicturi sunt qui
carnis negant resurrectionem: asserentes omnem corpoream sub-
stantiam in fine mundi penitus interire: sicut in suo periar-
chon origenes exequitur. ¶ **Ray.** Origeniste et eorum sequa-
ces id decipiuntur quia non rectis oculis opera creatoris aspi-
ciunt. Ideo dicunt enim resurrectionem non esse: quia putant profu-
di homines de mortuis extinctisque pulveribus deum vitas
carnes suscitare non posse. ¶ **Bo.** Licet ego non dubitem
quin deus id possit: tu tamen ostende quomodo possit. ¶ **Ray.** Si de-
us potuit innumerabiles rerum species sive de terra producere:
facile et poterit de suis pulveribus ea que prius fuerunt corpora
suscitare. Sicut enim dei iusticia id requirit: ita et maiestas
virtutis eius id poterit. Preterea: si potuit deus tot cor-
pora condere que penitus non erant: quare non poterit refor-
mare que perierant. Preterea si deus potenti manu aliqua
constituit corpora incorruptibilia: ut sunt celestia corpo-
ra. que non poterit reparare mortalia corpora nostra et ea fa-
cere immortalia. ¶ **Bo.** Nihil hac veri veritate.

**Quod iudicium generale futurum sit potest
probari ratione honoris: potentie et sapientie dei.**

Capitulum. lxxxv.

Ray. Ego preterea magnope tibi prodesse arbitror
si probe etiam generale iudicium futurum ex parte ho-
noris et potentie dei. non quo tibi fides augeatur sed
timorem. Nam ex quo deus suo beneplacito nullo aut rogante

aut cogente humanā naturā cum nō esset cōdidit: ergo multo magis debitā faciet meritoꝝ oīm retributionē. Quia nō esset equū hōiem libere operantē creare ⁊ operis mercedes nolle reddere. Sc̄do cū finalis retributio sit opus honoris solius dei extra se. Quicq̄d em̄ de⁹ operatur extra se ad suū id operat̄ honorem Et qz iudiciū finalis retributiōis est vltimū ⁊ p̄pletū opus dei circa humanā naturā. ideo oportet vt in hoc vltimo opere deus agat palā manifestādo summū honorē sue potentie: sue sapiētie: sue iusticie. Potētia apparebit in tot corporoꝝ suscitatiōe. sapiētia in p̄scientiaꝝ discussiōe: iusticia in meritoꝝ equissima distributiōe. ¶ **Bo.** hunc summū honorē deus nō acquireret exterius nisi humanā angelicā qz uatnrā ad examen generale deduceret: in quo possent sue potētie: sapiētie ⁊ iusticie opera ab omnibus videri ⁊ p̄mēdari. ¶ **Ray.** Præterea istud iudiciū vniuersale cū debeat esse summe honorificū: laudabile: gloriosum. oportet igitur vt illic fiant apertissime omnium meritoꝝ declarationes. oportet quoqz vt ferātur sententię irreuocabiles: ⁊ finaliter dentur meritoꝝ oīm iustissime retributiones. Requirit em̄ hoc iudiciū vt in meritoꝝ declarationibus ostēdat̄ in iudice rectitudo veritatis. in sententijs irreuocabilibus auctoritas ⁊ potestas summe maiestatis: ⁊ in retributione premioꝝ siue penarū plenitudo iusticie ⁊ bonitatis. Præterea cū istud iudiciū sit summe honoris ⁊ maiestatis. ideo necesse est qd fiat cū tanta solēnitate pompa ⁊ magnificētia thronis ⁊ potestatib⁹ obsequentibus vtī talē infinite maiestatis iudicē decet. Oportet igitur vt p̄pter iudiciariā potestatē (que terrore ingerit ⁊ formidinē) oibus appareat deus iudex for-

Dialogus

midatus. minax: terribilis: metuendus. 7 huc terrore ex
erceat iuxta sua reueredissimā maiestatem. ¶ **Bo.** Istud
vere requirit contēptus hoim iniquoz: qui deū iudicē 7
sua mandata spernētes mille illū vicibus offenderunt.
Erit igitur oibus reprobis incōparabilis timor et tam
immēsus vt nō possit augeri ampli⁹. Puto tamē iustos
cū securā habeant p̄scientiā nihil hunc iudicē formida-
turos. ¶ **Ray.** Justis illic tuta erūt omnia. Excipiet tñ
eū cū summa veneratiōe ac reuerētia: vidētes altissimā
eius excellentiā: maiestatem sapiētiam: virtutē dignitatē.
Ex quo em̄ istud opus iudicij est vltimū operū suoz. id
erit purissimū: excellentissimū: solēnissimū: summe hono-
rificū super oia opa manuū suaz. ¶ **Bo.** Ex his aperte
colligim⁹ (cū opus iudicij sit opus summi honoris: ius-
ticie: vtutis 7 bonitatis) q̄ ad deū maxime pertineat
facere iudiciū 7 dare vnicuiqz s̄m opa sua. Sed q̄s erit
iste oim iudex: scio q̄ deus: sed nūquid nō homo deus:
vt ipse sit 7 iudex 7 retributor qui prius fuit oim repara-
tor. ¶ **Ray.** Ille ipse x̄ps iesus vnigēitus dei: cui pater
dedit omē iudiciū q̄ filius hois est. Ideo merito debet
hoies iudicare: cū 7 ipse hō sit: hoim redēptor 7 repara-
tor. ¶ **Bo.** Nichil verius: vltra progredere.

De excellentia huius diei pre ceteris

diebus: 7 de finali retributione.

Lapi. lxxxvj.

Ay. Anteq̄ loquamur de finali omniū operū
retributione dicā pauca de nouissime diei ma-
gnificētia. In hoc die oium precedentium diez
opera cōgregabūtur 7 suā mercedem recipiet. In hoc
die magnificētius opabitur deus q̄ in ceteris sit opera

tus dieb⁹: hoies suscitādo ac imortales faciēdo: 7 vnū/
 quēqz iuxta qd̄ meruit eterna retributiōe donādo. In
 hoc die solus operabit homo deus: in ceteris sua hoies
 opera perpetrarūt. In hoc die deus ostendet opera sue
 potestatis: sapiētie: iusticie: veritatis 7 bonitatis: com/
 plens omnia opera sua in summa laude: gloria 7 honore.
 Hic dies erit dies timoris: angustiaz et formidinis oī/
 bus iniquis. Et dies gaudij: exultatiōis 7 glorie omib⁹
 iustis 7 bonis. ¶ **Bo.** Merito igitur hec dies nobis in
 cōtinua debet esse memoria: 7 ad hunc tanq̄ ad suū cen/
 trū omnia diez nostroz opa dirigere: 7 quantū possumus
 iusticie 7 virtutibus operā dare: ne in illo die corā tanto
 iudice 7 oīum hoim atqz angeloz frequētia p̄sūdāmur
 Ubi aut̄ huius memoria diei nō habet̄ illic inconstātia
 regnat 7 malicia 7 omne opus prauū atqz peruersus. Et
 qz iudex ille magnificus nec errare poterit nec corūpi
 nec decipi: q̄ omnū scrutat̄ renes 7 corda. qui oīa videt
 7 nihil negligit. ideo hec assidue cogitātes 7 hunc diez
 pre oculis habētes debem⁹ operari quod bonū est. ¶ **Bo.**
 nozū em̄ laboz gloriofus est fruct⁹: 7 regnū permanēs
 sempiternū. Nationes aut̄ inique dire erūt p̄summati
 onis. ¶ **Ray.** Ex hoc ipso qd̄ nunc dixisti finalem elici/
 mus iudicij p̄summatōne: que fiet in bonoz malozūqz
 ab inuicem perpetua separatione. Due em̄ he gentes:
 vna iustozū: altera impioz cū sint inter se cōtrarie p̄tra/
 rias sentētiās recipiēt. p̄trarias sedes: mercedes: retri/
 butōes. qui em̄ lucifero volūtate pessima adheserūt sua
 mēbra effecti: cū ipso in sempiternis ignibus dānabūf.
 q̄ vero xp̄s dñm secuti sunt: cū ipso i eternā gloriā sustol/
 lent. Illi mergētur in p̄fundissima abyssō: isti leuabunt̄

Demonia
 dicit
 iudicij.

De finali
 retributi
 one.

Dialogus

in empyreo celo. Illi ignibus: isti delicijs donabuntur. Illi habebunt socios demones: isti angelos socios sortientur. Illi pre immensis angustijs ululabunt: isti pre voluptatu magnitudine gratulabuntur. Illis superincumbit obscurissima et sempiterna caligo tenebrarum: istis autem deus erit in luce sempiterna: et lucerna eorum erit agnus. Certe nunc habes quod petisti. collige ex his ultimum hoc complementum. Nam si bonus iudicatus fuerit sortietur esse optimum cum angelis in regno: si vero malus esse pessimum perpetuo possidebit cum demonibus in inferno. ¶ **Bo.** Hoc extremo tuo sermone eliditur pestifera origenis in suo periarcho opinio. ubi asserit malos gehene supplicij eruditos virtutes velle capescere et his exercitos regnum pmereri supernum. Tu vero qui utriusque populo statueris limites sempiternos: huius viri somnia penitus vacuasti. At quam nunc finem me video attingisse omnem quam volebam et ad ultimam retributionem peruenisse: ago immortales gratias dignationi atque industrie tue. Dignationi quidem quam volueris: industrie vero qua me efficacissime instruere potuisti. Dum vivo et spiritus hos regit artus memor ero huius optime institutionis tue: ut semper meminerim me a summo creatore compositum: ceteris creaturis longissime prelatum. me mea inobedientie superbia collapsum. mille tantum calamitatibus interceptum. christi me miseratione redeptum. suo me examini reservatum. et pro meritis bonorum operum eterna premia recepturum. Verum quod in longa nocte hanc ultimam disputationis nostre partem protraximus: vnum abs te mihi raymunde efflagito: ut ea que inter nos nunc agitata sunt (est enim mihi fragilis memoria) libris mades: quo et ego reminisci: et posterum hac utilissima eruditio possint

effici meliores. ¶ Ray. Quancū prim⁹ liber olim a me scriptus apprime sufficiat: faciā tamē qđ efflagitas. nā ex quo hec nostra disputatio succincta fuerit: plana: facili: acuta: et lepore salibusq; respersa: ideo ante primā editionē multo libenti⁹ a plerisq; legē. presertim cū illa plixitate sui fastidiū legētib⁹ generet: ista recreet fastidiosos. Verū qz obscura ias nox ad somnū nos euocat cibo potuq; ante corpora foueam⁹: ac tū postea dulci liceat indulgere sopori. ¶ Bo. Quancū tua adhortatione ita roboratus sim atq; cōfortus vt carnis delicias nō requirā: pareo tñ volūtatī tue vt me ad tua iussa pñū inuenias quē tam beniuolū in meis precib⁹ sum expertus.

¶ Finit inter magistrū Raymūndum sebūdiū et dñs Bñicum seminiuerbiū disputatio de hoīe ppter quē alie creature facte sunt: ex quarū cognitiōe illuminat homo ad cognoscendū et se et deū et alias creaturas.

Incipit septimus dyalogus pulcherri-
mus ac deuotissimus inter Mariā et Bñicum: de mysterijs sacre passionis dñi nostri iesu xpi semp bñdicti.

Dominicus. Audiuertius ipso videlicet sancto parascue die cum interesset passioni vni-
geniti tui o maria (sequebar em̄ timidus cū petro a longe) vidi eum plurima perferre et multa in illū fieri que me vehemēter permouerūt. Neq; em̄ sine mi

Dialogus

ra ratione est cur omnipotens deus (quē tuū filiū esse profi-
teor) tam acerba tormēta: tāq; indigna ludibria 7 pbra
sustinere voluerit. Optabā anxius 7 mestus horū nosse
mysteria sed te cū viderē immēsis circūseptā angustijs
7 meroribus innumeris absorptā nō te interrogare pre-
sumpsi: sciens quia mihi respondere nō posses que pene
mortua videbaris. At nūc cū iam filius tuus resurrexit
7 mestitudinē oēm tuā longe ppulerit: oro te mitissima
parēs ne fatigeris mihi seruolo tuo passionis vnigeniti
tui mysteria ppropalare. ¶ **Maria.** Eya mi fili dñice in-
fandū (mihi crede) iubes renouare dolorem. Neq; em̄
passionē filij sine ppassione: nec lachrimosam sine lachri-
mis materiā potero memorari. Verū quia semp cū in-
genti fructu xp̄i passio recenset vt tibi mihiq; fructificē:
morē geram rogatib⁹ tuis. ¶ **Bo.** Ego imortales gra-
tias humanitati tue: que vt ceteris soles ita 7 mihi quo-
q; immerito te beniuolā prebes. Dic igitur mihi o sapi-
entissima virgo qđ cause est obsecro qđ dñs maiestatis fi-
lius tuus (cuius sapiētie, nō est numerus) tam ignomi-
niosam subire voluerit passionē. ¶ **Maria.** Dicā pau-
cis: tu tamen diligenter aduerte. Post illā humane pre-
uaricatiōis diabolo decipiente ruīnā vniuersalē: ex qua
per vnū hoīem peccatū introiuit in hūc mūdum: 7 per
peccatū mors: 7 ita in oēs hoīes pertrāsijt in quo omēs
peccauerūt: post illā itaq; ruīnā nemo diaboli dñationē
nemo vincula dire captiuitatis euaderet: nec cuiq; aut
reconciliatio ad veniā: aut reditus pateret ad vitā: nisi
coeternus 7 coequalis deo patri: filius dei etiā hoīs esse
filius dignaret veniēs querere 7 saluū facere qđ perierat.
Et sicut p adam mors: ita per mortē xp̄i esset resur-

Cur exist⁹
pass⁹ in ge-
nerali.

rectio mortuorū. Adam se ⁊ suam sobolē superbiēdo de
 iecit. christus vsq; ad crucis necem se humiliando in se
 credētes erexit. Adam diuinitatis gloriā concupiscens
 cōparatus est iumētis insipiētibus. christus factus no
 uissimus viroz cum deus esset: angelis hoīem adequa
 uit virtutibus. Adā suasu serpētis inobediens in ligno
 peccauit: christus factus obediēs vsq; ad mortē per li
 gnum cuncta restituit. Habes ecce breuiter qđ petisti.
Bo. *D* inscrutable diuine bonitatis abyssum: qđ tali mi
 seratiōe statuit deiecta erigere: ⁊ cōfracta in integrū so
 lidare. Sed queso te dulcis mater ne me estimes impoz
 tunū si passionis causas partiulari⁹ indagauero. **Ma
 ria.** *f*acito vt voles: ego votis tuis libens occurrā.
Bo. *L*um ingrederetur vnigēitus tuus acerbe pas
 sionis confictū: vidi illū pallefcere. tremere. trepidare
 ⁊ immensis vallatū angustijs in faciē super terrā proci
 dere: ⁊ patrē vt a se mortū calicē auferre deprecari. *Ma
 ria.* *E*y mi fili do
 minice: qđ ingēti merore mea nunc viscera permouisti:
 nō possum equo animo harū calamitatū quas filius per
 tulit reminisci. Agnosce tamē in his angustijs condito
 ris tuī dulcē clementiā. Pauores em̄ hos ⁊ tristitias as
 sumpsit vt n̄as in se tristitias vinceret: ⁊ eternas quas
 homo meruerat angustias suis angustijs benignus ex
 cluderet. Sicuti em̄ (vt supra retuli) tuā mortē sua mor
 te destruxit: sic tuā mestitudinē suis meroribus elimina
 uit: vt faciē tuā exhilaret in oleo: ⁊ in mentis alacritate
 domino famuleris. **Bo.** *G*ratias benignissimo salua
 tori: qui suo pauore metū mihi dire mortis ademūt: ⁊ in
 spem vite eterne fidēter animauit.

*Cur est?
 pertinere
 reuoluit et
 cōtristat.*

Dyalogus

Enr sāgu
nem et aqā
christi su
dauerit.

mitissima: q̄ x̄ps dñs in agonia cōstitutus sanguines et
aquā abūde sudauerit. ¶ **Maria.** Cū id o fili spiritu re
uelāte vidissem nimio dolore cōmota vehemēter intre
mui: 7 sicut ille totam suā carnē in sudorē: ita ego om̄e
cerebrū meum in lachrimas reliquaui. Considerās em̄
dñs iesus imminēs 7 amarū mortis discrimē ac tū ve
hemētī anxietate permotus inflāmabatur corpus 7 cor
eius vt apertis mēbroz poris sudor sanguineus profili
ret. Et hec quidē benignissim⁹ miserator in figura mo
riētis hoīs vltro peregit: qui hūane mentis in se certa
mē expressit. Hoīe quippe ad mortem propinquāte vim
quādā terroris ac formidinis patitur: cū per solutionē
carnis ad eterna 7 districta tribunalia perurget. Ne er
go fidelis xpianus horam mortis anxius sudāsque perti
mesceret: vnigenit⁹ meus 7 sudare voluit 7 vehemēter
metuere vt illi homo gr̄as haberet 7 corde diligeret.

¶ **Bo.** Et merito id quides. Nā ego quoqz hec abs te
audiēs in eius amorē incandescere incipio. ¶ **Maria.**
Agnosce etiā hunc (qui de toto corpore ei⁹ profluit) su
dorē id protendere q̄ a mystico ei⁹ corpore qd̄ est eccle
sia sanguis fundēdus sit 7 sctōz martyria emanatura.
ois em̄ qui mēbrū fuerit xpī persecutionē patiat⁹ necesse
est. In hoc preterea sudore nō oculis solū sed 7 mēbris
om̄ibus fleuisse videtur: vt mysticū corpus eius totius
sui corporis lachrimis purgaret. Hūc autē sanguineū su
dorē adeo copiosum fuisse cognouimus vt magno pro
fluuio laberet in terrā: vt terrenū hoīem calido sangui
ne confoueret: 7 ad fructuz vite mortuū aiaret. ¶ **Bo.**
Multū libenter q̄ dicis excipio: nā amorē redolēt 7 pie
tatē. Unū reminiscor qd̄ mihi bilē mouet et stomachū

vehemēter. Cū iisset xps dñs obuiā hostibus suis acces-
 sit ad eū nescio quis perfidus ⁊ sub specie pietatis lup⁹
 agno mitissimo osculū dedit: atq; hoc pacto pdidit ini-
 micis. ¶ **Maria.** Hoc est osculū iude nequissimi pdito-
 ris qui amoris pignore vulnus inflixit: ⁊ charitatis of-
 ficio sanguinē fudit: ⁊ pacis instrumēto mortem irroga-
 uit: qui tamē ab alto stipite laqueo se suspēdit. Aduerte
 tamē hui⁹ osculi virtutē: nō malicia illud imprimentis
 sed patiētia recipiētis. Hoc em̄ osculū deū tibi iratum
 recōciliavit: celū resoluit: angelos pacificauit. Hoc of-
 culum mūdi blandicias in absinthiū vertit. mūdi odia
 dulcescere facit: ⁊ fraudulēta proditorū oscula cauere te
 instruit ⁊ odisse. ¶ **Bo.** Non arbitrabar has tali oscu-
 lo inesse virtutes. Hoc itaq; osculo xps furēti populo de-
 notat⁹: confestim peruadit ⁊ multis verberibus agita-
 tus diris vinculis colligat⁹. ¶ **Maria.** Adoro te en al-
 tero mihi animū acriter permouisti. Nō vacat tū a my-
 stero cur dñs maiestatis tanq̄ latro ligari voluerit et
 cōprehēdi. Adā in paradiso furtū latrociniūq; omisit
 dñ fructū vetitū rapuit ⁊ momordit. Est em̄ furtū rei a
 liene inuito possessore attrectatio. Hui⁹ furti gratia oē
 hoim genus a diabolo p̄prehensum ⁊ peccatis implici-
 tū tenebat. Hunc furē deus vnigenit⁹ meus vt solueret
 voluit incōprehensibilis p̄prehēdi: ⁊ summa libertas
 vinculis colligari. Hinc tātus hec vincula sequitur fru-
 ctus vt colligatōes impietatis dissoluātur: nodi infir-
 mitatū corripiātur: vincula mortis et inferni p̄iciant⁹.
 ⁊ qui in tartaro cōclusi erant solutis doloribus liberent⁹
 ¶ **Bo.** Sancta vincula xpo quidem amara: sed nobis
 vere dulcissima. Vos queso funib⁹ me charitatis astringit

Virtus os-
 cule iude.

Cur captus
 et ligatus
 christus.

Dialogus

gite ⁊ sensus meos omnes ⁊ intellectū in obsequiū xp̄i ca-
ptiuatē: neq; a fraterna dilectione me vnq̄ separari per-
mittite. His igitur vinculis constrictus corā anna pon-
tificis xp̄s statuit: ⁊ ferrata manu a seruo nequissimo du-
riter verberatur. **Dū** hec cernerē nō potui fateor lachri-
mas cōtinere ⁊ internū animi occultare dolorē. ¶ **Maria.**
Mōne tunc optabas eū qui percussit aut celesti igne
cōsumi: aut terra dehiscēte sorberi: aut correptum a de-
monio volutari. ¶ **Do.** Optabam certe: ⁊ mille in illū
fulmina imprecabar. ¶ **Maria.** Uide nūc mi dñice q̄
longe sis a patiētia redēptoris tui. Quā rogo vindictā
que fulmina: que supplicia in percussorē retorquere non
poterat cui creatura oīs seruebat. Sed patientiā docēs
te instruxit inimicos nō aiaduersione sternendos sed pa-
tiētia superādos. ¶ **Do.** Optimū documētum ⁊ in tā-
to p̄ncipe mirabile hūilitatis exēplum. Ab anna cum
esset dñs iesus ductus ante conspectū caph̄e presulis:
statim illic falsis testibus impetitur: ⁊ in multis nequi-
ter accusatur. ¶ **Maria.** Uide hic dñice saluatoris tui
dulcissimā pietatē. ¶ **Falsos testes innocens admittit vt
veros testes ab electis abigeret. Qui ⁊ si electi sunt: in
multis tamē nocētes sunt. Quis em̄ gloriabit̄ castū se
habere cor ⁊ mundū esse a peccato. Accusator itaq; fra-
trū diabolus: ⁊ si ipse in se neq; ⁊ mendax sit: habet ta-
men vnde electos corā summo iudice deo in multis ac-
cusare veraciter possit. ¶ Falsos ergo testes in se summa
bonitas admittēs hoc suis fidelibus p̄meruit: vt in suo
iudicio a veris accusatōibus hostiū premuniri aut erui
possint. Sapit ne tibi qd̄ dico. ¶ Do.** Imo dñā mea
optime mihi sapit: ⁊ cordis palato tuorū penetrāt mello

*Cur christus
falsis testi-
bus accusa-
tur?*

vborū. Sz quid rationis est rogo q̄ ad falsa testimonia
penit? nil respōdit. ¶ **Maria.** Ea est natura falli vt silē
tū agēte veritate se sibi citius mentiat. Nunq̄ melius
falsum q̄ suo cōmento destruit. Preterea xps exhibens
iusticiā siluit indignis exerēs misericordiā ne amplius
peccarēt tacuit malignis: docēs patiētā cessit calūnijs.
Sed vidisti ne mi dñice quō dicēte dño (amodo videbī
tis filiū hoīs sedentē a dextris vtutis dei) cayphas pre
sul intumuerit: blasphemū pclamauerit: 7 pontificale si
bi abruperit vestimentū. ¶ **Do.** Audi fateor: 7 malici
am funestissimi hoīs vehemēter obstupui. Adiroz tamē
quid illa sacre vestis discissio in figura significet. ¶ **Maria.**
Nō vides qz dū sibi cayphas vestimēta discidit: ip
sum quo tegebat velamentū legis abiecit. Intellige er
go iudeozū sacerdotiū pontificū sceleribus cito esse scin
dendū: 7 ab statu sue integritatis defatiscendū. ¶ **Do.**
Nunc cōplebitur (ni fallor) vaticiniū **Isae** prophete.
Sedebit inquit poplus meus diebus innumeris sine re
ge: sine sacerdote: sine sacrificio: sine ephot: 7 sine the
raphin. Hoc est ephot qd cayphas scidit: quod refartiri
nō poterit in eternū. Sed cur christi laus 7 gloria eter
ni patris blasphem? voluerit proclamari: abs te pia ma
ter audire perlibenter desidero. ¶ **Maria.** Et te purū
a blasphemia custodiret. Homo em̄ peccator voluntate
ore atqz opere deum oīpotentē 7 blasphemat 7 inhono
rat: imitatus adam parentē suū: qui huius sceleris pri
mus repertor emicuit. Adam primus dinini noīs blas
phemator: christus vero primus summi patris lauda
tor. Ille corda filiorum maledictis opplevit: christus
corda atqz ora fidelīū aīarū laudibus infrenavit. Hinc

Cur tacer
christus.

Quid ser
cet vestis
sacerdota
lis disruptio.

Cur blas
phem? chri
stus volue
rit dici.

Dyalogus

ergo ille mitissimus blasphem⁹ dici dignar⁹ est vt blasphemiam trifariam ab electis excluderet: ⁊ eterna benedictione fulciret. ¶ **Bo.** Puto ob id etiam: ne in eam societate muneremur vbi in inferno impij linguas suas comanducant: ⁊ deū optimū sine intermissione blasphemant.

*Cur crist⁹
cōspatus.*

¶ **Maria.** Recte tu quidem. q̄ vero vidisti filiū meum turpibus sputis inquinari hanc idcirco iniuriā pertulit vt sputaminibus in suā faciem susceptis aiarum nostrarū facies lauaret ⁊ extergeret. Adam cū precepta contemnes vetitū sumpsit quasi in dei facie nequiter consputauit. Hinc ille a diabolo viciozū inquinamentis cum sua sobole conspui meruit. Sed hec sputa per sputa que pertulit xp̄s miserator exterisit. Hinc cauendū est xp̄iano ne more iudeoz xp̄i facie cōspuet: dū aiā suā vicijs polluit: dū dei in se imaginē inficit: dū execrādis dogmatibus veritatē extinguit: dū eucharistie sac̄m inquinat⁹ attingit: dū de perceptis dei munerib⁹ gr̄as ingrat⁹ nō agit.

Cur velat⁹

¶ **Bo.** Optima informatio tua ⁊ alta mente collocāda. Sed vidi (qđ sine lacrimis referre nō possū) post sputa atq; alapas deū ⁊ dñm angeloz sordido populo oculis velari: ⁊ multis ludibrijs ⁊ verberibus acriter fatigari. ¶ **Ma.** Heus singultus me nūc impediūt vt vix q̄ hic sentio valeas enarrare. At nunc huius velationis accipe rationē. Primus parens cum diuinitatis scientiā appetijt lumē cordis amisit: ⁊ a regione lucis expulsus in hanc tenebrosam miserie vallē cum sua prole descendit. In tantā deniq; mentis caliginē miserandū genus hominū spōte profecit: vt abiecto creatore creaturā coleret: ⁊ om̄igenū deū monstra nequiter adoraret. Totus pene mundus vna hac erat tenebrarum catena

cōpeditus: nec siderū limpide flāme illuminare hāc poterāt noctē tenebrosam. Et igitur hanc caliginē de? miserator abstergeret et cecis mētibus lumē veritatis infunderet oculos suos sup solem clariores velo obscurari permisit: quos postmodū etiā in morte extingui sustinuit. Hinc iam fili dñice reuelata facie gloriā dñi speculamur: in eandē gloriā in lumē a lumine trāssormati tanq̄ a dñi spiritu. ¶ **Bo.** Vere fauus distillās labia tua ⁊ eloquiū tuū dulce. Nō immerito (vt cerno) velamē super corda iudeoz positū est qđ nunq̄ eis auferri poterit donec fide instituti trāsierint ad xpm. Cū hec ⁊ multa alia probra circa filiū tuū o dulcissima agerent: petrus quē comitē mibi adhibuerā ab ancilla interrogatus repere heu dolor ter dñm denegauit. Unde ego confusus ⁊ mee imbecillitatis cōsciū ne in similit̄ errore incidere citius impia pretozia fugiēs dereliqui. Petrus vero intimo meroze cōpunctus egressus foras fleuit amare. ¶ **Maria.** Ego petro collapsa pia mente compatior. Sed hec negatio miserāte saluatore tantum valebit vt post petrū nemo vnq̄ fideiū xpm in finē negaturus sit. Sed attēde queso vbi xpm petrus negauit. Illic certe vbi veritas explodit: impētur: exacerbatur. Nō audisti petrū negantē in monte: nō in domo: nō in tēplo: sed in infano pretorio vbi dei iusticia aut vēditur aut pphana tur. Neq; in atrio petrus sed egressus foras amare fleuit. vt intelligas eū qui in circuitu est seculari: ⁊ qui cū improbis carnaliū cupiditatū ignibus se inflāmat: cadere quidē vltorius posse: flere aut nullaten? posse. ¶ **Bo.** Optime nos instruis doctissima mater. Sed quis ille est obsecro infelicissimus quē a longe intueor ab arboze

Ubi petr?
negat christum.

Dialogus

laqueo strangulatū. ¶ **Maria.** Ipse est iudas proditor
nihil sua cupiditas valuit. Ad aluit em̄ se q̄ denarios p
dere. qz denarios tēplo: aiā diabolo: 7 corpus laqueo
tradidit. Judas itaqz celo terreqz perosus: dum prodi
tionis culpā emēdare nō potuit: homicidij pprij facin⁹
adiecit. Imitatur aut̄ illū qui sunt ex parte illius. Qui
cūqz em̄ dei gr̄am aut susceptā fidē voluptatib⁹ aut di
uitijs pdit: infernali laqueo se suspēdit. ¶ **Bo.** Intue
or hic execrabilē duriciā iudeoz: quā nec cōfessio pecca
ti: nec restitutio precij: nec nephās suspēdij potuit emol
lire. Non puto dñā a magno vacare mysterio q̄ precio
sanguinis xp̄i: his scz triginta argenteis ager coemitur
in sepulturam peregrinorum. ¶ **Maria.** Bene putasti.
Ager pecunia coēptus mūdus iste est xp̄i precioso cruo
re redemptus. In hoc agro vere fideles tanq̄ aduene 7
peregrini sup̄ terrā xp̄o p̄mortui sepeliūtur. 7 in precio
sanguinis ei⁹ tumulati eternā requiē sortiētur. Bētiles
em̄ a lege 7 prophetis hactenus peregrini praua iudeo
rū studia in salutē suscipiēt: 7 in p̄cio sanguinis xp̄i dul
citer req̄scēt. ¶ **Bo.** Bonet mihi dñs tuo merito dulcis
sima mater vt in hoc agro tanq̄ aduena cōsepult⁹ in xp̄i
sanguine obdormiscā. Hinc iam a capphe demo ad pila
ti pretoriū xp̄m dñm sum secutus. Quē cū vidissem pla
cido vultu submisso capite 7 depressis oculis corā iudi
ce astare: lachrimas retinere nō potui. ¶ **Maria.** Ego
quoqz dū hec cogito me a fletibus tēperare nō possum:
presertim dū mente p̄cipio tot falsas calūnias: tot con
ficta mēdacia: tot indignissima probra. Est tamē vnde
nō mediocriter gliemur. si aduertim⁹ deū ac dñm ma
iestatis idcirco falsas calūnias ptulisse vt nos in verita

zur ager
emitur.

te fūdaret: 7 a demonū improperijs 7 criminatōib⁹ be
nign⁹ miseratoꝝ erueret. ¶ **Bo.** Magna dignatio 7 eo
dulcissima quo gratuita. At nō minoris est indulgentie
q̄ etiā herodi regulo oipotēs rex regū voluerit p̄ntari.
¶ **Maria.** Mō utiqz minoris. idcirco em̄ nūc anne nūc
cayp̄he: nūc regi: nūc p̄sidi iudex oim̄ dñs p̄tept⁹ offerē
vt tu posses ei⁹ tribunalibus fiduci⁹ plenus assistere 7 fa
ciē sedētis sup̄ thronū: quā reprobi oēs horrescēt tranq̄l
la mēte p̄uerti. ¶ **Bo.** Bonet mihi qd̄ dicis pia virgo
vnigēit⁹ tuus vt manū suā longe faciat a me: 7 formido
ei⁹ in illo iudicio nō me p̄terreat. S; multū me mouit
q̄ cū herodes multis dñm sermonib⁹ discuteret: nō illi
vbū ipse r̄nderit. n̄ri credo misert⁹ noluit leuissimo regi
p̄ferre r̄nsuz ne hoc pacto eriperet a morte. ¶ **Maria.**
Et hec q̄des sui silētij vna causaz est. Vex magis 7 hic
7 ad alia plurima interrogata silentiū agit: vt improba
prime matris cū serpēte colloq̄a expiaret 7 sua docta ta
cituritate ip̄ios sermones excluderet. Si em̄ eua colu
bri vetuisset effat⁹: nunq̄ a p̄fido hoste deciperet: nunq̄
a paradisi sedib⁹ pelleret. ¶ **Bo.** Hui⁹ tu docta pericu
lo sc̄tā dñā cū te gabriel salutarer archāgelus nō añ illi
r̄nsa dedisti q̄ illū verissime nosse ab altissimo destina
tū. **Maria.** Ita instrui mur a dño vt cognouerim⁹ sp̄s
si ex deo sint: cū nōnunq̄ angel⁹ sathane in angelū lucis
se trāfformet. Vex tu qd̄ cepisti p̄seq̄re. ¶ **Bo.** Cū pre
stolarer ad valuas palacij reditū saluatoris ecce subito
foras a m̄stris educit⁹ vincul⁹ p̄strict⁹ 7 alba veste delus⁹
quē tanq̄ amentē 7 fatuū oēs heu dolor ceperūt explo
dere: illudere: subfanare. Vidi te quoqz i itinere dū ei⁹
reditū anxia expectares delectā: misabilē: 7 p̄patiebat⁹

Cur iudici
bus christ⁹
p̄sentat⁹

Cur crist⁹
siluit.

Dialogus

tibi aia mea. ¶ **Maria.** Eram reuera tū ultra q̄ credi potest mestissima. sed ne nunc quidē sine lacrimis hui⁹ memoriā habeo. fuit tamē hoc spectaculū nō mediocriter fructuosum. ¶ **Bo.** Ita queso hunc mihi fructū dignāter assigna. ¶ **Maria.** Ademoraris ne dñice quō prim⁹ parēs dei sapientiā ambiēs appetiuerit. ¶ **Bo.** Ademoror dña mater. Sed ⁊ nos quoq; filij adā nescio quo pacto ad sciētie arborē tam libēter accurrimus: paratiores semp curiosum aliquid nosse q̄ religiosum aliq̄d operari. ¶ **Maria.** Quare igitur vos scientiarū appetitores nō aduertitis qualiter dei sapientiā x̄ps v̄ris obtutibus presentat. Quid tantope sapientiā vestram que aut stulticia est aut certe aialis terrena ⁊ diabolica ostētare gestimini: cū is cuius sapiētie nō est numerus: quiq; āgelos imbuūt disciplina stultus videri voluerit ⁊ ignarus. ¶ **Bo.** Ue nobis qui semp grandes sumus in oculis nostris ⁊ iuxta esaiā corā nobismetipsis sapientes. Habemus tamē gr̄as optimo redēptori qui idcirco tanq̄ amēs atq; ignauus contēni voluit ⁊ haberi ludibrio: vt filiorū ade superbiam inclinaret ⁊ humilitatis exēpla nobis tribueret. Verū cum ad pilatū dñs iesus reduct⁹ esset: vxor pilati nescio quo mota spiritu rogat maritū ne iuxta iudeoz vota x̄pm occidat: asserens se ppter illū in visu multa fuisse perpessa. ¶ **Maria.** En eua secūda nouo homini x̄po preparata. Illa genus humanū in mortez deiecit: ista simili acta spū ne redimat homo impedire curauit. Illa nouit percutere: ista medicū stuit amouere. ¶ **Bo.** Putauerā hanc feminā motam pietate fuisse. ¶ **Maria.** Imo vero pessimo demonio agitatā. Hostis em̄ antiquus animaduertēs aias capti⁹

Nota euā
alteram.

uas citius liberādas: necem quā paulo ante xp̄o paraue-
 rat: per hāc feiam auertere nūc satagebat. Verū pilat⁹
 (deo aliquid pro nobis melius p̄vidente) vxoris preca-
 mina audire p̄tempfit. ¶ **Bo.** Donēt mihi merita tua
 sanctissima mater ne sensualitas vxor mea me īpediat:
 carnē meā cum vicijs ⁊ sc̄nificētis crucifigere: ⁊ pro-
 ximoz necessitatibus cōdolere. At nūc plenū est lachri-
 mis qđ subijcio. ¶ **Maria.** Quodnā illud. ¶ **Bo.** Pi-
 latus cupiēs dimittere xp̄m: sediciosus ⁊ homicidā bar-
 rabā eis obiecit: vt hui⁹ odio (cū latro esset) innocentē
 dñm liberū relaxarēt. Verum illi impudētissimi canes
 contēpto p̄ncipe angeloz latronem pessimū elegerūt.
 ¶ **Maria** flenda nimis freneticoz insania. Latet ta-
 mē in hoc opere dulce satis ⁊ suauē mysteriū. Protho-
 plastus noster (cuius sepe iam meminī) vetita gustādo
 deū nequiter reiecit: ⁊ pessimo credidit deceptori: huic
 adhesit: huic quoqz famulatus est. Hinc iam oīs ei⁹ po-
 steritas hoc habet vicij vt contēpto summo bono cadu-
 cis rebus atqz inanibus delectet. Nemo est qui precio-
 sum separet a vili. qđ lumē a tenebris. qđ virtutē a vicijs.
 Dēs itaqz circa electionē plerūqz falluntur: cū mors ⁊
 vita in electiōe consistat. Si bene elegeris vita vines:
 si male penas dabis inexpiabiles. Ne ergo in electiōe
 xp̄ianus se falleret: xp̄s latronē eligi ⁊ se contēni permi-
 sit. vt huius merito nobis ea gratia p̄ferret qua possem⁹
 que ipse diligit libēter eligere: ⁊ que prohibet aspernari
 ¶ **Bo.** Magna optimi dei nostri clemētia. S3 ve per-
 fidis iudeis qui nūc pro messia latronē: ⁊ pro xp̄o anti-
 xp̄m recipiunt. ¶ **Maria.** Tu quoqz fili dñice caue ne
 iudeos quos arguis imiteris. ¶ **Bo.** Quo pacto dñā:

Cur esto
 barrabas
 precligitus

Dialogus

Maria. Que cūq; em̄ aia sceleribus assentit : christū sibi vincit ⁊ barrabā soluit. que vero sectatur iusticiam : xpm̄ solutū habet : barrabā cōpeditū. Et quēadmodum iudei post electū homicidā latrocinij ⁊ seditiōib⁹ sunt subuersi : sic ea contēptibilis aia que in se barrabā soluit diabolicis latrocinij exterminat. Verū tu quid deinceps de xpo vidisti ediffere. **S**o. Cum pilatus cerne ret latronē xpo preferri iussit eū a militibus in atriu⁹ pretorij introduci. Ego paulo post immixtus turbis atriu⁹ ingressus vidi (heu dolor) regē glorie vnigenitū tuū vestibus spoliari. vinculis ad stipitē constringi : ⁊ toto corpore acriter flagellari. adeo vt instar gurgitū sacer eius cruor efflueret super terrā. Sed tu queso dulcissima pater repressis parūper singultibus : cur hanc grauē in se aiaduersionē de⁹ pertulerit effare. **M**aria. Ademorare fili illius miseri qui ab hierusalē descendēs in hierico incidit in latrones. qui ab eis dispoliatus vulnerib⁹ confossus ⁊ semiuiuus derelictus est. Ipse est adam cū sobole sua. Porro filius dei christus dñs calamitati ei⁹ cōpatiēs suis vestibus spoliari voluit vt hunc nudū innocentie indumēto vestiret : vinculis constringi vt cōpeditū absolueret. plagis vulnerari vt hunc fauciu⁹ reformaret : ⁊ sanguinē fundere vt semianimē ad vitā gratie aiaret. Sicuti em̄ vita oīs aiantis in sanguine est : ita et vita iusti in sanguine christi est. Quē idcirco munific⁹ miserator fundit a corpore : vt tu illū ore biberes ⁊ corde deuotus haurires. **S**o. Magnā charitatis flammā verba euaporāt que tu loqueris : ⁊ in amorē me optimi redēptoris inflāmant qui sic vulnerat⁹ est ppter delicta mea ⁊ propter scelera mea vehemēter attritus. Sed

Cur flagellat⁹ christ⁹

patere obsecro vt qđ deinceps in filiū tuū fieri viderim
 edifferā. ¶ **Maria.** Violentus mihi es fili dñice qui ad
 quālibet narrationē tuā merore me afficis 7 dolore. ne-
 q̄s em̄ sine cordis vulneribus vnigeniti mei plagas recē-
 seo. dic tamē quid vidisti. ¶ **Bo.** Cum flagris rex ange-
 lorū esset vndiq; discerptus: raptus est a militib⁹ in pre-
 toriū. Ego post horā clam locū ipsū ingressus: vidi he-
 us dñā mea vnigenitū tuū vilissima purpura vestitū: spi-
 neo sero coronatū: arūidine quasi pro sceptro derisum:
 sanguie respuz: 7 turpib⁹ sputis ptaminatū. Exhibebat
 ei ab impijs q̄si honor regi⁹. scz in spinis 7 verberib⁹ do-
 lor verus. ¶ **Maria.** En reprimo defluētes lachrimas
 vt tibi qđ ista significēt manifestē. Vex vt paulo alti⁹ re-
 petā: vestib⁹ xp̄s spoliar⁹ est vt tibi veterē hoiem exueret
 7 nuditatē tuā virtutū vestib⁹ adornaret. ¶ flagellat⁹ est
 vt q̄ merueras eterna flagella deleret. Sanguinē fudit
 vt te roseo suo cruore balnearet. Spinis est coronat⁹ vt
 q̄ te pungūt tēptamina mitigaret 7 glia atq; honore cō-
 spiciū redderet. Vili purpura amict⁹ est vt stola te im-
 mortalitatis indueret. ¶ falso adorat⁹ est vt te etern⁹ ge-
 nitor honoraret. Cōspur⁹ est vt faciē tue mētis ablueret
 Arūidine est vacua irrisus vt tibi solida 7 eterna sceptrā
 donaret. In capite cesus: vt caput aie tue integrum cu-
 stodiret. ¶ **Bo.** O q̄ dulcia faucibus meis eloq̄a tua:
 iā totus in ei⁹ inflāmor amorē: q̄ tam indigna pro me su-
 stinuit 7 me suis languorib⁹ repauit. Aduerto tñ hoc
 spectaculo hūani generi ambitōez vehemētissime retū-
 di. Hos miseri coronā et cydarim nr̄is capitib⁹ impca-
 mur. xp̄s spineo sero trāspūgit: nos auro sericisq; libet
 iuoluiur. Xp̄s vili purpura circūtegīt: nos honorib⁹

Lur spinis
 coronatus
 cristus.

Dyalogus

et sceptris delectamur: christus inani arūidine deridet.
Nos laudes hoim cōcupiscimus: christus in facie con/
spuat. Nos cū honore delicias querim⁹: christus exho/
noratur ⁊ plagis afficit. Sed ve nobis si in hac vanitate
perlissimus: ⁊ ad tante hūilitatis exēplum impiā super/
biā nō abdicamus. ¶ **Maria.** Optime tu quidē fili do/
minice. Nunq̄ em poterit homo ad xpī gloriā confor/
mari nisi prius ad cordis eius hūilitatē se conformet: se
modificet. Sed ad reliqua pperemus. ¶ **Bo.** Tu ip̄a vi/
disti mitissima virgo quō hic sacer vnicus tuus sic coro/
natus: sic cruētatus: sic viliter vestibus vniuerso poplo
a p̄siede in derisum ostēsus sit. Quō quoq; explosus sit
⁊ reprobatus ⁊ clamoribus ad mortē turpissimā requisi/
tus. ¶ **Maria.** Vidi hec fili ⁊ cōtabui: ⁊ pre nimio do/
lore tota dirigui. Verum tu hui⁹ presentatōis agnosce
mysteriū. Cogita queso in illo tremēdo iudicio cū quan/
to rubore ⁊ formidine reprobi oēs summis christi tribu/
nalibus presentabūtur. Et ergo electos suos dulcissi/
mus miserator ab ista pfusione ⁊ tremore preriperet di/
gnat⁹ est cōtemptibiliter presentari: pfundi: despici: re/
probari. ¶ **Bo.** O benignissimū redēptorē ⁊ omī amo/
re atq; honore dignissimū. ¶ **Maria.** At nūc aperi pau/
lulū oculos tuos: ⁊ vide q̄ cōfusibiliter dei fili⁹ hic pre/
sentatur a p̄siede: ⁊ cū quāta maiestate p̄sentabit a deo pa/
tre. Hic stat spinis trāsfossus: in illo examine videbitur
gloria ⁊ honore coronat⁹. Hic stat vili veste cōtectus:
illic multa erit luce circūdatus. Hic stat plagis obsit⁹:
liuidus cruore respersus: illic sedebit conspicuus: lumi/
nosus: ⁊ multa maiestate choruscus. Hic ab oibus cō/
tēnitur: exhibilat⁹: despuitur: illic eū angelice potestates

Cur christ⁹
in derisum
sit ostēsus.

7 omnes celozū virtutes reuerēbunt: honorabūt: 7 obsequētur. ¶ **Do.** Quid tunc rogo pilatus: quid herodes: quid cayphas: quid ceteri eius nūc hostes dicturi sunt? ¶ **Maria.** Istud certe. Ecce hic est quē aliq̄ndo habuimus in derisum et in similitudinē improperij: cui⁹ tam inglorius aspectus apparuit: cuius nos insensati vitam estimabamus insaniā: quē nos pupugimus 7 iniusto iudicio condēnauimus. Quō nūc sublimis apparet 7 minax 7 vere terribilis: cuius nūc maiestatis potentiā miserī sentiemus: quē in hūilitate positū tam irreuerenter aspernati sumus. ¶ **Do.** Tuis meritis hera dulcissima ne in illo iudicio prauoz collegio ad sinistrū lat⁹ associere obnoxie te deprecor. ¶ **Maria.** Fiet qđ exoptasti: s; iam progrediamur vltterius. ¶ **Do.** Tu interfuisti quādo pilatus clamozibus victus iudeoz deū iudicē vniuersozū suis iussit tribunalibus assistere: in quē dire mortis sententiā fulminauit 7 ad crucis suppliciu inuistissime condēnauit. Et ita egressus est a facie presidis dñs maiestatis portans super se sententiā acerbissime 7 turpissime necis. ¶ **Maria.** Iheus o dñice tu rursus permoues ad planctū omnia viscera mea. Est tamē vnde nō mediocriter in hac sentētia consolēris. Ademorare quō p̄mi patētes cum dei iussa contēplissent amara sunt mortis sententiā perculli: repēte vterq; audiuit: terra es 7 in terram ibis. Terra quoq; que spinosum hoiem erat susceptura spinas tribulosq; produxit 7 eua cum dāno pudoris filios immensis doloribus generauit. At postq̄ dei fili⁹ multa fretus miseratōe mortis sup se sententiā accepit. adā cum sua sobole ad vitā redijt: 7 illi nature cui dictū est: terra es 7 i terrā ibis nūc dicif: sede a dextris

Lurchrist?
scutētiar?

Dialogus

meis. Nūc spinis euulsis terra cordis nostri fructū germinat salutarē. Nunc quoqz mater ecclesiā nō in dolore sed in gaudio filios parit quos parturiuit. ¶ **Bo.** Consolatus sum plane hoc tuo sermone ⁊ spem maximā concipio eterne mortis sententiā me euaturū qm̄ iudex meus eam super se innocēs accepit: ⁊ sua iniusta cōdennatione meā iustissimā expiauerit. Sed nūc ad crucis supplicii veniam⁹. Accepta igit⁹ hac sentētia oipotēs ⁊ cellissimus deus fili⁹ tuus crucē in suis humeris accepit: ⁊ suā ipsi⁹ portās ignominia ad locū supplicij in medio latronū flens ⁊ ingemiscēs humilis pperauit: impijs illū propellētibus: irridētibus: verberātibus. ¶ **Maria.** Tristissimū nūc spectaculū obiecisti ⁊ mille lachrimis pequendū. Huic ego tūc mesta intertui corde anxia aīo destituta. Sz intuere rogo quō benignissim⁹ pastor pro suo grege se pergit imolare. Aberrauerat enī ouis illa cētesima et vetita gustādo perierat. Que ergo in ligno mortē acceperat: per crucis lignū eā suus cōditor req̄siuit: cūesitā repperit: repertā in suis humeris clemens iposuit: ⁊ ad pascua eterne viriditatis introduxit. ¶ **Bo.** Amozē redolet qd̄ dicis. **Maria.** Lerne ergo verū heuliseū ligno crucis ferro securis requiretem qd̄ immerus fuerat in profundis aquarū. Hoc lignū cū aquas passionū in xp̄o attigit: duro generi hūano qd̄ a liguo verito in infernū ceciderat: per crucis lignū ⁊ aque baptismū sursum ad paradisi gaudia vnde corruerat adnatauit. Portat itaqz dñs iesus crucē suā quasi rex suū sceptrū. Portat crucē vt victor tropheū qua princeps deui cerit tenebrarū. Portat vt doctor cādelabzū in quo ponēdū erat sue doctrine lūinariū. Portat ⁊ clauē vt summ⁹

Cur christ⁹
lignū crn
cis baiulat

sacerdos sup humerz vt ingrediat in sancta sanctorum.

Bo. Alta mihi hui' spectaculi mysteria oppadisti doctissima parēs: q̄ sicut intellectū illumināt: ita etiā inflā māt affectū. Puto etiā dulce habere rationē q̄ simō syrene' homo gētilis crucē baiulat post saluatore.

Cur simō
crucē por
tat.

Maria. In hoc facto significat q̄ repulsa synagoga ecclia de gentib' ab ipsīs humeris xp̄i crucē fuerat susceptura 7 in cruce vsqz in finē seculi permāsura. Verū qz symon obediēs interpretat. Ibi reuera crucē cū dño baiulant qui in ara obediētie quotidie se mactāt. S; miraris forsan cur dñs xp̄s foras ciuitatē: foras muros mori delegerit.

Bo. Ideo vt arbitror vt ostēdat virtutē sue passionis infra terminos iudaice gētis includendā nō esse.

Cur extra
ciuitatem
christi mo
ritur.

Mō em̄ debet magnus redēptor paruo precio stare contentus: 7 ideo sicut copiosa: ita 7 publica debuit fieri redēptio. Ad dextrā em̄ 7 ad leuā penetrauit. 7 semē eius (vt ait ppheta) gētes hereditabit. **Maria.** Bene id arbitratus es Tu quoqz si fructū volueris consequi passionis: egredere extra castra: mundū per affectū desere: 7 sic porta improperiū eius. **Bo.** Iuste me adhortaris diua parēs: sed auxiliare obsecro imbecillitatē meā Verū nunc ipsum omniū dolorū articulū attingamus.

Maria. Quē tu illū dicturus es. **Bñicus.** Ego hunc existimo maximo illi fuisse dolorē cum nudus sup crucem rex glorie proiectus: mēbris om̄ibus extensus est: 7 clauorum aculeis manibus pedibusqz transfixus.

Maria. fateor verū esse quod dicis. Mā in retro supplicijs nihil tale hactenus perpeffus est. Ego quoqz dū hui' tormētī reminiscor: nō me capio pre dolore. Ad aliorū em̄ 7 clauoz stridor mea nimis viscera sauciarūt.

Dialogus

Cur christus
in cruce cla
uatus.

Sed habes hic integrā totius veteris hoīs medicinā.
Do. Quē tu veterē hoiez appellas? **Maria.** Adā
7 suā progeniē. Legisti ne apud esayā. omne caput lāgui
dū 7 omne cor merēs. A plāta pedis vsqz ad verticē non
est in eo sanitas. Nō hoc certe de nouo s3 de veteri adā
debes accipere. Hūc ergo egrotū meus fili⁹ vt sanaret
totū se aquis passiōis immerfit. Accepit em̄ vuln⁹ in ca
pite vt intētionē (q̄ aie caput est) in adam sanaret. In
manibus vulnerat⁹ est vt malas et remissas purget opa
tōes. Pedes quoqz clauis obiecit vt terrenas et sordī
das ī hoīe sanet affectōes. Cor quoqz lācea postmodū
est trāsfixū vt noxias vanasqz abigat cogitatiōes. Toto
deniqz corpore extēsus 7 afflictus est vt totū corpus no
strū hoc est vita 7 conuersatio nostra sancta 7 lucida sit:
nullā habēs tenebrarum partē. Oculi ei⁹ tenebrescūt in
morte vt auerterētur oculi nostri ne respiciāt vanitatē.
Aures eius multis cōplent opprobrijs ne aures nostre
ad pauperū clamorē obsurdescāt. Sic clemētissim⁹ me
dicus vt morbidū nimis hoīem sanaret: egritudinē ei⁹
in se trāssumpsit: vt dū ipse vulneraret in corpore: homo
languidus sanaret in mente. 7 inde aiaret ad vitā vnde
vite dñs in mortē spōtaneam cōmigraret. **Do.** Ver
ba que tu loqueris o feruētissima lampades sunt: lampa
des ignis atqz flāmarum. Vere beneplacitū est dño in
populo suo. Habemus em̄ illū pontificē qui possit nō so
lum cōpati infirmitatibus nostris: sed etiā velit eas in
se transferre: expiare: mederi. Sed nūc ad erectū in cru
ce dominū oculos subleuemus. Quid sibi vult rogo de
uotissima virgo: q̄ deus infinite maiestatis quē potesta
tes 7 dñationes contremiscūt: in medio duozū latronū

delegerit crucifigi. ¶ **Maria:** An ignoras quia primi Cur inter latrones crucifixus.
 parentes nostri pepigerat fedus cum morte et pactum cum
 inferno subierat. Videntes enim furem currebant cum eo.
 Hinc esayas et illorum inobedientiam et perfidiam notans: prin-
 cipes inquit tui inobediētes socij furum. Hanc ergo im-
 piā societate[m] ut christus diuelleret et socios nos faceret
 angelorum voluit ut latro comprehendi: pro latrone barra-
 ba reprobari: et inter latrones crucifigi. ¶ **Bo.** O ama-
 bilem inclinationem: quam potenti humilitati antiqui hostis
 superbiā christus confundit. Ille conabitur in celum con-
 scendere: christus dignatus est in cruce pedere. Ille esse
 voluit dominus angelorum: christus factus est socius latronum
 Ille nitebatur esse sicut altissimus: christus ut viro-
 rum nouissimus voluit estimari. Ac proinde vere dignissimus:
 ut in nomine iesu omne genu flectatur celestium: terrestrium: et
 infernorum. ¶ **Maria.** Fidelis oculo ista contueris fili do-
 minice: et bene tibi sapit humilitas dei tui. Vidisti eius
 profundissimam humilitatem: contēplare nunc dulcissimam
 bonitatem qua pro suis inimicis cum lacrimis deprecatur.
 ¶ **Bo.** Eya et nunc flens recolo quomodo confixus
 extensus: dissipatus pro ipsis patrem exorauerit dicens.
 Pater ignosce illis non enim sciunt quid faciunt. ¶ **Maria.** Orat pro suis inimicis.
 Hinc satis aduertis quam benigna et vere dulcis illa anima fue-
 rit que tantis amaricatis doloribus a pietatis officio non
 se potuerit continere. Illi furis pleni clauos acriter in-
 figunt: christus cum lacrimis ipsis veniam deprecatur. Il-
 li sacrilegum caput ante crucem exagitant: christus eis suum
 reuerenter inclinatur. Illi letis vultibus suas penas aspi-
 ciunt: christus tristissimo vultu illorum insanis miseretur.
 Illi subsanantes irrident: christus super eos vbertim il-

Dialogus

Cur vultus
christi me-
tristissimus.

lachrimat. Illi inter latrones appensus vt scelestissimū
aspernatur. christus eos quasi infantes patri excusare
conat. **Do.** **D**aiam vere dulcissimā que in tanta homi-
nū insania tam benignā indulgentiā exhibuit: 7 pro no-
stris psecutorib⁹ exorare nos docuit. Sed vidi dñā qđ
tu quoq; ipsa vidisti vultū pendentis fuisse tristissimū.
Maria. Hec mestitudo vultus de animi merore de-
scendit. Adulte nāq; illius tristicie rationes. Ego cru-
ci eius gemebūda 7 mesta vehemēter assistens dolorus
suoꝝ pars magna fui. magis em̄ meas q̄ suas āgustias
dulcis filius deplorabat. Videns ergo mei cordis ama-
ritudinē: videns quoq; saluandoz paucitatē: 7 de tātis
beneficijs impioꝝ hominū ingratitudinē tactus dolo-
re cordis intrinsecus mestitudinē mentis vultu exteri⁹
demonstrabat. Verū huius tristicie gratia exhilarātur
in oleo vultus nostri: 7 caput nostrū inungimus: 7 faciē
nostrā aqua sapientie salutaris diluimus. Hec tristicia
eternā a nobis mestitudinē excludit: 7 ad gaudia man-
sura intromittit. **Do.** Ecce audiui exultans hui⁹ abs
te tristicie rationē. Verum quid cause est obsecro q̄ in
quinq; corporis sui sensibus tā acriter voluerit pertur-
bari. Aures em̄ ei⁹ hauriebāt opprobria oculi ludibria:
nares feda sputamina: gustus acerba pocula: tactus spi-
narum 7 clauozū acumina. **Maria.** Laudo te qui dei
tui pro te patientis tam exacte supplicia numerasti. At
nūc huius turbationis accipe rationem. Nisi em̄ in suis
sensibus dñs turbaretur: nunq̄ posses tu os ad trāquil-
lam reducere pacem. Nūc vero cessat abs te vanus pru-
ritus auriū: ꝑcupiscentia oculoꝝ: illicitoꝝ tactū dele-
ctatio: ciboꝝ odoramentozūq; voluptas. Castificatis

Cur cū tur-
batis pepē-
dit sensib⁹

itaq; sub disciplina sensibus tuis hoc magnū habebis in
 premio vt in illo regno superno deus tuo sit lumē visui:
 balsamū olfactui: rosa tactui: cythara auditui: 7 mel gu
 stui. ¶ **Do.** Optime me afficis benigna mī: s; qđ rōnis
 p̄tinet illa sui corp̄is vndiq; facta disruptio. Pendeat
 em̄ conscissus vulnere sup vulnus saucius: dissipatus: ru
 bricatus. ¶ **Maria.** Et tu ergo dñice nota (vt facis)
 hoc rubrū reclamatorū. Habet em̄ aucupes eū morem
 vt cū aues venaticas ad manū cupiunt reuocare: rubrū
 eis 7 cruore resperuz reclamatorū a longe demōstrent
 Aues itaq; escā arbitrātes ad nutū se reuocātis aduoli
 tāt. Peccāte primo parēte totū genus hūanuz de manu
 auolauerat p̄ditoris. Sed vt posset hō vagabūdus 7 er
 raticus reuocari: deus vnigēitus meus sanguine p̄sper
 sum in cruce reclamatorū exhibuit quo auolātes aias
 ad se reuocauit. Ostendit em̄ cordiū vulnera cito posse
 sanari q̄ pro medendis vulnerib; sic vulnerat; fuit. ¶ **Do.**
 Ita est plane sicut tu asseris. Libenter em̄ nos morbidi
 vulneratū amplectimur saluatorē vt aia nostra refartia
 tur 7 sanitas p̄māsura donec. Sed qđ sibi vult rogo eo
 piofissim; ille sacri sanguinis effluxus qđ de manuū pedū
 q; vulneribus tāta vbertate descēdit. ¶ **Maria.** Legisti
 ne quō moyses vasa sanctuarij sanguine resperit: q; q;
 in lege pene oia in sanguine mūdant; 7 sine sanguinis ef
 fusioe nō fit remissio. Sumus quoq; sacerdos semel in
 anno cū sanguine introibat ī setā sc̄tōz. Hec oia si volue
 ris mystica rōne discutere: facile reperies cur ppiciator
 generi hūani sanguinē suū voluerit in cruce diffundere.
 Ihic sanguis antiquā p̄ris irā mitigauit: āgelos ad pacē
 reduxit: celos apuit: tartara vacuauit: diabolū p̄fregit:

Cur cūtrās
 uer berato
 corpore?

Cur cū san
 guineis vul
 neribus.

Dialogus

totius mundi peccata deleuit. **Do.** En iam licet nobis haurire aquas in gaudio de fontibus vulnerum saluatoris qui non in sanguine alieno: sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta: vasa sanctuarii clementer aspiciens: suo videlicet sanguine electorum animas repurgans. **Ad**uertit preterea quod in cruce pendens vnicus tuus brachia sua nimis indulgeter expandit. **Maria.** Bene aduertisti: sed recole queso quomodo olim adam inobediens fugerit procul a facie domini iram veritatis et vindictam. Ecce nunc dulcissimus miserator brachia expandit cupidus fugientem recipere: susceptum amplecti: amplectum deosculari. Quamuis magnus peccator quis fuerit consideret pietate brachia expandentis audiatque vocem post tergum mouentis. Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis et ego reficiam vos. **Do.** Suauiter spirant amorem verba que dicis mihi mater: sed et puto eandem significare clementiam quod manus pedesque sunt spiritibus transfigi: ut ostendat scilicet nolle se redeuntem peccatorem: aut manibus ferire: aut pedibus repellere. **Maria.** Bene id existimasti Scito tamen culpam nunc manuum deleri quod ad prima noxia adam primus extendit. Ille enim digitos expandit ad lignum vetitum: christus vero ad crucis supplicium: ut noxiam usurpationem innocens pena couelleret. Pedes vero ad eius sue sobolis preste erant ad cursum mali operis quos dominus fecit in viam persistere mandatorum dum suos pedes patibulo affixit ut iam clamare possit. Pes meus stetit in directo. **Do.** Hinc plane nunc colligo virgo maria quomodo vetus homo noster cum christo crucifixus sit ut destruat corpus peccati ut ultra non seruiamus peccato. Hinc etiam colligo quomodo trituratus sit moab in cruce sub domino sicut trituratur palea in plastro: et extendit manus suas sicut extendit

Lur cum ex
panis bra
chis.

Lur cum cor
fixis mani
bus.

natās ad natandū: scz in modū crucis. Manus em̄ dia-
boli sub xp̄i manibus sunt confixę: qz per crucis mortes
om̄is ei nocēdi potestas sublata est. *Expoliavit quippe
vnigenit⁹ tuus p̄ncipatus: 7 potestates traduxit libe-
re: palā triūphans illos in ligno crucis.* ¶ *Maria. Pru-
denter hoc tu mysteriū cōcepisti. Qd̄ aut̄ vidisti eum in*
cruce toto corpore longe lateqz distentū ideo id fieri be-
nignus redēptor sustinuit: vt tu posses cōprehēdere cū
oib⁹ sanctis q̄ sit longitudo: latitudo: sublimitas: 7 p̄-
fundū. Et sit longanimis in aduersis: latus in operib⁹
charitatis: sublimis in spe eternitat̄: iustus in timore hu-
militatis: cū nesciat homo vtrū amore an odio dignus
sit. ¶ *Bo. Intelligo mysteriū. Cupio tamē profund⁹
nosse quid illa venarū oim̄ acerba distensio velit exprime-
re. Nā sicuti in cythara nerui: ita 7 in cruce saluatoris
vene protense sunt.* ¶ *Maria. Placet qđ de cythara sub
infers exēplum. Nā 7 cythara dauid qua demonū a sau-
le pellebat dn̄ice crucis typū exprimit. Nerui in cytha-
ra distēti suaue resonāt: ita 7 dn̄s dulcē in cruce cecinit
melodiā. In hac cythara crucis sūt ligna duo: tres cla-
ui: 7 vene corporis locum obtinet cordaz. Plectrū vero
lingua xp̄i est. quo septē notulas interiori capiēdas audi-
tu deprōpsit. Ecce habes mi dn̄ice cythare exemplū qđ
dedisti. ¶ *Bo. Habeo fateor. Sed septē illas notulas
queso vt audīā.* ¶ *Maria. Notula prima fuit magne
pietatis quādo me desolatā virgini iohāni cōmendauit
dicēs. Mulier ecce filius tuus. Secūda fuit mire cha-
ritatis: quādo in ipso oim̄ penaz seruore pro suis des-
precat⁹ est inimicis. pater inquit ignosce illis. Tertia
notula est miscōie. hodie mecū eris in p̄ adiso. Quarta**

Cur cū ex-
tēsis venis

Dyalogus

cōpassionis dñi corruptā in primis parentibus hūanam naturā deplorat dicēs. **D**eus meus vt qđ dereliq̄sti me Quozem̄ assumpsit naturam horū plangit ⁊ miseriam. Quinta fuit notula desiderij quod expressit dicens. **S**itio: salutem scz animarū. Sexta humilitatis ⁊ confidētie dicens. **P**ater in manus tuas cōmendo spūm meū. omnē honorē patri tribuens nō defectū virtutis: sed cōfidentia insinuat eiusdem se esse cū patre potestatis. **S**eptima est notula perseueratiē: vbi ait. consummatū est: vt ⁊ nos opera iusticie vsqz in finē p̄summātes mortē in cruce cum dño sortiamur. **A**t nūc fili dñice quotiens te apprehendit humana tēptatio hāc cum dauid cytharam tange: ⁊ demoniū abs te citius effugabis. **¶ Bo.** Probe admones christifera virgo: nā ⁊ hoc ipsum esay as pollicetur dicens. **I**n tympanis ⁊ in cytharis ⁊ belis precipuis expugnabūt eum. **S**ed quid est obsecro qđ dominus iesus rauca ⁊ miserabili voce in cruce pendēs exclamauit. **¶ Maria.** Adam olim territus ad vocem dei in paradiso deambulantis ad auram post meridiem conscius sue nequicie fugit ⁊ abscondit se: ⁊ sub ficulnee folijs latitauit. **H**unc ergo pauidū ad veniam cupiens dominus animare voce lachrimabili adē ruīnam miseriqz deplangit dicens. **D**eus meus quare dereliquisti me. **H**anc vocē transgressor obaudiens de latebris exit conscientie ⁊ ad spem indulgentie reflorescit. **A**tqz ideo etiam hec vox alta ⁊ valida fuit: vt internam cordis surditatē disrumperet: ⁊ almi spūs insufflationē admitteret homo olim ad diuina surdus ⁊ insensibilis. **¶ Bo.** **M**ultos (heu dolor) etiam post hunc clamores surdos aspicio. quia veritate quidem auditū auertunt: ad fabu

Cur cū rauca et lachrimabili voce

las autē conuertūtur. Sed hos dimittam⁹: tu mihi pre
sta benigna parens vt audiam ego quid loquatur in me
dñs deus. At nūc nō sine fletu meminisse possum lachri
marū dei mei in cruce plorantis. Nam et tu quoq; ges
mens vidisti exundantiā fletuū suorum: cū tanq̄ e duos
bus fontibus: ita ab eius oculis lachryme profilirent.

¶ **Maria.** He lachryme fili me sepe in fletus maximos
conciatarūt. Plorās em̄ plorauit in nocte: in sez iudeorū
cecitate: ⁊ lachryme eius in maxillis ei⁹. Verū hic etiā
animaduerte benignissimā propitiatoris tui clementiā
Spinis spiculisq; trāsfossus: ⁊ mille vallatus angustije
nihil horū memor: vestras potius clades: vestras illa/
chrimatur angustias. Nam filij adam a paradisi sedibus
extrusi ⁊ in hanc miserie vallem proiecti: multis quoti/
die replentur ⁊ vicijs ⁊ miserijs. ac tandē (quod omniū
grauissimū est) hinc expulsi per mortē eternis incendijs
immergūtur. At dñs iesus filius meus misertus super
magnitudine mali: in hanc vallē miserie vltro descēdit.
⁊ hoīs miseras in se recipiēs sanguine ⁊ lachrymis ex/
piauit. He lachryme igneas malay cupiditatū catenas
effringūt. he lachryme lapidea corda permolliūt. he la/
chryme eternas ambustiones extingūt: ⁊ refrigeria mā
sura pficiūt. ¶ **Bo.** Vere in indulgētia sua (vt scinit
esayas) redemit nos legifer noster ⁊ rex noster ⁊ leuauit
cūctis diebus seculi. Sed ve nobis filijs adam: q̄ hic ri
demus ⁊ ludimus: ⁊ illudim⁹ lachrymas dei nr̄i. Ipse
nostras calamitates illachrimatur: ⁊ nos moze amētū
freneticorū sanos nos arbitramur: cum simus miseri et
miserabiles: ceci: languidi: vlcerosi. ¶ **Marta** Lōpzi
me parūper dominice zelū tuū: ⁊ si quid aliud in cruce

Cur cū la
crimosis o
culis.

Dyalogus

vidisti quod te pmouet ediffere. ¶ **Bo.** Adouit me fas
teoz facies illa pendēris. pallida. exanguis. malicēta.

*Lur cū fa-
cie pallida*

¶ **Maria.** Et me quoqz nō mediocriter mouit. Uebe
mentē tamē hīc palloz amorē exprimit redimētis. Pal-
leat oīs amās (ait ethnicus quidā) color est hīc aptus
amāti. At qm̄ sponsus sponsas suā (ecclesiā loquor) vni-
ce adamabat: hūc amorē ostēdere voluit pallore vultus
exesaqz macie. ¶ **Bo.** Decet etiā hīc palloz oē vere deū
amantē christiānū: quē efficit ⁊ ciboz parcitas: et studij
disciplina celestis. Verū hīs lachrimis: hīs pallozibus
miseratoz noster iesus xps suspiria iunxit: gemit⁹ ⁊ sin-
gultus. qui de illi⁹ dulcissimo diuino pectore erūpebāt.

*Lurcū mul-
tis gemiri-
bus.*

Tu mihi rogo christifera virgo hoz gemitū astrue ratio-
nē. ¶ **Maria.** En ⁊ ipsa nunc quoqz lachrimas retine-
re nō possum. Noueris tamē eandem esse rationē gemi-
tūqz ⁊ lachrimaz. Tu nosti dicēte esaya qd̄ deus posue-
rit in eo iniquitates omniū nostroz. Has itaqz sup se re-
cipiēs cōtritione permaxima suspirijsqz ⁊ lachrimis pe-
nitus expiauit. Nō em̄ suffecit optimo propiciatozi mū-
di peccata solis corporis tormētis ⁊ preciosi sanguinis
effusione delere: nisi etiā cordis dolores amarissimos p
eis benigne assumeret ⁊ infinita p̄tritiōis amaritudine
se mactaret. Nā aduertis (ni falloz) que sit hozū singul-
tuū propinqua ratio. Tam ingens em̄ ⁊ pfunda fuit cor-
dis eius cōpunctio vt nō nisi ingemiscere potuerit ⁊ la-
chrimari. ¶ **Bo.** O viscera nunc dei nostri qui pro sua
creatura ingemiscit ⁊ dolet: malitqz peccata nostra cuz
sua amaritudine expiare q̄ iuste punire. S; quid rogo
cause est qd̄ se sitire tam anxie p̄clamauerit. ¶ **Maria.**
Satis ista cupiditatū tuarū sitim extinguit: vt in reli-

quū sitiāt anima tua ad deū fontē viuū: q̄ perditē adā *Cur sitiuē*
 sitiuerit dei sapiētiā ambiēs ⁊ maiestātē tu ex genesi sa *rit.*
 tis id nosti. **I**nde etiā ad soboles secum hanc sitim qua
 si funiculū trahens in modicis semp illecebris exestuat
 hanc ergo sitim x̄ps vt extingueret ⁊ mellifluos perhē
 nis dulcedinis fontes aperiret sitire voluit: ⁊ amaro fel
 lis poculo fatigari. **S**o. Nūc satis intelligo hac siti
 atq; hoc felle prime matris vsurpata cōiūsa: et diram
 pomozū esuriem expiari. **M**aria. Bene intelligis:
 atq; ideo etiā cum vnigenitus meus hūc potū summis
 labijs attingisset dixit consummatū est: ostendēs ingluuiei
 culpā acerbo felle terminatā. **S**o. hoc poculū cum
 accepisset dñs (vt ostēderet se oīa consummasse) inclina
 to capite tradidit sp̄m. **R**ogo nūc te intemerata geni
 trix: edissere mihi huius inclinatiois ⁊ mortis sacramen
 tū. **M**aria. Quod requiris dñice in p̄optu est. **I**sta *Cur cū in*
 humilis diuini capitis inclinatio hūani generis male *clinato cap*
 erectam superbiā deprimat ⁊ deflectit. **A**mbulabāt em̄ *pite.*
 filij adam contra deū erecto collo: ⁊ pingui ceruice se ar
 mabāt. Sed misericors atq; humilis christus hanc su
 perbiā sanaturus caput patri reuerēter inflectit: ita cor
 pore vt corde se submittes. **O**ptauerat p̄terea olim sp̄o
 sa in canticis osculari osculo oris sui. **Q**uis ait mihi det
 te fratrem meū vt inueniā te foris ⁊ deosculer et iā nemo
 me despiciat. **T**unc reuera foris frater christus inuentus
 est quādo extra urbem eiectus in monte palā crucifixus
 est. **O**sculū itaq; die questū sponsa suscepit quādo x̄ps
 os porrigēs caput in ligno deflexit. **C**aput etiā inclināt
 vt per pelli ponderis ostendat grauitatē: vt suā nobis in
 gerat paupertatē: vt de cōsummata passione patri exhi

Dyalogus

beat gratitudinē: 7 vt ad se clamantiū vota propiti⁹ ex
audiret. *Cur autē mori voluerit nō opus est vt sollicit⁹*
inquiras cum certū habeas mortē eternā sua morte cō
uelli: 7 post vitā hic datā gratie vitā illic perpetuā reue
lari. ¶ *Bo.* Optime te imbuēte pia virgo resectus sus
Nunc ex te didici oia que cōstat filiū tuū aut egisse aut
perpessum esse: amorē: hūilitatē: clementiā maximā re/
dolere. Atq; in eandē credo venire dulcedinē q; post ac
ceptā mortē latus suū militari lancea voluerit transpū/
gi. vt scz per vuln⁹ lateris amor patesceret cordis. *Mā*
7 ipsa lancea ad cor vsq; processit. ¶ *Maria.* Nūc palā
intelligis nō habere filios adam qđ querulētur paradī/
si sibi ianuā obsecratā esse. Ecce alia illis ianua patet lō
ge illa dulcior: amenior: fructuosior. Per hanc ingredi
possunt ad cor saluatoris. a corde ad aīam: ab aīa in di/
uinā claritatis abyssum. vbi nō tēporales sed q; nō mar
cescāt fructus suauissimi decerpātur. vbi serpēs decep/
tor nullus pertimescit: vbi nemo aut expellitur aut con
tristatur. In hac cauerna macerie quotiens tēptaris in
gredere: illic abscondere donec trāseat indignatio. *Bo.*
Selector (mihī crede) in verbis gratie que procedunt
de ore tuo. Mō iam frustra adam subter consueta periso
mata se timidus abscondat ab ira dei: habet nūc aliud la
tibulū multo securius latus sauciū saluatoris. Sed an
teq; ad sepulturā dñi veniam⁹ oro te o sanctissima vt me
doceas quid tres ille cruces significēt in quibus cum la
tronibus est appēsus. ¶ *Maria.* Tres cruces tria mar
tyria sunt. maloz scz hominū: penitentū: 7 perfectoz.
¶ *Bo.* Penitētes 7 pfectos hoies in cruce pendere mi
nime dubito. Sed quo pacto reprobi crucē habeāt ne/

Cur christ⁹
latus aperi
ri voluit.

Cur tres
cruces.

queoprehēdere: presertim cū ipsi letētur dū male fece-
 rint 7 exultēt in rebus pessimis. ¶ **Maria.** Ita ne exci-
 dit tibi qđ in libro sapiētie ipsi de sua cruce confitentur.
 Ambulauimus autē vias difficiles: 7 in via iniquitatis
 7 perditōis lassati sumus. Hieremias quoq; vt inique
 agerēt inquit laborauerūt. Et esayas. Impij quasi ma-
 re feruēs qđ quiesce.re nō potest. Et sapiē. Semp presu-
 mit seua perturbata consciētia. ¶ **Bo.** His testimonijs
 cōtradici nō pōt: sed ipsam crucē maloz velim agnosce-
 re. ¶ **Maria.** Superior pars huius crucis est supbia
 qua laborāt miseri vt alijs dñentur. Inferior pars luxu-
 ria qua tanq̄ in stercore volutant. Cōputrescūt em̄ iu-
 mēta in stercore suo. Bertrū cornu auaricia vt diuitie
 cū sudoribus acquirātur. Sinistrū inuidia vt de bonis
 alioz cruciētur. ¶ **Bo.** Vidi mater funestissimā crucē:
 sed putabimus ne eos ab hac cruce in paradisum p̄scen-
 dere. ¶ **Maria.** Imo vero in infernum demergi: vt de
 cruce transeāt ad crucē: 7 ab armis ferreis incidāt in ar-
 cum ereñ. Sed nūc alias duas cruces transeo breuiter.
Cruce penitentiu habet quattuor cornua. scz cōtritionē
 elongationē: ignoscibilitatē: restitutionē. Ab hac cruce
 in paradisu cū iusto latrone p̄scēdit. **Cruce** vero p̄fectoz
 in quo x̄ps defigit hec habet cornua. timorē: laborē: ad-
 uersitatē: p̄replationē. Sz cupis forsan fructuosi aliqđ
 de his crucib; nosse. ¶ **Bo.** **Lupio.** **Ma.** Habes penes
 te dñice tria q̄ te crucifigere oportet. sp̄m: carnē 7 mū-
 dū. Sp̄m cū x̄po: carnē cū latrone dextro: mūdus a sinis-
 tris cū impio. **Cruce** sp̄s est feruor deuotōis: cui; sunt
 cornua amor: spes: timor 7 dolor. **Cruce** carnis rigor est
 discipline. cuius sunt brachia: vigilia: abstinentia: disci-

Dyalogus

plina verberū. Crux vero qua mūdus defigit est pauper-
tas spūs. cuius sunt cornua: contēptus glorie: pecunie:
patrie: parentele. Habes iam vt arbitror sufficientē de
his crucibus instructionē. Sed queso te mi dñice qui te
asseris in cruce vidisse dñm me quoqz matrem eius sub
cruce assistere nō vidisti. ¶ **Do.** Quid ni viderim o mi-
tissima mater. Neqz em̄ nūc quidem eius possum visio-
nis sine gemitu meminisci. Vidi nēpe te sub cruce pal-
lidā: exanguē: miserā: deiectam: tremebundam: 7 mille
doloris gladijs trāsuerberatā. Cum vero saucius 7 ex-
tinctus recūberet in sinu tuo vnigenitus tuus aīaduer-
ti te immēsis fletibus exundantē: 7 plagas ei⁹ innume-
ris lachrimis diluentē. Hec dū cernerē compatiebātur
tibi om̄ia viscera mea. ¶ **Maria.** Ego dū oportunū fue-
rit munerabor tibi pietatē istā. noueris tamē me in pas-
sione filij typū ecclesie tenuisse. Hec em̄ cum sponsa sit
xp̄i 7 eius sanguine redēpta 7 redimīta debet eius cru-
ci assistere: lachrimas doloris effundere: sinu pietati re-
paulare: vnguetō deuotōis illinire. syndone castitatis
inuoluere: cordis hospītio sepelire: ne peccatū introeat
os sepulcri premunire. ¶ facile em̄ xp̄s amittitur si perfi-
die referatur ingressus. ¶ **Do.** Non segni aure hec abs-
te pia virgo recipio. Sed nūc queso ad sepulture myste-
riū gradiamur. Neqz sine mira ratione est cur deus oī-
potēs 7 maiestatis immense crudeli morte perfunctus
lintheaminibus voluerit obuolui: 7 tanq̄ cadauer pu-
tridū cum mortuis sepeliri. ¶ **Maria.** Legisti ne apud
esayam dñm dicentē. In indignatōe mea percussi te: 7
in reconciliatione mea misertus sum tui. Graui em̄ in-
dignatione adam 7 sua proles percussa est: quādo dictū

Cur maria
sub cruce
et i sepultu-
ra.

Cur domi-
n⁹ sepult⁹

est eis. terra es et in terram ibis. Verum in te reconciliatio magna dominus misertus est eis quando ut hanc sententiam solueret in corde terre ipse voluerit sepeliri. Quid nunc murmurat homo vivens: vir pro peccatis suis. Ecce quicquid deus homini pro scelere instituit proferendum misericordia motus ultro sustinuit: et usque ad mirabilem descendit sepulchuram. ¶ **Do.** Incalesco mater ex his que tu loqueres. ¶ **Maria.** Est tamen (ut idem asserit esayas) sepulchrum istud ad modum gloriosum. Nam iste in tumulo dei sopor a mortis somno corda mortalium excutit. Hic sopor demonis super nos vigilantiam obdormiscere facit. hic sopor ad vite gratiam nos restituit. hic sopor ad videndam dei gloriam cordis nobis oculos resoluit. Nec vacat a magno sacramento quod hoc divinum corpus iacet in tumulo vulnere saucium: ponderosum: obscurum: spinis spiculisque transpunctum: ut tu haberes in illa resurrectione corpus impassibile: mobile: et instar solis subtilis: perspicuum: luminosum. Moveris tamen nemini hanc gloriam tribuendam nisi qui veterem hominem christo sepelierit: ut mortuus peccato vivat in deo. Et sicut christus surrexit in gloria patris: ita et ipse perambulet in novitate spiritus: non in vetustate mortuature carnis. ¶ **Do.** Sacramentum quod nunc aperuisti o sapientissima: vere magnum et sublime est. donet mihi tuis meritis deus ut sicut que dixisti potui intelligere: possim et opere complere: et pleno corde diligere. ¶ **Maria.** Ecce que a me quesisti passionis mysteria et si non ad liquidum omnia: que tamen pro tempore commodius dici poterant libenter aperui. Vex ut me tibi benivolam fuisse ac munericam gratuleris: in admirabile quoddam huius passionis lumen te introductam: quod et oculos tuos illustret et affectum

Dyalogus

vehemēter inflāmet. sequere me. ¶ **Bo.** En sequar te quocūqz ieris. ¶ **Maria.** Pulsa ad ostiū istud ⁊ ingredere. ¶ **Bo.** Ecce aperui ⁊ ingressus sum. ¶ **Maria.** Quid tu vides? ¶ **Bo.** Video heus rursus saluatore in sua cruce pendentē. ¶ **Maria.** Nichil ne amplius vides? ¶ **Bo.** En video ab eius vulneribus cōspargi lucidissimū iubar qd̄ mihi aciem mentis diuerberat: ⁊ internos confundit obtutus. Tu mihi rogo hanc refulgētiā tēpera: ⁊ qd̄ videre debeā dignāter oppāde. ¶ **Maria.** Hoc qd̄ de crucifixo lumen egredit̄ quorsum tēdit? ¶ **Bo.** Video illud in septē radios diffundi: ⁊ nescio q̄ olim incognita cupere demonstrare. ¶ **Maria.** Aliquid vidisti. at ne diutius te fatigē noueris in toto vniuerso septē hactenus res occultas fuisse hōi: quas hoc lumine qd̄ de crucifixo profluit sole clari⁹ poteris intueri. ¶ **Bo.** Et q̄ sunt obsecro hec septē hactenus ignorata. ¶ **Maria.** In hanc caliginosā noctē dum versaretur genus humanū ignorabat quid deus: quid spūs: quid mūdus: quid superus paradisus: qd̄ infernus: qd̄ peccatū: qd̄ virtus. At xps̄ dei fili⁹ (sicuti nūc cernis) septē lucidissimos de se spargit ardores quib⁹ hec intuēti cognita efficiātur. Vis igit̄ nosse dñice qd̄ sit deus. ¶ **Bo.** Eupio dñā vehemēter. ¶ **Maria.** Aspice in cruce confixū dei filiū. Hic mōstrat tibi deū esse inscrutabilis sapiētie qui hac passione diabolu⁹ fefellit. Deū esse irreprehēbilis iusticie q̄ pro satisfactione iustū redēptionis precii requisit. Deū quoqz esse inexhaustibilis miscdiē q̄ pro nostris delendis iniquitatibus seipsum in mortē tradidit. ¶ **Bo.** Ecce te adoro dignissime ⁊ dulcissime redēptor: qui in hoc lumine passionis tuā mihi diuinitatem

Nota sep
tem hacten
us in cogi
ta.

aperire dignatus es. Nunc enim agnosco quod pro tua sapientia plurimum es admirandus: pro tua iusticia humiliter reuerendus: pro tua misericordia dulciter amplexandus. ¶ **J**esus. Accepto domine et gratiam habeo deuotionem tuam. At nunc ex mea passione cognosce quod sit spiritus rationalis. **M**atthaeus et hoc quoque (ut mea mater asseruit) hactenus homini manus sit incognitum. Trifariam nempe spiritus rationalis diuiditur. Est spiritus angelicus: spiritus humanus: spiritus diabolicus. Intellige nunc spiritus angelicus quod sit benignus qui me suum regem: suum gaudium pro humana pertulit salute spiculis configi. Quam sit humanus spiritus dignus et sublimis pro quo redimendo amara voluerim morte defungi. Quam sit teter acerbus et crudelis spiritus diabolicus cuius nequissima suggestionem in hac cruce defixus fui. ¶ **D**ominus. Hac luce perfusus mirissime domine agnosco sanctos angelos esse ab homine diligendos: humanos spiritus ad iusticiam imbuendos: tetros vero totis visibus fugiendos. **J**esus. Unde id agnouisti. **V**erum nunc ex mortis mee lumine aspice quid sit mundus. Intuere queso mundani homines qui fuerint ceci qui me veram dei lucem agnoscere noluerunt: dilexerunt enim magis tenebras quam lucem. Intuere etiam qui sint steriles qui caduca ambiens me quasi inutile contempserunt. qui sint reprobi et iniqui qui me deum glorie crudeliter perimerunt. **D**ominus. At nunc video o mi domine (quod etiam flens dico) quoniam usque in hanc horam in secularibus personis bene nequitiie perseverant. **M**atthaeus te suum propiciatorem non respiciunt: tuos pacis et iusticie fructus prece non ambiunt et te rursus suis iniquitatibus crucifigunt. **J**esus. Verum tu dicis fili domine et hic ingens et assiduus dolor cordi meo: cum tam ingratos et auersos a me cunctos intueor. Sed nunc ad quartum quod

Dyalogus

clausus erat obturatus tuos defigito. Respice igitur quomodo mea passio tibi aperit supernus quod sit paradusus. Nam si tormētata quae pertuli diligenter inspexeris videbis paradusus fastigiū esse totius glorie: spectaculū ois leticie: et p̄mptuariū infinite opulētie. ¶ **Do.** Tuo dono illustratus intelligo pietissime saluator quod in passione ideo volueris novissimus hominum estimari ut nos ad fastigiū glie sublimares. Ideo summe innocēs voluisti ut reprobus asp̄nari: ut nos reos imensa cum vultu tuo leticia cōpleres. Ideo tāta paupertate quod ditissim'es fatigari: ut tua nos regni tui opulētia diuites faceres. Sed quis te quibit per hac tua charitate dignis efferre preconijs. ¶ **Jesus.** Verū nūc fili dñice quātū (quod nesciebat mūdus) infernus est: locus utiqz plenus egestate et penuria. locus plenus vilitate et ignominia. locus plenus acerbitate et miseria. ¶ **Do.** Certissime ita esse considero. Nam ut a nobis dulcissime miserator auerni egestatē excluderes: ideo pauper: nudus: sitibundus in cruce defigeris. Et a nobis inferni ignominia remoueres: multis tu p̄brijs: vituperijs: et ludibrijs fatigari. et ut gehēne eterna a nobis supplicia diuelleres: post innumera tormēta acerbissima morte perffigeris. Sed ve his qui post conclusa tartara rursum suis se illic iniquitatibus immergunt. ¶ **Jesus.** Cōgratulo fili lumini tuo: dignus quod duo reliqua olim ignorata cognoueris. Sextum itaqz clausum homini est ipsa virtus. Ex hac mea passione agnosce quoniam virtus est p̄ciosa: est speciosa: est et fructuosa. Est em̄ p̄ciosa quod malui vitā amittere quod iusticiā nō exequi: quod nō exhibere obedientiā: hūilitatē: misericordiam. Est itia speciosa (quod tu quoqz mea mater agnoscis) cum videris eā relucere in

contumelijs: in ludibrijs clarescere: in tormētis victo-
 riā obtinere. Est quoq; fructuosa: q; tartara cōfregit:
 celos aperuit: patrē mitigauit: peccatū explosit: 7 per-
 ditū omne restaurauit. ¶ *Bo.* Hinc animaduerto mi-
 tissime redēptor cum quāto labore virtus a nobis sit ex-
 petenda: ad amanda: custodienda. ¶ *Iesus.* Postremū
 quod erat homini occultū ipsum est nequissimū peccatū
 Nunc prudenter fili aiaduerte q̄ detestandū sit omne
 peccatū: cum ad eius expiationē necesse fuit cōmitti tā
 graue piaculū poni: tam nobile precii: tam difficile me-
 dicamentū. Habui em̄ ego crudeliter perimi vt posset
 peccatū in meis electis occidi. *Bo.* Magna dignatio
 tua suauissime deus. Sed ve nobis miseris qui post taz
 difficilem peccati expiationē tam libenter rursus pecca-
 tis inuoluimur qui te dei filiū conculcamus: qui sangui-
 nē tuū pollutū ducimus: qui spūi gratie contumeliā fa-
 cimus: 7 veteribus delictis noua quotidie cumulam⁹.
 Ex hac tua passione dñe sicut peccati magnitudinē: ita
 7 eius inexpiabile penam agnoscimus. Relinquetibus
 em̄ nopis post acceptā tāte miserationis indulgentiam:
 iam nō relinquitur pro peccatis hostia. Nō q; peccās
 si doluerit nō possit passionis tue adiutorio uti: sed q; ra-
 rissime peniteat qui tantā gratiā superba ceruice contē-
 pserit. Sed nunc habeo immortales gratias dignatiōi
 tue pietissime saluator: qui me tua passione redemisti:
 qui tuo me lumine irradiasti: qui vniuersalē rerū omnium
 noticiā mihi clarissimaz tribuisti. Tibi quoq; mitissima
 parēs grates refero sempiternas: que mihi passionis hu-
 ius mysteria aperuisti: que me in hanc lucis gloriā in-
 tromisisti: 7 vnigenitū tuū mihi tam propiciū 7 beniuo

lū effecisti. Sed queso te vt mihi hic tecū liceat perma-
nere: nam bonū est mihi hic esse. ¶ **Maria.** Maiora tibi
mi dñice ⁊ sublimiora (si iuste vixeris) preparātur.
Interea tu nunc perge ad fratres tuos: ⁊ qđ in hoc cō-
clauī clam vidisti palam cunctis ediffere: ⁊ lumine quo
plenus es alios illustrare consueſce. Sicuti em̄ maledi-
ctus est qui frumēta abscondit in populis: ita ⁊ qui lu-
mē occultat in tenebris. Perge ergo: ⁊ quod in aure au-
disti predica super tecta. ¶ **Do.** ꝑ faciam quod hortaris
At nunc dulcissima virgo optime vale: ⁊ me tuo vnige-
nito charissimus redde. ¶ **Maria.** Et tu fili dominice
vale: ⁊ nostri in te beneficij memorem face.

Finis.

Finis dyalogus de mysterijs sacre
passionis christi: ⁊ per consequēs torus liber iste
(qui viola anime inscribitur) in septē distinctus
dyalogos. In alma Toletana ciuitate hispaniaz
přimate Impressus. Anno natalicij saluatoris no-
stri Millesimo quingentesimo. die vltima men-
sis Augusti.

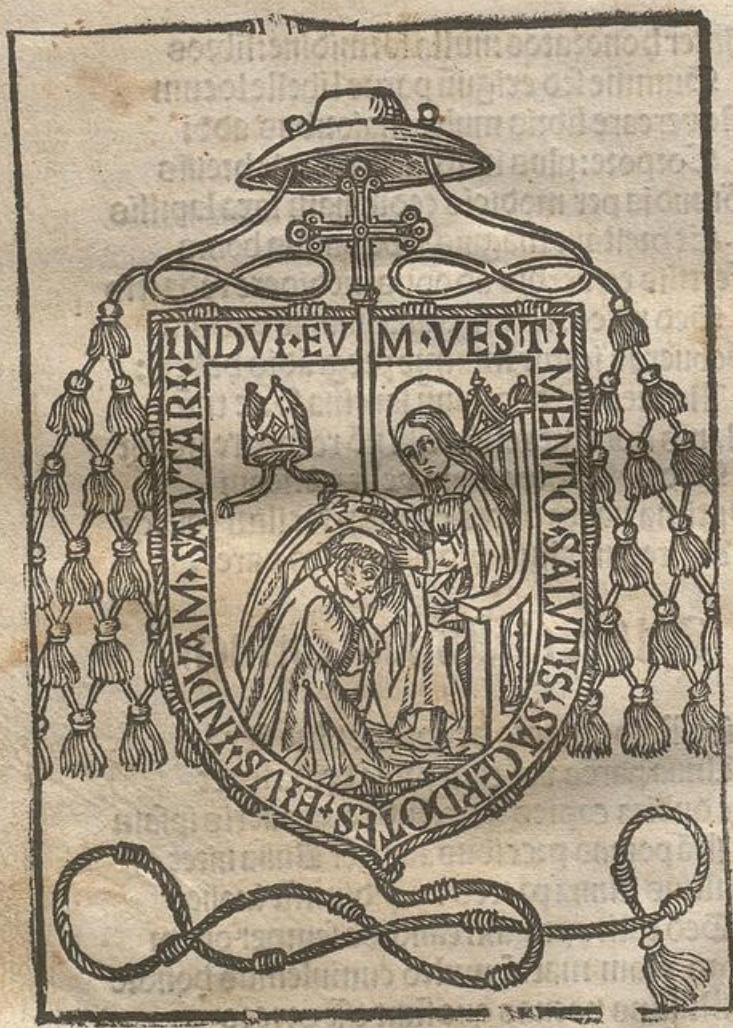
CXXXIV
Epygrāma ad librum.

Inter honoratos: nulla formidine: libros
Summe sed erigui parue libelle locum
Ne vereare libris multo maioribus addi
Corpore: plus iusto: sis licet ipse breuis
Grandia per modicis cedit nam saxa lapillis
Et prestant magnis sepe pusilla bonis
Fertilis es verbis ad opus mediocre redactis
Sed vires: veluti grana sinapis habens
Debueras igitur minime pregradis haberi:
Ne premeret dominū sarcina forte tuū
Nanqz domi vt reliqs tibi nō recubare licebit
Sed possessorem: quo velit ire: sequi
Optima nanqz doces captuqz facilima queqz
Ac iter in celum quo sibi quisqz paret.

Ad beatā Annam carmen.

Hic effunde preces deuote poplite flexo
Anna parēs vbi cum prole beata sedet
Ne dubita capies quicquid rogaueris ipsam
Mā potens precibus iugiter Anna nitet
Nullius Anna preces vnqz dimisit inanes
Sed tulit optatam candida semper opem
Ergo piam matrē multo cumulemus honore
Nullius vacuas que sinit esse preces
Anna parens iesu christi genitricis aueto.
Anobis petimus omne repelle neqz.
Finis.

Y
ga Ker fo

J

